GÜNEY

21

temmuz · ağustos · eylül 2002
lirmeli · tebax · ilan 2002
2.000.000 TL • 3 EURO

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

"Burası Türkiye!"

Cezmi Ersöz ile söyleşi

Bir ünlünün insanlığa bıraktıkları

"Sen bizim plağın türküsünü söyleyemezsin!"

Sinema notları...

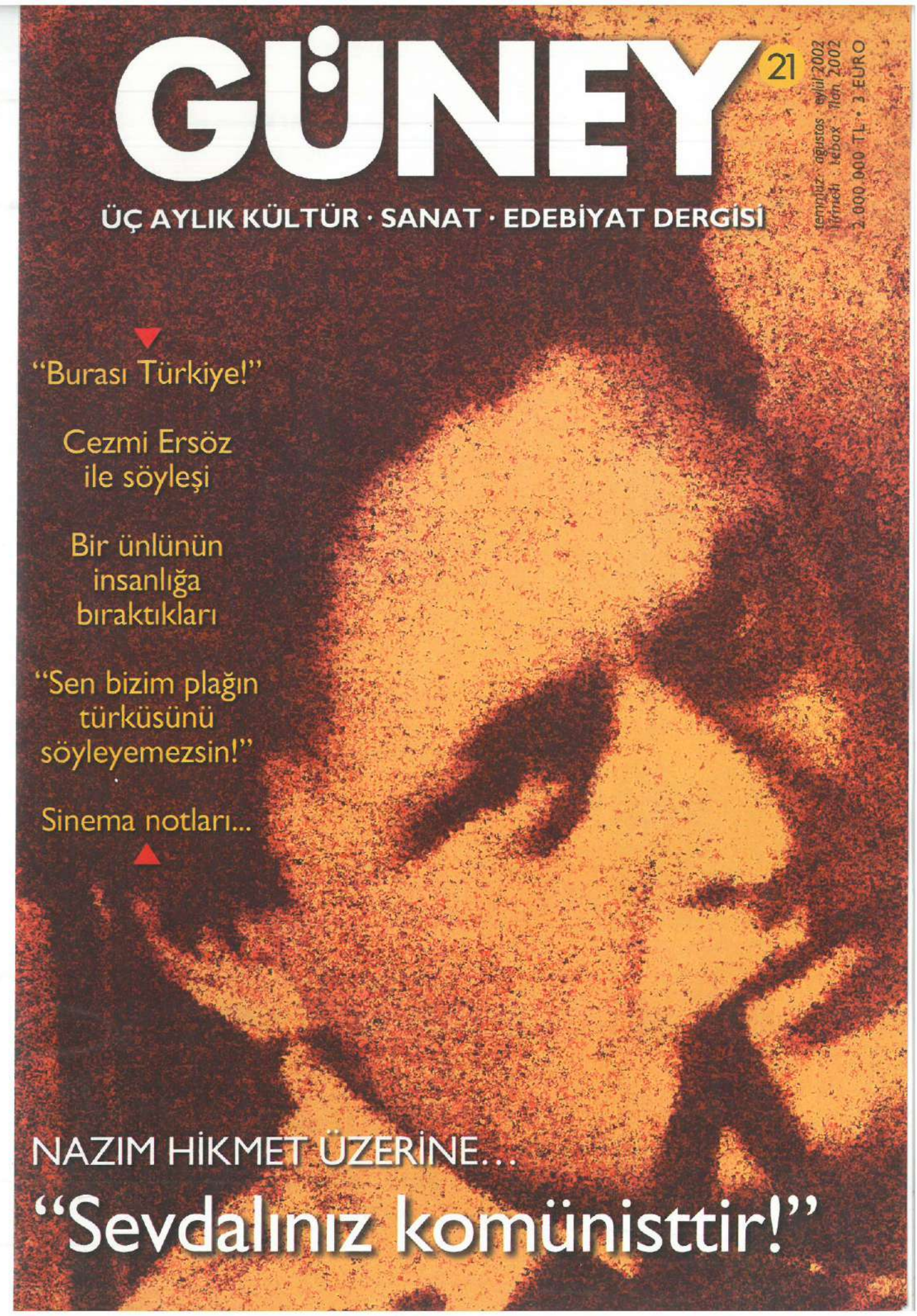

NAZIM HİKMET ÜZERİNE...

"Sevdalınız komünisttir!"

annem

tan doğan

annem
dert delisi:

galatasaray'a gider
her cumartesi

annem
aşk delisi:

her evlilik yıldönümünde babamın
mezarının bir gülle biricik ziyaretçisi

annem
çay delisi:

savaş yıllarında komşu dama atlarken bir bardak demli
için
erzurum'da şaşmış rus'u ermeni'si

annem
dost delisi:

yıkılmış olsa da başına evi
gölcük'tedir her 17 ağustos gecesi

annem
şiir delisi:

gözleri yangın yeri olsa da
yüreği nâzım mavisi

merhaba

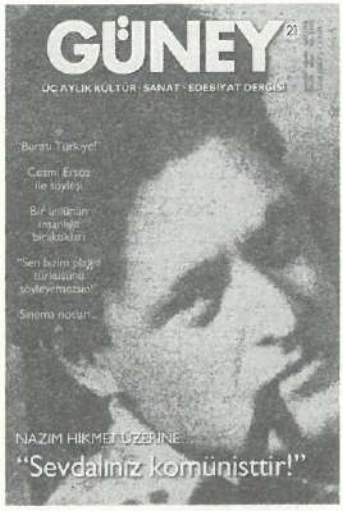

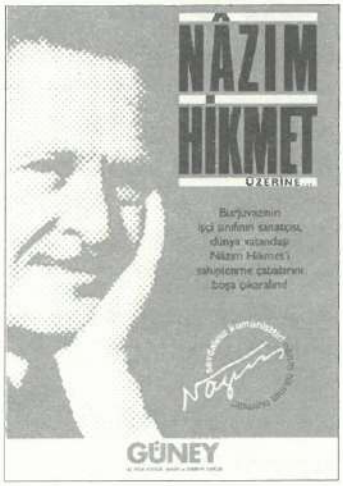

Yeni bir dergiyle sizlere Temmuz sıcağında merhaba demenin mutluluğunu yaşıyoruz. Yine dolu bir Güney ve yine beğeniyle okuyacağınızı umuyoruz. "Yine beğeniyle" diyoruz çünkü bir bölümünü "sizlerden güney'e" başlığı altında yayınladığımız mektuplarınızdan dergimizin severek okunduğunu, sahiplenildiğini öğreniyoruz. Şüphesiz bu sevindiricidir. Bu adımların daha da geliştirilmesi gerekiyor.

• • •

Devlet, diğer devrimci-demokrat yayınlara olduğu gibi dergimize de yönelik saldırılarını sürdürüyor. Geçtiğimiz süreçte dergimizin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü İlyas Emir yargılandığı Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce cezaya çarptırıldı. Yıldırmaya yönelik toplatma kararları, mahkemeler tarafından verilen ağır hapis ve para cezaları karşısında tepkisiz kalmamak, sesimizi yükseltmek görevi bizim, yazarlarımızın, okurlarımızın omuzlarındadır.

• • •

Bu sayımızda Nâzım Hikmet'le ilgili geniş bir dosya hazırladık. Onunla ilgili son dönemde birçok şey yazıldı, yazılıyor. Herkes kendi açısından Nazım'a ilişkin birşeyler söylüyor. Kültür cephesinde işçi sınıfının davasının savunucuları olan bizlerin de proleter devrimci cephenin en önemli sanatçılarından biri olarak Nâzım Hikmet hakkında söyleyeceklerimiz vardı. Dosyamızda Nâzım Hikmet'e ilişkin genel bir değerlendirme bulacaksınız. Değerlendirmemiz tartışmaya, eleştiriye, ilerletilmeye açık ilk tezlerden ve bu tezlerin gerekçelerinden oluşmaktadır. Dosyamızda ortaya koyduğumuz tezlerimiz aynı zamanda Ekim ve Kasım aylarında İstanbul ve Adana'da yapacağımız "Sanatçı ve siyasetçi olarak Nâzım Hikmet" konulu Kültür Konferansımıza hazırlık belgesi olarak kavranmalıdır.

• • •

Bu sayımızda kimi yazar arkadaşlarımızın e-mail adreslerini de yazının sonunda yayınladık. Bu, okurlarımızın yazar arkadaşlarımızla daha kolay ulaşabilmesine olanak sağlayacaktır. Yazı gönderen arkadaşlarımız isterlerse e-mail adreslerini de yazılarına ekleyebilirler.

Bir başka isteğimiz de şu: Önümüzdeki sayılarımızda "Anadolu'da Kültür Dergiciliği" konulu bir dosya hazırlamak istiyoruz. Anadolu kültür dergilerinden bu çalışmaya destek vermelerini; kendilerini tanıtan yazılarını, sorunlarını, hedeflerini vb. vb. anlatan yazılarını dergimize ulaştırmalarını istiyoruz.

Ekim sayısında buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

GÜNEY

GÜNEY

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT ve EDEBİYAT DERGİSİ

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına Sahibi: Aziz Özer
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi: Tom Tom Mahallesi Akarsu Sokak, No: 6, Kat: 3 (İstiklal Caddesi, Yapı Kredi Binası arkası, Acara Sokak) Beyoğlu - İstanbul
Tel. & Fax: (0212) 244 59 19
e-mail: guneydergisi@yahoo.com

Dizgi & Grafik: ÇAĞRI Grafik
Baskı: Yıldızlar Matbaası (0212) 50 122 99
Dağıtım: Doğan Dağıtım A.Ş.

Banka Hesap Numaraları:
Türkiye: Türkiye İş Bankası
Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 1022 0 738654

Döviz Hesap No: Garanti Bankası
Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 9006021-1 / EURO (068023875)

• • •

Almanya Temsilciliği:
Frohlinder Str. 60 · 44577 Castrop-Rauxel
Tel.: 02305 / 54 28 46

Allestr. 32 · 42853 Remscheid
Tel.: 0170 / 55 17 887 • Fax: 02191 / 40401

Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

Abone koşulları:
Türkiye: Yıllık (4 sayı) 7.000.000 TL
Almanya: Yıllık (4 sayı) 20 EURO
Almanya dışı: 25 EURO

Abone olmak isteyenler, abone miktarını aşağıdaki hesap numaralarına yatırdıktan sonra havale makbuzunun fotokopisini ve adreslerini dergimize göndermelidir.

İlan Koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (Renkli)
Tam sayfa: 1.200.000.000 TL
1/2 sayfa: 600.000.000 TL

İç sayfalar:
(En fazla yarım sayfa ve siyah beyaz)
1/2: 400.000.000 TL • 1/4: 200.000.000 TL
Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.

içindekiler

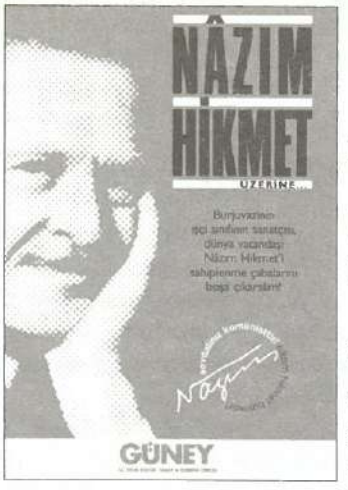

DOSYA:

Nâzım Hikmet üzerine

Burjuvazinin işçi sınıfının sanatçısı, dünya vatandaşı Nâzım Hikmet'i sahiplenme çabalarını boşa çıkaralım!

	3	merhaba	GÜNEY
	5	sizlerden güney'e	
gündem	8	Burası Türkiye	DERYA GÜMÜŞ
haber	15	İlyas Emir'e DGM cezası	
	15	Sanat emekçilerimize hapis cezası	
gidenlerin ardından	16	"Bizim plağın türküsünü söyleyemezsin!"	ÖKKEŞ DERE
şiir	18	Oğluma- Umut	YAŞAR ASLAN
	19	Alın yazısı dedikleri	ERTEM TÜRKER
	21	Siyahi	MEHMET GİRGİN
	21	Neden beni de götürmedin	ŞAYA
öykü	22	Sizi sevmiyorum	EKİN KADİR SELÇUK
şiir	22	Filizlenir gülüm filizlenir	EROL KAYA
	23	Büyüyerek	SUNA SALMAN
	23	Umut ettikçe yaşayacaksın	MELTAP ALGÜL
öykü	24	Bir ünlünün insanlığa bıraktığı	A. KADİR KONUK
şiir	25	Çöp cinleri	MÜSLÜM ATAÇ
söyleşi	26	Yazar Cezmi Ersöz ile söyleşi	
çeviri	30	Radyoaktif tavşan	ARUNDHATİ ROY
anı	32	20 yıl	AYNUR ERYILMAZ
şiir	32	Yitik değil umutlarımız	HASAN HOŞOĞLU
	33	Bildiri(m)ler	RAHEL SÖZ
tiyatro	34	Nâzım Hikmet tiyatrosu...	İSMAİL DİKİLİTAŞ
öykü	39	Yazık oldu binaya	MEHMET KAYA
şiir	43	Buz balesi	A. KARABAĞ
	44	Cemile	EROL NACAR
söyleşi	46	Ressam Ali Zülfikar ile söyleşi	
şiir	48	Kaçak yolcu	AKIN HÜRTAŞ
	49	İnat	HÜSEYİN HABİP TAŞKIN
öykü	50	Ay çiçekleri	ZAFER DORUK
şiir	51	Rüzgârda saklıdır haykırışları	HÜSEYİN BOZKURT
sinema	52	Sinema Notları	ANUŞ PAZARCIYAN
	62	74. Oscar Ödülleri	ANUŞ PAZARCIYAN
öykü	68	Bir bebek ölür bir çocuk ağlar	HASAN BİLDİRİCİ
kitap	71	Seninle güler yüreğim	RIZA TOPRAK
	72	Devrimci sanattan kavramsal sanata	TEMEL DEMİRER
	73	Muhtelif hüzünler geçidi	ALİ ÖZENÇ ÇAĞLAR
karikatür	74		MERAY ÜLGEN

sizlerden güney'e

İyi geceler sevgili Güneyciler,

İsmim Gülen, 24 yaşındayım. Ailemle birlikte Almanya'da yaşıyorum, tabii buna yaşamak denilirse.

Babam uzun süreden beri Güney dergisine abone ve dergiyi yakından takip ediyor. Bense şu ana kadar derginin içeriğinden haberdar değildim, ama önce biraz karıştırdım ve oldukça ilginç geldi.

Babam 28 Mart 2001'de amansız hastalığa yakalandı ve 20 Ağustos'ta bizden ayrıldı. Hastalığı başlangıçta kontrol altındaydı, daha sonra verilen kemoterapinin yan etkisi ağır geldi ve hiçbir şey yapamadılar.

Yılmaz Güney'i babam bize tanıttı. Onun lösemi sonucu aramızdan gittiğini anlatırdı. Yılmaz Güney babam için her zaman lider ve önde gelen birisi. Onun filmleriyle büyüdüğünü anlatırdı, daha sonra düşüncelerini, hayata bakış açısını, örnek davranışlarını benimsediğini babamda net bir şekilde görebiliyordum.

Şunu anladım ki, yaşam biçimini değiştirmek isteyen zararsız insanlar, oldukça iyi niyetli ve örnek insanlar aramızdan ayrılıyorlar. Neden hep bu insanlara veriyorsun? Biz, yani annem, kardeşim ve ben önümüzdeki engelleri aşmaya çalışıyoruz. Aileme pek belli ettirmiyorum ama, bütün bu çabalarımız niye? Babam 46 yaşında hayata veda etti. Ama bizim için büyük birisi, bir efsane ve de mükemmel bir baba olarak birlikte yaşıyor.

Hoşçakalın.

Gülen Buruk

"Güney"Merhaba!

Adım Hüseyin Celil. Ben Güney dergisi okuyucusuyum. Derginizi beğeniyorum, çok güzel. Burada (G. Antep) arkadaşlarla birlikte okuyoruz. Aslında benim sizlerden bir ricam var. Burada insanları ne kadar olsa da, devrimciliğe yönlendirsek de bunu başaramıyoruz. Çünkü, halkımız aydın değil, devrimciliğin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Sizlerden ricam, halkı daha da kendinize yakınlaştırmak istiyorsanız, insanlara sosyalizmin ne olduğunu, neden çıktığını, amaçlarının ne olduğunu, niçin bu yola başvurduklarını yayımlamanızı ve halkın diliyle halka daha yakın daha sıcak bir sempati içinde yazmanızı istiyoruz. Bunu sizler de biliyorsunuz. Gerçi bu derginin ne kadar satıp satmadığını bilemem. Ama bu dergiyi ülkenin % 10'u okuyorsa, biraz önce bahsettiğim şeylerle belki bu oran % 60-70'e çıkacaktır. Yoksul halkımız böyle şeyler istiyor. Yoksuluz! Fakiriz! Eziliyoruz! Ama belki belli birşeyleri değiştirebiliriz. Bizler daha genciz ama bu yolda savaşmaya hazırız. Arkadaşlarım da benimle birlikte mücadele etmek istiyorlar. En çok yankının ben G. Antep'ten geleceğini düşünüyorum.

Şu anda bana derginiz geldi ama ücretini ödeyemedim. Sizlerden ricam bu dergiyi yollamanız. En kısa zamanda ücretini yatıracağım.

Hüseyin Celil, G. Antep

Selam Güney ve Güney sevenleri.

Güney'le tanışalı çok olmadı. Birgün bir gazete bayisinde önüme yığılan dergileri incelerken gözüm Güney'e takıldı. İçeriğiyle ilgimi çeken tek dergi olmuştu. Ben bir üniversite öğrencisiyim. Çok zor şartlarda da olsa arkadaşlarla dergi çıkartmaya çalışıyoruz... Güney'in bize iyi kaynaklık edeceğini biliyorum ve Güney emekçilerine teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Yasak duvarlarının giderek yükseldiği, sosyal eşitsizliklerin açlığın kol gezdiği bir ortamda "genç" olmak çok zor. Bir insanın düşüncesine, iradesine, kişiliğine el koyan bir iktidar, kudurmuş, kışkırtıcı bir yönetim, doğuştan edinilen ayrıcalıklar, yaratıcılığımızı giderek körelten engeller karşısında kısırlaşıyoruz... Bu korkuların esiri olan biz düşünen beyinler hergün biraz daha köleleşiyoruz. Bir insanı köleleştirmek onu öldürmekten farklı değildir; cinayettir.

Fikir fukaralığına sürükleniyor, karamsarlığın olumsuzluğun bataklığına saplanıyoruz. Nasırlı ellerin üzerindeki egemenlik, durmadan artan vergiler, bütün sınıfları kapsamayan bir demokrasi, yargısız infazlar yüzünden geleceğe yarına güvensiz bir "gençlik" haline geliyoruz.

Ama yine de umut ışığının söndüğünü söyleyemem. Cesur girişimcilik ruhunun sembolü haline gelen "Yılmaz Güney" gibi toprağın bağrında yatan nice yürek var... Özgür emek, proletarya bu militarist düzene, yürek dağlayan trajediye boyun eğmeyecektir.

Güney emekçilerini ve sevenlerini yürekten selamlarken kısa bir süre önce yazdığım öykümü sizlerle paylaşmaktan onur duyuyorum. Sevgiler...

Özlem Galip, Konya

Acılar ve ağrılar

Neden acıları ve ağrıları yaşamak zorunda kalıyoruz. Yaşamak direnmekse, direnmek için mi yaşamalı yoksa yaşamak için mi direnmeli?!

Çelişkiler yumağına dönüşen hayatı sorgularken: özeleştirinin soğuk kıskacında yalnızlığa mı yüklenmeli? Yalnızlık anlatılmaz derken, yaşamak mı, derin yaralar bırakan yalnızlığı?

Herşeyin içinde bir de toplumsal kompleksimiz ve bununla gelişen kendini ispatlama yarışı...

Ülkede çekilen yokluk içinde mutlu olma telaşıyla, yaşadığımız bu ülkede varlık içinde anlaşılmaz yokluklar.

Doğan günle güneşi selamlarken varolmanın dayanılmaz hafifliğini hissetmeli yine de insan. (...)

Kıssadan hisse deyip, yaşanılan ne kadar zor olursa olsun daha çok bağlanmalı mı hayata? Yoksa bananelere

mi teslim olmalı?!

Afrika'da kaç çocuk daha ilk senesini doldurmadan gözlerini kapıyor açlıktan ve sefaletten... Savaşların yaptığı yıkımdan öte, açlığa ve sefalete mahkûm bırakılan binlerce insan!

Dünyanın herhangi bir yerinde, şu dakikada birilerinin benim bulup beğenmediğim yemeği bulmamaktan öleceğini bilmek...

Ne yapabilirim, onların kaderi deme zahmetinden kurtulmak için; birşeyler yapabileceğimizi düşünüp harekete geçmelisiniz...

Gökyüzü hepimizindir, babalarımızdan aldığımız emaneti çocuklarımıza gönül rahatlığıyla teslim etmek için; herkesin yapacak birşeyi olmalı...

Sevgimle...

Sadık Karslı, Stuttgart

BİR AÇIKLAMA

Geçen sayımızda Adana'da yapılan Kültür Konferansı hakkında bilgi verilmişti. "Adana Güney Okurları" adına hazırlanan bu haber bağlamında bize ulaşan bir eleştiriye buradan tavır takınmak istiyoruz.

Bazı okurlarımız, raporda Yılmaz Güney'in Siyasi Yazıları'nın yayınlanmasıyla ilgili sayfa 10'da geçerken söylenen satırları bizim Yılmaz Güney Vakfı'nın yayın siyasetine ilişkin eleştirimiz varmış gibi yorumlamışlar. Bu yorum bizim düşüncelerimizle uyuşmamaktadır.

Biz Yılmaz Güney Vakfı'nın Yılmaz Güney'in Siyasi Yazıları'nı yayınlamasını selamlıyoruz ve buna herhangi bir eleştirimiz yoktur. Vakıf, Siyasi Yazıları yayınlarken Önsöz'de; Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 312. maddesi (halkı suç işlemeye tahrik) TCK'nın 159. maddesi (devletin manevi şahsiyesini tahkir) ve Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesine (bölücülük) göre "suç" oluşturduğundan "belirli bir seçme yapmak zorunda kalındığını" açıklamıştır. Bunun açıklandığı noktada, yukarıda söylediğimiz gibi bizim gördüğümüz herhangi bir sorun yoktur. Yılmaz Güney'in Siyasal Yazıları'nın Türkiye'de tanınmadığı bilindiğinde, bu kitabın yayınlanmış olması gayet iyi olmuştur.

Yanlış anlaşılmalara yolvermemek için bu açıklamayı yapmayı gerekli gördük.

GÜNEY

Sevgili Güney dergisi, derginizi her zaman takip eden birisiyim. Böyle bir dergi yayınladığınız için, Yılmaz Güney'in namını sürdürdüğünüz için sizlere çok teşekkür ederim. Çünkü ben kendini devrime, sola adamış birisiyim. Derginizin içeriği çok iyi. Sizden istediğim biraz daha ezilmişlerden bahsedemez misiniz? Yani işçilerin yazılarını yayımlayamaz mısınız? Sizin gibiler olmasa bu insanlar seslerini nasıl duyuracaklar, ezilmişler nasıl ezilmekten kurtulacaklar?! Ben üniversite öğrencisiyim. Okuduğum okulun görüşü benimkine tamamen ters. Düşüncelerimiz sadece arkadaşlar arasında kalıyor. Neden? Korkudan, tamamen ezilmekten, sömürülmekten. Benim gibi düşünen onlarca insan var seslerini duyuramayan. Bu yazıyı derginizde yayımlarsanız göreceksiniz ki o onlarca dediğim insanların sesleri de yükselecek, susmayacak, konuşulacak herşey çıplaklığıyla.

Hoşça ve dostça kalın. (...)

Değerli Güney dergisi çalışanları, merhaba...

Bir süredir Güney'in güzelliklerini sizlerle paylaşıyoruz. Dergi hakkında bazı görüşlerimi sizlerle paylaşıp aktarmak istedim. Beklediğim, umduğum gibi dergi geniş fikirlerin kendini bulabileceği, ifade edebileceği bir platform yaratmakta. Bunu yaparken toplumsal insani değerleri vurgulayıp okurlarını bu konularda duyarlılığa, bu temelde bir uyanmaya teşvik ettiğini görmek muazzam bir güzelliktir. Ki günümüz toplumunda, kürenin hangi parçasında olursa olsun son derece dogmatik fikirlerin özgür beyinler yetiştirme konusundaki engel oluşlarına şahidiz.

Güzel yarınlar yaratma adına mutlaka beyinler tekrar o özgürce düşünme yetisini elde etmelidir diye düşünüyorum. Bu konudaki güzel çabalarınız gözlerden kaçmıyor.

Son olarak, sizden bir ricam olacaktı, dergiye abone olduğum dönemlerde Almanya'da yaşamaktaydım ama işimden dolayı Hollanda'ya taşındım. Sizden ricam mümkünse dergiyi Hollanda adresine göndermenizdir. (...)

Güzel çabalarınızdan dolayı teşekkürler sizlere.

Güzel yarınlar umuduyla saygılar.

Şaziye Seçkin, 04.03.2002

Size anlı-şanlı "lüx" odalardan yazıyorum. Lüx bir kutu içi-dışı her tarafı yalnızlığa boyalı bir kutu. Buralar insanı insandan sürgün eden yerler. İnsanı insandan dışarıyı içeriden tecrit ettiklerini şu 5 mevsim boyunca yaşananlardan görüyor, yaşıyorsunuz siz de... Buna ilaveten bir de kitap, dergi vb. yayınlara getirilen sınırlamalar var. Bu satırları yazmamın asıl amacı da bunu söylemek ve bu sorunu hafifletmek için duyarlılığınızı istemektir.

Mümkünse; derginizi düzenli olarak göndermenizi rica ediyorum. Göstereceğiniz duyarlılık, yayın ihtiyacımız konusunda göstereceğinize inandığım çabanız için şimdiden

teşekkür ediyorum. Çalışmalarınızda başarılar diliyor, selamlarımı gönderiyorum.

Timur Sarı, Sincan-Ankara

Özgürlük

Özgürlük bizimle doğar. Biz kadınlar kurtuluşumuz için sınıf bilinçli olmamız gereklidir. Bunun için biz kadınların örgütlenmesi gereklidir. Doğa kanunlarına göre kadınsız ve erkeksiz yaşam olmaz. Kurtuluşumuz devrim ve sosyalizmle olur. Sınıf bilinçli erkeklerin de bizimle ortak mücadele ile aydınlık günleri birlikte aralayacağız.

Barbarlığa yer vermeyeceğiz. İşyerinde, evde, sokakta ve her yerde ezilen emekçi kadınlardır. Birlikte paylaşacağız tüm güzellikleri. Emperyalizmin kadın anlayışını parçalayarak. Mezara gömeceğiz. Kurtuluş bizimledir. Uyumanın değil uyanmanın vaktidir.

Haydi hep beraber elele gönül gönüle eşitlik için güneşe doğru yükselmeye!.

Ya hep beraber ya da hiç birimiz!

Dilan, İzmir / 20.04.2002

Değerli Güney dergisi emekçileri,

Derginizi 13. sayıdan beri takip ediyorum. Önceleri böyle bir derginin varlığından haberim vardı, ama okumaya gerek görmedim. Bununda yanlışlığını derginizi okumaya başlamamla anladım. Gerçekten sürece uygun ve okuyan insanları geliştiren, onlara kültürel, politik anlamda yön veren ve insanları sosyalist kişilik içerisinde şekillendirme yönünden önemli katkılar sağlayan, çok güzel bir dergi çıkarıyorsunuz. Bunun için de hepinize, tüm Güney çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Artık derginizi hiç kaçırmıyor ve insanlara bu dergiyi almaları için tavsiyelerde bulunuyorum. Gerçekten derginiz sol görüşlü kültür-sanat dergileri içerisinde en iyi dergi. Belli bir partinin öncülüğünde bir dergi değil, ama proleter öncü bir partinin kültür-sanat ve politik anlamda birçok şeyini anlatan bir dergi.

Güney dergisi çalışanlarına teşekkür ediyor ve çalışmalarınızın, başarılarınızın devamını diliyorum.

Selam ve saygılarımla.

Tuncay Süsem, Maltepe/İstanbul

Umut tacirleri

Umut tacirleri iş başındadır. Sömürünün bir aracı da televizyondur. Tekelci sermaye işini bilmektedir. Halkı nasıl kandırabilirim? Senaryolarını yaratmada yetenekleri vardır. Bunu yaparken de basında popüler olan, halkın bildiği sanatçıları aracı olarak kullanmaktadırlar.

Metin Akpınar'ın sunduğu "yarınlar umut olsun" adlı program insanların bireysel iç güdülerini harekete geçirirken, çeşitli mesleklerden olan burjuvaların, yoksul birisine yardım edeceğini göğüslerini gere gere söylemektedirler. Oysa:

Kendi vicdanlarını biraz olsun rahatlatmak içindir. Ülkemizde yoksulluk her geçen gün çığ gibi büyümektedir. Emperyalizm ve onun bir kurumu olan IMF ülkemizi işgal etmiştir. Her işimize karışmaktadırlar. Çaresiz değiliz! Zincirlerimizi parçalamanın zamanı gelmiştir. Yarınlar geç olmadan kurtuluşa giden güçlerimizi birleştirmenin zamanıdır. Metin Akpınar'ın programında bir gecede dünyanın parası toplandı. Depremzedeler için de toplanmıştı. Sonra ne oldu dersiniz? Buharlaşıp kapitalistlerin ceplerine indirildi. Zaman durmadan emekçi kesimlere karşı işliyor gözükmektedir. Beynimizden bazı tabuları yıkarsak, arkası gelir. Halkın örgütlü gücü karşısında, kapitalizm ayakta duramaz!

Metin Akpınar'ı Egebank'ın reklamlarından tanırız. Burjuvazinin reklamını iyi oynadı. Hakettiği mangırları cebine indirirken, hortumlanan paralar sayesinde, halkımızı enayi yerine koymuşlardır. Hortumlanan bankalar çoğalmıştır. Biliyor musunuz:.

Kipa Marketlerinin ortaklarındandır. İşçilerinin emekleri çalınmaktadır. Piyasada işsiz çoktur denilip işçilerini sindirmeye çalışmaktadırlar. İstedikleri gibi işçileri işten atabiliyorlar.

Devlet baba diyor ki:

Ey! Vatandaş! Sen de uyanık ol! T-Short, baklava çalma diyor. Sen de büyük dolandır. Yakalanırsan da vatan için yaptım dersin diyorlar.

Kurtuluş bizimledir. Yaşam tüm çıplaklığıyla her işi gözler önüne sermektedir.

Ya barbarların dünyasına evet deyip sırtımızdan haramileri eksik etmeyip kaderimiz buymuş değip boynumuzu bükeceğiz.

Ya da kurtuluşun sosyalizmde olduğunu bilip geleceğimizin ateşini çoğaltıp proletaryanın saflarında yer almalıyız.

Hepimize düşen görev uyuyanları uyandırmaktır.

Kurtuluş yok tek başına!

Ya hep beraber ya da hiç birimiz!

Tarık Aslan, 18.02.2002

Umudu, emeğin imbiğinden geçiren emekçiye, Güney'e; merhaba!

Çağımızdaki, toplumsal duyarsızlıktan kişisel dejenarasyondan, bir takım değerlerin içeriğini boşaltan günümüzdeki bu küresel kültürsüzleştirmeye karşı, ezilenlerin, emekçilerin, proleter kültürün yanında yer alan Güney'e teşekkürler.

Derginizi düzenli olmasa da (bazen bulunmadığından dolayı) sürekli alıyorum. İçeriği ve anlatımı çok dolu olan bizim halkın sesi olan, kendi değerlerine, kültürüne ve insanca yaşama sahip olan herkesin Güney'i sahiplenmesini diliyorum.

Çalışmalarınızla ortaya çıkaracağınız daha nice büyük değere teşekkür ediyor saygılarımı sunuyorum.

Barış Arslan, Erzincan

Burası Türkiye

DERYA GÜMÜŞ

Son yıllarda Türkiye'nin bir gariplikler ülkesi olduğu anlatıldığında kullanılan yeni bir söz var: "Burası Türkiye!"

"Yeni sözümüz" gerçekte belki sadece Türkiye için geçerli değil... Birçok gariplikler başka ülkelerde de yaşanmakta ve belki başka ülke/lerde de buna benzer "sözler", "deyimler", "tamlamalar" türetilmekte...

"Burası Türkiye" sözü Türkiye'de yaşamın kimi çarpıcı yanların ifadesinde kullanılıyor. Örneğin baskıların dozajı, devlet güçlerinin kimi "sıradışı" (olağan!); kimi zaman "abartılı" (ya da normal, kanıksanmış) edimlerinin ifadesinde kullanılıyor. Garipsenecek bir durumla karşılaşıldığında durum Türkiye açısından "normal" olarak sayılıyor ve hemen yapıştırılıveriyor: "Burası Türkiye..."

• • •

"Burası Türkiye..."

Burası örneğin yasaklar ülkesi... Toplumun çeşitli kesimleri; işçiler, memurlar, öğrenciler, kadınlar, devrimci-muhalif basın, çeşitli mezhepler, kültür-sanat alanı... kimi zaman anayasa ve yasalarla, kimi zaman toplumsal değer yargılarıyla, kimi zaman çerçevesi keyfi olarak çizilmiş yasak duvarına çarpıp duruyor...

Ve çoğu zaman yasak duvarı mahkeme duvarı olarak karşı karşıya getiriyor insanı... Şu ya da bu biçimde "yasakları çiğneyenler" "cezalarını çekmek üzere" "hapishane duvarlarının" arkasına gönderiliyorlar... Burada yasaklar bitiyor mu? Hayır... Yasaklar burada da sürüyor... Hem de daha yoğun bir biçimde...

• • •

"Burası Türkiye..."

Burası "kültür" adına kültürsüzlüğün hakim olduğu ülke... Bu ülkede devletin Kültür Bakanlığı bir filme ("Büyük Adam Küçük Aşk") destek verir, sonra çeşitli gerekçelerle filme verdiği yardımı geri ister.

Evet, Türkiye'de bir filmin başına bu da geldi...

"Büyük Adam Küçük Aşk" filminin çekimlerine başlamadan önce filmi yapan firma "Kültür" Bakanlığı'ndan destek talep eder. Bakanlık filme 25 milyarı ise karşılıksız yardım, 20 milyarı kredi olmak üzere toplam 45 milyar lira yardımda bulunur. Film çekilir, "Büyük Adam Küçük Aşk" ismiyle yurt içinde gösterime girer; izleyiciden olumlu not alır... Daha sonra yapımcı firma filmin yurtdışı gösterimlerinin hazırlıklarına başlar ve bu arada filmin isminin "Hejar" olarak değiştirilmesinin daha iyi olacağı sonucuna varır ve afişlerde, tanıtım broşürlerinde filmin ismi "Hejar" olarak değiştirilir. Amaaa...

Ama bu noktada kıyamet kopar!

"Kültür" Bakanlığı'ndan tepkiler yükselmeye başlar: "Ne demek efendim, Hejar da nereden çıkmıştır?!" Zaten yapımcı firma yardımı "Cumhur Bey" isimli bir film çekmek için almıştır! Üstelik senaryoda da değişiklik yapılmıştır! vs. vs.

Öyleyse...

Öyleyse yapılacak bellidir!

Önce "Kültür" Bakanlığı'nın desteğiyle çekilen filmin dağıtım ve gösterimini yasaklanır! Ardından verilen destek –hem de faiziyle birlikte– yapımcı firmadan talep edilir!

Olmaz demeyin, oluyor!

"Burası Türkiye!"...

• • •

"Burası Türkiye..."

Burası komik yasakların uygulandığı bir ülke... Örneğin bu ülkede yeni doğan çocuğunuza isim takmak istiyorsunuz. Öyle her ismi takamazsınız ama... Eğer taktığınız isim, devletin yasakladığı isimler arasında ise takamazsınız... Yasak! Takmak istemeniz zaten yasak kapsamında!!!

Bakanlık 45 milyarını geri istedi

'HEJAR' NEREDEN ÇIKTI

BÜYÜK ADAM KÜÇÜK AŞK SKANDALINDA SON PERDE

Öyle her ismin takılmayacağını bilmiyorsanız, gözaltına alındığınızda, emniyet sorgusunda, savcılıkta "öğretiyorlar" ...

İzmir"de çocuklarına Kürtçe isim verdikleri için haklarında dava açılan ailelerin evlerinin basıldığı, kimilerinin mahkemelere çıkarıldığı haberi yayınlandığında şaşırmadık! Öyle ya "Burası Türkiye!" idi...

Kürtçe isime gece baskını

Saz grubuna Kürtçe'den 15 yıl ceza

Resim sergisi de basıldı

d coşkusuna

tahammülsüzlük

• • •

"Burası Türkiye!"

Burası Berivan isminin yasak olduğu memleket! Ardahan'da Tufan Akçan isimli bir vatandaş hakkında, kızına "Berivan" ismini taktığı için dava açıldı. Vatandaş ismi "televizyonda yayınlanan, başrolünü Sibel Can'ın oynadığı 'Berivan' dizisinden etkilenerek taktığını söylediyse de dinletemedi... Demek ki, bu ülkede televizyon dizisindeki Sibel Can'lı 'Berivan' serbest, Ardahanlı "Berivan" olmak suç...

Berivan'a rahat yok

Berivan komedisi

Sibel Can

• • •

"Burası Türkiye!"

Bu ülkede Kürtçe şarkı söylemek yasak! Öyle ya, Kürtçe şarkı söylemek ne demek? "Bölücü örgüte yardım ve yataklık etmek" demek!

Yasak ki, ne yasak!

Bitmediiii...

Kürtçe şarkı söyleyen vatandaş, şarkıyı söylerken ona enstrümanlarıyla eşlik eden saz arkadaşlarının yasaktan "nasiplenmesi" pek şaşılacak bir şey değil Türkiye'de...

O halde toplâm 15 yıl!

• • •

"Burası Türkiye!"

Burası sahneden sanatçıların indirilerek gözaltına alındığı ülke... Diyarbakır'da ikincisi düzenlenen Kültür ve Sanat Festivali kapsamında sahneye çıkan Koma Asmin grubunun Kürtçe bir parça seslendirmesi polisin de "sahneye çıkmasına" yetiyordu... Öyle ya, Kürtçe şarkı söylemek "yasaktı!"

Diyarbakır'da düzenlenen festivalde yasak değil yasaklar demeti vardı. Festival kapsamında oynanacak üç oyun "dil yüzünden" yasaklandı! Yine sergi kapsamında yapılan bir dia gösterisindeki korucu fotoğraflarının "bölücü örgüt üyeleri olabileceği" ihtimaliyle dia gösterisini gerçekleştiren Yücel Tunca gözaltına alındı, fotoğraflarına, çeşitli araç ve gereçine el konuldu... Herhalde Yücel Tunca fotoğraf çekerken, çektiği şeyin başka şeylerle ilişkilendirilebileceğini ve başının bu yüzden belaya girebileceğini "öğrenmiştir!"

"Burası Türkiye..."

Burası Kürtçenin "seçmeli ders olmasını" isteyen, bu amaçla dilekçe veren öğrencilerin okullardan atıldığı, haklarında soruşturmaların açıldığı, hapis cezalarına çarptırıldığı ülke...

• • •

"Burası Türkiye!"

Kısaca "yasaklar ülkesi"...

Burası, yasaklara karşı mücadelenin de yasak olduğu ülke...

Peki, yasak denizinde boğulmaktansa yasakları aşma erdemini, kararlılığını göstermek gerekmez mi?

Öyleyse...

SEVİYESİZLİK...

Nâzım Hikmet'i çok sahiplenir görünüyorlar, sahiplenmek de istiyor egemenler fakat Nâzım'da onları rahatsız edecek epey şey var. Onları rahatsız edecek şeyleri törpüleyip, yokmuş gibi göstererek Nâzım'ı sahiplenir görünmek yaptıkları işlerden biri.

Bunun yolu Nâzım'ı sansürlemek... O zaman da zavallı ve komik duruma düşüyorlar. Çünkü Nâzım Hikmet'in eserleri artık biliniyor ve ona sahip çıkanlar sahtekârlıkları teşhir edebiliyorlar.

Sansürlü Nâzım Hikmet sahiplenilmesinin bir örneğini TC "Kültür" Bakanlığı'nın hazırlattığı bir CD'de yaşadık. Mayıs sonunda piyasaya çıkan "Fazıl Say: Nâzım" adlı CD'de Genco Erkal, Fazıl Say'ın bestelediği kimi Nâzım şiirlerini seslendiriyor.

CD'nin kapağında bu CD'nin TC "Kültür" Bakanlığı "Türk bestecilerinin eserlerini teşvik kapsamında" finanse edildiği bilgisi veriliyor ve "Kültür" Bakanı İstemihan Talay'ın Nâzım Hikmet'i öven sözleri yer alıyor.

CD'de yer alan şiirlerden biri Nâzım Hikmet'in 1950'de hapisten çıktıktan hemen sonra yazdığı dört şiirden biri olan Akşam gezintisi başlıklı şiir... Fakat ne hikmetse (gerçekte ne hikmet olduğu belli!) bu şiirde yer alan ve Nâzım'ın Ermeni sorununa şiirinde ender değindiği yerlerden biri olan

"Affetmedi bu Ermeni vatandaş
Kürt dağlarında babasının kesilmesini.
Fakat seviyor seni,
çünkü sen de affetmedin
bu karayı sürenleri Türk halkının alnına"

dizeleri ne okunan şiirde, ne de CD'nin kapağındaki basılı şiirde yok! Buharlaşmış! Sansüre uğramış!

Bu tavır aslında Nâzım Hikmet'e egemenlerin sahip çıkışının sahteciliğini gösteren, onların seviyesizliğini gösteren bir tavır!

Nâzım ezilenlerindir! Egemenlerin değil!

Biz şiiri sansürsüz haliyle yayınlıyoruz:

HAPİSTEN ÇIKTIKTAN SONRA

1 — Uyanış

Uyandın.
Nerdesin?
Evinde.
Alışamadın hâlâ
uyanır — uyanmaz
evinde olmaya.
On üç yıl hapiste kalmanın
sersemliklerinden biri de bu.
Yanında yatan kim?
Yalnızlık değil, karın.
Uyuyor melekler gibi mışıl mışıl.
Yaraştı hatuna gebelik.
Saat kaç?
Sekiz.
Demek akşama kadar emniyettesiniz.
Çünkü teamüldendir
polis ev basmaz güpegündüz.

2 — Akşam Gezintisi

Hapisten çıkmışın,
çıkar çıkmaz da
gebe koymuşun karını,
takmışın koluna
geziyorsun akşamüstü mahallede.
Karnı burnunda hatunun.
Nazlı nazlı taşıyor mukaddes yükünü.
Sen saygılı ve kibirlisin.
Hava serin.
Üşümüş bebek elleri gibi bir serinlik.
Avuçlarına alıp onu
ısıtasın gelir.
Mahallenin kedileri kasabın kapısında
ve üst katta kıvırcık karısı
yerleştirmiş pencerenin pervazına memelerini
akşamı seyrediyor.
Alaca aydınlık, tertemiz gökyüzü,
duruyor orta yerinde çoban yıldızı
bir bardak su gibi pırıl pırıl.
Bu yıl uzunca sürdü pastırma yazı,
dut ağaçları sarardıysa da,
incirler hâlâ yeşil.
Mürettip Refik'le sütçü Yorgi'nin ortanca kızı
çıkmışlar akşam piyasasına,
parmakları birbirine dolanmış.
Bakkal Karabet'in ışıkları yanmış.
Affetmedi bu Ermeni vatandaş
Kürt dağlarında babasının kesilmesini.
Fakat seviyor seni,
çünkü sen de affetmedin
bu karayı sürenleri Türk halkının alnına.
Mahallenin veremlileri, yataklara düşenler,
bakıyor camların arkasından.
Çamaşırcı Huriye'nin işsiz oğlu,
omuzlarında keder,
kahveye gidiyor.
Ajans haberlerini okuyor radyosu Rahmi Beylerin:
Uzak Asya'da bir memleket,
sarı ay yüzlü insanlar
beyaz bir ejderhayla dövüşmekteler.

Oraya gönderildi seninkilerden
dört bin beş yüz tane Memet,
kardeşlerini katletmeğe.
Kızarıyor yüzün
öfkeden ve utançtan
ve umumiyetle filân değil,
sırf sana ait
ve eli kolu bağlı bir hüzün.
Karını arkadan itip yere yuvarlamışlar da
düşürmüş gibi çocuğunu,
yahut yine hapisteymişin de
karakolda yine dövdürülüyormuş gibi
köylü candarmalara köylüler.
Ansızın bastırdı gece.
Bitti akşam gezintisi.
Bir polis jipi saptı sizin sokağa,
karın fısıldadı :
—Bizim eve mi?

3 — Gecenin Saat Biri

Masanın örtüşü mavi basma,
üstünde yalansız, güler yüzlü, cesur,
kitaplarımız durur.
Esirlikten dönmüşüm, anacığım,
kendi memleketimde düşman kalesinden.
Gecenin saat biri,
lambayı söndürmedik.
Yanımda karım yatar :
Karım beş aylık gebeliğinde,
etim etine değende
elimi karnına koyanda
bebek kıpır kıpır kıpırdar.
Dalda yaprak,
suda balık,
rahimde insan yavrusu,
yavrum.
Yavrumun pembe yünden zıbını,
anası ördü.
Bedeni benim karışımla bir karış,
kolları şu kadarcık.
Yavrum,
Kız olursa tepeden tırnağa anasına benzesin
istiyorum,
oğlan olursa, boyu bosu bana.
Kız olursa elâ elâ baksın,
oğlan olursa maviş maviş.
Yavrum.
Kız olsun, oğlan olsun,
kaç yaşında olursa olsun,
yavrum düşmesin istiyorum hapislere
güzelden, haklıdan, barıştan yana diye.
Fakat malum,
kızım yahut oğlum,
gecikirse suların ışıması
dövüşeceksin
ve hattâ...
Yani haylıca müşkül bir zanaatmış bizde bugün
babalık zanaatı da.
Gecenin saat biri.
Lambayı söndürmedik.
Belki yarım saat sonra, belki sabaha karşı
gene basılabilir evim,
beni alıp götürürler
kitaplarımızla beraber.
Yanımda birinci şubeninkiler
dönüp bakarım :
durur kapıda karım
eşiğin üzerinde,
uçar entarisi sabah rüzgarında.
Yüklü ağır karnında
bebek kıpır kıpır kıpırdar.

4 — Doğum

Anası bir oğlancık doğurdu bana;
kaşsız, sarı bir oğlan,
masmavi kundağında yatan
bir nur topu, üç kilo ağırlığında.
Benim oğlan
dünyaya geldiği zaman,
çocuklar doğdu Kore'de,
sarı ay çiçeğine benziyorlardı.
Mak Artur kesti onları,
gittiler ana sütüne bile doyamadan.

Benim oğlan
dünyaya geldiği zaman,
çocuklar doğdu Yunan zindanlarında,
babaları kurşuna dizilmiş.
Bu dünyada ilk görülecek şey diye
demir parmaklığı gördüler.
Benim oğlan
dünyaya geldiği zaman
çocuklar doğdu Anadolu'da,
mavi gözlü, kara gözlü, elâ gözlü bebeklerdi.
Bitlendiler doğar doğmaz,
kim bilir kaçı sağ kalır mucize kabilinden.
Benim oğlan
benim yaşıma bastığı zaman,
ben bu dünyada olmayacağım,
ama harikulâde bir beşik olacak dünya,
siyah,
beyaz,
sarı,
bütün çocukları
sallayan
mavi atlas döşekli bir beşik.

1950

(Nâzım Hikmet, Cilt 4, Adam Yayınları, s. 202-204)

RTÜK YÜRÜRLÜKTE

"Şeffaf yayın dönemi başlıyor" başlığıyla verdi haberi "sahibinin sesi medya... Habere göre RTÜK yasası olarak bilinen 4676 sayılı kanun tasarısı Meclis Genel Kurulu'nda 24 saat süren bir maraton sonunda kabul edilmişti. (Hürriyet, 16 Mayıs 2002)

Neler getiriyor yeni kanun? Kısaca bir göz atalım...

RTÜK Kanunu olarak bilinen "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" ile; özel radyo ve televizyon kuruluşlarının hisseleri nama yazılacak, bunlar kamu ihalelerine girebilecek ve menkul kıymetler borsalarında işlem yapabilecekler. Bu daha önce de çeşitli biçimlerde uygulanan bir durumdu. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra daha önce başkasının adıyla iş yapan, ihale alan bir medya tekeli –ve bu tekelin sahibi– bu kez kendi adıyla kamu ihalelerinden yararlanabilecek, borsada daha rahat oynayabilecek.

Yeni yasaya göre daha önce Sayıştay'ın denetiminde olan RTÜK, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'na bağımlı hale getirilecek; RTÜK'ün dokuz üyeliğinden beşi siyasi parti gruplarınca TBMM Başkanlık Divanı oluşumuna göre belirlenecek, dördünü ise Bakanlar Kurulu belirleyecek. Bunun anlamı RTÜK'ün hükümetin güdümünde bir kurum haline getirilmesidir, onun "medyadaki gözü kulağı olma işlevinin" "sahibinin sesi" konumunun daha da pekiştirilmesidir. Öyle ki, bir parti iktidara geldiğinde RTÜK'ü kendisine bağlı bir kurum olarak düzenleyebilecek.

Yine yeni yasaya ve onunla bağıntı içinde düzenle-

DEĞER Mİ KOCA ÇINAR?!

Yaşar Kemal Türkiye'nin en değerli aydınlarından, en çok okunan yazarlarından ve alanında en iyi eserlere imza atmış isimlerinden birisidir.

O, sadece Türkiye'de değil dünyada bir çok dilde okunan, tanınan yazarlarımızdan birisidir.

O Türk romanının ustası, ulu çınarıdır.

18 Mart tarihli Hürriyet'in Avrupa ekinde kendisiyle ilgili bir haber okudum. Haber "Yaşar Kemal'e onur üyeliği" başlığını taşıyordu. Gazetenin haberine göre Yaşar Kemal, Alman Yeşiller Partisi'nin "onur üyesi" olmuştu. "Bu benim şimdiye kadar aldığım en büyük ödüldür" diyordu ulu çınar yapılan törende yaptığı konuşmasında. Aynı konuşmasında Yaşar Kemal, Yeşiller sayesinde doğanın tahrip edilmesinin engellendiğini ve insan haklarının korunmasında önemli gelişmeler sağlandığını söylüyor, *"Bizim yıkılan dünyamızı yeniden yaratmak isteyen sizleri* (Yeşilleri / BN) *kutluyorum"* diyordu.

Yaşar Kemal'e onur üyeliği

Yazar Yaşar Kemal, Alman Yeşiller Partisi'nin onur üyesi oldu. "Bu benim şimdiye kadar aldığım en büyük ödüldür" diyen Yaşar Kemal, Yeşiller sayesinde doğanın tahrip edilmesinin engellendiğini söyledi.

Bizim yıkılan dünyamız

Çok kültürlü Avrupa

Ey Koca Çınar...

Sana onur üyeliği veren parti daha dün Afganistan'ın bombalanmasına, insanların katledilmesine, doğanın tahribine onay veren parti değil mi?

Sana onur üyeliği veren parti devletinin dünya hegemonyasında daha fazla söz sahibi olması için askeri harcamalarına milyarlarca marklık yatırım kararı alan, kaynak ayıran koalisyon ortağı parti değil mi?

Sana onur üyeliği veren parti, başta göçmenler olmak üzere, işçilerin, emekçilerin kazanılmış haklarını tırpanlayan, "terörizme karşı çıkma" adına başta göçmen işçileri, emekçileri potansiyel suçlu ilan eden, birçoğu hakkında soruşturmalar açan, insan hak ve özgürlüklerini ayaklar altına alan parti değil mi?

Bu listeyi uzatmak mümkün. Sen nasıl böyle bir partinin "onur üyesi" olabilirsin?

Biz yakıştıramadık.

Hem... Hem ihtiyacın mı var senin böyle bir "onur üyeliğine"?

Hayır Koca Çınar, hayır...

Onlarda sana verecek onur yok! Senin de böyle bir partinin vereceği "onura" ihtiyacın yok!

Senin yerin işçilerin, emekçilerin, yoksulların yanıdır...

Ve en onurlu iş budur!

Yaşayan da, yaşatacak olan da bu saflardır

nen Basın Yasası'na ilk kez "yalan haber" ibaresi girdi. Ancak bu kavramın kimin kriterlerine göre değerlendirileceği, neyin yalan haber, neyin gerçek haber olacağı belirtilmediği için bu yasa devrimci ve muhalif basın üzerinde "demoklesin kılıcı" işlevini görecektir. Yine yalan haber iddiasıyla ilişkili cevap ve düzeltmeye ilişkin hükümlerde de değişikliklere gidilerek buna aykırı davranılması halinde sorumlulara üç milyar liradan beş milyar liraya kadar ceza verilebilecek. Basın yoluyla işlenecek suçlara verilecek cezalarda da çok yüksek bir artışa gidildi. Buna göre en düşük para cezası on milyar, en yüksek para cezası ise yüz milyar olarak belirlendi. Cezalardaki bu artış, devrimci-demokrat basın ile muhalif ba-

24
Hürriyet
RTÜK Yasası 24 saatlik bir maraton sonunda kabul edildi
Şeffaf yayın dönemi başlıyor
İŞTE RTÜK YASASI'NIN GETİRDİKLERİ

sını maddi kıskaç altına alma ve süreç içinde susturmanın yollarından birisi olarak işlev görecektir.

Yeni yasa ile sanal ortamda "işlenen suçlar" da yaptırıma bağlandı. "Yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlar" konusundaki hükümler, bilişim teknolojileri ve internet ortamında sayfa açılması veya elektronik gazete/bülten yoluyla yayınlanan her türlü yayınlara da uygulanabilecek.

RTÜK yasası daha önce de kabul edilmiş ama Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer yasayı veto ederek Meclis'e geri göndermişti. Meclis'ten ikinci kez ve aynen geçirilerek önüne gönderilen yasayı onaylamak zorunda kalan Sezer, yasanın iptali ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Bu süreç devam ediyor.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yeni yasa bir yandan hükümet-medya ilişkilerini çok daha güçlendirmeye yol açacaktır. Diğer yandan yasa devrimci-demokrat basını susturmayı hedeflemektedir. Bu yasa karşısında devrimci-demokrat basın ve yayın kuruluşları seslerini yükseltmelidirler. Bu yapılmazsa devrimci-demokrat güçlerin zaten cılız çıkan sesleri daha da kısılacaktır

"KAR" ÜZERİNE "SEVİYELİ" ELEŞTİRİLERDEN BİRİ DAHA...

"Kar" üzerine tartışmalar sürüyor. Sürdükçe de zaten fazla yüksek olmayan seviye yer yer ifade etmek için zorluk çektiğimiz yerlere kadar düşüyor.

Kar hakkında ve Orhan Pamuk hakkında ne düşündüğümüzü geçen sayıda yayınlanan yazımızda ortaya koymuştuk. Derdimiz Orhan Pamuk'un ve Kar'ın savunulması vb. değil.

Fakat bir derdimiz var: Eleştirinin seviyesi meselesi.

Biz tartışmada tarafların birbirini dinleyerek, anlayarak tartışmasından yanayız. Türkiye'de aydınlar ya da kendini aydın görenler/sayanlar arasındaki tartışmada demokratik bir kavga kültürünün geliştirilmesi gerektiğini, demokratik kavganın gerçeklere dayalı argümanların çatıştırılması olması gerektiğini, küfürün, aşağılamanın, yalanın vb. bu tartışmada yeri olmaması gerektiğini düşünüyoruz.

Ne yazık ki durum bizim istediğimiz, özlediğimiz gibi değil.

Kötü bir eleştiri örneği yurtdışında yayınlanan Cumhuriyet Hafta'da Hüseyin Mor imzasını taşıyan "Kar romanında Almanya imgesi" başlıklı yazı.

Bu yazıda Kar'ı "roman olarak adlandıralamaz" şeklinde değerlediren Hüseyin Mor diğer şeylerin yanında şu iddiaları ileri sürüyor.

— Orhan Pamuk Almanya'da az okunmaktadır. Onun Kar romanında "Kaufhof", "Frankfurt" ve "Frankfurter Rundschau" isimlerini sık sık tekrarlaması başka bir şeyle açıklanamaz.

Bununla ilgili olarak söylenmesi gereken ilk şey kuşkusuz Orhan Pamuk'un Almanya'da az okunduğu iddiasında bu iddianın neye dayandırıldığı, az okunmanın ölçütü olarak neyin alındığıdır...

Fakat herhalde olgu şudur: Orhan Pamuk anda Almanya'da Alman okuyucusu açısından en fazla okunan Türkiyeli romancı konumundadır.

İkinci olarak: Birinci iddia ile ikincisinin alâkası nedir? "Kaufhof", "Frankfurt", "Frankfurter Rundschau" ismi geçen kitaplar Almanya'da bu isimlerin geçmediği kitaplardan daha mı çok okunur? Hüseyin Mor bu iddiasını acaba neye dayandırarak ileri sürüyor?

— *"Orhan Pamuk'un Almanya'daki ilk kitabı "Beyaz Kale"yi Almanya'nın BÜYÜK ve YAHUDİ YAYINEVİ SUHRKAMP'ın yayınlaması, hem de yayınevinin çok seçkin yazarların yayınlandığı* ***"Insel"*** *dizisinden çıkması ve* ***"satmaması"*** *ile ilgili olabilir."*

Hüseyin Mor yayınevlerine milli benlikler giydiriyor. Ona göre Suhrkamp YAHUDİ yayınevi imiş! Suhrkamp kendini Yahudi vb. olarak adlandıran bir yayınevi değil. Bu benlik ona Hüseyin Mor tarafından giydiriliyor.

Neden? Bunun tartışmada anlamı ve yeri ne?!

Sonra "Insel" dizisinin "çok seçkin yazarların yayınlandığı dizi" olduğu nerden çıkıyor? Yayınevinin böyle bir açıklaması da, siyaseti de yok. Orhan Pamuk'u Almanya'yı yüzeysel anlatmakla, tanımamakla suçlayan Hüseyin Mor bu derin Almanya bilgisini nereden ediniyor acaba?

— *"Almanya'da bir yayıncılık kuralı var: Tanınmamış yazarlar için yayınevleri risk almazlar ve kitapları genelde* ***"cep kitabı"*** *olarak basarlar". (aoç)*

Almanya'daki yayıncılık kuralı böyle değildir. Cep kitapları ancak çıkarılan ilk baskı ciltli kapaklı/hard cower kitaplar iyi satıldığında çıkarılır. Hüseyin Mor'un "yayıncılık kuralı" uygulanan yayın kuralı değil, Mor'un kafasındaki olması gereken yayın kuralıdır.

Bunlar aslında basit meselelerdir. Fakat Hüseyin Mor gibi iddialı eleştiriler getiren birinin, eleştirdiğini "bilmemek" "yüzeysel" olmakla suçlayan birinin, başkasına uyguladığı kıstasları biraz kandisine uygulaması gerekir

"KIZILBAŞLIK" NEYMİŞ?

İslamın mezheplerinden birisi olan alevilik (kızılbaşlık) tarih boyunca hakim mezhep sünniliğin çeşitli karalama ve saldırılarına maruz kalmıştır. Çeşitli kereler baskı ve katliamlarla susturulmaya, inanç ve ibadetlerinden vazgeçirilmeye çalışılmış; kimi zaman bu mezhepten olanların ibadetlerinde ana, baba, bacı, kardeş demeden birbirleriyle cinsel ilişkide bulundukları yönlü karalamalar yapılmıştır, yapılmaktadır. Alevilik (Kızılbaşlık) tarihi boyunca bu karalama öyle bir yerleşmiş ki; "kızılbaşlık" "ensest" ilişkinin "türkçedeki" karşılığı haline gelmiştir, getirilmiştir. Bu yüzdendir ki yer yer Alevi kuruluşlarının çeşitli sözlüklerde kızılbaşlık kavramının karşılığı olarak "Aile içi cinsel ilişki" biçimindeki açıklamalara tepkileri yankı bulmuş, yer yer bu açıklamalar yeni baskı sözlüklerde ortadan kaldırılmıştır.

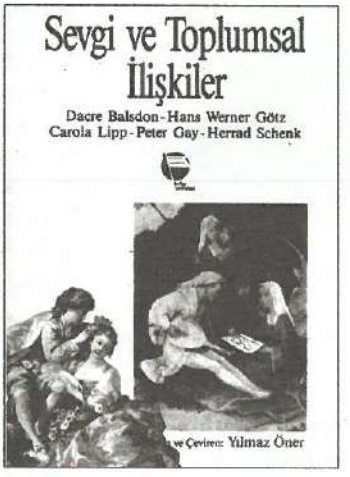

Ancak yine de "kızılbaşlık" ile "ensest" ilişkinin eşitlendiği bu türden "çevirilere" rastlamak mümkündür.

Bunun bir örneğini geçtiğimiz günlerde yaşadım. "Sevgi ve Toplumsal İlişkiler" başlığını taşıyan, Dacre Baldson, Hans Werner Götz, Carola Lipp, Peter Gay ve Herrad Schenk isimli yazarların çeşitli makalelerinin derlendiği bir kitap okudum. Derlemeyi ve çeviriyi Yılmaz Öner yapmış. Kitap "Belge Yayınları" tarafından 1992 yılında basılmış.

Kitapta Carola Lipp'in "Proletaryada Aşk – Yakın İlişkiler" başlıklı makalesinde şöyle bir bölüm var:

"... Bir kadın işçi, kendi kızlarını 'elleyen' ve bu arada içlerinden biriyle sonunda ilişkiye giren bir erkeğin serüvenini anlatmaktadır. Kızcağız babasının saldırılarına ses çıkarmamak zorundaydı. 'Babam hep alay ediyordu, beni hor görüyordu. Ama onunla yatacağıma genç bir çocukla bu işi yapmak daha hoşuma giderdi.' 19. yüzyıl sonlarında burjuva ahlakî akımları, çocukların hemen her kesimde yaygınlaşacak biçimde kötüye kullanımını ve fücur (kızılbaşlık) olaylarını sadece işçi çevrelerine mal etme eğiliminde olsa bile, şurası yadsınamaz ki bu akımlar gerek kuşaklar arasındaki sınırların, gerekse kızılbaşlığın yaygınlaşma sınırının yıkılmasını kolaylaştırmıştır." (agk., sayfa 41)

Kitabın derleyeni ve çevirmeni Yılmaz Öner "ensest" sözcüğünü kızılbaşlık olarak çevirmiş.

Bu eşitlemenin sünni yobazlık tarafından yapılması anlaşılır bir şeydir ama Yılmaz Öner'in böyle bir eşitlemeye başvurması kötüdür. Bunun "Belge Yayınları" gibi düzeyli bir yayınevi tarafından basılması ise daha da kötü bir durumdur.

Beklentimiz Alevilik (kızılbaşlık) mezhebine yönelik Sünni yobazlığın karalama kampanyasının bir unsurunu kullanan çevirmenin ve yayınevinin kitabı dağıtımdan çekmesidir.

Her ne kadar basımının üzerinden on yıllık bir süre geçmişse de bu yapılabilir, yapılmalıdır

Sorumlu Yazı İşleri Müdürümüz İlyas Emir'e DGM cezası!

"Sorumlu Yazı İşleri olduğu Güney adlı derginin Ocak-Şubat-Mart 2001 tarihli sayısının 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21, 22 sayfalarında yayınlanan yazılarla (...) örgüte yardım etmek suçu sabit görülen Sanık İlyas Emir'in eylemine uyan TCK'nun 169. maddesi gereğince (...) 3 YIL 9 AY AĞIR HAPİS CEZASI İLE CEZALANDIRILMASINA,"

Evet, bu bir mahkeme kararının hüküm bölümünden bir parça...

Yargılayan 4 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi...

Yargılanan dergimiz Güney ve onun Sorumlu Yazı İşleri Müdürü İlyas Emir...

Peki, dergimiz ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürümüz İlyas Emir ne yapmışlar da "örgüt/lere yardım ve yataklık etmek suçunu" işlemiş? Ne varmış 15. sayının karar bölümünde sıralanan sayfalarında?

19 Aralık 2000 tarihinde cezaevlerine yönelik devlet saldırısını hatırlarsınız. Hani devletin adına "Kurtarma Operasyonu" dediği saldırı... Sonuçta 30'un üzerinde insan yaşamını yitirmiş, yüzlerce kişi yaralanmış; devrimci tutuklu ve hükümlüler F tipi cezaevlerine sevkedilmişlerdi.

Saldırının hemen ertesinde yayınlanan 15. sayımızda saldırıya tavır takınmış, saldırıya uğrayanların olayın gelişimine ilişkin anlatımlarını yayınlamıştık.

İşte bu yayın, Beyoğlu Basın Savcılığı ile DGM tarafından "örgütlere yardım ve yataklık etmek" suçunu işlemek olarak değerlendirilip dergimizin ilgili sayısı toplatıldı, dergimizin sahibi ile Yazı İşleri Müdürü hakkında hem DGM'de, hem de Ağır Ceza Mahkemesi'nde iki ayrı dava açıldı.

Davalardan DGM'de olanının kararı 3 Haziran 2002 tarihinde verildi: 3 yıl 9 ay ağır hapis cezası... Bu ceza yine mahkemenin kararıyla "... *sonuç olarak 6.477.634.800- LİRA AĞIR PARA CEZASI*"na çevrildi. Diğer dava hâlâ sürüyor.

Bu davalar ve alınan kararlar Türkiye'de muhalif basın-yayın organları üzerindeki baskıların bir parçasıdır. Devletin yıldırma, korkutma, sindirme, bastırma amaçlı uyguladığı sansür, hapis ve para cezaları, toplatma kararları... özellikle devrimci basın-yayın organları üzerinde artık neredeyse "olağan hale" gelmiştir.

Ancak baskılar, cezalar bizi yıldıramaz!

Devletin devrimci basın üzerinde uyguladığı baskılara devrimci güç birliği ve dayanışmayla karşı çıkmak, mücadeleyi yükseltmek görevdir. Tüm duyarlı güçleri bu görevi omuzlamaya çağırıyoruz.

GÜNEY

Basına ve Kamuoyuna

SANAT EMEKÇİLERİMİZE HAPİS CEZASI

8 Ağustos 2001 tarihinde Erzincan'da gözaltına alınıp, asılsız iddialarla tutuklanarak Erzurum E Tipi Hapishanesine konulan Grup Munzur elemanı Sinan Güngör ve Babil Halk Sahnesi oyuncularından Erkan Güngör, bugün Erzurum DGM tarafından görülen karar duruşmasında TCK'nın 169. maddesi gereğince 3 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldılar.

Bir yandan demokrasi ve özgürlük alanlarının genişletilmesi demagojileriyle halkı kandırmaya çalışan hakim sınıflar, bir yandan da icraat alanlarını alabildiğine genişletiyorlar. Daha geçtiğimiz günlerde doğruları söylediği için yazar Hasan Basri Aydın 40 ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Bugün ise sanat emekçilerimiz düşüncelerinden ve halkın ilerici kültür-sanatını yaygınlaştırma ve geliştirme çabalarından dolayı hapis cezasına çarptırılmışlardır. Tarihte de benzeri örnekler çoktur. Nâzım Hikmet'ler, Yılmaz Güney'ler, Ruhi Su'lar ve daha niceleri...

Bugün bir kez daha haykırıyoruz ki; hiçbir güç tarihte olduğu gibi bugün de bizi kültür-sanat ve özgürlük mücadelemizden alıkoyamayacaktır.

Sanat emekçilerimize özgürlük!

Yaşasın demokratik halk kültürü!

Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi • Grup Munzur • Grup Yel • Babil Halk Sahnesi

Aşık Mahzuni Şerif

"Sen bizim plağın türküsünü söyleyemezsin!"

ÖKKEŞ DERE

18 Mayıs sabahı, günlük gazeteleri okurken gözüme "Mahzuni Şerif'i yitirdik" haberi ilişti. Yarı şaşkın, yarı üzüntülü, haberi hemen okudum. Aşık Mahzuni Şerif, Almanya'nın Köln şehrinde kalp yetmezliği nedeniyle yatırıldığı hastahanede yaşama gözlerini yummuş, aramızdan ayrılmıştı.

Türkiye'de adettendir sanki! Yaşarken kıymeti bilinmeyenlerin, hakettiği yere gelemeyenlerin ardında onları yücelten methiyeler ortalığı sarar... Bu sefer de hakettiğinden çok şeyler atfedilir. Yani Türkiye'de, demokrat, ilerici muhalif insanların değeri sağ iken bilinmez, öldükten sonra keşfedilir ve yüceltilir. Doğru ölçüyü bulmak bir türlü mümkün olmuyor...

Mahzuni'nin ölümünden sonra gazetelerde çıkan haberleri okudukça, Mahzuni'nin "Büyük Ozan"lığını onun ölümünden sonra keşfedenlere, onun mirasının sürdürücüsü olacaklarına dair and içenlere –gerçekte böyle düşünenleri ve buna uygun davrananları kastetmiyorum–, kasetlerinin, "albüm"lerinin reklamını öne çıkaranlara kızgınlığım giderek arttı... 18 Mayıs sabahı okuduğum haberin üzüntüsü, "ceset sömürücülerine" karşı kine dönüştü.

İçimdeki kızgınlığı böyle ifade ettikten sonra, Mahzuni'nin ölüm haberini okurken çocukluk yıllarıma yaptığım gezintide hatırladığım bir anımı aktarmak istiyorum.

Çocukluk yıllarımda (1970'li yıllar), annemin sabah saat 5'ten itibaren radyoyu açması ve radyoda çoğunlukla halk müziği sanatçılarını dinlemesi beni de etkilemişti. Halk müziğini diğer müziklerden fazla seviyordum. Halk müziği içinde de özellikle belli aşıkları (ozanları) seviyorduk. Mahzuni bunların başında geliyordu. Mahzuni'nin türkülerini o kadar çok sevmiştim ki, hemen hemen duyduğum tüm türkülerini ezbere biliyor, söylüyordum.

İlkokulda, müzik dersinde öğretmen çocuklara tek tek türkü söylettiğinde, benim ilk kez o kadar kala-

balık içinde söylediğim türkü de Mahzuni'nindi. "Geçti felek, geçti gayri zamanım" diye başlayan türküyü söylemiştim.

Sınıftaki ruhsal durumumu, sınıfı, öğretmenin ve sınıf arkadaşlarının tepkisini dün yaşamış gibi hatırladım, Mahzuni'nin ölüm haberini okuyunca.

Aradan yıllar geçti. Mahzuni'nin türkülerinin çoğunu unuttum. Mahzuni'nin türkülerinin benim siyasi görüşümün gelişmesinde, "büyük insanlığın" kurtuluşu davasında yer almamda oynadığı rolü, kuşkusuz ki unutmayacağım. Unutmadığım, unutamayacağım bir anım da var.

1970'li yılların başlarında, köyde yaşıyordum. Akrabalarımızdan Almanya'ya gidenler de vardı. Evimizin hemen yanında, bize 40-50 metre uzakta oturan akrabalarımızın Almanya'dan getirilen bir pikabı vardı. Özellikle havaların iyi olduğu günler, havalarını da atmak için pikabı kapının önüne koyup sesi sonuna kadar açarak plak çalarlardı.

Attıkları havaya kızarken için için, radyodan dinleyemediğimiz türküleri dinleme imkânımız olduğu için de seviniyorduk. Ben de bu arada dinlediğimiz türkülerden özellikle hoşuma gidenleri ezberliyordum, söylüyordum.

Günün birinde yeni bir plak almışlardı ve reklam yapar gibi ardarda çaldılar. Çaldıkları plak, Mahzuni'nin *"Nem kaldı?"* türküsünü söylediği plaktı. *"Nem kaldı?"* çok hoşuma gitmişti. Yoksul bir ailenin çocuğu ve ölmüş olmasa da babasız büyüyen bir çocuk olarak hayata "toz pembe" bakamıyordum. Yoksulluğu, hasreti, sevgiyi, mutluluğu, gurbeti vb. konuları dile getiren türküler; hüzünlü, sitemkâr, andaki yaşamdan şikayet edip daha iyi bir yaşam özlemini, kısacası bizde olmayan, ama olmasını istediğimiz mutluluğu, insani bir hayatı düşündüren türküler, beni en çok etkileyen türkülerdi.

"Parsel parsel eylemişler dünyayı" diye başlayan *"Nem kaldı?"* türküsünü ikinci dinleyişimden sonra ezbere söyleyebiliyordum. Okul arkadaşlarıyla birlikte oyun oynarken, dilime dolanmış gibi kendimi tutamadım, başladım: *"Parsel parsel eylemişler dünyayı / Bir dikili taştan gayri nem kaldı / Dost köyünden ayağımı kestiler / Bir akılsız baştan gayri nem kaldı?"* diye türküyü söylemeye. Tam türkünün ikinci kıtasına başlamak üzereyken, pikabı olan akrabalarımızın oğlu Xelil, "Nem kaldı?" türküsünü söylediğimi fark etti ve ***"Sen bizim plağın türküsünü söyleyemezsin!"*** diye dikildi karşıma. Neredeyse birbirimize girişecektik. Xelil'i, türkünün Mahzuni'ye ait ve herkesin dinleyip söyleme hakkı olduğuna ikna edemedik diğer oyun arkadaşlarıyla. Xelil, plaklarının türküsünü kimseye söyletmemeye kararlıydı...

Pikap sevgimize bu olay da eklenince nenemize, –bu arada babam da Almanya'ya gitmişti– babamdan bize pikap getirmesini istemesi için yalvarmaya başladık. Yalvarmalarımızdan bıkan nenemiz isteğimizi yerine getirdi ve doğru dürüst yüzünü bile görmediğim babam bir haftalığına köye geldiğinde bize bir de pikap getirmişti. Böylece artık türküleri kendi plağımızdan dinliyor ve **"kendi plağımızın türküsünü"** söylüyorduk. Xelil ile çelişkimiz de bu yolla çözüldü. O tarihten beri, Xelil, Mahzuni, "Nem kaldı?" türküsü ve plak birbirini hatırlatır oldu bana.

Pikabımız olduktan sonra, kendi plağımızın türkülerinde en çok dinlenen ve söylenen türküler de Mahzuni'ye aitti. Şimdi, artık çok gerilerde kalan, ama o dönemde benim insan sevgisi edinmemdeki olumlu etkisini hiçbir zaman kaybetmeyecek olan ve benim de unutmayacağım olgu, Mahzuni'nin türkülerinin üzerimdeki olumlu etkisidir. İhsani, Zamani ve Ruhi Su'dan etkilenmeden önce Mahzuni'den etkilenmiştim...

Beni etkileyen ve Mahzuni'nin nasıl bir ozan olduğuna işaret eden birkaç türküsünden bahsetmek istiyorum.

Maraş. Mahzuni'nin doğduğu Berçenek köyünün, Elbistan ilçesinin bağlı olduğu il. Bilindiği gibi Türkiye'de sık sık kışkırtılan Alevi-Sünni çelişmesinin en yoğun yaşandığı bir ildir Maraş. 1970'li yılların başlarında "solcularla" birlikte hareket eden Mahzuni, devletin hışmından payına düşeni almış, takibat altında olmuş, hapse atılmış, işkence görmüştür.

Mahzuni'ye karşı yürütülen kampanyada, devletin resmi mezhebi olan Sünni mezhebinden insanlar, Mahzuni'nin Alevi olduğu, Aleviler de onun Sünni olduğu haberleriyle kışkırtılıyordu. Mahzuni buna, *"Ben Alevi Olamam ki"* adlı türküsüyle cevap verdi. Sözkonusu türküsünün ön konuşmasında *"Ben Alevi olamam, Sünni de olamam. Müslüman demeseler de gücenmem. Ancak insan olabilmek için bütün elimden geleni harcarım"* diyerek mezhep temelindeki çatışmalara karşı, Sünni ya da Alevi olmak yerine insan olmayı koyuyordu.

Ömer, Bekir, Osman vb. isimlerin geçtiği yerde bir de "lanet" eklenerek Sünnilere karşı düşmanlığın körüklendiği Alevi bir çevreden gelen biri için –tersi de aynı–, Mahzuni'nin insan olmayı öne çıkarması ve diğer bir mezhepten insanlara karşı önyargıları yıkmaya hizmet eden bu tavrı önemlidir.

Mahzuni'nin beni en çok etkileyen ve ona –demokrat biri olarak– saygı duymamı sağlayan türkülerden biri *"Çingene Mahzuni"* adlı türküsüydü. Adından da belli olacağı gibi, bu türküsünde Mahzuni, "buçuk millet" diye tanımlanan ve horlanıp aşağılanan Çingenelerin, yani Sinti-Romanların durumunu dile getiriyordu. *"Çingene, çingene, hayat sana mengene"* diyerek yaşamlarının zorluğunu ortaya koyarken, *"Ey insanlar, insan buçuk olur mu?"* diyerek de Sinti-Romanların aşağılanmasına karşı sesini yükseltiyor ve kendisinin *"Çingene Mahzuni"* olduğunu ilan

Oğluma-Umut

YAŞAR ASLAN

yüreğimin çığlığında
bir can saklı
türkü kadar güzel
şiir kadar mutlu
gözlerinde oğlumun
bir fidan
gülüşünde
çiçek çiçek tomurcuk
avuçlarında tohum
ömrün
gülüşün
umudun
çok olsun oğlum

Şubat '01 Aalen

ederek dayanışmasını gösteriyordu.

Mahzuni 1960'lı yılların sonunda, 1970'li yılların başlarında söylediği türkülerde, o dönemde yükselen devrimci hareketin de etkisiyle, halkın değişik sorunlarını, yoksulluğu, ezilmişliği, geri kalmışlığı vb. dile getirdi. *"Acı doktor bak bebeğe", "Erim erim eriyesin", "Yuh yuh soyanlara", "Kolum nerden aldın sen bu zinciri?"* vb. türküleri dönemin en çok söylenen türkülerinden bazılarıdır.

1970'li yılların başlarındaki devrimci harekette öncü rolü oynayan devrimcilerin, komünistlerin ardından yaktığı ağıtlar, söylediği türküler Mahzuni'yi devletin güçleriyle karşı karşıya getirdi. Mahzuni, devrimcilere *"Yiğitler yiğitler bizim yiğitler"* diyerek; *"Nurhak dağı"* türküsüyle Sinanlara, *"Kalenin içinde yatar bir yiğit / İbom ölüyor"* diyerek de İbrahimlere açıkça sahip çıkıyordu.

Mahzuni ABD emperyalizminin Vietnam'a saldırısı karşısında yer almış, Türkiye'nin bağımsızlığını istemiştir. Bunu da *"Defol git benim yurdumdan / Amerika katil katil"*, ya da *"Vietnam'ın suçu nedir? Amerika katil katil"* diyerek dile getirmiştir.

Mahzuni'nin bu türküleri, insan sevgisi edinmenin ötesinde devrimci duyguların, bilincin gelişmesine hizmet etmiştir. Bu, Mahzuni'nin kendi genel siyasi görüşünden bağımsız bir olgudur, gerçekliktir. Mahzuni'nin mirasında sahip çıkılması gereken esas yön de, onun türkülerinin insan sevgisi edinmeye, devrimci duygu ve bilincin gelişmesine yaptığı hizmettir.

Her halkın kültüründe ilerici ve gerici yanlar olduğu gibi, Mahzuni'nin halk müziğinden de bu iki yan var. Örneğin 1974'de "Kıbrıs Harekâtı" döneminde söylediği bazı türküler, demokratların, devrimcilerin sahip çıkacağı türküler değildir. Ya da, Mahzuni'nin Aleviliğe duyduğu yakınlığın ürünü olan, "İmam Ali", "İmam Hüseyin" vb. hakkındaki türkülerin de ilericilik, demokratlık adına sahip çıkılacak yanları yoktur.

Mahzuni'nin bu iki yanının varlığı ama, onu hakim sınıflara bırakmak gerektiği anlamına gelmiyor. Türkiye'de Mahzuni'ye sahip çıkma hakkı olmayan birileri varsa, onun da başında Türkiye Cumhuriyeti devleti gelir. Hakim sınıfların Mahzuni'ye sahip çıkar görünmesi ve TBMM Başkanı başta olmak üzere birçok siyasinin Mahzuni'nin cenaze töreninde yer alması büyük bir sahtekârlıktır.

Mahzuni'nin kendisi, Türkiye'de özgürce üretim yapamadığını ilan etmiş ve kendisini "içinde çıktığı toplumun ücretsiz avukatı, diplomasız hakimi" saymıştır. Bir ara milletvekili olmak için Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den adaylığını koyan Mahzuni, milletvekili olmak için neden aday olduğunu şöyle açıklar:

"Ben her yeni türkümün sonunda kovuşturmaya uğruyorum. Cezalandırılıyorum. Bu benim üretimimi engelliyor. Daha özgür üretmek istiyorum. Öyle bir parlamenter zırh olsun ki benim dokunulmazlığımı getirsin istedim. Hiç değilse beş yıl korkusuzca üreteyim istedim. Bu nedenle aday oldum." (Yaşar Özürküt ile konuşmasından, aktaran, Evrensel, 18 Mayıs 2002)

Mahzuni bu dokunulmazlık zırhını edinemedi. İstediği gibi özgürce üretemedi. Mahzuni, şimdi "parlamenter zırh"ı bürünüp halkı soyanlar gibi kendi çıkarını değil, daha özgürce üretebilmenin başka imkânının olmadığını düşündüğü için milletvekili olmaya soyunmuştur...

Onu, buna zorlayanlar, ona sahip çıkma hakkına sahip değildir. Mahzuni doğrusuyla, yanlışıyla ezilenlerin safında yerini almıştır.

Mahzuni'nin türkülerini biz kendi plağımızdan dinledik, kendi plağımızın türküleri bundan sonra da söylenecektir.

Mahzuni'nin ölümünden sonra da, onun isminden yararlanarak köşe dönmeye çalışanlar, onun insan sevgisini barındıran türkülerini kasalarını doldurmak için pazarlayanlar, kısacası Mahzuni'yi ve türkülerini popüler olmak için kullananlar: Mahsun Kırmızıgüller, İbrahim Tatlısesler... daha adını yazamayacağımız siz... **"Bizim plağın türküsünü söyleyemezsiniz!"**

Mayıs 2002

Alın yazısı dedikleri

ERTEM TÜRKER

Ben
Derinlemesine bilmem.
Varsa kabir azabı eğer
Ki vardır.
Bundan kurtulmuştur
Çorum'lu Hamza Kökmen.

Kimisi tekle yetinmez
Yunus Emre gibi.
Mezarı ikidir
Veya oniki.
Ondan da ötede
En büyüğü
İnsanların gönlünde.

Kimi garibin de bu dünyada
Bir çukuru bulunmaz.
Aslında bulunur bulunur da
O çukura dolduracak
Garibin cesedi bulunmaz.

Yukarıda bahsedilen
Ahmet oğlu Hamza Kökmen
Gariplerden bir garip
Çorum'un Sarimbey köyünden.

Ölüm tarihi
Üç Temmuz Bindokuzyüzseksen
Öldürülme yeri
Çorum'un İbrahim Çayın.
Yaşarken toprağı var mıydı
Bilmem.
Ama bilirim ki
Vallahi Billahi
ölüsünün bir karış toprağı yok.
Mezar taşı, mezarı yok.

Çünkü ortada
Kökmen'in ölüsü yok.
Ama
Bir şartla
Sağ ayak kemikleri
Kılınırsa istisna.

Üç Temmuz Bindokuzyüzseksen'den
Kasım Bindokuzyüzseksenikiye kadar
Bu cesetsiz ölüyü
Devlet dahil
Çok kişi arar.

Savcılığın kayıplar listesinden
İşte o tarihte çıkar.

Kıymetlendirilen bir ihbarla
Kazdık ha kazdık.
Hazine değil
Hamza Kökmen'in
Eskimiş ölüsünü bulacaktık.

Sonunda bulunan
Bir pantolon
Bir tek çorap
Ve içinde ayak kemikleri.
Ne idi bu mezarsız ölünün
Öldürülme nedenleri

Bakarsınız önce köyüne
Sonra mezhebine
Bu öbür taraftan olmalı
Bu olsa olsa metoduna
Hemen bir uygun şayia
"Mahalleyi bombalamaya gelmiş"
İşte ölüm için yeterli neden.
Aslında Sanlık denen
Bu mahalleye gelmiş gelmesine.
Amacı,
Dayı oğlu Elvan Çağlar'ın
Şehir içi göçüne
Yardımcı olmak.

Mahkeme zabıtlarında
Kurbanı
Yakalayanların miktarı
Yirmibeş otuz civarında.

Önce tekme tokat
Okkalı küfürler.
Kısa zamanda
Kan revan içinde bir surat.

Sanıklar
Hele idamlıklar
Usul gereği
Elleri bağlıdırlar.

Hem Yargıç ol hem Savcı
Hem de Çorum avında
Büyük Avcı.
Usule uymaları gerek.

Eller önden bağlandı.
Beyaz taksi gelene dek
Adam ölüme hazırlandı.

Toz toprak
İçinde yuvarlanarak
Katillerin gözlerini
Bürüyen kan
Sanki Hamza'nın yüzünde
Bayraklaşarak
Şimdi insanlık
Yerde top olmuş
Vur ha vur.
"Vur pençe-i Ali'deki şemşir aşkına" (*)
Hem Allah aşkına vur.

Şimdiye kadar iş tutmamış
Nasırsız ama kanlı ellerinle,
Hayatta vücudunu dik taşıyamamış
Başkasına çamur atmak için
Hep çamurlarda dolaşmış
Sanki
Hasan - Hüseyin'in başına
Kerbela'da tekme atmış
Ayaklar gibi ayaklarınla
Vur.

Hem kanlı ellerin
Dert görmesin
Hem ayakların.
Zaten görmez
Dert insan içindir.
Ayaklar ise
İnsanlık bilmez.

Ahmet'in oğlu Hamza'yı
Bu arada
Bir yarım inşaata
Kapattılar.
Bir ifadeye göre
Ölsün diye
Camdan aşağıya attılar.

Bir diğer ifadede
Kendi atladı.
Kaçmak için kendi kendine
Gerçek o ki
Hamza şimdi
Camın dibinde
Yerde.

Şansı mı döndü garibin
Yoksa perişanlığı
Artsın diye mi halinin
Birden elleri çözüldü.
Belki fazla tekmelerden
Belki de yere düşmekten.
Kaç Hamza kaç kaçabilirsen.

Ne mümkün
Tutanaklara göre
Bu mahkumun özgürlüğü
Yüzelli ikiyüz metre.

Yine yakalandı.
Zaten bu haliyle
Doğrusu halsizliği ile
Daha fazla kaçamazdı.

Bu sefer ellerini
Arkadan bağladılar.
Karga tulumba
Altı okka
Beyaz taksiye attılar.
Bilen bilir ki
Aslında,
Tulumbadaki karga
Cellatlığıdır ardındakilerin.
Altı okka
Hamza'nın yüreği.
Erkekliği Hamza Kökmen'in.

Taş plaklardaki
Eski bir şarkı gibi
Bu tozlu yollarda
"Otomobil uçup gidiyor"
Rengi beyaz amma
Yolcusunun bahtı kara.
Geride kalanlar bunu bilmiyor.

Bu tek görev için
Yolun
Hamza'daki soluğun
Azrail'e kulluğun
Sonu geldi.

Ağaca bağlanan adam
Ve iki el silah sesi.
Dan dan.

Engizisyon Mahkemesinin
Yargıç'larından biri
Gelirken infaz yerine
Cebine,
Koymayı unutmadı
Ekmek bıçağını.

Henüz öğle yemeğinde
Babasının helal ekmeğine
Kullandığı bıçakla
Hamle yaptı.
İki kurşun yaralı
Ağaçta bağlı adama.

Be hey eli bıçaklı mübarek
Sofrandaki ekmek
Gibi
Karşındakini
Sana helal mi sandın.

Vur ha vur.
Üç defa vur.
Çünkü Allah'ın hakkı üçtür.

Söz dinleyen öyle yaptı.
İki bıçak darbesi suratına
Biri boğazına.

Ulu pınarlardan
Akan
Su misali
Toprağa düşen kan
Yarınlara bereket olacaksa,
Rengini kandan almış Gülşen'de
Bülbüller,
Hem Gül'e
Hem özgürlüğe
Ve de kardeşliğe
Türküler yakacaksa,
Kanın boşa akmadı.
Ahmet'in oğlu garip Hamza.

Bir kenara çekildiler
Zaferlerini kutlamak için
İçecek ne viski vardı,
Ne şampanya.
Bir paket sigaradan başka.

Üzüntüyle mi
Sanmam.
Belki de gururla
Başlarını çevirdiklerinde
O tarafa.
Hayret.
"Dünya hâlâ dönüyor"
Yedi canlı ölmemiş
Kaçmak için yerde sürünüyor.

Hava karardı iyice.
Saat ondört veya onbeşte
Başladıysa bu işkence,
Artık bitmeli.

İnfaz mangasının beş eri
Bu amaçla saldırdılar.

Bir ifadeye göre
Büyük bir boğuşma başladı
aralarında.
Sözde bu arada
Bir katilin elinden
Silahını aldı Hamza.
Ateş etti patlamadı.
Ne demişler insanın
Silahı,
Atı,
Avradı.
Elbette patlamaz,
Sahibine karşı,
Bire beş döğüşte
Bu savunmaya kimse kanmadı.

Kurbanlarına diz çökerterek
Filimlerden öğrenmiş olsalar gerek
Saçlarından tutup
Kanlı başı geri ittiler.

Sonra bir el uzandı ileriye
Yeniden iki el silah sesiyle,
Beş saati aşkın
Bir süredir devam eden
Bu işkence sona erdi.

Tıptaki ismini anımsamıyorum
Doğrusunu bilir Adli Tabipler.
Ama eskiler
Bu gibilere
"Kan tuttu" derler.

İşte bu beş kişiden birini de
Kan tutmuş olacak.
Birden
Yola fırladı.
Traktörle gelen
Çınarlı Muhtarı.
Yanındaki
Hem işçisi hem dostları.
"Ben adam kestim"
"Ben adam kestim"
Bu da kan tutanın sözleri.

Muhtar devlet adamı edasında
Eylemi,
TCK 296 kapsamında.
Ölünün gömülmesine karar verdi.

İki traktörle gelen
Üçte Küme evlerden.

Bir tarlanın kenarına
Çukur kazdılar.
Tarlanın tapu kağıdı
Murat Ağa'ya,
Ölünün kafa kağıdı
Ahmet oğlu Hamza'ya
Ait.

Çorum Cumhuriyet Savcılığının
1982/160'emanetinde kayıtlı
Pantolon ve kemik parçaları
İşte bu çukurda bulundu.

Buna miras denirse
Mahkeme kararına göre
Bu bez ve ayak kemiğine
Ait parçalar
Hamza'nın mirasçılarına verilecek.
Bu kemikler bir mezara mı gömülecek
Yoksa pay mı edilecek.
O mirasçıların işi.

Dökülen kanın
Yarınlara ders olacaksa
Rengini kamudan almış Gülşen'de
Bülbüller,
Hem Gül'e
Hem özgürlüğe
Ve de kardeşliğe
Türküler yakacaksa,
Kanın boşa akmadı
Ahmet'in oğlu garip Hamza.

— Şiir metni Mahkeme dosyasındaki tanık beyanlarına dayanmakta olup, iki aya yakın süren 1980 Çorum olaylarından gerçek bir kesidi yansıtmaktadır.

— Erzincan 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 1983/115-40-239 evrak, esas ve karar sayılı 29.12.1983 günlü kararı ile 10 sanıktan, ikisi ölüm, diğerleri hapis ve para cezalarına çarptırılmışlardır. Askeri Yargıtay'daki inceleme sonucu takip edilememiştir.

— Hamza Kökmen hariç, diğer kişi ve yer isimleri değiştirilmiştir.

(*) Y. Kemal Beyatlı'ya ait "İstanbul'un Fethinden Yeniçeriye Gazel" şiirinden ilk dize.

(Ertem Türker'in "Umuttunuz Ama Unuttunuz" adlı kitabından alınmıştır. Kitap Veli Yayınları tarafından yayınlanmıştır.)

Neden beni de götürmedin

ŞAYA

Soğuk bir kış sabahıydı. Bu sabah hem çok uzun, hem de çok sıkıntılıydı. Her zaman doğan güneş, bugün doğmamak için çırpınıyordu. Bütün gece başında bekledik. Onun elini hiç bırakmadım o, benim elimi bırakıncaya kadar.

Saçları beyazlamış, yüzü sapsarı olmuştu. Gözlerinde akmayı bekleyen iki damla gözyaşı vardı. Şarkılar söyleyen, bana masallar anlatan dili susmuştu. Elleri titriyordu, yüzünü de beyaz bir sis tabakası kaplamıştı. Küçücük çocuktum; kaf dağının olmadığını bilmeyen, masallar dinlemek isteyen. Hatce teyzenin bahçesinden erik çalan ve durmadan yaramazlık yapan bir çocuk. Bildiğim tek şey ölüm denen o gizli adamın, annemi benden çekip alacağıydı.

Konuşamıyordum. Mahalle maçlarında durmadan laf söyleyen dilim tıpkı anneminki gibi sessiz bir mateme bürünmüştü. Komşu kadının "Yasin Süresi"ni okumaya başlamasıyla kaçarcasına çıktım odadan. Bahçeye koştum ve bir kedi gibi kavak ağaçlarının arasına saklandım. Gün yavaş yavaş ışıyordu. Güzel bir gün olacaktı galiba. Ama benim için karanlık vardı, benim için yalnızlık vardı. Çünkü 12 yıldır aynı evi paylaştığım, ağladığım zaman beni güldüren, hasta olduğum zaman başucumdan ayrılmayan, yaptığım bütün yaramazlıklara karşı bana kucak açan annem artık olmayacaktı.

Biliyorum o da beni bırakıp gitmek istemiyor. Belki de gözlerinde akmayı bekleyen gözyaşı, şimdi onun o güzel yüzünü ıslatmıştır. Benim büyümemi tıpkı ablasının kızı Ayşe gibi doktor olmamı, mühendis olmamı ya da ne bileyim, her annenin kalbinde yatan bir mesleğe sahip olmamı isterdi. Bunun için o kadar acıyı, çileyi çekmişti 35 yaşından sonra. Gitmemek için, ölüm denen o soğuk odaya girmemek için direniyordu şimdi.

Kafamı eve doğru çevirdiğimde tahta bir tabutu içeri götürüyorlardı. Hızla yerimden kalktım. Ve onun odasına doğru koştum. Bir daha açmamacasına kapanmış gözlerini, aç diye yalvarıyordum. Onun arkasından karanlıklar bitmeyecekti. Ve ben her doğan sabahın karanlığında annem için tekrar ağlayacaktım.

Şimdi onun arkasından söyleyebileceğim tek şey: "NEDEN BENİ DE GÖTÜRMEDİN!"

Siyahi

MEHMET GİRGİN

mavinin kuruduğu yerde
siyah mı damlar şiir
sövgülük müdür göksel
cümbüş altında uyuşan
eylül

Sizi sevmiyorum

EKİN KADİR SELÇUK

İlk başlarda güvenirdim size; ama yarattığınız karanlık gerçeklerle karşılaştıkça adım adım yitirdim güvenimi... Söylediklerinizin ve yaptıklarınızın doğruluğuna olan tutkulu inanış, yerini "hadi ordan sendelere" bıraktı... Ve bu güven kaybı, beraberinde sevgisizliği de getirdi...

Ben artık sizi sevmiyorum...

Nasırlı ellerinizden öpmek istemiyorum...

Toprak saçlı şirin kız "ben ot kullanıyorum, bu sayede yaşamın pisliklerine katlanabiliyorum" diyorsa sizin yüzünüzden...

Sakalından sivilceleri görünmeyen genç adam, paranın tek mutluluk kaynağı olduğunu düşünüyorsa, sizden böyle öğrendiği için...

Denizi gözlerine hapsetmiş genç kızın ısrarla "Sevmek dokunmamaktır" demesinin nedeni sizsiniz...

Bizler çoktandır, gülümsemeyi sabahları okula giderken taktığımız, akşam odamıza girince de çıkarttığımız bir maske gibi kullanıyoruz...

Sizler umudu, aşkı gerçek hayata değil bilboardlara, ekranlara, cep telefonlarına kazıdığınız için artık aşk da umut da pörsümeye başladı yüreklerimizde; tıpkı beynimiz gibi...

Tıpkı beynimiz gibi diyorum çünkü sizin yarattığınız dünyada düşünmek de boş bir şey artık... Boş olmadığı zaman da suç...

İçimizden bazıları maalesef "akışı olmayan sulara" bıraktı kendini, isyan bayrağını dalgalandırmak için... Muhtemelen ölümün bir isyan olamayacağını bilmiyorlardı, "düşmana inat bir gün fazla yaşamak" dizelerini hiç duymadıklarından... Siz ise o bayrakları en mahrem köşelerinize sakladınız ve suçu yine inter-

Filizlenir gülüm filizlenir

EROL KAYA

ellerimizde nasır
yüreğimizde umuttular
alnımızda ter
parmaklarımızda emektiler
faşizme felakettiler
gülüm felaket
sorguda devrimci
zindanlarda özgürlük türküsü
alanlarda nefer
gökyüzünde güvercindiler
gülüm güvercin
pir sultan sazında sevda
orhan veli'de aşk
Nazım Hikmet'te
orman derya
Ahmed Arif'te
dağ ve isyandılar
gülüm isyan
Kızıl derede Tohum
ülkeye berekettiler
dallarda çiçek
kırlarda kelebektiler
kavgada militan
sehpada yiğittiler
yiğittiler gülüm
onlar dağlarda şahin
mavzerde mermiydiler
karanlığı yıldız
sevdalara özlemdiler
kitaplarda şiir
romanlara destandılar
gökyüzünde Güneş
yeryüzünde alevdiler
Nemrutta şafak
mezopotamyada tarihtiler
Ağında isyandılar gülüm isyan
sazlara türkü
halaylara zılgıttılar
ta demirci kawanın çocukları
cıgerxwin'un dizeleriydiler
toprağa tohum
ekinde başaktılar
memeye süttüler
şafağa özlemdiler
ağaca su
umuuda hasrettiler
kapkara sevdaya bürünmüş
nurhakta gelinciktiler gülüm
gelincik
bak Anadolu Anadoluya
sivas sivas
madımakta Hasret
alevlerde Nesimi
yangınlar aleminde Nesindiler
gülüm
37 aşk
37 sevda
37 insan
kapkara gecelere
alevdiler alev gülüm
korkma gülüm korkma
emanet cana
olmaz ihanet bizde

nete, tanrısını şaşırmış birkaç kişiye yüklediniz... Keşke biraz aynaya bakabilecek cesaretiniz olsaydı...

Ben artık sizi sevmiyorum...

Nasırlı ellerinizden öpmek istemiyorum...

Ağaçların serin gölgesinde uzanıp, burnumuza konan böcekleri kanatlarından öpmenin tadına yabancıysak sizin yüzünüzden...

Siz gençliğinizde fikirlerinizi savunmak adına çizgileri çatallaşmış ellerinizi silahların ölüm kokan tetikleriyle birleştirdiniz... yanlış da olsa bunu yapacak cesaretiniz vardı...

Biz ise başımıza nasıl bir haksızlık gelirse gelsin, suskunluğun demir çengelini bir türlü çıkaramıyoruz ağzımızdan...

Çünkü korkuyoruz...

Ve bu korkuyu yaratan sizsiniz...

"Aman hiçbir olaya karışma", "okulunu bitirmene bak", "ülkeyi sen mi kurtaracaksın" benzeri konuşmalarla yarattınız bu korkuyu... İdeallerinizle yaptığınız sözleşmeyi ne zaman yırttınız bilmiyorum; ama belli ki bize öyle bir sözleşme yaptırmamaya kararlısınız...

Yıldırım Türker Radikal İki'deki yazısında bizim "kayıp kuşak" olarak tarihe geçeceğimizi söylüyor...

"Yüzüklerin Efendisi" filminde mavi gözlü küçük çocuk, başı sıkıştığında yüzüğü parmağına takıp "kayboluyor". Keşke böyle bir yüzüğümüz olsa da aynı anda parmağımıza takıp başka bir boyuta geçebilsek...

Orada en azından sizin hükümranlığınızı korumak uğruna savaşmak zorunda kalmayız... Vurulacaksak, sakat kalacaksak kendi doğrularımızın savaşımında olur bu... Bu arada siz de, etrafta "şehit" olacak kimse bulamayınca belki de kendiniz gönüllü fedaisi olursunuz, o dualarla şiirlerle övdüğünüz mertebenin...

O boyutta güzel kızlar, gözlerinden masmavi denizler yaparlar atıklarınızla kirletemeyeceğiniz...

Açlık vaad ettiğiniz genç sanatçılar, tuvallerine yemyeşil ormanlar çizerler kuşlarını vuramayacağınız...

Biz de bu sırada boş durmaz Cemal Süreya'nın dizelerini yazarız buğulu camlara:

"Ne zaman hürlüğün, barışın, sevginin aşkına
Bir cigara atmışsak denize
Sabaha kadar yandı durdu"

Ben artık sizi sevmiyorum...

Nasırlı ellerinizden öpmek istemiyorum...

Çıkarttığınız her farklı sese "hainler" diye tepki gösteren sizler, şimdi de henüz sadece hayalimizde yaşatabildiğimiz boyutumuzun kapılarını zorluyor, içeri girmeye çalışıyorsunuz... "Hainlerse" hep bir ağızdan haykırıyor: DIŞARI!!!

Büyüyerek

SUNA SALMAN

Her oyunda yenilen bir çocuktun
adını koymadığın bir hüzün vardı hep
gözlerinde
tüm çiçeklerin dilini bilirdin
büyüdün
oyunlar büyüdü
hüzne eş oldu gözlerin
unuttun dillerini
soldu renkleri çiçeklerin

Umut ettikçe yaşayacaksın

MELTAP ALGÜL

Yaşamak umuduyla, sevdalarınla hayata sımsıkı sarılacaksın, umut ettikçe sevdan ölümsüzleşecek. Er yorgun halinde bile umutların gözlerine mutluluk, yüreğine sıcaklık getirecek. Düşüncelerinde ise özgürlüğü yeni yeni benimseyeceksin. Yüreğin acılar içinde olsa bile seveceksin. Birden bire değil sevmeyi yavaş yavaş öğreneceksin. Yüreğinin yalnızlığından gelen o sımsıcak türküler dilinden düşmeyecek. Gecenin ıssız ve ürkütücü karanlığında çocuk yüreğine sarılıp da uyuyacaksın.

Özlediğin ve düşlediğin insanların ellerini sımsıcak ve sımsıkı tutacaksın. Ürkek ve mahsum gözlerini inadına onların gözlerine dikeceksin. Üstelik hiç kıpırdatmadan büyük bir sevgiyle, uzun uzun bakacaksın. Her mevsimi en sevdiğin mevsim haline getireceksin. Hergün geleceğe dair biraz daha umut besleyeceksin. Umutlarının en taze ve en yeşil çiçeği sen olacaksın. Ve bir türlü ulaşamadığın o gerçeğin peşinden hep koşacaksın. Hiç durmadan, yorulmadan, bıkmadan, usanmadan...

Sevdalarınla hayata sımsıkı sarılacaksın. Yaşamayı yeni yeni taşıyacaksın. Emeğin kavgasına gireceksin birgün. Bu kavgan en değerli kavgan olacak.

Yaşamayı zamanı geldiğinde bir bebekten, çöpçüden, dilenciden bile öğreneceksin. Yaşamın en güzel yerinde ölüm bile gelse aklına işte o zaman bile umut ettikçe yaşayacaksın.

Bir ünlünün insanlığa bıraktığı

A. KADİR KONUK

Size kitap gelmeyecek artık, size nebi yok. Size şiir de yok girgirli. Size sancılarım, baş ağrılarım, tasalarım, sızlanmalarım... Tüm dedikoduları ve tüm borçları bırakıyorum size, ikisi aynı kapıya çıkar. Size iyilikleri ve kötülükleri, size işsizlikleri ve zenginlikleri, savaşı da savaşı, öldürmeyi... Ölmeyi kendime ayırıyorum, yaşamayı size.

Dargınlıkları kırgınlıkları, sevgisizlik dolu yılları, emretmeyi, yargılamayı, yüzleştirmeyi, patronluğu size bırakıyorum, işçiliği... Hiç bir şey almıyorum yanıma, en son acıdan başka.

Çiçekleri size bırakıyorum yapraklara saklanan yalanlarıyla. Kandırmaları, aldatmaları, tüm tezgahları size bırakıyorum, ipiyle astarıyla çıplaklığı alıyorum kendime.

Size üzgünlükleri, neşeyi, size küsmeleri barışmaları, tanrıyı ve tanrısızlığı, melekleri ve şeytanları, size bırakıyorum cenneti ve cehennemi, kendime hiç bir şey almıyorum.

Kaldırımlar, tramvaylar, taksiler, binilen binilmeyen her şey ve bir de nasırları size bırakıyorum. İlaçsız parmaklarda yaraları, midelerde urları, beyinlerde kanamaları ve baş ağrılarını acımasız, size bırakıyorum insanlar, kendime hiç bir şey almıyorum.

Yolları, yolculukları, uğurlayan ve uğurlananları, içine sümkürülen beyaz mendiller ve arkadan serpilen sularla, "Gidişin olsun, dönüşün olmasın" diyen dilleri ve dökülen iğrenç gözyaşlarını nedense size bırakıyorum, bir damla yaş götürmüyorum gözlerimde.

En önemlisi, evet evet en önemlisi kırkbeşlik, yetmişlik, kiloluk rakıları size bırakıyorum, maden sularını, cacıkları, turşuları, yalan da olsa sohbetleri, yasaklı türküleri size bırakıyorum, sessizliği aldım kendime, çığlık bile atmayacağım, haykırışlar bırakıyorum geride, yürek yanışlarını, "Keşke"leri, "Olsaydı"ları, "Anlayamadık"ları, "Son günlerde bir tuhaftı"ları, "Ama"ları size bırakıyorum, kendime suskunluğu alıyorum sadece.

"Dönülmez akşamın ufkundayım, artık vakit geç
Bu son fasıldır ey ömrüm, nasıl geçersen geç"

Şarkıları size bırakıyorum, iyi ve kötü sesleri, 'do'dan 'do'ya notaları, gamları tasaları, sol anahtarlarını, öğütleri, "Güçlü olmak gerekir"leri, "Direnmeli"leri, "Yaşamak güzeldir"leri ve "Güneşe gitme"leri size bırakıp, bilmediğim adressiz yerlere gidiyorum.

Herşeyi size bırakıyorum insanlar, kendime bir şey almıyorum. Namert değilim, bakanlıkları, başbakanlıkları, cumhurluğu ve yasaları seçimlerle bırakıyorum size, en yüksekleri, en aşağılık noktaları, göbekte ısınan şampanya ve dudakta çikolata salyaları bırakıyorum size, ağız sulanmalarını, üç gözlü sevişmeleri, gizli telefon numaralarını, kadınları idare etmeyi, erkekleri de... Üç telde saz çalıp tel kırmamayı, üçü ona satıp kâr etmeleri ve yalan sevişmeleri size bırakıyorum, sevgili almıyorum yanıma, ölüm kirlensin istemiyorum.

Beni sizden alıyorum insanlar, bensiz rahat edesiniz, girmeyeyim rüyanıza, varlığımı alıyorum sizden insanlar varlıksız gitmek için, daha ne istersiniz.

Kapıları çaldım günler boyu, kaldırımlarda bir şeyler aradım, girdiğim çıktığım yerlerde herkes vardı ben yoktum, bir yerde türkü yasaklandı, bir yerlerden kaldırıldım, kendime yatıyorum insanlar, Diyarbakır diliyle kendime ölüyorum, kaldırılamam artık, sesime yasak yoktur.

Sonra ben yağmur yağınca çiçek miçek olmayacağım, dirim deve dikeni, ölümden bir bok olmaz bilirim.

Kahır kahır bin kahır. Kahırları, kötülükleri, iyilikleri, insanlığı size bırakıyorum insanlar, yiyebildiğinizce yiyin birbirinizi. Üç kuruşa dost kazığı, köle fiyatına işçilik, dost öğütlerini, çatık kaşlı yardımları, ekmeği size bırakıyorum insanlar ve küflenmesini ekmeğin küflenen ruhlar gibi, tanrısı para olan dünyayı son meteliğine kadar armağan ediyorum herkese.

Size daha ne bırakayım insanlar?

Buda'yı, Muhammed'i, asasıyla Musa'yı, gidip gelen İsa'yı, size inançları bırakıyorum tepe tepe kullanın, camiden çıkıp girin havraya, dize gelin Vatikan'ın önünde, gizlide dizin tanrılarınızı bana ne, kutsal kitaplara dökülsün menileriniz, cennette hurilerin aşkına şarabı size bırakıyorum son damlasına kadar, bir gönlüm razı gelmiyor rakıya, süngerliğim ondan bu akşam, esriklik uzun sürer umarım, uzun sürer son akşamı ömrümün.

Sonra ben çekip giderken hepinize; "Anlarsınız ya" iyi günler dileyeceğim.

And olsun kötülük yok sözlerimde, ariftir insan tarife ne hacet, herkes hakkını alıp ceketinin ceplerine koyacak, iyiye iyi kötüye kötü, araya laf sokuşturan alçak.

Derler ki uzun söz yılan kuyruğu, gireceği nokta belli değildir. Gireni de çıkanı da size bırakıyorum ey insanlar, kontrolü size aittir. Kim kiminle yatmıştı, kim kimi becerdi acep önemlidir, tartışılır. Tartışmaları, ahlak perilerini size bırakıyorum insanlar, gitti-

ğim yerde ihtiyacım olmayacak, dedikleri doğruysa orada cıscıbıl herkes yani ki herşey keka. Kira yok, vergi yok, ışık parası, su parası, yaşam parası, para parası yokmuş orada, hepsini burda size –kusura bakmayınız– bırakıyorum.

Size kitap yok artık, size nebi gelmeyecek. Hallacı Mansur değilim, derim bana gerekli, o nedenle vermedim etimden kimselere bir parça, bir de kulağımın arkasını sağlam götüreceğim. Ayıptır söylemesi dost doktorlar elledi gerimi.

Ve işin en kötüsü tuttum yine elimi. Karşı masada oğlan, karşı masada bir kız, kırk dereden getirilen kırk çeşit su, hepsi yatağa akıyor. Kalkıp dövesim geliyor oğlanı elimi tutuyorum. Yeminim, sözünün yarısı yalan, kız ha oldu ha olacak, oğlanın altın kolyesine bakıyor.

Oğlanları ve kızları, kolyeleri ve takıları, düğünleri ve sazları, boşanmaları, kuşkuları kuşkusuzlukları ve en önemlisi sarhoş akşamların ipsiz sözlerini size bırakıyorum insanlar. Kendime bir sözcük ayırmıyorum, telefonum kapalı.

Size daha ne bırakayım insanlar? Önünüz arkanız dolu, ebe siz olacaksınız artık, arayın bulursunuz, saklamaya gidiyorum kendimi, salak değilim, elma armut hesabına kovulamam cennetten, bir tek "Rakı dersem çık" demeyin yeter. İdare edeceğiz neylersin, ötede kevser şarapları var

Anımsıyor musunuz, "Bir eşek var idi zarif ü nizar". Aklıma fıkra geldi, hani sormuşlar işaretle adama, "Oğlan tarafı mısın?", "Hayır.", "Kız yanlı mısın?", "Hayır.", "Eee... Ne billur yemeye geldin düğüne?" Yiyeceğim billur kalmadığından ve oğlan tarafı olmadığımdan ve kız tarafı bulunmadığımdan düğünleri size bırakıyorum insanlar, takımı taklavatıyla.

Garson kötü bakıyor, gözlerim feldir fecir alkollü, ne bilsin ona neler bıraktığımı garip, saatlerdir yenilmeyen cacığa taktı aklını, bir de uzağa bakıyorum arada. Uzakta heriflerle karılar... Garson namusa taktı, oysa gözlüksüz yazıyorum da gözlüksüz göremem ben uzağı ve bu günlerde herifler her nedense karılara çok benziyor.

Çok şükür, kalkanlara çok şükür, herif gibi karılarla, karı gibi herifler kalktılar da garsonu rahatlık bastı, namus kurtuldu namus, hatta ve hatta gülümsedi bile bana garson.

Ondandır ve gereklidir size namusu bırakıyorum ey insanlar, size namussuzlukları, size askıntı olmayı, göz süzmeyi, bıyık burmayı, size kıvırmaları, yalakalığı, saç bükmeyi, size parfümleri, kokuları, size mendil bırakmaları, telefon numarası unutmaları ve size nazları nazlanmaları, pahalıya satılan postları bırakıyorum ve bir de size kovulmaları yağmur altında...

Kim bunca miras bıratı size, dandik bir dünya, sidik kadar kokmayan bir insanlık ve tüm hırsları, ihtirasları ve nah bırakıyorum size daha ne?

Bu gece söz, yatağıma dişi sinek sokmayacağım ve en önemlisi ölürken insan, elleri yanında olmalıdır. Size yatakları, yatıranları ve yatmaları bırakıyorum ey insanlar.

Evet daha kalmadı kese boşaldı, hesabı ödemeli garson cacıkta kaldı, oysa yalnız insanları sevmelidir garsonlar. İyi müşteriler bırakıyorum garsonlara, güzel kadınlı adamlar, adam gibi adamlı kadınlar ve bir de yalnızlara yer olmalıdır burada. Size masalar sandalyeler bırakıyorum ey insanlar, size oturmalar kalkmalar. Kendime kebap, kendime soğan salatası, bir kadeh rakı, size afiyetler bırakıyorum.

Size kitaplar bırakıyorum insanlar, size kötü dizeler, size mehtap, size yıldız, size serenatlar ve size daha ne derseniz işte, hepsini veriyorum; masalara kürdan koyun efendiler.

Tüm pınarları, nehir kenarlarını, suları size bırakıyorum insanlar, kendime susuzluğu, kendime özveriyi... Ama insandır; ister ha ister, uzunu, kısası, ortası, gözünü toprak doyurur insanın, size toprakları bırakıyorum insanlar, kendime yakılmayı.

Bütün öpülecek yüzleri, öpülecek gözleri, öpülecek yanakları size bırakıyorum, bütün incelikleri, bütün kalınlıkları ve yozlukları ve bütün utanmazlıkları size, yatmadığım villaları, binmediğim otomobilleri, almadığım ehliyeti, param olmayan bankaları, söylenmeyen türküleri, edilmemiş küfürleri size bırakıyorum ey insanlar. Eğer yazılacaksa o tarih, tarihin bir yerindeyim, çizemezler üstümü, çizilmişleri size bırakıyorum, çizilecekleri...

Yok başka bırakacağım, kendi halimde çekip giderken, törenleri size bırakıyorum ey insanlar. İçinizde yoksa sevgi gerçeği, gelmeyin son günüme, yalnız yaşadığım yerlerden ben yalnız da giderim.

E-Mail: KonukKad.1@ aol.com

Çöp cinleri

MÜSLÜM ATAÇ

harç olur bana çamurlar
harmanıma eser rüzgarlar
gemimi yürütür fırtınalar
seller değirmenime akar
büyütürler beni
günü güne eklemişim
bir derede
çarkımı kurmuşum
böğürtlen gövdesiyim
ayrıştırır bitirirm
çürümüşlüğü
çöplüğün korumasında
bir çocuğum ben

YAZAR CEZMİ ERSÖZ:
"Barbarlık çağındayız!"

SÖYLEŞİ: GÜNEY

GÜNEY: Önce biraz edebiyattan bahsedelim isterseniz... Yazılarınızda esas olarak neyi ön plana çıkarıyorsunuz?

CEZMİ ERSÖZ: Şimdi bu konuda edebiyat içinde benim biraz özgün bir yerim oldu. Çok da bilinçli bir seçimim olmadı aslında. Ben şiirle başladım edebiyata. Daha sonra röportajlar, makaleler, denemeler, öykülerle ilerledim. Sonra bu farklı edebi üslupları, edebi biçimleri kaynaştırmaya çalıştım. Yani öykü ve şiir birbirine girdi. Denemeyle röportaj birbirine girdi. Bu üsluplar senteze ulaştı. Yazılarımda artık o kalın hatlar, edebiyat üslupları arasındaki kalın hatlar yavaş yavaş kalktı artık. Öyle klasik ayrımlar yok sanıyorum. Yeni özgün biçimler aradım ve sonunda buna ulaştım diyebilirim. Ve bir tür sahiciliği arıyorum ben edebiyatta. Bastırılmışlığı gerçeğin arkasındaki bilinmeyeni, görünmeyeni anlatmaya çalışıyorum. Bu da çok önemli bence. Türkiye çünkü; yanılsamalar ülkesi. Yapay bir ülke, sanal bir ülke Türkiye. Hiçbirşey göründüğü gibi değil, Türkiye'de. Türkiye'de herşey gizlenmiş, baskı altına alınmış. Duyguların altına gizlenmiş. Dolayısıyla yüzlerindeki sahicilik arayışı, görünenin arkasındaki görünmeyeni, gerçeğin arkasındakini, gerçek diye sunulanın arkasındakini açığa çıkarmak istiyorum. Burada bir felsefi çaba da sözkonusu. Bir arayış da sözkonusu. Parçaları birleştirmeye çalışıyorum. Bir tür rüya diliyle yazmaya çalışıyorum. Çünkü günlük konuştuğumuz dil, reel dilin çok yıprandığını ve anlamını çok kaybettiğini düşünüyorum. Reel dilin insanların duygularını düşüncelerini yansıtmadığını düşünüyorum. O rüya dilinde ya da gerçek dışı gibi görünen dille farklı bir gerçekliği yakalamaya çalışıyorum. Konuşulmayanı, söylenmeyeni, gizleneni yakalamaya çalışıyorum. Bir rüya dili belki de doğa dili. Doğadaki konuşmalar bana daha sahici geliyor artık. Günlük dili konuşmalar bana çok yapay ve sahte geliyor. Edebiyatın işlevlerinden biri de bize sahiciliği aktarmasıdır. Edebiyatın başarmak istediği şeylerden biridir bu. Hem dünyayı yeniden yaratmaktır edebiyatın amacı, hem de var olan dili günlük reel dile dönüştürmek, görünmeyeni, bilinenin arkasındakini bize göstermektir.

GÜNEY: Son dönemde Nâzım Hikmet ile ilgili tartışmaları biliyorsunuz. Devlet tekrar itibarının iadesinin peşinde. Sol adına hareket eden bir dizi kesim de Nâzım'ın tekrar itibarının iade edilmesi gerektiğini yazdı, çizdi. Güney'in bu konuda bir duruşu var. Güney, Nâzım'ın itibarını bu devletin veremeyeceğini, Nâzım'ın itibarının zaten dünya nezdinde var olduğunu söylüyor. Sizin bu konudaki düşünceniz nedir?

CEZMİ ERSÖZ: Yani çok üzüldüm, Nâzım adına da çok üzüldüm. Öncelikle şunu belirtmek istiyorum. Bunu söylemekten çekiniyor insanlar, ısrarla bunu gizlemeye çalışıyorlar. Nâzım komünist bir şairdir. Nâzım yeni bir dünyanın vaadini bize yapmıştır. Özgür, barış dolu, insanların ezilmediği, sömürünün olmadığı, adaletin olduğu bir dünyayı algılamıştır Nâzım. Nâzım'ı bu yanıyla öne çıkarmadılar ne yazık ki. Nâzım'ı aşklarıyla, sevgileriyle, ilişkileriyle öne çıkardılar. Tabii ki şairin her yanı ortaya çıkmalı. Çünkü; insandır şair. Onun sevgileri vardır, aşkları vardır, dostları vardır. Bu da anlatılmalı, ama; komünist yanı, mücadeleci yanı, verdiği kavga yok sayılıp, sadece bu yanı abartılırsa işin içinde bir tehlike vardır. Nâzım'ın mücadeleci yanının içinin boşaltılmasının

"Bir dil o halkın çocukluğudur, o halkın geçmişidir, anılarıdır, rüyalarıdır, ruhudur. Eğer siz bir halkın dilini yasaklarsanız, o dile yasaklar koyarsanız, engeller koyarsanız, o halkın çocukluğunu engellemişsiniz demektir. Bir dili yasaklamak bir halka yapılan kültür işkencesidir, bir kültür terördür ve zorbalıktır."

tehlikesiyle karşı karşıyayız. Düşünün ki Nâzım'ın 100. doğum yıldönümünün kutlandığı, Kültür Bakanı'nın açılışını yaptığı bir konferansta şairlerin şiirlerini okuduğu, tüm kanallarda Nâzım'dan bahsedildiği, Nâzım belgesellerinin yapıldığı günümüzde, Türkiye'de Özgür Üniversite'nin kurucusu "Paradigmanın İflası" adlı kitabın yazarı Fikret Başkaya hapiste. Hapiste Fikret abi altı aydır Ankara'da Kalecik cezaevinde. Şimdi bir bakıyorsunuz Nâzım anılıyor. Nâzım'ın anıldığı bir ülkede fikir hürriyeti yok, düşünce özgürlüğü yok, örgütlenme özgürlüğü yok. Öğrencilerin kafasından jop eksik olmuyor. İnsanlar sefalet içerisinde, on milyon işsiz var. Ve bir sürü kitap toplatıldı, toplatılıyor. Mehmed Uzun'dan Neşe Güzel'e Yıldırım Türker'den Perihan Mağden'e birçok yazar hapis cezasıyla yargılanıyor ve Nâzım anılıyor. Şunu görüyoruz şimdi arkadaşlar; egemenler-devlet Nâzım'ın üzerinden vicdanlarını temizlemeye çalışıyorlar. Ve bunu Nâzım'ın üzerinden yapmaya çalışıyorlar. Ama onların vicdanları kirli, düşünceyi yok sayan, fikri engelleyen, insanları düşünceleri yüzünden hapse atan bir rejim Nâzım'a sahip çıkamaz, çıkmasın da ayrıca. Onlara kalmadı Nâzım'a o büyük itibarını teslim etmek... Nâzım'a o büyük itibarını teslim edecek, en son kişi belki onlar. Nâzım bütün dünya halkları tarafından sevilmiş, sayılmış bir ustamızdır. Ve protesto ediyorum; Nâzım'a sahip çıkmasınlar. Bıraksınlar Nâzım'a sahip çıkmayı, hapse attıkları aydınlarımızı dışarı çıkarsınlar. Fikret Başkaya'yı dışarı çıkarsınlar öncelikle. Ve içini boşaltmasınlar Nâzım'ın. Hâlâ süren, hâlâ egemen olan bu mantık Nâzım'ı on yedi yıla mahkum etmiştir. Nâzım Hikmet'i on yedi sene yazdığı şiirler yüzünden hapse mahkum eden bu mantık hâlâ ayaktadır. Bir makyajdır bu sadece. Revizyon yapıyorlar. Hani bak biz insan haklarından yanayız, biz şairleri anıyoruz; hikaye! Sen insan haklarından yanaysan, işkenceyi bırak, insanları hapse atmaktan vazgeç, düşünceyi serbest bırak, örgütlenmeyi serbest bırak.

GÜNEY: Son dönemde basında yer alan; Kürtçe'nin seçmeli dil olarak okullarda okutulması, ana dilde eğitim hakkı için öğrenci ve velilerin talepleri var. Dilekçe veriyorlar. Bu konuda YÖK'ün, polisin, devletin baskıları var. Bu konudaki düşüncenizi alabilir miyiz?

CEZMİ ERSÖZ: Ana dilde eğitim hakkı isteyen, Kürtçenin seçmeli ders olmasını isteyen ve imza atan gençler, en meşru haklarını kullanıyorlar. Çünkü Lozan Antlaşması'nda, "insanlar ana dilde eğitim yapma hakkına sahiptirler" maddesi var. Yani bugün bu imza atan gençleri gözaltına alan, onları tutuklayan bir zihniyet, kendi imza attığı antlaşmayı çiğniyor. Lozan'ı çiğniyor. Lozan kurucu metindir. Anayasanın metni Lozan'dır. Lozan'da bu var. Herkes, ana dilde eğitim yapma hakkına sahiptir. Kendi dilini geliştirme hakkına sahiptir. Kendi kültürünü geliştirme hakkına sahiptir. Ve ayrıca Avrupa Birliği sürecinde, Kopenhag kriterlerinde bu var. Kopenhag kriterleri diyor ki, her dil kendini geliştirme hakkına sahiptir, her halk kendi kültürünü geliştirme hakkına sahiptir. Açıkçası burada büyük bir çelişki var. Öncelikle şunu sormak gerekir: Bir dil nedir? Anadil bir halk için nedir? Bir dil o halkın çocukluğudur, o halkın geçmişidir, anılarıdır, rüyalarıdır, ruhudur. Eğer siz bir halkın dilini yasaklarsanız, o dile yasaklar koyarsanız, engeller koyarsanız, o halkın çocukluğunu engellemişsiniz demektir. O halkın rüyalarını, o halkın tutkularını, o halkın mutluluğunu, o halkın ruhunu yasaklamışsınız demektir. Bu çok büyük bir ayıptır. Bir kültürel işkencedir bu. Bir dili yasaklamak bir halka yapılan kültür işkencesidir, bir kültür terördür ve zorbalıktır. Ben dili yasaklamayı zorbalık olarak görüyorum. Şimdi benim dilimi, Türkçeyi yasaklasalar ben bütün yolları kullanırım, dilimin tekrar meşru olması için. Dolayısıyla bu gençler imza atanlar, anadilde eğitim hakkı isteyenler en meşru haklarını kullanmışlardır.

(Söyleşiyi dinleyen genç bir dinleyici "Yalnız Türkiye'de yaşıyorlar!" diye araya giriyor...)

CEZMİ ERSÖZ: Şimdi Türkiye'de yaşayabilirler. Türkiye'de Kürtçe konuşan insanlar var, ana dili Kürtçe olan insanlar var, o dili geliştirmek isteyebilirler, o dilde hayatlarını sürdürmek isteyebilirler, o dilde yazmayı isteyebilirler.

bu onların en doğal hakkıdır. Binlerce insan gözaltına alındı, yüzlerce insan tutuklandı. Şimdi 1982 anayasasına göre böyle bir mevzuat olamaz diyorlar. 1982 Anayasasını değiştirmeye başlıyorlar. Çünkü 1982 anayasası bir darbe anayasasıdır, yani bir cunta anayasasıdır. Orada halkın iradesi yok sayılmıştır. '82 Anayasası ile devlet kendini halkına karşı korumaya almıştır. Oysa, anayasalar bireyler için yapılır. Yani bireylerin hak ve özgürlükleri için yapılır. Anayasalar devletlerin kendilerini koruması için yapılmaz. Anayasalar temel olarak hak ve özgürlükleri organize eden, ihtiva eden yasaların toplamıdır. Ve diyelim ki ona; yasaya aykırı, çocukları niye gözaltına alıyorsunuz, dövüyorsunuz, tutukluyorsunuz, yürürlüğe koymayın, ondan sonra da anayasayı değiştirin. Yürürlüğe koymazsın ama dilekçeleri alırsın, tamam dersin ama şu anda mevzuat uygun değil, dilekçenizi aldım bu sizin meşru hakkınızdır, demokratik bir taleptir. Tamam ama gözaltına almak ne oluyor? İnsanları tutuklamak ne oluyor? Ev kadınlarını gözaltına aldılar. Nedir bu şiddet bu celâl; ne oluyor? Bu devlet halkıyla ne zaman barışacak? Ne zaman hazmedecek demokratik talepleri, kültürel hakları, folklorik hakları, arayışları, halkın iradesini ne zaman saygıyla karşılayacak?

(Başka bir dinleyici: "Yani sadece Türkiye'de yok, bütün dünyada var. Kimse başka bir halk topluluğunun "kendi" topraklarında barınmasına izin vermiyor ki...")

CEZMİ ERSÖZ: Şimdi bakın, biz özgürlükleri hak ve özgürlükleri konuşurken, bir takım baskıları konuşurken ya da işte başka ülkelerde şöyle var, şurda şöyle oluyor, Avrupa'da şöyle bir durum var, niye bizde böyle yok diye konuşamayız. Lütfen başkaları adına konuşmayalım. Bizde olsun. Avrupa istedi diye değil, Amerika bilmem ne yaptı diye değil. Biz buna lâyık olduğumuz için isteyelim hak ve özgürlükleri. Bir takım örnekler veriliyor. İşte Amerika'da idam var. O zaman biz de de olsun. Böyle bir kıyas yapılabilir mi arkadaşlar? Eğer idam cezası gayriinsanı bir cezaysa ve temel hak ve hürriyetlere karşıysa idam cezası telafisi olmayan bir cezaysa, çağdışıysa... başka ülkelerde olup olmaması bizi ilgilendirmemeli. Biz kendimizi geliştirmeliyiz. Hep şu söylendi: İşte halkımız daha hazır değil özgürlüklere. Bunu söyleyenler asıl yasakları koyanlar zaten. Halkın gelişmesini, halkın bilgilenmesini engelleyen insanlar kalkıp diyorlar ki halk hazır değil. Hayır, halk hazır; onlar hazır değil. Bir yerden başlayalım artık. Hak ve özgürlükleri hayata geçirmeye başlayalım. Ama hazır olmayanlar bence egemenlerdir, hak ve özgürlüklere karşı olanlardır. Çünkü hak ve özgürlükler gelirse insanlar kendi iradelerine sahip çıkarlarsa, taleplerini hayata geçirlerse, bu sistem böyle kalmaz. Çünkü ellerindeki o imkânlar, o rantlar, o banka soygunları, o gizli kapaklı ilişkiler, Susurluklar kalmaz. O mantık orada kalmaz, biter o işler. Artık daha demokratik bir hayat başlar ve bunu da istemiyor bu çevreler. Çünkü kapalı, baskıcı bir yönetim; onların işine gelir. Çünkü çok kolay yolsuzluk yapıyorlar. Çok kolay banka soyuyorlar, çok kolay rüşvet yiyorlar, çok kolay insan kayırıyorlar. Bu çıkar ortamını korumak istiyorlar. Eğer şeffaflık olursa, demokratik haklar gelirse, toplum saydamlaşırsa, eski hırsızlıklar kolay kolay olmayacak.

GÜNEY: Son dönemde kamuoyunu meşgul eden ölüm oruçları, daha sonra üç kapı üç kilit önerisi var. Ölüm oruçları konusunda ne düşünüyorsunuz...

CEZMİ ERSÖZ: Şunu bütün kalbimle belirtiyorum. Ben sürecin başından beri varolmuş bir insanım. Birbuçuk yıldır bu sürecin içindeyim. Çok trajik bir olay. Gencecik insanları kaybettik. 85 insanımızı kaybettik bu süreç içerisinde. F tipine sonuna kadar karşıyım. F tipi insanı bitkisel bir yaşama mahkûm eden, ceza içinde ceza olan, insan haklarına son derece aykırı olan bir uygulamadır. Kimse bir insanı beş sene, on sene tek başına ya da iki - üç kişilik hücreye atamaz. Bu son derece ağır bir karardır ve zorbalıktır. Ve bir an önce kendi adıma bir yazar olarak, ölüm oruçlarına gerekçe olan F tiplerinin kapatılmasını istiyorum. Ben cezaevi projesi öneremem. Bana kalsa bütün cezaevleri kaldırılsın. Cezaevleri kütüphane olsun, müze olsun ama; baro destekledi. İçerdeki insanlar kabul ettiler. Aydınlar hemfikir oldu. En azından dokuz kişi, yani üç kapının açılması ile ilgili. Dokuz insanın, dokuz mahkumun bir araya gelmesi şimdilik insani bence. Şu an için insani. Dokuz insanın bir arada olması, birbirine dokunması, saz çalması, mektup yazması, hayatı paylaşması, onları çok şeyden kurtaracaktır. Avrupa'da F tiplerinde malesef çok insan hayatını kaybetti, intihar ederek. Sadece Fransa'da bir yıl içerisinde F tiplerinde intihar eden mahkum sayısı 125, İspanya'da 50, Almanya'da 45 kişi. Dayanamadılar F tiplerindeki o ıstıraba. Tabii intihar ettiler. Demokrasinin beşiği değil mi Fransa? Ama demokrasinin beşiği olan Fransa'da bunlar haber bile olmadı. 125 mahkumun hücrelerinde kendilerini asmaları, haber dahi olmadı. Ve "üç kapı üç kilit" projesini destekledik, kamuoyunu yönlendirmeye çalıştık. Basın toplantıları yaptık. Fakat Adalet Bakanı hâlâ cevap vermiyor. Uyuyor Adalet Bakanı. Vicdanı varsa Adalet Bakanı'nın, bir an önce bunu sonlandırır. Aksi takdirde yüzlerce genç daha hayatını kaybedecek. Ya intihar ederek ya ölüm oruçlarında ama bir şekilde. Ve daha birçok genç insanımızı daha kaybedeceğiz. Ve bir an önce bütün kamuoyunun bu konuda da bilgilenmesi gerekiyor. Maalesef 5-6 aydır şunu gözlemliyoruz; ölüm oruçları ve arkasındaki neden F tipleri kamuoyunun gündeminden düştü, görünür olmaktan çıktı. İnsanlar bunu yok sayıyorlar. Oysa orada bir trajedi var. Bütün aydınların, sanatçıların ve herkesin görevi; bütün

dikkatleri F tiplerine çekmek olmalı bence. Aksi takdirde biz tarihi bir hata yapıyoruz. İnsanlarımız eğer kayıtsız kalmaya devam ederlerse, bunun bedelini çok ağır ödeyeceğiz anlaşılan.

(Başka bir genç dinleyici: "Komünizm hakkında ne düşünüyorsunuz?")

CEZMİ ERSÖZ: Komünizm çok yıpratıldı. Komünizm adı altında çıkarılan yapılar ya da kişiler, maalesef otoriter bir düşüncenin temsilcisi oldular. Yani insanların kafalarında da komünizm denince bir bürokrasi anlaşılıyor, bir otorite anlaşılıyor, kastlar anlaşılıyor, baskılar anlaşılıyor. Yeniden sosyalizme ve komünizme bakmak gerekir. Dünyanın gelişimine onu uydurmak gerekir. Ve fikirlerimizi, dönüştürmemiz gerekiyor. Komünizmin özünü özgürlüklerle doldurmamız gerekir, insan haklarıyla doldurmamız gerekiyor. Yapay ilişkileri, demokratik ilişkilerle doldurmamız gerekiyor. Komünizm yıpranan adını çağa uygun, günümüze uygun olarak, özgürlüklerle donatmalıdır. Komünizmin vazgeçilmez bir şey olduğunu anlatmak lazım. Dünya böyle gitmez. 11 Eylül bunu bize gösterdi. Yoksullukla zenginlik artık koptu gitti. Uçurumlar çok derin. "Ya sosyalizm olacak dünyada ya barbarlık" demişti, Rosa Luxemburg. Barbarlık çağındayız. Evet Amerika'nın yıllık kozmetik harcaması 38 milyar dolar. Dünyada milyarlarca insan aç, sefil. Açlık sorununa 13 milyar dolarla çözüm bulunabiliyor. 13 milyar dolar, yani, sadece Amerika'nın kozmetik harcamasının üçte biri kadar bir parayla insanlar açlıktan kurtuluyor. 780 milyar dolar silahlanma, bakın silahlanmaya bakın, 780 milyar dolar dünyada AIDS'li insanlar, eğitimsiz gençler var, eğitimsiz çocuklar var. Bu sorunlara acil olarak 6 milyar dolarla çözüm bulabiliyorsunuz. 6 milyar dolarla insanlar okula başlıyor. Dünyada 3 milyon insanın geliri, 84 ülkenin gelirine eşit. Burdan barış çıkmaz. Dünya barışı çıkmaz burdan. Ve Amerika bunu göremez. Çünkü o; emperyalist bir yapılanma, kendi ülkesinde uğradığı saldırıda bu anlamda dersler çıkartamaz. Amerika o olgunluğa sahip değil. Amerika hâlâ dünya korsanlığına devam ediyor. Ta yüzyılın başından beri Amerika milyonlarca insanı katletti. Somali'den, Viatnam'a, Lübnan'dan, İran'a, Laos'a, Kamboçya'ya, Şili'ye, Arjantin'e... kadar katletmediği ülke insanı kalmadı. Ama dünya insanlığı da bu birikime hazır değil. İnsanlar güçten yana malesef. İnsanlık bile bile sonunu hazırlıyor. Bu çelişkilerden, bu adaletsizliklerden, bu emperyalist politikalardan dünya barışı çıkmaz. Oysa bu dünya bize ait. Hepimizin bu dünya. Ve bu dünyada 2 milyar kişi aç. Çocuklar ölüyor. Öbür tarafta780 milyar dolar silahlanmaya harcanıyor. Bunları konuşmak lazım. Ve dünya yeni bir barbarlığa doğru gidiyor.

GÜNEY: Söyleşi için teşekkür ederiz...

Güneşin yolcuları

LEVENT UĞUR

gemiler kalkıyor
çöküyor tesellisiz karanlık
yolcuları hep sadık
yanlarında güneşin ışıkları
ve hep sevdalık kumaşlarından dikmişler
üşümesin diye güneş
gidiyorlar ona doğru
yanlarında yürekleri
yüreklerinde ben sen o
kim bilir daha neleri var yanlarında
var
var
var
bir de özgürlüğü var desem inanır mısın
gözleri kör
kulakları sağır değildi
ve emindiler bebeklerin
gülerek doğacağına
üşütmeyeceğini kara soğukların
ayaz gecelerde bile
güneşin yolcusuydular
bahar insanı yani
fesat düşünmeyeni
yani gülmenin taraftarı sonsuza dek
yani sonsuza dek haklıydılar
sevda çekildiği için sevdaydı
ne el sallayacak kimseleri vardı
ne de son duasını edecek vakitleri
deniz çoktan almıştı gökten rengini

güneşin yolcuları
aşılması farz olmuş okyanuslar bekliyor
geçmiştir sesleri ışık hızını
tarihin madalya vermediği insanlar
onlar da bahar diyordu anıların
bal yapma dönemine
yeşilin en güzel durduğu an
en güzel durduğunda ay gecede

Hindistan ile Pakistan arasında Keşmir yüzünden bir atom savaşı yaşanması tehlikesi artıyor. Hükümetler dikkatleri iç sorunların üzerinden kaydırmak istiyor...

Radyoaktif tavşan

ARUNDHATİ ROY *

Hindistan ve Pakistan 1988 yılında atom testlerini gerçekleştirdiğinde, bizlerden testlere karşı olanların bir çoğu bile batılı nükleer güçlerin sahtekârlığına karşı kızgınlığımızı dile getirmiştik. Onların testlere karşı çıkışının temelinde Hint yarımadasındaki siyasetçilerin bombayı sorumlu kullanmayı beceremeyecekleri düşüncesi –bu açıkça ifade edilmese de– yatıyordu. Bugünlerde hükümetlerimizin tam da bu düşünceyi tekrar tekrar nasıl kanıtladıklarını yaşıyoruz. Bu konuda adeta yarışıyorlar birbirleriyle.

Bir yandan diplomat aileleri ve turistler Delhi'yi terkederken, diğer yandan batılı gazeteciler dalga dalga geliyor Delhi'ye. Bir çoğu bana telefon edip soruyor: "Neden hâlâ terketmediniz kenti?", "Ciddi olarak bir atom savaşı tehlikesi var mı? Böyle bir durumda Delhi ideal bir hedef değil mi?"

Atom silahları var olduğu sürece, atom savaşı da ciddi bir tehdit ve tehlike olarak var olacaktır. Ve evet Delhi de bir atom savaşında ideal bir hedeftir. Evet.

Peki ama nereye gidelim? Şimdi'ki hayat bizim düşlediğimiz, istediğimiz hayat değil. Bir başka yerde yeni bir hayat arayışına mı çıkalım? Nerde? Ben gitsem ve herşey –tanıdığım ve sevdiğim her arkadaş, her ağaç, her ev, her köpek ve kuş, herşey– yanıp kül olsa ardımdan, ben nasıl sürdürürüm yaşamı? Kimi sevebilirim böyle bir durumda? Ve kim sever beni? Hangi toplum beni bu toplumda –evimde– olduğum gibi, isyancı bir muhalif olarak kabul eder ?

İşte bu yüzden burdayız, kalıyoruz hepimiz. Daha fazla sokuluyoruz birbirimize. Birbirimizi ne kadar çok sevdiğimizin daha fazla farkına varıyoruz. Şimdi ölmenin ne kadar yazık olacağını düşünüyoruz. Korku normal hale geldiği için, yaşam da normal. Bizler yağmuru, futbolu, adaleti beklerken yaşlı generaller ve genç ateşli moderatörler televizyonlarda "ilk darbe" ve "ikinci darbe kapasiteleri" üzerine ahkâm kesiyorlar. Sanki aile boyu bir oyun üzerine konuşuyormuş gibiler.

Ben ve arkadaşlarım Prophecy isimli belgesel film üzerine tartışıyoruz. Hani şu Hiroşima ve Nagazaki üzerinde patlatılan atom bombalarını konu alan film üzerine. Ateş topu üzerine. Nehiri doldurup, tıkayan cesetler üzerine. Saçsız ve derisiz kalmış "yaşayanlar" üzerine. Elbiseleri yanarak vücudunun parçası haline gelmiş, kafalarında saç kalmamış "yaşayan" çocuklar üzerine. Akışkan olmayan kara, siyah, zehirli su üzerine. Kavurucu, nefes almayı imkânsız kılan cehennemi hava üzerine. Genetik olarak gelecek kuşaklara bırakılan lanetli miras, kanser üzerine. Eriyip bir merdivenin ayrılmaz bir parçası haline gelen adam üzerine konuşuyoruz en çok da. Kendimizi onun yerine koyuyoruz. Merdiven üzerinde bir leke. Gelecek kuşaklardan okul çocukları düşlüyorum, alçak sesle konuşup leke beni gösteriyorlar birbirlerine... Bu leke bir kadın yazardı... Şimdi bu kaldı ondan geriye. Başka bir şey değil, yalnızca bu leke...

ARILAR YANARSA

Düşüncelerim bağıntısız ve sırasız geliyorsa size, üzgünüm. Düşüncelerim bazen üzerine konuşmaya değmez, arada komiklik derecesinde safça. Ama olsun.

Tanıdığım bir köpeği düşünüyorum. Her patisi ayrı renkte bir köpek. Acaba o da bir merdiven üzerinde radyoaktif bir leke mi olacak? Eşim ağaçlar üzerine bir kitap yazıyor. Kitabın bir bölümünde incir çiçeklerinin döllenmesinden sözediliyor. Her ayrı cins incir çiçeğinin döllenme işini arılar yapıyor. Ve bu işi yapan arıların tam bin cinsi var. Tam bir evrim uyumu. Milyonlarca yıllık evrimin şaşılacak derecede mükemmel bir sonucu.

Bütün bu arılar atom savaşında yok olacak. Şşş. Kül... Eşim de. Kitabı da...

Narmada ovasında baraj yapımına karşı hareket içinde yer alan sevgili bir kadın arkadaşım süresiz bir açlık grevi eylemi içinde. Bugün eylemin 14. günü. O ve onunla birlikte grev eyleminde yer alanlar hızla zayıflıyorlar. Eylemleriyle, baraja yer açmak için okulları yıkan, ormanları ortadan kaldıran, insanları köylerinden süren Madya Pradeş hükümetini protesto ediyorlar. Nereye gideceklerini bilmiyor insanlar. O yüzden açlık grevindeler.

Nasıl umut dolu ve ne kadar özgüvenli bir eylem! Bugün iyi düşünülmüş, mantıklı gerekçelendirilmiş ve şiddetsiz bir eylemin bir ağırlığı olabileceğine

inanmak ne kadar cesurca bir iş! Peki ama bu inancın temeli var mı?

Mahvolmuş bir dünyada yaşamayı mümkün gören siyasetçiler için mahvedilmiş bir ovanın kıymet-i harbiyesi nedir?

Korkunun ölçü çıtası o kadar yükseklere kaldırılmış durumda ki, jenosid veya atom savaşının altında şeylerin sözü bile edilmiyor. Barışçıl direniş burun kıvırma ve suskunlukla karşılanıyor. Terörizm gerçekliğin ta kendisi. Teröre karşı mücadelenin gerçek ilkesi, yani savaşın teröre karşı kabul edilebilir bir yanıt olduğu düşüncesi, bugün Hint yarımadasının bir atom savaşı çıkarabilecek durumda olmasına izin veriyor.

Sürgün, mülksüzleştirme, açlık, yoksulluk, hastalık vb. –bu konuları burada artık kimse ciddiye almıyor, en iyi halde fıkra sayfalarında ele alınıyor bu konular. İçişleri Bakanımız, ekonomi dalında Nobel Ödülü sahibi olan Amartya Şen'in her konuda yanlış düşündüğünü, Hindistan'ın gelişmesinin anahtarının ne eğitim ne de sağlıkta değil, tersine savunmada yattığını iddia ediyor. (Çok sevgili sevgilim bu arada alacağın, aldığın komisyonları da unutma lüftfen.)

"CAYDIRMA" NE YAZIK Kİ YALNIZCA BİR FIKRA...

Belki bu sözlerle dünyanın dikkatini faşizm ve jenosid olgularından kaydırmak için savaşın bir anahtar olduğu gerçeğini ifade etmek istemiştir. Hükümetin çözmesi için önünde duran önemli olan her konudan saptırmak için savaş en iyi yoldur.

Hindistan ve Pakistan hükümetleri için Keşmir aslında bir sorun değil, güvenilir ve her zaman başarıyla kullanılan bir çözümdür. Keşmir ne zaman ihtiyaçları olursa hokkabaz şapkasından çıkardıkları tavşandır. Ne yazık ki bu, artık gelinen yerde kontrolden çıkma tehlikesi bulunan radyoaktif bir tavşandır.

Evet, Keşmir'de Pakistan tarafından desteklenen ve sınır aşan bir terörizm sözkonusu. Fakat Keşmir vadisinde olan tek terör bu değil ki. Bu vadide cihadcı aşırılar, bir zamanlar terörist olanlar, yabancı lejyonerler, mafyacılar, güvenlik güçleri, silah kaçakçıları, sınırın her iki yanında cinai örgütlere bulaşmış siyasetçiler ve bürokratlar arasında acayip ve değişen bağlantılar ve ittifaklar sözkonusu. Ayrıca seçim sahtekârlıkları, sahnelenmiş sahte çatışmalar, günlük aşağılama ve baskılar ve "kaybolan" insanlar var.

Ve şimdi ülkenin derinliklerinden bir ses yükseliyor: Hindistan Hindu ülkesidir! Müslüman vatandaşlar devletin hoşgörülü gözetimi altında katlediliyor. Katliamcılar mahkeme önüne çıkartılmıyor. Tersine bunlar göğüslerini gere gere seçimlere katılıyorlar. Hindistan şimdi yüreğinin derinliklerinde Hindu olan ve sınırlarında da sözcüğün kötü anlamında laik bir ulus mu oluyor?

"Teröre karşı enternasyonal ittifak" bu arada kendi bir yandan savaş yürütürken, bir yandan da 'aman sakin olun' 'çatışmayın' vaizleri veriyor. Hindistan ve Pakistan birbirlerinin kanını emmeye hazırlanırken, ittifak gayet sakin boru hatları döşüyor, silah ticareti yapıyor ve ticari çıkarları ne gerektiriyorsa onu yapıyor. (Şimdi alın, sonra ödeyin!) Büyük Britanya örneğin her iki tarafa da silah satıyor. Tony Blair'in bir kaç ay önceki "Barış Misyonu" gerçekte Hindistan'a Hawk savaş bombardıman uçaklarının satış işini görüşmek için gerçekleştirilen bir ticari geziydi. Burdaki ticaret hacmi bir milyar İngiliz poundu idi. (En sevgili sevgilim komisyonları unutma!) Bir Hawk savaş uçağı için gerekli parayla hükümet bir buçuk milyon insanın sağlıklı su içmesi için gerekli yatırımı yapabilir! Kimin derdi?

Batının çokbilir gazetecileri bana "Burada neden bir barış hareketi yok?" diye sorular yöneltiyor. İnsanların büyük çoğunluğunun her gün yiyecek, su, başı üzerinde bir dam, onur için savaşmak zorunda olduğu bir ülkede nasıl bir barış hareketi isterdiniz? Onlar için savaş askerlerin memleketten çok uzaklarda bir yerlerde yürüttüğü silahlı çatışmalardır! Atom savaşı ise bu insanların büyük çoğunluğunun hayalinin ötesinde bir şey. Hiç kimsenin bir atom bombasınının ne olduğu konusunda bir bilgisi yok. Kimse de açıklama zahmetinde bulunmuyor zaten. İçişleri bakanının açıkladığı gibi eğitim zaten öncelikli bir gereklilik değil! Ben bir yandan insanların büyük çoğunluğunun bir atom savaşının korkunçluğu konusunda bilgisizliğini olumlu buluyorum. İnsanlar zaten her gün ölmemek için kavgada sürekli korkular içinde, buna bir de atom savaşının korkunçluğunun bilgisi temelindeki korkunun eklenmesi onları daha da büyük korkular içine itmekten başka bir şeye yaramayacak. Fakat diğer yandan bu bilgisizlik atom silahlarının tehlikesini daha da arttırıyor. Ve tam da bu bilisizlik "caydırıcılık"ı korkunç bir fıkra haline getiriyor.

Bir gazetecinin son sorusu: "Yeni bir kitap üzerinde çalışıyor musunuz?" Bu soru yaralıyor beni. Yeni bir kitap mı? Şimdi mi? Tam da müziğin, sanatın, mimarinin, edebiyatın –tüm insani uygarlığın– dünyayı yöneten şeytanlar açısından hiç bir anlamı kamamış gibi göründüğü bir zamanda ne kitabı yazabilir insan?

Burada sözkonusu olan sınırda elleri tetikte bekleyen bir milyon asker değil yalnızca. Hepimiz işin içindeyiz. Atom bombalarının doğası bu. Onlar ister kullanılsın, ister kullanılmasın, insana ait olan herşeye karşı şiddet anlamına geliyorlar. Onlar hayatın anlamını değiştiriyorlar.

Peki ama neden bunu kabulleniyoruz. Bütün insanlığı tehdit eden atom bombalarını kullanan bu adamlara neden izin veriyoruz?

(*) Die Zeit, sayı 25 / 2002'den çevrilmiştir. Arundhati Roy'dan 19. sayımızda da "Savaş barıştır" başlıklı yazıyı yayınlamıştık. (Bkz. sayı 19, sayfa 39-44)

20 yıl

AYNUR ERYILMAZ

Onu beklerken eski günlerimiz aklıma geldi. Aradan tam 20 yıl geçmişti. Artık benim saçlarıma aklar bile düşmeye başlamıştı. Kim bilir o nasıldır?

Ben hiç istemediğim birisiyle evlendirilmiştim. O ise bunu duyunca kendini ölüme mahkûm etmişti. Dizlerimde bir daha sigara içmemeye söz vermişken kendini ölüme mahkûm etmişti. Ben her akşam eve geldiğimde tıpkı onunla kurduğumuz geceleri arıyordum, soğuk evin dört bir köşesinde. Birbirimizi aşkımızın sömbolü olan beyaz güllerle karşılayacak ve kısık seste çalan, o yılların meşhur aşk şarkılarını dinleyecektik, soluk ışık altında. Tıpkı o zaman olduğu gibi o, beyaz güllere bakacak yine onlara güzelliğini vermişsin diye benim gönlümü alan tatlı aşk nağmeleri fısıldayacaktı. Her akşam çocuklardan bahsedecek, onlar üzerine iddiaya girecektik. O, oğlumuzun akıllı mavi gözlü, yani Atatürk modelinde olmasını isterdi. Ben ise; yeşil gözlü, kumral, tıpkı dedesi gibi olmasını isterdim. Sabaha kadar sürerdi bu tartışma. Her zamanki gibi o hazırlayacaktı kahvaltıyı. Masada beyaz gülleri de unutmayacaktı tabi. Sonra yanıma gelip, beni uyandırmaya çalışacaktı. Ama ben bahaneler uydurup uyanmayacaktım, o yanağımdan öpünceye kadar. İş yerlerimizde de birbirimizden ayrılmayacaktık. Telefonlar sürekli meşgul çalacaktı. Patronlarımız bize her sabah kızacaklar, biz de dışarıya çıkınca, elele tutuşup kahkahayı basacaktık. Eve giderken o bana en sevdiğim çiçek olan hanımellerinden alacaktı. Ve kulağıma eğilip:

"Ben ipekböceği, sen de hanımeli." diyecekti. Gerçekten de o beni görünce tıpkı kozalağından çıkan ipekböceğine benzerdi.

Ama artık ne ipekböceği vardı hayatımda kozalağından çıkan, ne de bize kızan, patronlar. Hayallerimizdeki çocuklar ise hiç olmamıştı. Evimde bir gün dahi beyaz güller göremedim. Aşk şarkıları da çalmadı soluk ışığın altında. Bana güzelliğini vermişsin diyen bile olmadı. Kahvaltıyı hazırlayıp da, yanağımdan öpen ise, benim için sadece bir hayaldi. Kurduğumuz o güzel günlerin ve gecelerin üstüne örümcek ağları örülmüştü. Son telefonda: "Ne yaptım ben sana, bunu hakedecek" deyince, ahize yere düşmüş, bir daha almaya cesaret edememiştim kocam olan adam ölünceye kadar. Ne zamanki o ölmüş, ben de onu arama cesaretini tekrar bulmuştum. Yıllar önce son kez o, beni çağırmıştı ve cafeye ama ben gitmemiştim. Çünkü gitmeye gücüm yoktu, bir daha ondan ayrılamam diye. Şimdi ise ben onu çağırmıştım belki yeniden başlarız diye. Galiba o da gelmeyecekti, benim ona gitmediğim gibi.

Birden önüme kurduğumuz hayallerdeki gibi hanımelleri düştü. Başımı yavaşça kaldırıp ona baktım. Benim gibi o da yaşlanmaya başlamıştı. 17 yaşındaki delikanlı olacak değildi ya! Gözleri bile bozulmuştu ama gözlüğünün arkasındaki yeşil gözleri çok iyi görebiliyordum. Sandalyeye oturdu ve elimi tuttu. Hiçbir şey söylememe izin vermeden:

"Geride kalan 20 yılı yeniden yaşamaya ne dersin?" dedi.

Yitik değil umutlarımız

HASAN HOŞOĞLU

Biz, soğuk iklimlerin çocuklarıydık
Ondandır, yüreğimizdeki karların erimeyişi

Biz, çamurlu sokaklarda oynardık
Ondandır, ışıklı kaldırımları sevmeyişimiz

Biz, ekmeğini paylaşan çocuklardık
Ondandır, başkalarının acısına yanmamız

Biz, yaz aylarında nehirde yüzerdik
Ondandır, plajların sevimsizliği

Biz, çok kavga eden çocuklardık
Ondandır, zorluklardan yılmayışımız

Biz, gecekonduların çocuklarıydık
Ondandır, ışıklı metropollere
ısınamayışımız

Biz, yiğitliği Pir Sultan'dan öğrendik
Ondandır yolumuzdan dönmeyişimiz

Biz, şafağın kızıllığına hayrandık
Ondandır, umudumuzu yitirmeyişimiz

Bildiri(m)ler...

RAHEL SÖZ

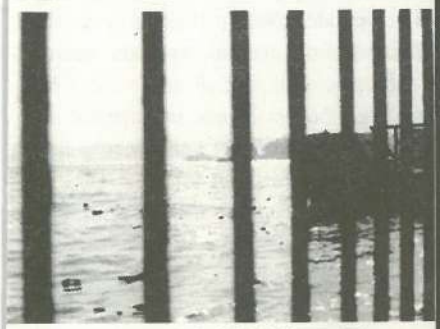

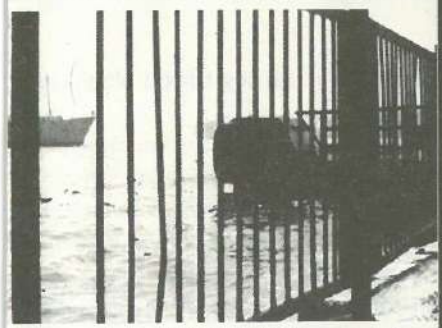

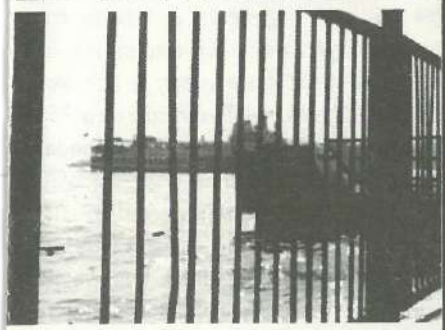

Parmaklıklar ve uzaklar
kalkış ve varışlar...
Memleketimde
öz-gür-lük
bir çok halde
parmaklık ardında...
içerde... dışarda...
Gemiler
akar gider
bir yakadan
diğerine...

Kent buluşur
suda...
Yaralı...
Parmaklıklar ardında...
Çöp yüzer
üzerinde
suyun...
Çiçekler atarım
senin için
senin için
usulca
boğazın sularına...
Parmaklıklar
çevirir evlerin etrafını...
Parmaklıklar
kale burcu olur
aşılmaz
kodeslerin çevresine...

Öz-gür-lük
beton zemin
üzredir...
Çay
yansıtır güneşi...
Hiç bir şey ayırmaz bizi
Nâzım'ın şiirinde
denizin
dili
özlem dolu...
Parmaklıklar ardında
Özgürlük
arar bulur
yolumuzu.

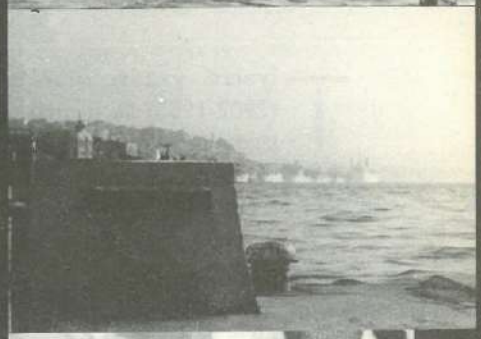

Nazım Hikmet Tiyatrosu; "Kafatası" ve "İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?" adlı oyunları üzerine kısaca...

İSMAİL DİKİLİTAŞ

UNESCO'nun 2002 yılını Nâzım Hikmet Yılı olarak kabul edişinin ardından gayet hızlı bir biçimde ülkemizin dörtbir yanında etkinlikler yapılıyor... Aslında üzerinde söylenmesi gereken yüzlerce sözler söylenmişken yeniden benzer cümleleri kurmak istemiyorum. Bu kısa yazıda daha yakın olduğum alan bakımından Nâzım Hikmet tiyatrosuna yönelmeyi düşünüyorum. Çünkü şiirleri, özel yaşamı ve politik yaşamının gerisinde durmak zorunda kalmış Nâzım Hikmet tiyatrosu, iyi bir gözle ya da her zaman daha az hata verme ihtimali olan analiz yöntemlerinden birinin süzgecinden geçirmek gerekiyor diye düşünüyorum. Nâzım Hikmet tiyatrosunun bütüncül yapısını oluşturan etkenlerin tek tek süreçlerini olmasa da, genel fikir edindirecek süreci özetleyip en az bilinen fakat kendisinin gelişim ve olgunluk sürecine denk gelecek iki oyunu; "Kafatası" ve "İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?" adlı oyunlarını incelemek Nâzım'a yaklaşırken başka bir bakış açısı sağlayacaktır. Bunun yanında dilbilimsel analiz, bir yazılı metnin, hangi amaçlar güdülerek yazıldığını, okuyucusunda hedeflediklerini, asıl anlatmak istediklerini, hangi anlatım olanaklarını kullandığını analiz eder. Nâzım'a bu biçimdeki bir ilk yaklaşım umarım Nâzım dostlarının ilgisini çeker. — İ.D.

Tiyatro yazarı olarak Nâzım Hikmet (1902-1963) ilk tiyatro eserlerini 1920'li yıllarda Moskova'da yazmaya başlar. Kendisi gerçek anlamda tiyatro ile yine Moskova'da karşılaştığını ve etkilendiğini ifade eder.

"Ben Stanislavski'nin, Meyerhold'un, Vahtangof'un,Tairof'un ellerinden taze çıkmış, dumanı üstünde buram buram hayat, devrim, güzellik, kahramanlık, iyilik, akıl, zeka kokan oyunlar seyrettim. Ben 922'de MHAT'ta (Moskova Sanat Tiyatrosu'nda) "Ayak Takımı Arasında"yı, Meyerhold'den "Tarelkin'in Ölümü"nü, "Fırtına"yı, "Müfettiş"i, ben Kamerni'de "Phedra"yı, ben Vahtangof'ta "Turandot"u seyretmiş adamım... Bütün bunları seyredersin de donmuş, hareketsiz sanat anlayışın altüst olmaz mı? Karşında birbirinden geniş ufuklar açılmaz mı? Halkın için, halklar için insan için umutlu, aydınlık, ileriye, haklıya, doğruya, güzele, hürriyete, kardeşliğe çağıran eserler yazmak için yanıp tutuşmaz mısın? Benim de başıma aynı şey geldi." (N. Hikmet Tiyatrosu, sayfa 20)

1921-1924 yılları arasında Moskova'da KUTV'de (Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi) aldığı, yazarın deyimiyle **onu adam eden** Marksizm dersleri Nâzım Hikmet'in kitaplarına yansımıştır. Ayrıca, Moskova'da bulunduğu sırada Meyerhold'e hayrandır. Hatta kendisine "Ehram" isimli bir bale yazar ve verir, fakat oynanmaz. Nâzım Hikmet tiyatroya bakışını belirleyen, eserlerini oluşturmasında kendisine ufuklar açan Meyerhold'e çok şey borçlu olduğunu ifade etmektedir.

"Biz Asyası, Afrikası, Avrupasıyla, bütün insanlığın, bütün devirlerde yarattığı gerçek değerlerin biricik varisiyiz, diyen Marksist-Leninist düşüncenin rejisörlük sanatındaki tatbikatının birçok parlak örneğini üstatta gördüm. Klasik Asya Tiyatrosundan bizim halk tiyatromuza kadar ve bütün Avrupa tiyatrolarının da tarihleri boyunca yarattıkları gerçek rejisörlük değerlerini, Rus Tiyatrosunun büyük geleneklerini aşılayarak önüme koyan komünist Meyerhold'e, bir komünist dram yazarı ve şair olarakçok şey borçluyum" (N. Hikmet Tiyatrosu, sayfa 25)

Nazım Hikmet Moskova'daki öğrencilik yıllarında, yine Meyerhold'ün öğrencilerinden olan Nicolay Ek'le beraber Çalı Süpürgesi anlamına gelen **Metla** isimli bir tiyatro topluluğu kurarlar. Amaçları da insanların günlük hayattaki burjuva, küçük burjuva ve feodal kalıntılarını süpürmek. Bu toplulukla "Kabahat Kimde?" ve "Kirpikçi" adlı oyunları yazar. Daha sonra "Kafatası" piyesinin ilk varyantını yazar fakat oynanmadan **Metla** dağılır. Daha sonra yurda döner. Yurda döndüğünde o Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesidir. TKP ile yürüttüğü çalışmalar esnasında çok defa tutuklamalar ve hapislikler yaşar. Devlet tarafından sakıncalı ilan edilmiştir artık. Bu arada ilk oyunu olan"Ocak Başında"yı yazar. Daha sonra İstanbul Belediye Şehir Tiyatroları Müdürü Muhsin Ertuğrul ondan bir piyes yazmasını ister.

Nâzım o günleri şöyle aktarır:

"Yıllardan yirmisekiz, yirmidokuzdu sanırsam. İstanbul'da evimde hasta yatıyordum. Yoldaşlar tevkif edilmişti, ... Alabildiğine öfkeliydim, kederliydim, alabildiğine hastaydım ve meteliksizdim. Kapım açıldı, büyük Türk rejisörü Ertuğrul Muhsin girdi içeri. Modern Türk Tiyatrosu'nun belli başlı kurucularından biri olan, Türk Tiyatrosunda modern tiyatro disiplinini, hele Rus-Sovyet Tiyatrosununkini, Sovyetler Birliği'ne birkaç kere gidip gelmisti. Dostumdu. Hazır piyesin var mı? dedi. Var, dedim. Oysa, dedim. O günkü anti-komünist terör havası içindebenim piyesimi, İstanbul'un biricik tiyatrosunda oy-

Nâzım Hikmet Senftenberg Şehir Tiyatrosu oyuncuları ile konuşurken, 1957

namak isteyişine şaşmadım. Dostumdu. Ben dostluğa inanırım. Muhsin gittikten sonra bir hafta içinde ne yazarım diye düşündüm. Aklıma polisin eline geçip yitirilmiş Kafatası piyesimin konusu geldi. Yalnız maddi değil, manevi değerleri de mal yapıp pazara çıkaran kapitalizm..." (N. Hikmet Tiyatrosu, sayfa 26)

Böylece inceleyeceğimiz oyunlardan biri böylesi yaşam deneyiminden sonra yazılıyor. Kafatası adlı oyunda, yazarın yukarıda da belirttiği gibi, sadece maddi değerleri değil, manevi olan değerleri de mal yapıp ondan kâr eden vahşi kapitalizm eleştirilmekte. Dolaryanda denilen bir ülkede Dalbanezo isimli çok fakir bir profesör, dönemin önemli hastalığı olan verem üzerine bir çalışma yapmaktadır. Aynı zamanda kızı da verem olan profesör, çalışmaları sonucunda verem aşısını buluyor. Bu buluş, verem sanatoryumları tröstünü telaşlandırıyor. Tröst, kârlarını koruma ve bu tehlikeden sıyrılma adına, profesöre şu teklifi sunuyor: Aşının oluşması için gerekli olan para ve laboratuarı tröst karşılayacak. Fakat 6 ay süresi içinde aşıyla ilgilenmeyecek ve sadece tröstün inekleri tedavi edilecek. Profesör önce böyle bir teklifi reddeder ama sonra tröstün tehditlerine çaresiz boyun eğer. Ağır verem kızını da yanına alıp, altı ay boyunca sadece ineklerle ilgilenirken, gizlice de aşı üzerine çalışır. Dört ay sonra aşıyı üretir ve kızına uygulayacakken yakalanır. Kontratı bozduğu ve tazminatı ödeyemediği için hapse atılır. Kızı bu arada ölür. Çıktıktan sonra kimsesizler sığınağına, oradan bir sirke figüranlık yapmaya gider. Sonra sirkte ölür. Morgda kafatası bile satılır.

Kafatası adlı oyun İstanbul'da oynandığı dönemde müthiş bir ilgiyle karşılanır. Oyuncular, rejisör ve yazar saatlerce ayakta alkışlanır ve omuzlara alınır. İstanbul'da üç gün oynar ve sonra Ankara'nın emriyle yasaklanır. Gerekçe ise baytarların protestosu idi. Oyunda profesör, "İnekleri tedavi edeceksiniz" sözüne karşılık; "Ben baytar değilim!" demektedir. Bu da zamane baytarlarının tepkisini çekiyor. Oyun, Nâzım Hikmet'in ifadesiyle Meyerhold okulunun kimi prensipleriyle yazılmıştır. Ama bu konuda bir kaynak yok. Oyun daha sonra Moskova radyosunda ve Gence Dram Tiyatrosu'nda da oynanıyor.

Bu oyundan hemen sonra "Bir Ölü Evi", "Unutulan Adam" adlı oyunları yazdıktan sonra tutuklanır ve cezaevine konulur. Cezaevinde "Sabahat" "Ferhat ile Şirin", "Yusuf ile Menofis" adlı oyunlarını yazar. Cezaevinde 17 günlük açlık grevi yapar. Genel afla salıverilir. 1951'de yurt dışına çıkar. Tekrar Moskova'ya gelir. Burada "Fatma, Ali ve Başkaları" adlı oyununu yazar ve üç yıl sonra Moskova'da incelediğimiz diğer oyunu olan "İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?" adlı oyununu yazar.

Nazım Hikmet'in Sovyetler Birliği'nde geçen ilk oyunu olan bu oyunda, Sovyetler Birliği'ndeki **bürokratlaşma eğilimi** eleştirilmektedir. Önemli bir devlet katında yönetici olan Petrof, halk tarafından sevilmekte ve insanlar karşısında eşitlikçi ve insancıl bir tutum sergilediğinden bürokrasi altında ezilen halk tarafından bir nimet gibi görülmekteyken, İvan İvanoviç gelir ve Petrof'u nasıl yok edeceğinin planlarını yapar. Ve sonunda onu yıkıma götürecek ve yalnızlaştıracak yegâne şeyi bulur. **İçindeki megalomanı açığa çıkarmak.** Petrof İvan İvanoviç'in etkisiyle birden değişir. Çevresindeki insanlara amir oluşunu hatırlatarak, çevreden kendini soyutlar. Bunu da komünist toplumu kurma adına yapmaya başlar. Bir süre sonra yalnızlaşır. Çevresinde yalnızca yalakaları kalır. Değerlerini yitirir. Anlamsız cümleler kurmaya, anlamadığı işler hakkında fikir üretmeye kadar vardırır işi. Giderek bürokrasi çarkını işleten kendi amirlerine fiziki olarak da benzer. Bir süre sonra yaşadığı bir şok sonucunda, aslında bütün bunları İvan İvanoviç değil kendi kafasında yarattığı megaloman Petrof yapmıştır. Yazar da oyunun ba-

şında İvan İvanoviç'i var ederek daha sonra ortadan birden yok ederek, seyirciye şu soruyu sormaktadır. **"Gerçekte de İvan İvanoviç var mı, yoksa İvan İvanoviç bizler miyiz?"** Bu oyun da Sovyetler Birliği'nde sahnelenmeye başladığından kısa bir süre sonra yasaklanır. Sovyetlerin gerekçesi ise **sosyalist gerçekçi** bir oyun olmamasıdır.

Daha sonra Nâzım Hikmet, öldüğü yıl olan 1963'e kadar daha bir çok oyun yazar. Türkiye'de ise eserleri ölümünden bir yıl sonra yayınlanmaya başlar.

Nazım Hikmet tiyatrosuna genel olarak bakıldığında şu saptamaları yapmak mümkündür. Nâzım Hikmet'in toplumcu bakış açısı tüm oyunlarında geçerlidir. Fakat bu bakış açışı **insan**dan hareketle şekillenir. Bireyler, yaşadıkları toplumda eylemde bulunurlar. Toplumsal düzeyde yanlış yapan birey, yaptığı eylemden dolayı yoğun bir **yabancılaşma** süreci yaşar ve sonrasında kimi zaman hatasını düzelten, kimi zaman düzeltmeye fırsatı olmadan yok olup giden oyun kişileri vardır sahnede. **İvan İvanoviç**'de Petrof, sonradan hatasını farkedip düzeltme yolunu ararken. **Kafatası**'nda Profesör Dalbanezo hatasını değil düzeltmek, anlamadan ölür. Yaptıkları toplumsal hatadan dolayı yalnızlaşan karakterler bu süreçte psikolojik derinlikler kazanmaya başlarlar. Psikolojik derinlik sistemin bireydeki tahribatını geniş açımlaması açısından önemlidir.

Nazım Hikmet, temel ahlak değerlerine sahip ve bu değerlere sıkı sıkıya bağlı bir yazardır. İrdelediği her toplumsal sistemde aynı değerleri aramıştır. **Kafatası**'nda kapitalizmin ne derece ahlaksız ve vahşi olduğunu gözönüne koyarken, **İvan İvanoviç**'te sosyalizmin işleyiş bakımından ahlaksız ve kendi egolarına yenik düşen kişilerce nasıl istismar edilebileceğini ifade etmektedir.

Nazım Hikmet, oyunlarında birkaç oyunu dışında (bunlardan biri Kafatası'dır) karakterlerini sevecen bir yaklaşımla sarıp sarmalar. Yaptığı tüm yanlışlara rağmen, umutludur insan adına. Bu yüzden karamsar bir tablo ile oyunu bağlamak istemez. İnsana ve topluma yaptığı eleştiride yıkıcı değil, yapıcı olmayı tercih etmiştir. Olaylara tepeden bakan bir yanı yoktur. Sanki karakteri ile beraber düşünür ve beraber çözüm arar. **Kafatası**'nda profesörü Pedro olarak uyarmak istemiş, fakat engel olmak bir yana cenazesini bile kurtaramamıştır. Çünkü, kapitalizme elini veren, kolunu alamazdı. Belki de kendisi de geç kaldığım düşünüyor olabilir kanımca. **İvan İvanoviç**'te ise bir an yalnız bırakmıyor Petrof'u. Sürekli uyarıyor onu Kasketli olarak, bazen de bunu kendi sesiyle yapıyor. Nâzım Hikmet oyunlarını **sahneden bakarak** yazmıştır. Oyunlarında kendisi de bir şekilde sahnede olaylar içinde yer alıyor. En belirgin olarak, **İvan İvanoviç**'te bu görülmekte.

Nazım Hikmet, sanatı büyük bir sosyal oluşum aracı olarak kabûl eder. Rus Tiyatrosu ve Meyerhold'e olan hayranlığının temelinde yatan budur. Bu anlayışını oyunlarına yansıtmaya çalışmış ve sürekli yeni olanı hedeflemiştir. Yani onun için sanat, hir amaç değil, bir araçtır. Ama bu anlayışı, yaptığı işe daha ciddi eğilmesini sağlamış ve sanat çalışmalarına duyarlılığım arttırmıştır.

"Ona göre sanat, pratik insan faaliyetlerinin, toplumsal ilişki ve olguların doğal bir parçası, bir aynasıdır. Bu yüzden yapıtlarında yüklü bir toplumsal ve toplumcu içerik yer alır. Tiyatro anlayışı da genel sanat anlayışı içerisinde değerlendirilmelidir." (N. Hikmet Tiyatrosu, s. 73)

Yukarıda Zühtü Bayar'ın ifadelerinden yola çıkarak Nâzım Hikmet'in oyunlarının tematik bağlamda birbirlerine benzediğini söyleyebiliriz. Nâzım Hikmet, marksist-leninist bir komünist olarak, dünyanın değişebilirliğine inanmış bir yazardır. Sınıflara bölünmüş bir toplumun akla yatkın olmadığını ve sınıfsız bir dünya özlemini her fırsatta dile getirmiştir.

NAZIM HİKMET'İN "KAFATASI" VE "İVAN İVANOVİÇ VAR MIYDI, YOK MUYDU?" ADLI OYUNLARINI DİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELERSEK;

Yazar, söylemek istediğini, olgusal açıklamaya çalışıyor. Her iki oyunda da toplumsal bir problem vardır. **Kafatası**'nda kapitalizmin nasıl her şeyi metalaştırdığı ve insanın ölüsü üzerinden bile nasıl para kazandığını çarpıcı bir biçimde ifade etme yolunu seçmiştir. **İvan İvanoviç**'te ise kapitalizm karşısında duran ve kendisinin de sahiplendiği bir düzende, sosyalist bir düzende işleyiş yanlışlarını ifade etmek için yine çarpıcı efektlerle bir sahne dili oluşturuyor.

Kafatası adlı oyunda yazar, bir bilim adamının dünya halklarının en ihtiyaç duyduğu bir dönemde, verem aşısının özünü bulur. Fakat sermayeye ve rahat çalışabileceği bir laboratuara ihtiyaç duymaktadır. Bu arada verem hastalarını tedavi eden özel sanatoryumlar tröstleri bu buluştan rahatsız olmuşlardır ve bilim adamının çalışmalarını etkisiz hale getirmek için kendi içinde eritme kararı alırlar ve zor durumda olan doktora sanatoryumlarının bulunduğu çiftliklerinin bodrum katında inekleri tedavi etmeleri üzerine anlaşma sağlanır. Bu çarpıcı bir durumdur o dönem izleyicisi için. Aynı zamanda kapitalistlerin kendi çıkarları dışında var olan her türlü etkinliği, bu bütün bir dünya halkları için büyük önem taşısa da, nasıl eritebildiğini bir bir anlatmaktadır. Medyanın, sanatçıların, komisyoncuların, aracıların, hatta kendi kurduğu derneklerin dahi bu çark içerisinde nasıl bir işlevlerinin olduğunu anlatmaktadır. Eğer bu işleyiş dışında kalmak isterseniz, sizi bekleyen açlık ve sefalettir. Eğer bu yaşananları farkedip tedbir almazsanız

sizin ölünüzü bile satarlar.

Fakat tüm bu söylediklerimizi, satır aralarında ya da oyun kişilerinin repliklerinde geçirmez. Tamamen olgularla anlatır. İma etmez ama direkt olarak da ifade etmez. Yalın dil kullanarak seyircinin kolayca anlamasını hedefler. Bu yüzden oyun kişileri sosyal kişiliklerine göre davranırlar. Profesör Dalbanezo bir bilim adamıdır. Uzman olduğu konu haricinde başka konulardan anlamaz. Bir bilim adamı duyarlığında nesnel ama yaşadığı sistemin çarkını çözemeyecek kadar da ahmakça davranır. Biraz karakter derinliği olan Dalbanezo, diğerlerinden az da olsa ayrılır. Fakat Dalbanezzo dışındakiler sosyal kimliklerinin gerektirdiği gibi konuşurlar ve yüzeysel işlenmişlerdir. Hepsi, sosyal kimliklerinin birer ifadesi, işleyen çarkın birer dişlisi konumundadırlar.

İvan İvanoviç'te de benzer durum sözkonusudur. Var olan düzenin aksaklıklarını yaratan, insanların içindeki megaloman tarafını, bürokratizm batağını ve kariyerizm saplantısını deşer. Yine toplumsal bir problemi ele alıp, o problemi yaratan insanların düştüğü durumları yansıttığı gibi, bundan etkilenen kesimi de sahnede gösterir. Her iki kesimi (problemi yaratan ve etkilenenler) sahnede birbiriyle karşılaştırarak konuyu açımlar.

İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu? adlı oyu-nunda yazar, Geothe'nin Faust'unu andıran bir düzenlemeye giderek, Mephisthopheles'in ruhunu belki de İvan İvanoviç'e aktarmış. Petrof, sosyalist bir ülkenin kasabasında üst düzey bir yöneticidir. Diğer şehirlerde, halk bu gibi yöneticiler elinden illallah derken, Petrof'tan ise kasaba halkı gayet memnundur. Çünkü Petrof, gayet çalışkan, kaprissiz, sıradan bir yaşam süren, kendisine ait işleri harfiyen yapan, hatta arta kalan zamanlarında kendi emrindeki memurlara yardım eden bir yöneticidir. Komünist parti üyesi ve yaptığının bilincindedir. Daha sonra, İvan İvanoviç gelir ve Petrof'u yok edebileceğini, hatta ona ömrü boyunca acı çektirebileceğini savunarak ondaki derinlerde yatan megaloman Petrof'u ortaya çıkarır. Birden Petrof değişir, öncesinde yaptığı herşey yerini tersine bırakmıştır. Önünü alamayan Petrof, giderek yalnızlaşır ve bir süre sonra anlar ki tüm bu yaşananların sebebi kendisidir.

Yukarıda bahsettiklerimizi Nâzım oyun kişilerine birer simgesel anlam yükleyerek aktarıyor. Oyunun başındaki **Hasırşapkalı** küçükburjuva eğiliminin simgesi ve **Kasketli** ise üretenler ve halkın simgesi durumundadırlar. **İvan İvanoviç**'te insanın içindeki megaloman duygu olarak sahneye çıkar. Nâzım, bu duygunun yok edilmesi gerektiğini düşünerek, oyunun sonunda yine bu duyguyu üreten ve halkın simgesi olan Kasketli'ye yok ettirir. Komünizm, sadece üretim ilişkilerinin el değiştirmesi demek değildir. Burjuva alışkanlıkların tümünün insan bedeninde ve ruhunda yok olması demektir de ayrıca. Sınıfsız toplumu yaratmak, herşeyden önce bu burjuva değerlerden sıyrılmakla mümkün olacaktır. Fakat yaşanan sosyalist ülkede şimdi de halk ile parti güçleri arasında büyük uçurum oluşmakta ve parti güçleri kendilerinden beklendiği gibi davranmamaktadırlar. Nâzım da bu durumun tehlikelerine dikkati çekerek, seyircisini uyarmayı hedefliyor bu oyunuyla.

Yazar, her iki oyunun da olguları değerlendirirken kendi dünya görüşünün penceresinden bakıyor. **Kafatası**'nda kapitalizmin eleştirisini yaparken nesnel yaklaşmaya özen gösterirken, yer yer biraz da gençlik yılları oluşundan kaynaklı olsa gerek, duygusal tepkiler de veriyor. Örneğin, Doktor Dalbanezo'nun başına gelenleri sahnede izlerken, yazarın bunun nedenleri üzerine ayrıntılı eğilmediğini görüyoruz. Evet yaşananların tümünü kapitalizmin isleyişine bağlıyoruz, ama bu yıllardan baktığımızda bu yeterli olmuyor. Şairin oyundaki işlevi, kapitalizmin sanatı ve sanatçıyı nasıl kullandığını aktarmaktan öte gitmiyor. Yazarın aynı zamanda şair oluşundan kaynaklı, dönem şairlerini de eleştirmeyi hedefliyor olabilir. Böylesi bir yaklaşım onun duygusal tepkisine bir örnek oluşturmaktadır. **İvan İvanoviç**'te ise anlatılan herşey bir oyunsallık havasında verilmektedir. Seyircinin uzak açıdan bakması hedeflenerek yola çıkılmıştır. Nâzım Hikmet, kendisinin de uğrunda mücadele verdiği bir düzen içerisinde, insanların içine işleyen bir problemi farkedip, savunduğu sistemin kişilerin zaaflarından ötürü tehlike ile karşı karşıya olduğunu düşünmektedir. **Kafatası**'na göre daha nesnel yaklaşarak yazmıştır bu oyunu. Yer yer oyuna girerek, kendi tepkisini ifade ediyor. Hem de bu tepkileri, duygusal tepkileri olmasına rağmen, oyunun diyalektiğine zarar vermiyor. Bu oyunu 1955'te, olgunluk dönemi diyebileceğimiz bir dönemde yazıyor. Bu oyunun da olgulara daha nesnel kendi politik görüşünün sağladığı açıdan yaklaşarak, oyunu kuruyor.

Yazar her iki oyunu da, olguların ve olayların altında yatan nedeni geniş anlamıyla açıklama eğilimindedir. **Kafatası**'nda yaşanan her durumun altında **kapitalizm herşeyi meta olarak değerlendirmesi** yatarken, İvan İvanoviç'te ise yaşanan problemlerin kaynağını **sosyalist sistemin yürütücülerinde rastlanan burjuva ve bürokratizm** oluşturmaktadır.

Yazarın her iki oyunundaki dil kullanışında en belirgin özellik **uzak açı sağlamasıdır**. **Kafatası** adlı oyunda episodik anlatım hakimdir. Brecht'ten önce yazılan bu oyunda kullanılan episodik kurgu, her bab'ın girişinde bab'a dair giriş cümleleri (Brecht'te episodun gestusu olarak nitelendirilen) seyirciyi yanılsamadan uzak tutma çabası, epik tiyatronun çoğu ögelerinin kullanımını ilginç kılmıştır. Brecht'in Galilei oyununa benzer konusu da dikkat çekicidir. Ama Nâzım'ın bu oyunu yazdığı dönemde Brecht'i tam-

masının imkânı olmadığına göre, bu oyun ilginç bir deneme olarak nitelenebilir. Oyunda uzak açıyı sağlayan diğer bir etmen de **grotesk** figürleridir. Yazar oyun kişilerini kendi ölçüleri içinde abartılı yansıtmıştır. Doktor Dalbanezo'dan, Kapıcı Kadına kadar tüm oyun kişilerini kendi özelliklerini vurgulayacak biçimde sivriltmiştir. Dilleri de keza aynı niteliği açığa çıkaracak şekilde diyalog haline dönüştürülmüştür.

İvan İvanoviç'te **uzak açı sağlama**, oyunun başından sonuna kadar süren seyircilerle diyalog hali, oyun kişilerinin oyunu kesintiye uğratması, yazarın oyuna girmesi, oyun kişilerinin olacaklar hakkında seyirciye önceden bilgi vermesi gibi bir çok sahne tekniği ile karşımıza çıkar. İvan İvanoviç adlı oyunda, seyircinin sahnede gördüklerini de tartışmak istiyor yazar. Bunun için oyunun başından sonuna kadar, seyirci biroyun izlediğinin bilincindedir.

Yazar her iki oyunu yazarken sahneden yazmıştır. Oyun kişileri ile bir özdeşlik kuran yazar, var olan problemi çoğu zaman oyun içerisinde kendisi de tartışmaktadır. Kafatası'nda **Pedro** olarak oyun içerisinde yer alırken, İvan İvanoviç'te bizzat kendisi katıldığı gibi, düşüncelerini ve müdahelesini **Kasketli** yapmaktadır çoğu zaman. Nâzım Hikmet oyunlarında kendisi de yer alırken, düşüncelerini ifade eden pasif durumda değil, aynı zamanda aksiyona katılır. Bu katılma biçimi bu iki oyunda **uyarıcı** biçimdedir. Kafatası'n da uyanlarını tam anlamıyla yapamadan kapitalist güçler tarafından engellenir. Bu durum, yazarın o dönem tutuklanmaları ile yakından ilintili diye düşünüyorum, İvan İvanoviç'te ise uyarmak için elinden geleni yapar. İvan İvanoviç'i dövmeye kalkar. Onunla söz düellosuna girişir. Onu anlamak istemeyen Petrof'u, Kafatası'nda yaptığı gibi yapmadan onu bir dakika yalnız bırakmadan sahnede olur.

Kafatası adlı oyunun geçtiği mekân, Dolaryanda adlı bir ülke. Kapitalizmin vahşi çarkının döndüğü ülkelerle bir örtüştürme kurma çabası içinde olan yazarımız, dolar para biriminin geçtiği ülkeyi esas alarak ve ona bağımlı ülkeleri de kapsayacak şekilde bir koşutluk kurmaktadır. O dönemin yasaklı havası içinde, Türkiye öznelinde bir çalışma yapmamış görünüp Türkiye ile koşutluk kurmuş da olabilir. Ama oyun metni bize problemi evrensel algıladığını gösteriyor.

İvan İvanoviç'te ise mekân herhangi bir sosyalist ülkedir. Yaşanan problem, bir sosyalist ülkenin öznelinde değil, tüm sosyalist ülkelerde geçerli olan bir problemdir. Bu yüzden bunu oyunun başında da ifade eder. Çünkü problemi olgusal algılamaktadır ve seyircinin de öyle algılamasını istemektedir.

Her iki oyunun isimleri verilmek istenen mesajla ilintilidir. "**İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?**" adlı oyununda yazar, ele aldığı bir problemi seyircilerle tartışma niyetindedir. Oyunun başından beri Petrof'un değişimine neden olan, güzelce işleyen bir sistemi berbat eden kişi olarak tanıdığımız İvan İvanoviç oyunun sonunda kaybolur. Bir süre sonra anlarız ki İvan İvanoviç sadece Petrof'un görebildiği bir kişi, daha açık bir ifadeyle,İvan İvanoviç Petrof'un kafasının içinde biri, yani Petrof'un altbeni. Bu yüzden seyircilere, *"Hepimizin altbeninde İvan İvanoviç var".* diyerek, *"Tüm dünya halklarının kurtuluşu için burjuva ahlak anlayışından bir an evvel kurtulmalıyız"* demektedir. Bunu da oyunun sonunda Kasketli'ye şu sözleri söyleterek ifade ediyor:

"KASKETLİ — (seyircilere) Siz de anladınız mı? İvan İvanoviç var mıydı, yok muydu? Anladınız mı pek merak ediyorum."

"**Kafatası**" adlı oyunda ise oyunun ismi ile oyun arasında sıkı bir ilişki yoktur; oyunun ele aldığı problemi çarpıcı bir dille anlatışı ile ilgilidir. Oyunda ele alınan problemi en çarpıcı biçimde ifade eden, oyunun sonunda Dalbanezo'nun kafatasının satılmasıdır. Yazar bu çarpıcı durumu tırnak içerisine alma kaygısı ile, oyuna "**Kafatası**" ismini vermiştir.

Yazar her iki oyunda da bir panorama sunmaktadır. Bu sunumla beraber, seyircisinde çarpıcı etkiler bırakmayı da hedeflemiştir. Yazar, panorama sunarken aynı zamanda seyircisi ile olguları ve olayların altında yatan nedeni de tartışmak istemektedir. Yazar, inandığı ahlak değerleri doğrultusunda yarattığı kişileri sahnede yalnız bırakmak istemiyor. Onun tarafında olduğunu açıkça ifade ediyor. İnandığı değerler doğrultusunda düşüncelerini her fırsatta ifade ediyor, fakat olayların gelişimine müdahele etmiyor.

Yazar, her iki oyunda da söz oyunlarına kaçmıyor. Yalın bir dille seyircisine bir panorama sunuyor. Söz oyunlarına kaçan her iki oyunda da olumsuzlanan oyun kişileri oluyor. Yazar oyunun sonunda bu söz oyunlarının ipliğini pazara çıkarıyor ve seyircisine yalın, karmaşık olmayan, sade bir dille sesleniyor.

K A Y N A K Ç A

1- *Kafatası; Nâzım Hikmet, Adam Yayıncılık, 1992*
2- *İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?; Nâzım Hikmet, AdamYayıncılık, 1994*
3- *Nâzım Hikmet'in Tiyatrosu; Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları 2, 1996*
4- *Mavi Gözlü Dev (Nazım Hikmet ve Sanatı); Zekeriya Sertel, Yaşam ve Anılar 4, Belge Yayınları, 1991*
5- *Nâzım Hikmet: Türkiye'de Sosyalist Gerçekçi Tiyatronun Kökü; Ali Taygun, Devrimci Savaşımda Sanat Emeği Kültür ve Sanat Dergisi, Mart-Nisan 1978, Sayı 1-2*
6- *Ferhat ile Şirin, Ankara Devlet Tiyatrosu Oyun Dergisi, 1992, Sayı 57*
7- *Yusuf ile Menofis; Ankara Devlet Tiyatrosu Oyun Dergisi, 1998, Sayı 98/7*

E-mail: dikilitas2001@yahoo.com

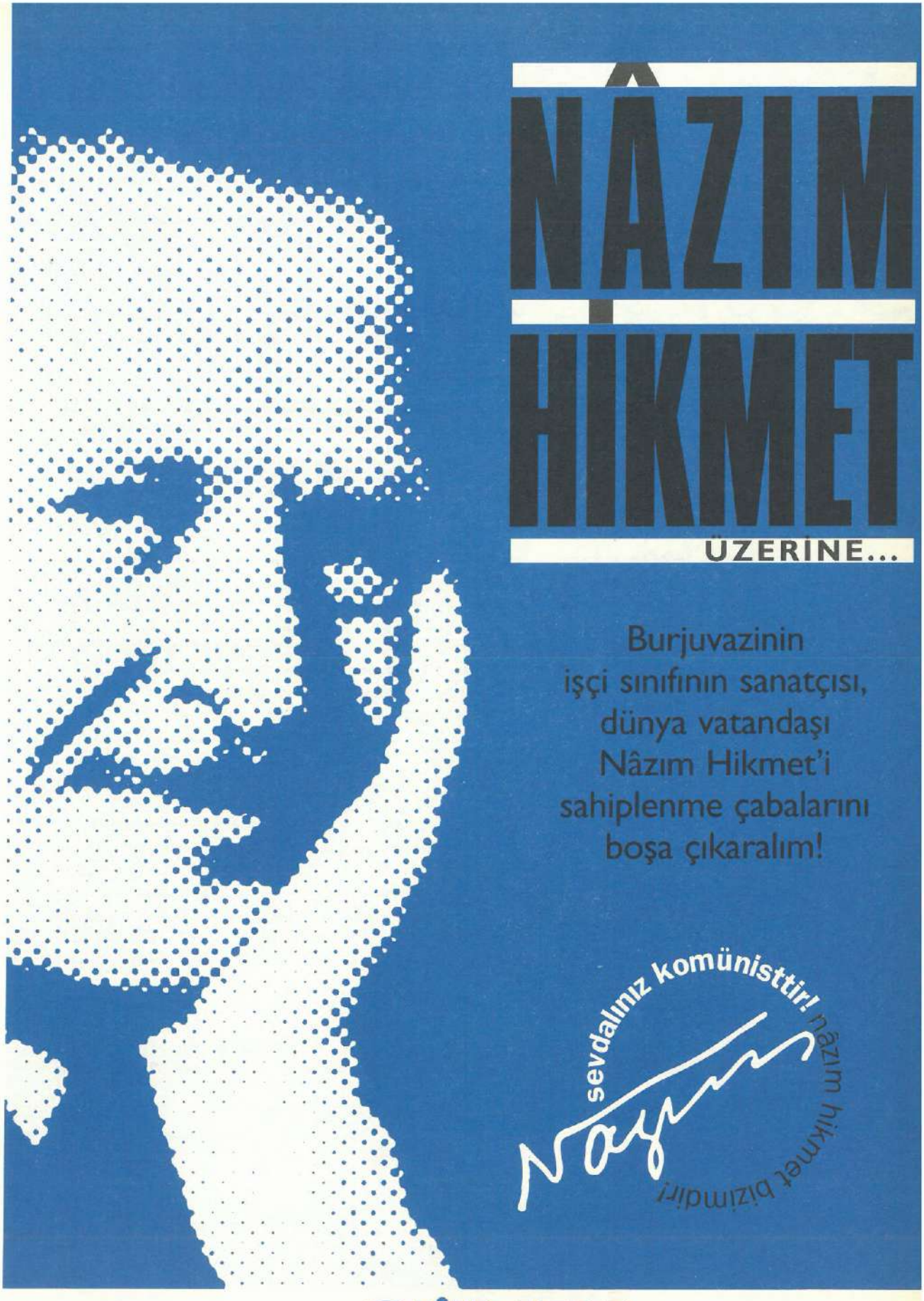

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT ve EDEBİYAT DERGİSİ

NÂZIM HİKMET

Birleşmiş Milletler'in bir alt kuruluşu olan UNESCO 2002 yılını Nâzım Hikmet yılı ilan etti. Yaşasaydı bu yıl 100 yaşında olacaktı Nâzım. Şimdi bir çok ülkede çeşitli etkinliklerle anılıyor o. Tabii etkinliklerin en yoğun olduğu yer de Nâzım'ın "memleketi" Türkiye. Türkiye'de burjuvazi Nâzım Hikmet konusunda ne yapacağına tam karar vermiş durumda değil. Bir yandan onun Türk dilinin en iyi, en yetkin ve 20. yüzyılın en ünlü şairi olması, memleket hasretiyle yanıp tutuşan şiirleri, burjuvazinin onu sahiplenmesi çabalarını körüklüyor. Onu "elin gâvuru kullanacağına biz kullanalım, ne de olsa Türktür" yaklaşımı, MHP'lileri bile yer yer Nâzım şiirleri okumaya, daha doğrusu onu kullanmaya çalışmaya götürüyor. Bu bağlamda Nâzım Hikmet'in, TC hükümeti tarafından onun vatan haini olduğu gerekçesiyle elinden alınan vatandaşlığının geri verilmesi tartışmaları, girişim ve çabaları, bu arada Moskova'da bulunan mezarının Türkiye'ye getirilmesi tartışmaları sürüyor. Nâzım Yılı dolayısıyla bu tartışmalar daha da kızıştı. İlginç olan kimi "sol" çevrelerin de Nâzım Hikmet konusunda yürüyen bu tartışmalarda sanki onun vatandaşlığının geri verilmesi, mezarının Türkiye'ye geri getirilmesi vb. çok önemli imiş gibi tavırlar takınmaları, kampanyalarıyla burjuvazinin bir kesiminin kuyruğuna takılmalarıdır. Aslında burjuvazinin bir kesimi (ki bu kesim giderek büyümektedir) Nâzım Hikmet'i burjuvaziyle ve devletle barıştırmaya çalışmaktadır, onu sahiplenerek öldürmek istemektedir. Bu kesim Nâzım Hikmet'in yasaklanmasıyla, vatandaşlıktan çıkarılmasıyla vb. onun engellenemediğini, küçülmeyip tersine büyüdüğünü görmüş olan ve bu konuda devlet siyasetinin değişmesi gerektiğini savunan kesimdir. Devlet yasaklayarak yok edemediğini, şimdi sahiplenerek, onun Türklüğünü, "memleket sevgisi"ni vb., bunun yanında özel hayatında magazin konusu olabilecek yönleri öne çıkararak onu komünist kişiliğinden arındırarak içerlenmeli, kendi "malı" haline getirmelidir. İstedikleri budur. Ve Nâzım yılını bu amaçları için tepe tepe kullandılar, kullanıyorlar, kullanacaklar. Yarın öbürgün, Nâzım Hikmet'in toprak olmuş kemiklerinin bizzat devletin görevlilerinin katılımıyla Türkiye'ye getirilip defnedilmesi, bu siyasetin sembolik sonucu olursa, kimse buna şaşırmamalıdır. Devletin bu Nâzım Hikmet'i devletle barıştırma siyasetinin karşısında duran burjuva kesimleri amaçta birincilerle bir olmalarına rağmen, bu kadar acele edilmesinin iyi olmadığı görüşündedir. Öyle ya Nâzım Hikmet eninde sonunda bir vatan hainidir ve o bu sıfatı bu ülkede, işbirlikçi burjuvazinin egemen olduğu vatanda bir onur madalyası gibi taşımış, bunu açıkça ilan etmiş biridir. Onun komünist / vatan haini kişiliğinden soyundurulup devlet şairi yapılması zordur. Ne de olsa, "Deniz Kızı Eftalya" değildir Nâzım! Bu yüzden Nâzım Hikmet'e biraz mesafeli durulmasında yarar vardır! Bu iki kesimin kavgalarına da sahne oluyor Nâzım Hikmet yılı. Nâzım'ın düşman olduklarının kavgası bu.

Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılında, kuşkusuz onun gerçek dostlarının, onun mücadelesini verdiği yeni bir dünya için mücadele edenlerin de diyecekleri var.

En başta diyeceğimiz, Nâzım'ın burjuvaziyle barıştırılması için yazılan ve onu hapislerde çürüyen bir "garip kuş"a benzeten bir şiir eline geçtiğinde (Cahit Sıtkı Tarancı'nın 1947 de yazdığı "Bir Şey" başlıklı şiiri) söylediğidir:

"Sevdalınız Komünisttir", o "Hapis amma zincirini kırmış" biridir.

"Yüreği delinip batmadan, / şarkısı tükenip bitmeden, / cennetini kaybetmeden / yatar Bursa kalesinde." (Nâzım Hikmet, şiirler 4, sayfa 145, Adam Yayınları, 19. basım, 2001, İstanbul)

Kültür cephesinde işçi sınıfının davasının savunucuları olan bizler, Nâzım Hikmet'in doğumunun 100. yılında onu proleter devrimci cephenin en önemli sanatçılarından biri olarak anarken, onun bir genel değerlendirmesini yapmayı da görev biliyoruz.

Aşağıdaki yazı bizim açımızdan bu görevin yerine getirilmesinde tartışmaya, eleştiriye, ilerletilmeye açık ilk tezleri ve bunların gerekçelendirilmesini içermektedir.

sevdalınız komünisttir! nâzım hikmet bizimdir!

Nâzım Hikmet, siyasi kişiliği ile sanatçı kişiliği birbirinden ayrılamaz bir bütün teşkil eden, siyasi mücadelede açıkça taraf tutan, bu tarafı da "işçi sınıfı ve sosyalizm mücadelesinin" safları olarak belirleyen, kendini komünist olarak değerlendiren bir sanatçıdır.

O sanat ve sanatçılık konusunda, açıkça sınıflara bölünmüş bir toplumda sınıflarüstü sanat olmayacağını, kendisini işçi sınıfından yana ve evet partili bir sanatçı olarak gördüğünü ortaya koyar.

Örneğin Tan gazetesinde 15.3.1937'de yayınlanan, "Halk Sanatkârı mı, devlet sanatkârı mı" başlıklı bir yazısında şunları söylemektedir:

"Sanat bir cemiyetin muayyen devirlerdeki bedii duygularının, zevklerinin, içtimaileşmiş bir ifadesidir. Sanatkâr bu duyguları yaşadığı cemiyetin içinden alır.

İlk cemiyetlerde sanatkâr doğrudan doğruya kitlenin hislerini ifade eder. Saz şairleri, halk şairleri gibi...

Derebeylik ve saltanat devirlerinde sanatkâr, kitleden ayrılır. Yüksek sınıfın, sarayın hizmetkârı olur... Divan şairleri gibi...

Demokrasilerde, muhtelif sınıfların sanatkârları vardır, burjuva sanatkârı, halk, proleter sanatkârı gibi. Fakat tekâmülün bu merhalesinde bir devlet sanatı olmadığı gibi, devlet sanatkârı da yoktur."

"Ve en güzel sanat eserine biçilen kıymet, realiteyi en kuvvetle veren, en yüksek ünvan da, devlet sanatkârı değil, halk sanatkârı ünvanı olmalıdır."

(Nâzım Hikmet, Yazılar 1, sayfa 219, 220)

"Devrimin Hizmetinde" başlıklı yazıda ise

"Ekim Devrimi'nin daha başlangıcında sanatlarını hiç tereddüt etmeden devrimin ve işçi sınıfının hizmetine veren sanatçıların benim için ayrı bir değeri vardır. Mayakovski ile Meyerhold bunlardandır. Bir sosyalist yazar olarak ben, Vsevolod Meyerhold gibi bir sanatçının üyesi olduğum partinin saflarında bulunmuş olmasıyla övünüyorum." (age, sayfa 247) demektedir.

Aynı yazıda sanatçı kişiliği ile partili siyasi kişiliği arasındaki bağı açıkça koyar:

"1925 yılında Türkiye'ye döndüm ve İstanbul'da sanayi bölgelerinden birinde ilk işçi tiyatrosunu kurdum. ***Partimin verdiği görev üzerine*** *bu tiyatroda rejisörlük ve oyun yazarlığı yaparken, Meyerhold'un karşımızdaki seyirciyi etkilemede, onunla bağ kurmada yeni imkânlar açtığını hissediyordum." (age, sayfa 248)*

Charles Dobzynski ile yaptığı "Sanat Anlayışı Üzerine Bir Konuşma"da (1958) şu görüşleri savunur:

"– Edebiyatta ulusul biçimler sorunu, önemli bir sorun. İlkin, her ülke için tarihsel olarak belirlenmiş ulusal biçimlerin varlığına inanıyorum. Bizde, Türkiye'de, her çağa, ulus ile, halk ile birlikte evrimlenen özel bir biçim karşılık düşer. Ama, çeşitli ulusların kültürleri arasında etki değişimleri olur ve her ulusal biçim içinde, bir ya da çeşitli başka ulusların, bir ya da birçok öğeleri bulunabilir; zaten ulusal kültüre bir evrensellik veren de budur.

Ben kendimi, sadece Türk kültürünün kalıtçılarından biri olarak değil, ama tüm insanlık kültürünün kalıtçılarından biri olarak görüyorum. Kültürden söz ettiğim zaman, sadece eski Yunan kültürünü ya da Rönesansı değil, ama Asya, Afrika, Amerika kültürlerini de düşünüyorum. Batılı bir insan olarak, Batı kültürünün kendi ülkemin kültürüne katkıda bulunmuş olmasından gurur duyuyorum; ama, tersine, ülkemin ve tüm Doğu kültürünün, Batıdaki dahil, tüm insanlığın ortak kalıtını zenginleştirmiş bulunmasından da gurur duyuyorum. Bana göre, bir insan, müzik bakımından, ancak Alman, Çin ya da Türk müziği karşısında aynı derecede duyarlı olursa, zengin demektir.

– Kültürlerin birbirlerinden aldıkları borçları yadsımak saçma olur. Lenin Ödülünün verilmesi sırasında, Doğunun insan ruhunun gelişmesi üzerindeki payını söz konusu ederken, Aragon'un anımsatmak istediği şey de buydu. Gene de öyle geliyor ki, hiç değilse edebiyat alanının, ve özellikle de şiir alanının bir bölümü, dilin ya da bazı düşünce biçimlerinin ulusal özellikleri üzerine yaslanmış olmaktan ötürü, güçlükle çevrilebilir bir durumda bulunuyor. Acaba burada da, her halkın başkasına mal edilemez ve özgül bir payı mı söz konusu?

Önemleri yadsınamaz birçok yazar ya da ozan, sadece kendilerini başka bir duyarlık sisteminin yasalarına göre dile getirdikleri ya da kendi dillerinin ulusal özlüğü ile ilgili bazı verileri kavrayamadığımız için, hatta en sadık çeviri aracılığıyla bile, bize 'yabancı' kalıyor.

– Tüm yazar ve sanatçılar için durum böyle değil. Duyarlığı salt ulusal olmayan sanatçılar her yerde bulunur. Eğer duyarlık sadece ulusal kaynaklarla sınırlı kalsaydı, yaratıcılar erkliklerinin bir bölümünü yitirirlerdi. Bakın, bir örnek vermek gerekirse, Mao Çe-tung'un şu yakınlarda yayımlanan şiirleri, eski Çin geleneği içinde yazılmışlardır. Gene de, klasik biçime ve çeviriye karşın, içerik herhangi bir 20. yüzyıl insanı için belirli bir değer taşır. Şiirlerinin yayımlanması üzerine ortaya çıkan yazınsal sorunlar karşısında, bu yöneticinin bu vesileyle takındığı tutum üzerine sevinmek gerektiğini de ekleyeyim. Sorunuza dönmek gerekirse, ancak kendi ülkelerinde, ya da ancak belli bazı yabancı ülkelerde anlaşılabilecek sıkı sıkıya ulusal ozanların varlığını yadsımıyorum. SSCB'de, birçok İtalyan ozanı, genç kuşaktan olanlar dahil, tanınır ve sevilir. Benim bildiğime göre, örneğin Mayakovski'nin sevildiği Fransa'da, durum böyle değil, Mayakovski'nin şiir biçimi çok zordur; gene de, onun duyarlığında, sınırları ve dil engellerini aşan evrensel bir şeyler var.

– Az önce, aynı zamanda ozan da olan siyasal bir yö-

ıeticinin, özel bir yazınsal sorun karşısındaki tutumundan öz ediyordunuz. Tersine, size göre, siyasal sorunlar karısında ozanın tutumu ne olmalı? Onun da oynayacak bir olü, yerine getirilecek bir görevi olduğunu düşünür müsüüz. Kısacası, haksız olarak 'bağlanma' ('engagement') ıdı verilen şeyin zorunluluğuna inanır mısınız?

– Biliyorsunuz, 1923'den beri Komünist Parti üyesiyim; ıvündüğüm tek şey bu. Bana öyle geliyor ki, devletler arasındaki ilişkilerde yansızlık siyasası yararlı ve etkili olabilir, ıma yazarlarda olamaz. Dünya tarihinde, çağının sorunarı karşısında büsbütün yansız ve edilgen kalmış bir tek büyük yazar göstermek kuşkusuz güç olacaktır. Yansız olunduğu sanılabilir ve söylenebilir, ama nesnel olarak hiçbir zaman yansız olunamaz. Bana gelince, ben bile bile 'an tutmayı yeğlerim.

– Bu ilke kabul edilince yaratıcının eylemi hangi yönde olmalı?

– Ben yazarların, en başta da komünist yazarların, yaamın tanınmasının zorunlu kaynaklarından biri durumuıa gelecek bir edebiyat yapmaları gerektiğine inanıyoum. Krupskaya'nın 'Lenin Üzerine Anılar'ında, Rus edeıiyatının, Lenin için gerçekliği tanıma kaynaklarından biri olduğunu belirttiği bir tümcesini hep anımsarım. Halkım çin, başka halklar için, en yenisinden en yüksek yöneticiine kadar partimin tüm üyeleri için, bu erdemi taşıyan şirler, romanlar, tiyatro oyunları yazmak isterim. Ama, bunun için, doğru olmayı, öz sözle süssüz, belirsizlikten ızak yazmayı, sağ kulağını sol elle göstermeye kalkmanayı bilmek gerek. Bu sorun, her türlü öncü için, hatta elecekte de kendini gösterecek sürekli bir sorundur.

– Günümüzde, yazar ve halk, ve daha açıkçası, siz SCB ya da halk demokrasilerinde yaşadığınıza göre, yaar ile sosyalist toplum arasındaki ilişkilerin yol açtıkları orunlar nelerdir?

– Yazarın, sosyalist toplumun kurulmasında, halka ve Partiye yardımcı olması gerektiği kanısındayım. Önemli lan, yazarın nasıl yardımda bulunabileceğini bilmektir. Her şeyden önce, yazarın yetenekli olması önemli; yoksa debiyata bile hiçbir katkıda bulunamaz. Bazı yazarlar noda tarafından sürüklenir ve, gerçek bir başarı ile, kenlini göstermek için bazen uzun bir süre isteyen, ama kamlı bir başarı ile karıştırılmaması gereken, çabuk, ama eçici bir başarı da kazanırlar. Öte yandan, yazarın, kuluş durumunda bulunan bir toplumda ortaya çıkan tüm orunları, bu toplumun çelişkileri dahil, ele almaktan orkmaması gerektiğine de inanıyorum.

– Çevirisi 'Les Temps Modernes' tarafından yayımlanmış bulunan **İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?** *ergi oyununuzda yaptığınız şey de bu, değil mi? Ama, elki siz de dahil, bazı yazarlar, çelişkileri çok olumsuz ya la çok kara bir ışıkla aydınlatmış, ve böylece toplumun erçek gelişmesi ile çelişkiye düşmüş olmakla eleştirilmeişler midir?*

– Komünist bir yazarın, sosyalist bir toplumda, bu topımla uyuşmazlık içinde bulunması olanaksızdır. Ama bu azar eğer başka bir toplumda çalışıyorsa durum hiç de böyle olmayacak, o zaman bambaşka güçlüklerle karşılaşacaktır.

Örneğin, eğer İvan İvanoviç'i, yarı-feodal yarı-kapitalist, bir ülke olan Türkiye'de, bir Türk kişisi olarak yaratsaydım, Petrov, Türk toplum koşulları içinde, İvan İvanoviç'in elleri arasında hep bir oyuncak olarak kalacağına göre taban tabana karşıt bir duruma varılırdı. O zaman hiçbir şey değişemezdi; oysa, tersine, sosyalist bir toplumda, İvan İvanoviç'in değişmekte olduğu ve daha da değişeceği daha şimdiden saptanabilir.

Kendi payıma, ben kesinlikle bir parti edebiyatından yanayım; ama bu, hiç de, Fransa ya da başka ülkelerde, komünist-olmayan yazarların yapıtlarına da hayran olmadığım anlamına gelmez.

– Parti edebiyatından ne anlıyorsunuz?

– Bu konuyu Lenin'in anladığı gibi düşünmeye çalışıyorum. İşte bu da çok güç; çünkü, tüm derin düşünceler gibi, Lenin'in düşüncesi de görünüşte çok yalın. Önce, yazar olarak, Parti üyesi olarak, Parti ile benim aramda kurulan bağ, hiç de edilgin değil, ama etkin bir bağ. Bir değişim var: Parti bana bir şeyler verir ve sıram gelince ben de ona bir şeyler vermeliyim.

Ben Partiye, Kongre tarafından onaylanmış bulunan tüzük ve programı ile bağlıyım. Bu belirli ilkeler dışında kimseden, buyruk almam. Kuşkusuz, Partinin belgilerinden, tüm belgilerinden, onları halka yaymak için, esinlenirim: ama onları gerçekten sanatsal bir düzeye yükseltmeye çalışarak.

Öte yandan, Partinin, halkımın ruhunu benim yapıtlarımdan öğrenip kavrayabileceği bir biçimde yazmaya çalışırım. 'Ozanlar geleceği önceden sezerler,' diyordu Engels. Eğer onlar geleceği önceden sezmeye yetenekli iseler, o zaman bugünün sorunlarını haydi haydi sezinleyebilirler. Parti tarafından önerilen genel konular ile ozanın duyduğu şey arasında çelişki olamaz.

– Gene de, böylece, düpedüz ozanın kendi esinlenmesi dışında kalan bazı konuları 'süsleme'ye, ya da daha iyici 'cilalama'ya varılmasından korkmuyor musunuz?

– Dikkat. 'Süslemeli' demiyorum: Sanat süsleme değildir. Gene de, gerektiği zaman, örneğin benden güncel bir sorundan esinlenmem ve onu halka yaymam istendiği zaman, bunu dürüstçe, yani içtenlikle yapmaya çalışırım. Yaşamımda, duruma uygun, örneğin somut bir grev olayı için şiirler ve şarkılar yazdım. Ama, öte yandan, bir destanda tüm bir tarih dönemini yansıtmaya da giriştim.

Tüm engellere, tüm güçlüklere karşın, sanat alanında da sputnikler bekleyebiliriz sanıyorum. Bugün bunun için tüm toplumsal koşullar var, ama daha ancak ilk denemeler evresinde bulunuyoruz.

Daha çok güçlüklerle karşılaşacak ve üstelerinden gelecek, daha çok başarısızlıklara uğrayacağız. Eğer perspektifler görülmezse, denemelerin bir sonuca ulaştırılması beklenemez." (Nâzım Hikmet Konuşmalar, Yazılar 6, sayfa 131-135)

Ekber Babayef'le yaptığı bir konuşmada ise söylediklerini Babayef şöyle aktarıyor:

"Komünist oldum olalı güzel sanatlardan beklediğim, istediğim şey, halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalarıdır. Sanat telâkkimde değişmeyen şey işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek. Değişmeyeni en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek için durup dinlenmeden değiştim, değişeceğim."

(Nâzım Hikmet, "Türkülerimizden korkuyorlar", Türkiye Akadamekerler ve Sanatçılar Derneği, 1977, Batı Berlin, sayfa 99)

Onun sanatçı kişiliği ve siyasetçi kişiliği birbirinden ayrılamaz. Bunu şimdi burjuvazi yapmaya çalışıyor; onun komünist olma iddiasını "şair romantizmi"ne bağlayıp onun Türklüğünü ve şairliğini öne çıkararak onu sahiplenmeye çalışıyor.

Bu büyük bir sahtekârlıktır.

Bu sahtekârlığa en iyi cevabı Nâzım Hikmet zamanında vermiş, kendisini "vatan haini" ilan edenlerle arasına kesin sınırları çizmiştir. Bu sınırlar gerçekte sınıfsal sınırlardır. Nâzım Hikmet ezilenlerin, sömürülenlerin, işçilerin, emekçilerin sanatçısı ve siyasetçisidir. O "gidenin" değil, "gelmekte olanın" siyasetini, onun sanatını yapmaktadır.

"VATAN HAİNİ

'Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet.

Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.'

Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar, üç sütun üstüne, kapkara haykıran

puntolarla,

bir Ankara gazetesinde, fotoğrafı yanında Amiral Vilyamson'un

66 santimetre karede gülüyor, ağzı kulaklarında, Amerikan amirali

Amerika, bütçemize 120 milyon lira hibe etti, 120 milyon lira.

'Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet

Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.'

Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurtseverseniz, ben yurt

hainiyim, ben vatan hainiyim.

Vatan çiftliklerinizse,

kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,

vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan,

vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksa yazın,

fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,

vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,

vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa,

ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan,

vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa,

vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığımızdan,

ben vatan hainiyim.

Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla:

Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

28.7.962"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 7, sayfa 148)

Onun sanatçı kişiliği ve siyasetçi kişiliği evet birbirinden ayrılamaz fakat Nâzım Hikmet' in öne çıkan özelliği sanatçılığıdır. O sanatın sınıflı toplumda sınıflar üzeri olamayacağını kavradığı ve kendini komünist olarak tanımlamaya başladığı andan itibaren, sanatı sınıf mücadelesinin aracı olarak kullanmaya çalışan, sanatını sınıf mücadelesinin, sosyalizm-komünizm davasının hizmetine sunmak isteyen bir sanatçıdır. Kendisi komünizm davasına en fazla sanatıyla, herkeste olmayan sanatsal yetisiyle hizmet edebileceği inancındadır. Bu noktada haklıdır da. Genç yaşlarından itbaren "Partim" diye adlandırdığı TKP'den beklediği, onun kendisinden "yararlanması"dır. Onun siyasi önder olmak, partide yönetici olmak vb. bir hırsı yoktur; 1920'li yılların sonlarında aslında o dönemde adı var kendi yok TKP'yi canlandırmak amacıyla içinde yer aldığı TKP kurma girişimi, onun troçkist, dönek, burjuva uşağı vb. olarak adlandırılıp resmi TKP'den dışlanması ile sonuçlanmış; fakat bu gelişme bile onu genelde komünizm davasından özelde TKP'den koparmamıştır.

Moskova'da 1961'de yazdığı "Seni düşünüyorum" şiirinde TKP hakkında şunları söyler:

"SENİ DÜŞÜNÜYORUM

Türkiye Komünist Partisi,

T.K.P.'m benim,

seni düşünüyorum.

Sen dünümüz, bugünümüz, yarınımızsın,

en büyük ustalığımız,

en ince hünerimizsin.

Sen aklımız, yüreğimiz ve yumruğumuzsun.

Dünyada bir anılır şanlı soyun var:

sen küçük kardeşisin V.K.P. (B)'nin.

Sen bana bugün

mübarek alnındaki yara yerinle

ve işçi bileklerinde zincir izleriyle göründün,

yürüyorsun dimdik, pırıl pırıl.

Ömrümde yalnız seninle

ve senin safında olmakla övündüm.

(...)" (Nâzım Hikmet, Şiirler 6, sayfa 12)

"Otobiyografi" şiirinde TKP'den dışlandığı dönemle ilgili olarak şöyle der:

"Partimden koparmağa yeltendiler beni

sökmedi." (Nâzım Hikmet, Şiirler 7, sayfa 102)

Otobiyografi şiirinde bu sözcüklerle anlatılan, Nâzım Hikmet'in 1929 yılında kuruluşunda yer aldığı, evet kuruluşta başını çektiği muhalif TKP olayıdır. Çeşitli kaynaklardan verilen bilgiler bir araya toplandığında bu bağlamda ortaya çıkan resim şudur: (Bkz. Türkiye'de Sol Akımlar, Mete Tunçay, BDS Yayınları, 1992 İstanbul, cilt 2, sayfa 76-77; Emin Karaca "Sevdalınız Komünisttir", Gendaş Kültür, İstanbul 2001, sayfa 113-131)

TKP içinde başta Nâzım Hikmet olmak üzere çeşitli TKP'liler, Şefik Hüsnü'nün yönetiminden ve TKP'nin eylemsizliğinden rahatsızdırlar. Partinin Kongre yapmaması, MK üyelerinin seçimle değil, atama ile işbaşına getirilmesinden rahatsızdırlar.

Bu rahatsızlıklarını 1927 tevkifatından –ki bu tevkifat'ta Partinin Türkiye'de dayandığı iki önemli yöneticisi Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir açıkça kemalist burjuvazinin saflarına iltihak etmiştir– sonra daha açık ifade etmeye başlarlar. Türkiye'de bu dönemde şiirleriyle iyice ünlenen Nâzım Hikmet, bu muhalefetin bayrağı konumundadır. TKP'nin yönetimine muhalif olan kesim 1929'da –(tam tarihi hiçbir kaynakta yok... bahar ya da yaz aylarında yapıldığı var sayılıyor) İstanbul'da Pendik önlerindeki Pavli adasında bir toplantı yaparak TKP'nin kendileri olduğunu ilan ediyor, Nâzım Hikmet Genel Sekreterliğe seçiliyor. Bu grup Komintern Yönetimi ile doğrudan temas arayıp kendilerinin gerçek TKP olarak tanınmasını sağlamaya çalışıyor. Fakat bunda başarılı olmuyorlar. Bu dönemde Şefik Hüsnü, Komintern'de resmi TKP temsilcisi olarak tanınmaktadır. TKP adına bu dönemde Türkiye'ye gönderilen Hasan Ali Ediz, çıkardığı bir bildiriyle TKP merkez kanadının –ki bu kanat Komintern'in desteğine sahiptir– tavrını açıklıyor: TKP'nin muhalefet kanadı Komintern kararıyla TKP'den ihraç edilmiştir. 1930 yılı Temmuz / Ağustos'unda yayınlanan illegal TKP organı "İnkilap Yolu"nda Komintern'in bu konudaki açık mektubu yayınlanıyor. Ayrıca TKP MK adına üyelere yayınlanan bir açık mektupla, "Bu Hafiyeler Fırkası ile ve bunun başında bulunan Hamdi Şamilof, Ahmet Mussolini, Nâzım Hikmet gibi döneklerle ve bunların adamı sıfatıyla fırkaya sokulan Sarı Mustafa ile olan her nevi alakalarını kesmeye" (Bkz., Sevdalınız komünisttir, sayfa 118) çağrı yapılıyor.

Nâzım Hikmet grubu, buna rağmen kendini dağıtma çağrılarına uymuyor, "illegal matbaayı parti temsilcilerine devretme" çağrısına uymuyor ve özellikle legal alanda oldukça yoğun bir yayın faaliyeti yürütüyor. Bu faaliyette Nâzım'ın şiirleri çok önemli rol oynuyor.

1935'e gelindiğinde Komintern nezdinde resmi TKP olarak tanınma imkânının kalınmadığının pratikte ortaya çıktığı bir durumda, Nâzım Hikmet resmi Parti merkezinden olduğunu düşündüğü Hikmet Kıvılcımlı'yla yaptığı bir görüşmede –Hikmet Kıvılcımlı'nın tanıklığına göre– partiden atılmış olmasının haksızlık olduğunu, bu haksızlığın ortadan kaldırılması gerektiğini vb. savunuyor. Kendisinin liderlik vb. istemediğini, partinin şair olarak kendisinden yararlanması gerektiğini vb. savunuyor. (Bkz., Sevdalınız Komünisttir, sayfa 122-128)

Resmi TKP 1930-36 yılları arasında illegal yayın organlarında Nâzım Hikmet muhalefetini "Hafiyeler örgütü", Nâzım Hikmet'i "Kemalist burjuvaziye satılmış, polis uşağı, Türkiye amelesinin ve halk kitlelerinin düşmanı", "Troçkist" olarak nitelendiriyor. (Bkz., Sevdalınız Komünisttir, "Partisinden kovulan Komünist" bölümü, sayfa 135-149)

Daha sonraki gelişmeler bağlamında değişik "anı"larda, anı romanlarda vb. Komintern Yönetim Kurulu'nun (KEYK) 1936 sonunda aldığı bir "Dezentralizasyon" kararından sözedilir. Buna göre, TKP kendi içine kapanıklılık ve sekterlik konularında eleştirilir; ve esasta CHP içine girip çalışma ve antifaşist cephe siyasetini bu biçimde uygulama direktifi verilir. (Bu konuda şu ana kadar böyle bir kararı içeren resmi bir KEYK belgesi bulamadık. Ancak pratik faaliyet ve çeşitli eski TKP'lilerin anıları böyle bir kararın olabileceğini gösteriyor.) Uygulamadaki yansıma, TKP'nin illegal yayın faaliyetinin 1936 sonlarıyla 1943 arasında sonlanmasıdır. Buna bağlı olarak Nâzım Hikmet ve muhalif TKP hakkındaki kampanya da durur. Kampanyanın bir özeleştirisi vb. yoktur. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde oluşan ortamda resmi TKP'nin devamı olan kadrolar da geçmişte hiç bir şey olmamış gibi Nâzım Hikmet'i sahiplenmeye başlarlar. Nâzım Hikmet de zaten 1935'den itibaren muhalif TKP'nin gerçek TKP olduğu idiasından vaz geçmiş, kendisinden bir şair olarak partinin yararlanmasını isteyen bir konumdadır. (Bu bağlamda, İbrahim Topçuoğlu'nun Mustafa Börklüce'nin verdiği bilgiye göre, Nâzım Hikmet "uzun süredir cezevinde kalması" nedeniyle, "Genel Sekreterlik görevini yapamaz duruma geldiğinden" 1.11.1946'da toplanan "Plenum", Nâzım Hikmet'in Hamdi Şamilof'la yaptığı bir görüşmedeki önerisi doğrultusunda, "Genel Sekreterliğe Mustafa Börklüce'yi seçmiştir." (İbrahim Topçuoğlu, Neden İki Sosyalist Parti, cilt 1, sayfa 172, Şubat 1976) Burada sözü edilen kuşkusuz "muhalif" TKP'dir; bu arada fakat resmi TKP 1936 sonlarında dezentralizasyona –muhalif TKP bunu "likidasyon" olarak adlandırmakta ve Komintern Yönetim Kurulu'nun, Şefik Hüsnü'nün sahtekârlıkları nedeniyle TKP'yi parti olarak tanımadığını ilan ettiği biçiminde yorumlamaktadır.– (Bkz. Neden İki Sosyalist Parti, cilt 1, sayfa 164,165) 1943'de de bilindiği gibi Komintern dağıtılmıştır. Bu durumda artık resmi TKP de yoktur. Eski TKP'nin iki kanadından komünist faaliyet yürütmeye çalışan kadrolar ve partiyi arayan bir sürü genç vardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde kısa bir süre "le-

gal sosyalist parti" kurma imkânları zorlanır. Ve ortaya iki ayrı sosyalist parti çıkar. Burada her iki kanadın da hâlâ hapiste bulunan Nâzım Hikmet'i sahiplenmesi durumu vardır. Eski resmi TKP'nin devamı olan grup da, hiçbir şey olmamış gibi Nâzım Hikmet'i –en azından dışa karşı– sahiplenir görünür. Nâzım Hikmet'in "troçkist", "parti düşmanı", "işçi emekçi düşmanı" vb. olduğu suçlamaları yokmuş gibi davranılır. Yani resmilerle bir barışma söz konusudur.

1951'de Sovyetler Birliği'ne kaçış, Nâzım Hikmet'in resmi partiyle resmen de barışmayı resmileştirir.

"Partiden ayırmaya çalışma sökmemiştir."

Bir sanatçı olarak Nâzım Hikmet şairliği yanında, roman yazmış, öyküler yazmış, tiyatro oyunları yazmış, film senaryoları yazmış, reji asistanlığı yapmış, sanat-edebiyat üzerine yazılar yazmış, gazetelerde yayınlanan köşe yazıları yazmış, bunun yanında resim yapmış; çeşitli el işleriyle uğraşmış çok yönlü bir sanatçıdır.

Fakat bütün bu sanat faaliyetleri içinde Nâzım Hikmet'i Nâzım Hikmet yapan kuşkusuz onun şairliğidir.

O 20. yüzyılda Türk dilinin en iyi şairidir.

Türkçe yazmasına rağmen, onun taraflı şiiri, onu sadece Türk ve Türkiyeli emekçilerin değil, bütün dünya emekçilerinin 20. yüzyılda yetiştirdiği en büyük şairlerinden biri konumuna getirmiştir.

O 20. yüzyılda Dünya Komünist Hareketi'nin sayılı şairlerinden biridir.

Dünya çapında onun karşılaştırılabileceği şairler –kendileri de Nâzım Hikmet gibi komünizm davası için çalışan Mayakovski, Pablo Neruda, Louis Aragon, Bertold Brecht ve Yannis Ritsos gibi sanatçılardır.

Bir sanatçı ve her şeyden önce şair olarak onun büyüklüğü tartışılmaz –genel kabul gören– bir olgudur.

Nâzım Hikmet, Yannis Ritsos'la birlikte katıldığı bir söyleşide şiirin (dolayısıyla kendi şiirinin de) işlevi konusunda şunları söyler:

"Tümümüyle aynı kanıda olduğum dostum Ritsos'un sözlerine candan katılırım. Sadece iki düşüncemi belirtmek istiyorum. İlki şu: çağdaş şiirin görevi, buğday tarlalarının ve sanayi kuruluşlarının görevlerinden pek az farklıdır. Şiir de onlar kadar önemlidir. Bir zamanlar eski Yunan'da ve benim eski zamanlar Türkiye'mde böyleydi bu. Fakat sonradan, başka toplumsal koşullarda, yaşamsal bir gerekliliğin zoruyla şiir, yapacak bir şeyi olmayan insanların oyuncağı oldu. Şimdiyse tarihsel gelişimin diyalektiğinin sonucu olarak şiir, yine başlangıçtaki rolüne dönüyor.

İkinci düşüncem şu: şiir sadece bir gereklilik değil, çağdaş toplumumuzun en devrimci ilkelerinden biri; insanı, onun ruhunu, ve sonunda insandaki temel değişimleri öğrenmenin en etkin bir aracıdır. İnsanlığın teknik gelişimi son on yıllarda gerçekten fantastik bir boyuta ulaştı. Hemen en yakınımızdaki gelecek on yıllarda, örneğin şu sigarayı altına çevirebilmemiz olanağını sağlayacak siklotronların ve diğer araçların buyruğumuz altında olabileceğini var sayabiliriz. Fakat yine de insan ruhunu değiştirmenin sigarayı altına çevirmekten çok daha güç ve karmaşık olduğuna inanıyorum ben. İşte Yannis Ritsos'un sözünü ettiği, şiirin bu kesinlikle belirlenemez yanı, akışkanlığıdır ki (fluidum) şiire insanı değiştirmede kesin bir biçimde yardım eden bir olgu olarak ortaya çıkar. Çünkü şiirin bu yanı, denebilirse bugünün insanının ruhunda henüz açıklanmamış, belirlenmemiş, istemdışı kalan yanlarına yanıt olur. Şair, doğallıkla, tüm başkaları gibi bir insandır. Fakat o, salt, gerçekliği somut biçimde aydınlatmak değil, geleceğin kokusunu duyumlamak olanağına da sahiptir. Bir zamanlar Engels, şairlerin geleceğin kokusunu duyumladıklarını söylemişti. Onların özellikle bu yeteneği insan ve toplum üzerinde etki yapabilir."

(Nâzım Hikmet, Yazılar 6, sayfa 148-149)

Ekber Babayef'in "Nâzım Hikmet'in sanatı" başlıklı yazısı –ki bu yazının önemli bir bölümü Nâzım Hikmet'in kendi sanatı üzerine kendi yazdıklarından oluşmaktadır– Nâzım Hikmet'in kendisini nasıl değerlendirdiği konusunda iyi bir belgedir:

"NÂZIM HİKMET KENDİ ŞİİRİNİ ANLATIYOR

Ekber Babayev

Nâzım Hikmet'in odası. Duvarlarda Abidin Dino'nun ***Yürüyüş*** *tablosu; İstanbul'un renkli fotoğrafı; Avni'nin* ***Atlar****'ı; Bulgar piyonerlerinin hediyesi: nakışlı, dokuma bir halı, halıda Nâzım'ın çok güzel, çok büyük ve kendisine en çok benzeyen bir portresi.*

Nâzım'ın masasında, Nâzım'ın yazı makinesinde, Nâzım'ın kitabı için bir Önsöz yazıyorum, Nâzım'ın bana hediye ettiği kalemle tashihler yapıyorum.

Nâzım, büyük Rus şairi Puşkin için şöyle yazdıydı: 'Puşkin'i sinemada, tiyatroda seyrettim, Puşkin üstüne yazılmış kitaplar, biyografiler okudum ve her seferinde yüreğim ağzıma geldi, aman kendini öldürtecek diye ve her seferinde dehşetli bir keder duydum, Puşkin öldü diye.'

Nâzım'la 13 sene çok yakın arkadaşlık ettim. Yazdığı şiirlerin hemen hepsini kendi dilinden dinledim, Moskova'da yazılan şiirlerin ilk okuyucusu oldum. 1951'in 19 Haziranında onu Moskova'nın Vnukovo Uçak Alanı'nda karşıladım ve 1963'ün 3 Haziranında Moskova'nın Novodevçiye Mezarlığı'nda onunla vedalaştım.

Şimdi şu Önsöz'ü yazarken, o 13 sene gözümün önünde canlanıyor. Ve 3 Haziran 1963'e her yaklaşışımda yüreğim ağzıma geliyor: Aman Nâzım gidecek ve dehşetli bir keder duyuyorum. 'Bu dünyadan Nâzım geçti'. (Nâzım Hikmet'in çocukluk ve gençlik arkadaşı Vâlâ Nureddin, Nâzım için yazdığı kitaba şu güzel başlığı koymuştur: ***Bu Dünyadan Nâzım Geçti.****)*

Nâzım Hikmet üstüne epey yazı çıktı, yine çıkacak.

Onun sanatı üstüne eleştirmeler yayımlandı, yine yayımlanacak. Fakat bunların hepsinden çok daha önemli bir şey var: Nâzım'ın kendi diliyle kendi sanatını anlatışı.

Nâzım kendi sanatı üstüne konuşmasını sevmezdi. Kitapları için Önsöz'ü ona biz zorla yazdırırdık. Bir keresinde de tuttu şöyle bir önsöz yazdı:

***

Çocukluğumda, imlada çıkan yanlışlarımın doğrularını en aşağı yirmi beş kere yazdırtıp beni cezaya çarparlardı. Şimdi, çarpıldığım en ağır ceza, basılan kitaplarıma önsöz yazmak. Kitap ortada, okuyucunun da aklına fikrine güveniyorum. Zaten güvenmesem, kitabımı okusun diye önüne sürmezdim. Öyleyse önsöze, hele benim yazacağım önsöze ne lüzum var? Ben sanatı şöyle anlarım, böyle anlarım demekteki mana ne? Sanat görüşüm, bu görüşün nasıl geliştiği, ne gibi değişmeler geçirdiği, hele böyle bir 'Seçme Yazılar' kitabımı okuyan için belli olmuyorsa ne yapsam faydasız. Benim önsözüm de, kitabı düzenleyenin sonsözü de faydasız. Ama işte, bütün bu söylediklerime bakmaksızın, önsözü yine de yazıyorum. Dudaklarımı kemiriyorum, alnımı kırıştırıyorum, kalkıp kalkıp oturuyorum, ama yazıyorum. Neden? Niçin? Çünkü ne yapmak istemişim de, ne yapabilmişim; hasretim neymiş de, bunun ne kadarını gerçekleştirebilmişim, belli olsun istiyorum. Yani ben sanat görüşümü, ne yapmak istediğimi, hasretimi okuyucuya söyleyeceğim. O, bakacak, yaptıklarımı, yapabildiklerimi okuyacak, ölçecek. Ayrılık varsa görecek. Elbette var. Hasretimiz gerçekleştirebildiğimizden çok ilerde, çok büyük. Ayrılık var, ama aykırılık, zıtlık yok. Ben sanat görüşüme aykırı tek satır yazmadım, yazmamaya çalıştım.

***

Sonra birkaç kere daha bu önsözlerden yazdı Nâzım. Fakat benim asıl istediğim şeyi –kendi sanatını anlatan yazıyı– bir türlü yazmıyordu yahut yazmak istemiyordu. Hep aynı sebep, anlaşılan.

Bir gün İtalya'dan, Nâzım'ın eserlerini basan bir yayınevinden mektup geldi. Yayınevi sahibi, Nâzım'ın bütün eserlerini, şimdiye kadar ne yazmışsa, kaç cilt olursa olsun, basmak niyetinde olduğunu yazıyor ve Nâzım'dan sanat anlayışı üstüne bir de yazı istiyordu. Şunu da söyleyeyim ki, bu yayınevi, Nâzım'ın eserlerini en iyi basan bir yayıneviydi ve hatta bir keresinde **Memleketimden İnsan Manzaraları**'nın üçüncü kitabını bir sayfa Türkçe, bir sayfa İtalyanca olarak basmıştı. Nâzım'ın bu yayınevine saygısı büyüktü ve yapılan teklifi sevinçle kabul etti.

Eserleri toplamaya başladık, fakat iş yarıda kaldı. Nâzım Tanganika'ya gitti, dönüşte Berlin'e, sonra az sonra... 3 Haziran 1963.

Tanganika'ya gitmeden biz şöyle kararlaştırdık. Ben, Nâzım'ın başka başka zamanlarda yazdığı ve bende olan yazılarından bir "montaj" yapacağım, Nâzım dönüşte onları gözden geçirecek, gereken yerlerini işleyecek ve yazıların arasında "köprüler" kuracak.

Ben "montaj"ı yaptım, Nâzım'a gösterdim, begendi, "köprüler"den konuştuk, iki gün sonra bu köprüler kurulacaktı.

Aşağıdaki yazı işte o "montaj"dır. Maalesef, köprülersiz. Köprüleri ben kurmaya çalıştım: Nâzım'ın yapmak istediklerini hatırlayarak.

***

"YAHYA KEMAL ANAMA SEVDALIYDI SANIRSAM"

Niçin şiir yazıyorum? Bunu başka türlü sormak daha doğru: Şiir yazmaya neden, nasıl başladım?

Hatırlamaya çalışayım.

13 yaşlarındaydım. İstanbul'daydık. Büyükbabam şairdi, ama şiirlerini hâlâ anlamam. Şiirlerini Osmanlıca dediğimiz, yüzde yetmiş beşi Arapça, Farsça sözlerle ve Arap, Fars gramer kaidelerine uygun bir Türkçeyle yazardı. Bunlar didaktik, dogmatik, dini şiirlerdi. Anlamıyordum onları. Ama ben, şair bir büyük babanın torunuydum. Anam Lamartine'e bayılırdı. Fransızca okurdu. Bir kere, o zamanlar Lamartine Türkçeye çevrilmiş, birkaç şiiri de Osmanlıcaydı, anam Fransızca çok iyi bilirdi, ama Osmanlıcayı bilmezdi. Benim gibi.

Büyük babam, Mevlevi Nâzım Paşa, şairdi. Evimizde, babamın edebiyatla ilgisizliğine bakmaksızın, şiir baş köşedeydi.

Karşımızdaki evde yangın çıktı. Yangını ilk görüşüm. Şaştım, korktum. Büyükbabam, yangın bize atlamasın diye pencereden Kuran'ı tuttu karşıdaki alevlere. Yangın söndü. Kuran gücüyle, hatta itfaiye gücüyle de değil, ama yaktığı evi kül ederek söndü kendiliğinden ve ben bir saat sonra ilk şiirimi yazdım: "Yangın." Vezni büyükbabamın yüksek sesle okuduğu aruzla yazılmış şiirlerinden kulağımda kalan ses taklitleriyle yapılmıştı. Yani ne aruzdu, ne heceydi, serbest vezindense haberim yoktu, uydurmaydı. Dili de öyle, Osmanlıca taklidiydi. Konuysa şu.

> Yanıyor! Yanıyor! Müthiş terrakeler
> Çekiyor ağuşuna bu adüvi-i beşer
> Valdeler haneler yetimler...

Şimdi bunları yazarken bir şeyin farkına vardım. Büyükbabamdan çok Edebiyat-ı Cedide'nin, Tevfik Fikret'in etkisindeymişim. Neden? bilmiyorum. Belki de hiç şiir sevmeyen, ama Tevfik Fikret'i –o da bir çeşit Osmanlıcayla yazardı– iki kere yüksek sesle yanımda okuyan babamın yüzünden mi? Belki de.

İkinci şiirimi 14 yaşımda yazdım sanırsam. Birinci Dünya Savaşı içindeydik. Dayım Çanakkale'de şehit olmuştu. Dehşetli yurtseverdim. Savaş için bir şiir yazdım. Ne tuhaf, yazdığımı çok iyi biliyorum da, hatta, artık Osmanlıcayla değil, okulda okuduğumuz şair Mehmet Emin'in takır tukur ama Arapçası, Farsçası az Türkçesiyle yazdığımı biliyorum da tek satırı aklımda değil.

Sonra üçüncü şiirimi 16 yaşımda yazdım galiba. Büyük bir Türk şairi, Türk şiirine o devir için yeni bir şiir dili ve anlayışı getiren Yahya Kemal, anama sevdalıydı sanırsam. Evde şiirlerini okurdu anam. Bahriye mektebinde tarih öğretmenimdi şair. Kız kardeşimin kedisi üstüneydi yazdığım şey. Yahya Kemal'e gösterdim, kediyi de görmek istedi ve şiirimde anlattığım kediyi, gördüğü kediye o kadar benzetmedi ki, bana: "Sen bu pis, uyuz kediyi böyle övmesini biliyorsun, şair olacaksın," dedi.

17 yaşımda galiba ilk şiirim basıldı. Yani "Serviliklerde", yani mezarlıklarda ağlayan hayatında sevmiş ölüler üstüneydi. Yahya Kemal düzeltmişti birçok yerini.

Sonra kızlara tutuldum, şiir yazdım. Sonra Antant İstanbul'u işgal etti, onlara karşı ve Anadolu savaşını tutan şiirler yazdım. Vicdan nedir, namus nedir filan diye düşündüm, şiir yazdım. Ama artık dilim temizceydi ve hece vezniyle ve doğru kafiyelerle yazmasını öğrenmiştim.

Anadolu'ya geçtim. Millet sıska atları, Nuh'tan kalma silahı, açlığı ve bitiyle savaşıyordu Yunan ordularına karşı. Milleti ve savaşını keşfettim. Şaştım, korktum, sevdim, bayıldım ve bütün bunları başka türlü yazmak gerektiğini sezdim, ama yazamadım. Daha büyük bir sarsıntı gerekti... (Ve o gün bugündür şiir yazmadan edemiyorum.)

FÜTÜRİST RESİM KONSTRÜKTİVİST Mİ?

Anadolu'ya, işgal altındaki İstanbul'dan, geçişimde ve bilhassa Bolu'ya gelip halkla, hele köylüyle yakından temasımda ve Sovyet Rusya'da olup bitenleri kulaktan duyup, Marx'ın Lenin'in isimlerini filan işitişimde, şiirle yeni şeylerin, şimdiye dek söylenmemiş şeylerin ifade edilmesi gerektiğini sezdim. Bu işte ilkönce beni yeni öze göre yeni bir şekil bulmak meselesi ilgilendirdi. Şekilde yenilikler daha kolaylıkla yapılır genel olarak. İşe kafiyeden başladım. Kafiyeleri mısraların sonunda değil de bir sonda bir başta denedim. Misal:

Yıldızlarla ufka sarkan berrak, dümdüz bir gece
Saatlerce nasıl koşmak arzusunu verirse...

Bolu'dan Trabzon'a geldiğimde, Sovyet Rusya'ya geçmek maksadıyla, öz şekilden daha çok ilgilendiriyordu beni. Fakat bu özü, yani inkilapçı saydığım bu özü, genel sembollerle vermeye çalıştım. Misal:

Mısır'ın yanık kızıl çöllerindeki ehram,
Bugün seni gönlünün diliyle seven adam
Belki yiğit yürekli, belki de bir delidir,
Fakat seni mutlaka yıkmaya yeminlidir...

Batum'a geldim. Sovyet realitesiyle temas ettim. Bir yandan "Kızıl Ordu" şiirini yazdım, öbür yandan tekrar şekil meseleleri beni uğraştırdı. On dört ve yedi hecelerle, "Mukaddes Kitap"ı yazdım. Böyle denemeler benden önce de yapılmıştı, fakat ben kendi şiirlerimde bunu ilk olarak deniyordum.

"Pravda" gazetesinde, yahut "İzvestiya"da, şimdi hatırlamıyorum ve herhalde Mayakovski'nin olacak bir şiir gördüm, uzun kısa mısraların şekli beni çok ilgilendirdi. Fakat şiiri tercüme ettirip neden bahsettiğini anlamak mümkün olmadı. Batum'dan Moskova'ya gelişte açlık mıntıkasından geçtik. Gördüklerim üzerimde çok tesir etti. Fakat böyle bir açlığın dahi inkilabı yıkamayacağını haykırmak istedim. Moskova'da hece vezniyle ve bu veznin çeşitli hece kombinezonlarıyla açlığa dair bir şiir yazmak istedim olmadı. O zaman Batum'daki şiirin şekli geldi gözümün önüne. Bunun çok iyi tanıdığım Fransız serbest vezni olamayacağına, her nedense kanaat getirdim, bunun yepyeni bir şey olduğuna ve şairin böyle dalgalar halinde düşündüğüne hükmettim ve "Açların Gözbebekleri"ni yazdım:

Kimi
kemik
dizlerine vurarak
yuvarlak
bir karın
taşıyor!
Kimi
deri... deri!
Yalnız
yaşıyor
gözleri!

Bu tarzda kafiyenin büyük bir rol oynadığını sanıyordum o zamanlar ve kafiyeye hâkim olmak için temrinler yapmaya başladım. Misal:

Yağmur yağ,
yağ yağmur yağ...
Ağları sağ
hey babalık.
Yine dere kurudu be çıkmıyor balık...

Aynı zamanda şiirdeki ahengin de bir saz, hatta tek bir keman değil, bir orkestra, çeşitli aletlerin çeşitli kombinezonlarla ses verdiği bir orkestra ahengi olması gerektiğine kanaat getirdim. "Yeni Sanat", "Bahri Hazer", "Salkımsöğüt" şiirleri teknik bakımından bu kanaatin denemeleri ve mahsulleridir. Bütün bu şekil oyunlarında esas yine hece vezninin, yani halk şiirimizin ve aruzun, yani Divan edebiyatımızın unsurlarını muhafaza ediyordu. Kafiye tertiplerinde zorluk çekmiyordum, çünkü Divan edebiyatı kafiye oyunlarının ve imkânlarının en mükemmellerini vermişti, geleneğinde bu taraf vardı. Bu devirdeki şiirleri bilhassa sahneden, yahut hep bir ağızdan okunmak için yazıyordum. Bunun da elbette şekilde tesiri oluyordu. Hep bir ağızdan okunmak için yazdığım ve bir yürüyüş marşı temposuyla işlediğim şiirlerden birine misal:

Adım
Adım
Adım-lar

adım-ları...
Kal-dırım
kal-dırım.
Kal-dırım-lar
kaldırım-ları...
Cad-de...
Cad-deler...
Kalabalık...
Kal-la-ba-lık

Bütün bu şekil araştırma, yeni öze en uygun şekli bulma araştırmalarında o devir Sovyet şiirinin bir yahut birkaç kolunun tesiri ortadadır.

***

Nâzım Hikmet'in "O devir" dediği 1920 seneleridir. O yıllarda Sovyet şiirinde, hakikaten, birkaç kol vardı. Bunlardan en önemlisi, Mayakovski'nin önderlik ettiği "Fütürizm" ve içlerinde İlya Selvinski ve Eduard Bagritski gibi sonralı şairler bulunan "Konstrüktivizm" şiir ekolleri idi. O yıllarda, henüz Rus dilini bilmeyen Nâzım Hikmet'in dikkatini, bu ekollerin sanatta savundukları öz değil, şekil meseleleri çekiyordu. Mayakovski şiirinin şeklini beğenen ve o tarzda şekil bakımından şiirler yazmaya başlayan Nâzım Hikmet, kendisinin de "fütürist" olduğunu söyledi. Fakat bir gün sokakta rastladığı Rusça bilen bir Türk, Nâzım'a şöyle demiş:

– Yahu sen deli misin? Kendine "fütürist" diyorsun, ama biliyor musun fütüristler şiirde lirizm'i inkâr ediyorlar?

– Ya, demiş Nâzım, öyleyse ben fütürist değilim. Peki lirizm'i inkâr etmeyen kimlerdir?

– Konstrüktivistler.

– Öyleyse ben konstrüktivistim!

Fakat Nâzım'ın "konstrüktivistliği" de uzun sürmemiştir. Biraz sonra bir başkası fütüristlerin lirizm'i inkâr etmediklerini, lirizm'i inkâr edenlerin kontrüktivistler olduğunu söylemiştir. Ve Nâzım yeniden "fütürist" olmuştur.

"GRENADA, GRENADA, GRENADA MOYA!"

Nâzım Hikmet'in sonraki şiirlerinde fütürist ve kontrüktivizm'in öz bakımdan bazı etkileri görünmekle beraber (örneğin: "Sanat Telakkisi" şiirinde "Şiirime ilham veren perimin omuzlarında açılan kanat asma köprülerimin demir putrellerindendir"), bu etki genel olarak şekildedir.

Buna, yani o devirdeki Sovyet şiirinin Nâzım'a etkisine bir örnek daha: Yirminci yıllarda Moskova'da ağızdan ağıza dolaşan bir şiir vardır, Mihayil Svetlof'un "Grenada" şiiri. Grenada İspanya'da bir kasabadır. Şiirin kahramanı "Grenada, Grenada, Grenada moya!" (Benim Grenada'm) diye bir türkü söylüyor ve birdenbire alnından bir kurşun yiyince, Grenada kelimesini sonuna kadar söyleyemeyip, "Grena..." diye ölüyor. Şiirdeki sözleri anlamayan Nâzım Hikmet, şiirde kelimeyi yarıda bırakma oyununu o zamanlar yazdığı "Salkımsögüt" ve "Bahri Hazer" şiirlerinde kullanıyor:

Atlılar atlılar kızıl atlılar
atları rüzgâr kanatlılar!
atları rüzgâr kanat...

Atları rüzgâr.
Atları...
At...

(Salkımsögüt)

Çıkıyor kayık
iniyor kayık
çıkıyor ka...
iniyor ka...
Çık...
in...
çık...

(Bahri Hazer)

Çok sonra, 1952'de, bu şiirlerden söz açıldığı zaman Nâzım şöyle demişti:

– Svetlof'un şiirinde patlamamış, fakat bir an sonra patlayacak bir el bombası, benim şiirlerimde ise batmamış, fakat bir an sonra batacak bir kayık ve düşecek bir at var.

– Ne söylüyorsunuz? Ne el bombası, üstat? dedim.

– Granata el bombası değil mi?

– Evet, el bombasıdır ama şiirdeki "Granata" değil, "Grenada"dır, yani İspanya'da bir kasabadır.

– Yok canım! Hay allah kahretsin, öyle anlamışım ne yapayım, şiiri artık yazmışız...

Bu örnek de, Nâzım Hikmet'te Sovyet şiirinin etkisinin önce şekilde olduğunu gösteriyor. O devirdeki Sovyet şiirinin etkisini her şeyden önce o devrin şiirini yaratan havada, ihtilalin doğurduğu heyecanda aramak gerekir. Mayakovski'lere, Bagritski'lere, Svetlof'lara şiir yazdıran ihtilal, iç-harp NEP havası Nâzım'a da o heyecanlı şiirleri yazdırmıştır. O zamanın Sovyet şiirindeki muhteva, hem Sovyet şairlerinde, hem Nâzım Hikmet'te müşterektir. Daima yeni bir öze yeni bir şekil arayan Nâzım Hikmet, Sovyet şairlerinin bulduğu bazı şekillerden faydalanmıştır. Sovyet edebiyatının Nâzım Hikmet şiirine etkisi konusunu ele alırken bu noktaları göz önünde bulundurmak faydalı olur kanaatindeyim.

***

"SINIRI GEÇİNCE HOPA HAPİSANESİNE DÜŞTÜM"

Memlekete ilk dönüşümde –1925– yığınlara, toplu oldukları bir yerde hitap eden şiir, özü ve şekli bakımından beni ilgilendirmekte devam etti. O devrin şartları içinde şiirlerimi, bir tiyatroda, sırf işçi dinleyicilere sahnede okuyabiliyordum.

Moskova'ya döndüm. Bir taraftan Sovyetler Birliği realitesi, bir yandan beynelmilel inkilapçı kronik, bir yandan memleket hasreti şiirlerimde, ön plana geçti. Bunlara uygun şekil meselesi de ortaya çıktı.

O devrilerde Marx'la, Engels'le, Lenin'le haşır neşirdim. Üç üstat yalnız üç bilgin, üç devrimci değil, üç büyük, ama çok büyük sanatkârdı benim için. Lenin'in kitaplarını doğrudan doğruya sahneye koymak istiyordum. Bu istek şiirde de beni aynı işi yapmaya götürmüş. **Materyalizm ve Ampiriokritisizm** kitabını iki şiirle ilüstre etmek istedim. Biri basıldı birçok dillerde: "Berkeley". Öbürünü yitirdim. Aklımda yalnız dört satırı kalmış:

Seni okurken azizim Yum
uykum geliyor uykum,
rüyada mısın bilmem ki nen var?
Rüya gibi bir felsefen var...

Bilhassa, Moskova'ya ilk gelişimden sonra şiirin inkâr ettiğim lirik elemansız olamayacağı kanaatine vardım. Lirik unsurun şiirime tekrar girişi, şekilde yumuşamalara sebebiyet verdi. Misal:

Denize dönmek istiyorum!
Mavi aynasında suların:
boy verip görünmek istiyorum!
Denize dönmek istiyorum!

Şiirlerimde yer alan fazla sürprizli, fazla, nasıl demeli, nevi şahsına münhasır hayaller de gitgide azalmaya başladı. Böyle hayallere birkaç misal. Sevgiliye:

Ey uzun entarili tüysüz Puankare!

Yahut:

Ey, ruhu Lordlar Kamarası kadın!

diye hitap etmek, yahut:

ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!

Memlekete döndüm. Sınırı geçer geçmez hapse düştüm. Hopa Hapisanesi'nin tesiri, öz bakımından şiirimde kendini gösterdi. Hopa hapisanesi notları, bir çeşit yeni realizm telakkisine varmaktı. Şekil de ona göre, daha çok bir anlatma, bir hikâye etme tarzı oldu. Hayaller de yenileşti. "Sükut"tan bir örnek:

Dışarda
kara zıpkasında kızıl sırmalar yanan
bir eşkiya hali var
basabas çakmak çalan havalarda...

Mamafih, bütün şiirimde şekil bakımından bir çeşit Barok hâlâ hükmünü sürdürüyordu.

"ŞİİRLERİMİ ARTIK İŞÇİLERE OKUYAMIYORDUM"

Memlekette parti faaliyeti hemen hemen yüzde doksan sekiz illegaldi. Fakat bazı legal neşriyat yapmak imkânı vardı. Artık şiirlerimi tiyatro sahnesinden işçilere yüksek sesle okumam imkânı yoktu, fakat onları legal olarak, ve hapse girmek pahasına, bastırmak imkânı vardı. Bu durum şiirimin hem muhtevasına, hem de şekline tesir etti. "Kerem" gibi bazı şiirlerde, hele hicviyelerde keskin kafiye ve sürprizli hayal imkânlarını kullanmakla beraber, ana hattında şiirlerimde lirik eleman, bundan sevda elemanını anlamıyorum, gitgide kuvvetlendi, kafiyeler yumuşadı, dil şairin bir kişiyle, yahut birkaç kişiyle yavaş sesle konuşması oldu. Misaller: "Sıradaki", "Sıradakinin Ölümü", "Gece Gelen Telgraf", "Bir Ayrılış Hikâyesi", "Nikbinlik", "Belki ben", "Mavi Gözlü Dev" vesaire.

Belki ben
o günden
çok daha evvel:
köprü başında sallanarak
bir sabah vakti gölgemi asfalta salacağım.

Belki ben
o günden
çok daha sonra:
matruş çenemde ak bir sakalın izi
sağ kalacağım...

Yahut:

O mavi gözü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Kadının hayali minnacık bir evdi,
bahçesinde ebruliii
hanımeli
açan bir ev...

"BEDRETTİN DESTANI ŞEKİL İMKÂNLARININ MUHASEBESİYDİ"

Beynelmilel olaylar şiirimde önemli bir yer tutmakta devam ediyordu. Bunları, o günkü memleket şartlarında, bir çeşit dumanla örtmek zorundaydım, ancak böylelikle bunları bastırabilirdim. Öte yandan, bunlarda bazen Türkiye'nin realitesi bahis konusuydu: **Benerci Kendini Niçin Öldürdü'**de olduğu gibi. Bazılarında fantastik bir elemanın perdesi altında söyleyeceklerimi söylemek zorundaydım: **Jokond ile Sİ-YA-U'**da olduğu gibi. Bazılarını ise daha açık yazabiliyordum. Bunlarda bilhassa hiciv, mizah unsurunu da kullanmak imkânı oluyordu: **Taranta-Babu'ya Mektuplar'**da olduğu gibi. Tabii bütün bu

muhteva şeklin üstüne de tesir etmekte gecikmiyordu. Bu bir sıra poemin sonuncusu **Bedreddin Destanı**'dır. Burada şekil bakımından, halk vezni unsurları, Divan edebiyatı unsurları benze azami haddinde kullanılmıştır. Diğer taraftan bu kitap, şekil bakımından, o zamana kadar elde edebildiğim bütün şekil imkânlarının bir muhasebesiydi. Bu kitapta, biraz aceleye gelen ve ancak yarısı yazılabilen bu kitapçıkta, şekil bakımından bütün merhalelerimi, bazen bir parçada, bazen ayrı ayrı parçalarda kullanmak istedim:

Sıcaktı.
Sıcak.
Sapı kanlı, demiri kör bir bıçaktı
sıcak.

Yahut:

"Varalım,
dedik.
Görelim
dedik.
Yapışıp
sabanın
sapına
şol kardeş toprağını biz de bir yol
sürelim dedik."

Yahut:

Sedirde al yeşil, dal dal Bursa ipeklisi,
duvarda mavi bir bahçe gibi Kütahyalı çiniler,
gümüş ibriklerde şarap,
bakır lengerlerde kızarmış kuzular nar idi.
Öz kardeşi Musa'yı ok kirişiyle boğup
yani bir altın leğende kardeş kanıyla aptest alarak
Çelebi Sultan Memet tahta çıkmış hünkâr idi.

"HAPİSTE, ŞEKİL MESELELERİ KAFAMDA BERRAKLAŞTI"

*Bu kitaptan sonra, şekil meseleleri, hele hapise girdikten sonra, kafamda bir kat daha berraklaştı sanıyorum. Evvela, hiçbir şekil imkânını, tarzını inkâr etmiyorum. Şiir, kafiyeli de, kafiyesiz de, vezinli de, vezinsiz de, bol resimli, hiç resimsiz de, bağırarak da, fısıldayarak da yazılabilir, yeter ki yazılacak şey olsun ve bu yazılacak şey en uygun şeklini –bazen belirli bir tarihi merhaleye göre en uygun şeklini– en ustaca bulmuş olsun. Şahsen kendimse, şekli öylesine öze uydurmak istiyorum ki, şekil, özü bir kat daha belirtsin, ama kendisi, yani şekil belli olmasın. Güzel bir kadın bacağını bir kat daha güzelleştiren, fakat kendisi belli olmayan ince bir çorap gibi. Bu bugün tercih ettiğim şekildir, ama elbette ki yarın rengârenk şekilleri de tercih edebilirim. Sonra bugün ulaştığım bir kanaate göre, en kısa şiirlerde bile, özün dalgalanışına, gelişmesine göre şekil de gelişmelidir. Mesela kafiyesiz başlayan bir şiir mukayyet kafiyelerden geçtikten sonra yine kafiyesiz bitebilir, yahut tersine, yahut başka bir şekil kombinezonunu gerektirebilir. Dil, ahenk bakımından da aynı şey. Sonra en kısa, en kestirme söylemek ve barok'tan mümkün mertebe kaçınmak. Bütün bu söylediklerimi **İnsan Manzaraları**'nda ve son devir şiirlerimde denedim. Misallerle de izahı mümkün:*

Bütün kapılar inik bütün perdeler
nerdeler nerdeler nerdeler
gidilmeyen gelinmeyen bir yerdeler
dilsizler fısıldıyor sağırlara uzaktan çok uzaktan
bakışın gözleri yok koşunun ayakları
yoruldum yakalanmazı kovalamanktan
bir cigara içeyim.

Bazen şiiri örten ayışığı, duman, tül, ima oyunları yahut kanatlı sözler, şaha kalkan atın patosu, daha sayayım mı? Bütün bunlardan kaçınmak istiyorum. Tek fazla satır değil, tek fazla kelime yazmamak istiyorum. Duyduklarımı, düşündüklerimi canlı şeylerin çıplaklığıyla doğrudan doğruya en kestirmeden yazmak istiyorum. Her öze en uygun şekli bulmak istiyorum. Yalnız kendi edebiyatımın değil, tanıdığım bütün edebiyatların geleneklerinden faydalanmak istiyorum. Tabii gerekirse. Bazen de kendi edebiyatımın geleneğinden bile faydalanmak istemiyorum. Her eserde mutlaka bir geleneğin geliştirilmesi gerektiğine de kaani değilim. Her sanatkâr ömrünün sonuna kadar arayacaktır. Bu arama seyrine her konkre öze en uygun şekli bulmaya, kendi kendini tekrarlamamaya, şahsiyetini muhafaza etmekle beraber taklit etmemeye çalışacaktır. Hiçbir değişmez, mutlak sanat kaidesi tanımayacaktır. Denenmiş birçok sanat kaidelerinin tecrübelerinden elbette ki faydalanacaktır. Elbette ki, kendi halk sanatının, dünya halkları sanatlarının, kendi ve dünya halkları klasiklerinin geleneklerinden faydalanacaktır. Ama sadece faydalanacaktır. Onları bir sıçrama tahtası olarak kullanacaktır, ayaklarına pranga yapmayacaktır. Bu gelenekler bahsinde bir iki çift sözüm var. Biz, kendimizi, bütün insanlıkça yaratılmış değerlerin, bütün insanlık kültürünün mirasçısı sayarız. Burada bütün insanlık tabirine dikkat nazarınızı çekerim. Bütün insanlık, yalnız Avrupa, yalnız eski Yunan, Roma, Rönesans değildir, Asya'sıyla, Afrika'sıyla, yeni Amerika'sıyla bütün dünyadır. Çin, Japon klasikleri, Hind, İran, Türk klasikleri ve halk sanatkârları, genel olarak bütün bu ülkelerin insanlık kültür hazinesindeki payları, Avrupa'nın payından eski Yunan, Roma ve Rönesans'ın payından hiç de aşağı değildir. Resimde de, şiirde de, heykelde de, edebiyatta da, raksta da bu böyledir.

"KLASİK , YENİLİĞİN DÜŞMANI DEĞİLDİR"

Klasiklerden söz açıldığına göre bu bahsin üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Bazı tenkitçilerde, klasiklerle

günümüzün yenilikçilerini birbirine düşman yapmak isteyen bir temayül var. Bu temayül yalnız devrimizin tenkitçilerine mahsus değil. Eskiden beri mevcut. Doğru mu? bence yanlış. Bir kere, klasik deyince neyi anlıyoruz? Hangi sanatkârlara klasik diyoruz? Fransız edebiyat kitaplarına göre, tenkitçilerinin, edebiyatçılarının büyük çoğunluğuna göre, Corneille, Racine Molière klasik yazarlardır. Victor Hugo ise, mesela romantiktir. Gothe de romantiktir. Puşkin de romantiktir. Ama Alman edebiyatçılarının birçoğuna göre ise Goethe, Schiller Alman edebiyatının klasik şairlerindendir. Nitekim Rus edebiyatçılarına göre de Puşkin, Lermentov klasik şairlerdir. Demek ki klasik, romantik tabirleri memleketlere göre değişiyor. Ama bütün memleketlere göre bir klasiklik ölçüsü yok mu? Var. Hem de bir tane değil, birkaç tane ölçü. Bu ölçülerden en önemlisini ele alıyorum. Klasik sanatkâr, kendi devrinde yenilikçi olandır, yeniyi getirendir. Elbette bu yeniliğin, yılların akışına karşı koyabilmesi gerek. Yani klasik sanatkâr, o bahçıvandır ki, sanat bahçesine yeni bir ağaç dikmiştir. Bu ağaç bütün mevsimlere, rüzgâra, dona dayanarak gelişmiş, boy atmış ve hâlâ da yeşilliğini muhafaza etmektedir. Bu bakımdan mesela Puşkin'i ele alalım. Elbette ki devrinin en yenilikçi şairiydi. Gerek öz, gerekse şekil bakımından Rus şiirine ve dünya şiirine yenilikler getirmiştir. Bu yenilikler tutunmuştur. Bundan ötürü de klasiktir. Oysa ki, kendi devrinde hiç de klasik sayılmamıştır. Mayakovski'yi alalım. Bu büyük yeni şair de bugün artık klasiktir. Böylelikle, klasiklik yeniliğin düşmanı değildir. Tersine, devrinde yeni olmayan hiçbir sanatkâr klasik olamamıştır.

"UZUN ZAMAN SEVDA ŞİİRİ YAZMADIM"

Sanat bahsinde sekterlik en büyük düşmanımızdır. Sekterlik nihilistliğin bir çeşididir. Sekter, bir şeyden, kendi zevkinden başka her şeyi, bütün görüşleri inkâr eder. Hele şekil meselelerinde sekterliğin kötülükleri sayılmayacak kadar çoktur. Kafiyeli, vezinli şiir yazılmaz, diyenler de, kafiyesiz, vezinsiz şiir yazılmaz diyenler kadar dar kafalıdır. Şiir öyle de yazılır, böyle de. Edebiyat dili hele şiir dili hayallerle, teşbihlerle falanla ortaya çıkar, ancak böyle bir dil şiir dilidir demek ne kadar yanlışsa, tersini kabul etmek de o kadar yanlıştır. Gençliğimde ben de az sekter değildim. Klasik halk vezinleri ve kafiyelerle şiir yazdıktan sonra, şekilde yenilikler aramaya başladım, kendime göre bir çeşit serbest vezinle yazmaya başladım. Bunun temelinde yine de halk şiirinin ölçüleri, hatta bazen aruz vardı, kafiye ve dil bahsinde de öyle, ama şiirin yalnız böyle yazılacağını, bunun biricik şiir şekli olduğunu iddiaya kalkıştım. Uzun zaman sevda şiiri yazmadım. Hatta şiirlerimde "yürek" kelimesini kullanmadım, yürek şuurun değil, duygunun sembolüdür diye. Zaman oldu en renkli, en ahenkli şekillerin peşinde koştum. Halka söylemek istediklerimi bu şekillerle söylersem daha hoşa gider, daha kolay dinlenir, daha dokunaklı olur diye düşündüm. Zaman oldu, büsbütün tersine, en sade, en göze görünmez şekillerle halka türkümü dinletmek istedim. Ne zaman yanıldım? Bence öylesi de lazım, böylesi de, daha nice nicesi de. Sanatkâr, halka türküsünü dinletmek için en uygun şekilleri durup dinlenmeden, ömrünün sonuna kadar aramak zorundadır. Bazen bu araştırmalar aylarca süren bir baş ağrısından, sinir bozukluğundan başka sonuç vermez. Olsun. Bazen yanılır. Yanılsın. Başı aylarca ağrımayan, sinirleri bozulmayan, yanılmayan sanatkâr, olduğu yerde sayandır.

Ben şimdi bütün şekillerden faydalanıyorum. Halk edebiyatı vezniyle de yazıyorum, kafiyeli de yazıyorum. Tersini de yapıyorum. En basit konuşma diliyle, kafiyesiz, vezinsiz de şiir yazıyorum. Sevdadan da, barıştan da, inkılaptan da, hayattan da, ölümden de, sevinçten de, kederden de, umuttan da, umutsuzluktan da söz açıyorum, insana has olan her şey şiirime de has olsun istiyorum. İstiyorum ki, okuyucum bende, yahut bizde, bütün duygularının ifadesini bulabilsin. Bir Mayıs bayramı'na dair şiir okumak istediği zaman da bizi okusun, karşılıksız sevdasına dair şiir okumak istediği vakit de bizim kitaplarımızı arasın.

Şairin kendinden bahsetmesi de, kendinden bahsetmemesi de, bir kişiye, yahut milyonlarca insana seslenmesi de onun felsefi, siyasi görüşünü açıklamaz. Milyonlarca insana seslenen, kendisinden hiç bahsetmeyen nice şairler vardır ki mistik, sübjektif, idealist felsefenin, hatta dini akidelerin temsilcileridirler. Tersine, yalnız kendinden bahseden nice şairler vardır ki, yahut çok kere kendinden bahseden şairler vardır ki materyalisttirler, hem de diyalektik materyalist. Ve onların şiirleri kitlelerin malı olmuştur.

Ben hem yalnız kendimden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem bir tek insana, hem milyonlara seslenen şiirler. Hem bir tek elmadan, hem sürülen topraktan, hem zindandan dönen insanın ruhundan, hem kitlelerin daha güzel günler için savaşından, hem bir tek insanın sevda kederlerinden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem ölüm korkusundan, hem ölümden korkmamaktan bahseden şiirler yazmak istiyorum.

Şair oldum olalı, güzel sanatlardan beklediğim, istediğim şey, halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalarıdır. Sanat telakkimde değişmeyen işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek. Değişmeyeni en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek için durup dinlenmeden değiştim, değişeceğim.

***

Nâzım Hikmet'in kendi sanat anlayışı üstüne söyledikleri, bazılarını kendi eliyle yazdığı, bazılarını bana dikte ettiği işte bunlardır.

14.XI.1965

Ekber Babayev

(Nâzım Hikmet, Bütün Eserleri I, Sofya, 1976, s. 7-23)"

(Nâzım Hikmet, Konuşmalar / Yazılar 6, sayfa 170-187)

Onun, döneminin kimi ünlü sanatçıları tarafından nasıl değerlendirildiğinin kimi örnekleri, Nâzım Hikmet'in dünya şairi olarak kabul görmüşlüğünün tanıklarıdır.

Louis Aragon'un ve Jean Paul Sartre'nin onun ölümü üzerine yazdıklarını aşağıda örnek olarak alıyoruz:

"Louis Aragon

Hayır, yazamam, şimdi olmaz, rica ederim. Bırakın benim için bütünüyle ölsün, yoksa, daha önce, altmış yaşındaki bu delikanlı, bu sarışın boğa, ne hapisanenin, ne hastalığın, ne yaşın etkileyebildiği bu insan içimde terütaze yaşadıkça hiç bir şey yazamam. Şimdi olmaz. Daha sonra. Söz veriyorum size, yazacağım, hattâ bu dergide, daha başka bir konu üzerinde: Ölümünden değil, yaşamından söz edeceğim. Pentecote yortusu için sayfiyeye giderken cumartesi sabahı satın aldığım Znamia dergisinin son sayısını da götürmüştüm, dergide Nâzım'ın Les Romantiques (Romantikler) adlı romanının son bölümü vardı. Yortu sırasında herkes onun değil, Papa XXIII. Jean'ın ölümünü bekliyordu. Her saat, radyoların başında. Ve pazartesi sabahı Papa daha yaşıyordu... Nâzım'a gelince, hiç bir şey bizi uyarmamıştı, can çekişmedi, şöyle ayakta, bir merdiveni çıkarken, ansızın ölüverdi. Yaşarken öldü. Bir ağaç gibi devrildi. Bırakın da benim için bütünüyle ölsün. O zaman yazarım derginize, burada yazarım, belki gelecek ay, yaza kadar izin verin. Bundan on sekiz yıl önce hapisanede, büyük Türk mistiği Mevlâna Celâleddin ya da İran'lı Ömer Hayyam gibi rubai biçiminde yazdığı şu dört mısranın bir kehânet olmaktan çıktıklarını anlayacak kadar vakit bırakın bana:

'Paydos...' –diyecek bir gün bize tabiat anamız,–
gülmek, ağlamak bitti çocuğum...
Ve tekrar uçsuz bucaksız başlayacak:
görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat...

Yortunun pazartesi günü, sabah, onun düşüşünden bir iki saat sonra, telefon. Nâzım. Ey ölüm, günümüzde ne de hızlı gidiyorsun! İki saat bile geçmeden bütün Avrupa'yı geçmiş, beni aramış. Yveniles'lerin evinde bulmuş, yüreğime işlemiştin, ey ölüm, telefonla gelen, görünmeyen, düşünülmeyen, daha bir sözcükten, bir addan başka bir şey olmayan ölüm, ve hayır diyorum, Nâzım olamaz. Evet. O. Nâzım... Ta kendisi, başkası değil. Bütün insanlar gibi o da. Ve şiirindeki bir çocuğu ansıdım:

Recep, damdan düşer gibi karıştı söze:
"Harbe girdiğin zaman, bir gâvur öldürüp
bir yudum içersen kanını
korku kalmazmış."

Ben onun kanından bir damla içmeyeceğim. Konuşmayan... uçsuz bucaksız hayat... Nâzım, senden bana ilk 1934'te söz ettiler, sen hapisteydin, o zaman bir şeyler yazabildim. Dostluğumuz otuz yıl sürmeyecekti. Ne kadar az, otuz yıl. 1950'de, bizler, yani Türk halkı, dünyanın her köşesindeki şairler seni hapisten kurtardığımız zaman, bir on dört temmuz günü dosdoğru hayatın içine daldın. Ama bu yıl, sabırsızlığından, temmuzu bekleyemedin... Hapisane dışında on üç yıl, ya da buna yakın bir şey, kırk sekizinden altmış birine dek, güzel bir yaşam bu. On üç yıl, çok şey. Hapisane dışında öldün, bu da çok şey. Çünkü öldün. Bu fikre alıştıracağız kendimizi. "İnsan Manzaraları"nı sensiz hayal etmeye çalışacağız... Senin deyiminle, manzarayı bu ağaç olmadan hayal etmeye çalışacağız. Uçsuz bucaksız hayat'ı..."

(Nâzım Hikmet, "Türkülerimizden korkuyorlar", Türkiye Akademikerler ve Sanatçılar Derneği, 1977, sayfa 179, 181)

"Jean-Paul Sartre

Büyük ozan Nâzım Hikmet'e duyduğunuz saygıya bu mesajla katılmak istiyorum. Yazdıklarının güzelliğini ve güçlülüğünü başkaları benden iyi anlatacak. Ben her şeyden önce onun insan olarak büyüklüğünü ve kabına sığmaz enerjisini hatırlatmak istiyorum. Onu, ağır hastalığı sırasında tanımış, yaşamak ve savaşmak iradesi karşısında şaşıp kalmıştım. Ama beni asıl etkileyen onun hüzünlü ve alaycı uyanıklığı oldu. Eziyetlerden, ölümlerden kaçıp kurtulan bu adam –başkalarının yapacağı gibi– dinlenmiyordu. Biten hiç bir şey yoktu onun için. Dıştaki düşmanla savaşması ve de içteki dostların hatalarına karşı kardeşçe bir savaşı sürdürmesi gerekiyordu. Herkesle birlikte barış uğruna, emperyalizme ve faşizme karşı savaştığı sırada bile, Moskova'da oynanan bir piyesinde, bürokrasinin tehlikelerine karşı arkadaşlarını uyarıyordu. Ne militan disiplininden geçti ne de yazar eleştiriciliğinden. Bu çelişmeyi sonuna kadar yaşadı. Bu sürekli gerginliktir ki, son yıllarda, mahpusluktan arta kalan güçlerini de yedi bitirdi. Ama asıl bu yönüyle bugün bir örnek insan olarak kalıyor aramızda.

Vefalı dost, yiğit militan, insan düşmanlarının amansız düşmanı, her yerde hizmet etmek ama hiç bir şeyi görmezden gelmek istemiyordu. Biliyordu ki, insan yapılacak bir şeydir ve hiç bir yerde yapılmamıştır. Gerekli olan, durmadan düşmanla savaşarak kendi kendini yaratmıştır; Sözün kısası, Pascal'ın hristiyan için dediği ve bugün militan için, Nâzım Hikmet dolayısıyla aydın militan için denebileceği gibi, 'asla uyumamak' gerekliydi. O asla uyumadı. Harikulade olan şudur ki, ölüm onun ilk ve son uykusu oldu.

Durup dinlenmeden nöbet tutan bir insanın eserleri, ölümünden sonra da, sizin için aynı işi yapıyor."

(age, sayfa 183)

Pablo Neruda ise onun ölümü üzerine bir şiirle şöyle seslenmiştir:

"GÜZ ÇİÇEKLERİNDEN NÂZIM'A ÇELENK

Niçin öldün Nâzım?

Ne yaparız şimdi biz
şarkılarından yoksun?
Nerde buluruz başka bir pınar ki
orda bizi karşıladığın gülümseme olsun?
Seninki gibi ateşle su karışık
acıyla sevinç dolu,
gerçeğe çağıran bakışı nerde bulalım?

Kardeşim,
öyle yeni duygular, düşünceler yarattın ki bende,
denizden esen acı rüzgâr
kapacak olsa bunları
bulut gibi, yaprak gibi sürüklenir
yaşarken seçtiğin
ve ölümden sonra sana barınak olan
oraya, uzak toprağa düşerler.

Al sana bir demet Şili kasımpatlarından,
al güney denizleri üstündeki ayın soğuk parlaklığını,
halkların savaşını, kendi döğüşümü
ve yurdumun kederli davullarının boğuk gürültüsünü
kardeşim benim, dünyada nasıl yalnızım sensiz,
çiçek açmış kiraz ağacının altınına benzeyen
yüzüne hasret,
benim için ekmek olan, susuzluğumu gideren, kanıma
güç veren dostluğundan yoksun.

Hapisten çıktığında karşılaşmıştık seninle,
zorbalık ve acı kuyusu gibi loş hapisten,
zulmün izlerini görmüştüm ellerinde,
kinin oklarını aramıştım gözlerinde,
ama parlak bir yüreğin vardı,
yara ve ışık dolu bir yürek.

Ne yapayım ben şimdi?
Tasarlanabilir mi dünya
her yana ektiğin çiçekler olmadan?
Nasıl yaşamalı seni örnek almadan,
senin halk zekânı, ozanlık gücünü duymadan?
Böyle olduğun için teşekkürler,
teşekkürler türkülerinle yaktığın ateş için."
(age, sayfa 181)

Tiyatro yazarlığı konusunda Nâzım Hikmet kendisini büyük bir alçakgönüllükle de "üçüncü derecede bir dram yazarından yukarı çıkamayan" biri olarak değerlendirir. (Bkz. Oyunlarım Üzerine, Nâzım Hikmet, Yazılar 1, sayfa 277) Çok iyi bir dram yazarı olduğundan değil, söyleyecek sözü olduğundan ve tiyatro aracını da bu sözleri söylemek için kullandığından dram yazarıdır.

Nâzım Hikmet, roman yazarı olarak, sosyalist gerçekçi romanın Türkiye'de ilk örneğini sunan romancıdır. Kuşkusuz şairliği yanında romancılığı geri plandadır.

Öykülerinde, makalelerinde, diğer düz yazılarında da ustadır. Fakat şairliği yanında bunlar hep geri plandadır.

Sinemacılık daha çok hayatını sürdürebilmek için katıldığı bir alandır, fakat bu alanda da öncelikle senaryo yazımında, ve reji asistanlığında oldukça verimlidir.

Nâzım Hikmet hapiste kurulmasına öncülük ettiği dokuma atölyesi için çizdiği desenlerle, "dinlenmek için" yaptığı resimlerle de, bu alanda da yetenekli olduğunu gösteren bir sanatçıdır.

Fakat şiir dışındaki bütün alanlarda katkıları, şiiriyle karşılaştırıldığında ikinci plandadır.

Nâzım Hikmet devrimin, komünizmin, enternasyonalizmin propagandasını yapan bir şair olarak, Türkiye'de (ve bütün dünyada) işçi sınıfına, sosyalizm-komünizm davasına büyük yararlılıklarda bulunmuştur.

Nâzım Hikmet,
" Yarısı burdaysa kalbimin
yarısı Çin'dedir doktor.
Sarı nehre doğru akan
ordunun içindedir.
Sonra, her şafak vakti doktor
her şafak vakti kalbim
Yunanistan'da kurşuna diziliyor.(...)"
("Angina Pektoris" şiirinden, Nâzım Hikmet, Şiirler 4, sayfa 165)
diyen ve sesini duyurabilen şairdir.

O, İspanya iç savaşında, Madrid önlerinde faşistlerin saldırısına karşı "geçilmez" diyen ordunun saflarında; İkinci Dünya Savaşı'nda dünyanın her yanında –kâh Habeşistan'da, kâh Roma'da, kâh Berlin'de, kâh Moskova'da, kâh Çin'de, kâh Yunanistan'da– antifaşist cephelerde savaşanların yanı başındadır. Demir parmaklıklar, onun yoldaşlarıyla, dostlarıyla aynı saflarda savaşmasını, onlara ulaşmasını engelleyemez.

Bir çok insanın sola, sosyalizme, komünizme yakınlaşmasında adeta bir ilk kapı, köprü rolü oynamıştır ve oynamaktadır. O'nun devrimci iyimserlik dolu, taraflı şiirleri bugün bütün dünyada çok değişik siyasi gruplardan devrimcilerin elinde bir silahtır.

Onun "Zafere Dair" adlı şiirini dünyanın dört bir köşesinde yüzlerce dilden dinlemek mümkündür,
"O duvar,
o duvarınız,
vız gelir bize,
vız" dizeleri dünyanın dört bir yanında tutsak devrimcilerin dilindedir.

"Güneşe Akın"ını yüzlerce dilden dinleyebilirsiniz.

Onun insan sevgisi, barış isteği dolu şiirleri emperyalist ve gerici savaşlara karşı kitle hareketlerinde dilden dile dolaşmaktadır.

Bu bağlamda, Aziz Nesin'in "Türkiye Şarkısı Nâ-

zım"da aktardığı şu anı Nâzım Hikmet'in okuyucularıyla nasıl buluştuğu konusunda çok iyi bir örnektir.

"BİN TURNACIK

Oraya gidenler, orda yaşayanlar bilirler: Moskova'da çiçek çok pahalı bir nesnedir. Yaz, kış, karda, yağmurda, her ne zaman Nâzım Hikmet'in mezarına gitseniz, o mezara konulmuş bikaç demet çiçek, birkaç dal gül bulursunuz. Üleli onüç yıl oldu, Nâzım'ın mezarı bitek gün bile çiçeksiz kalmadı. Bu çiçekleri koyup saygı gösterenler ve Nâzım'ı ananlar, Nâzım'ı tanıyanlar dostları, arkadaşları değildir. Dostlarının da elbet Nâzım'ın mezarını ziyaret edip oraya çiçek bıraktıkları olur. Ama hergün bikaç çiçek, demeti, hatta saksıyla bir çiçek, bikaç dal gül bırakanların çoğu, Nâzım'ı hiç görüp tanımamış, salt onun şiirlerini okuyup hayranlık duymuş olanlardır. Bu hayranlar içinde çok yaşlılar olduğu gibi, gençler de vardır. Vera, Nâzım'ın mezarını ziyaret eden çiftleri, sevgilileri çok görmüştür. Mezardaki anıtın dibinde bir kutu vardır. Okurları, hayranları, ziyaretle ve çiçek koymakla yetinmezler, bu kutuya mektuplar, yazılar da bırakırlar. Bu mektupları, yazıları her mezarı ziyarete gidişinde Vera ordan alır, evine götürür. Bu yazılarda, hayranlık duyguları anlatılmıştır, iç dökülmüştür, yada bu denli büyük şairin eşi olduğu için Vera'nın mutluluğu anlatılmış, Vera yüceltilmiştir.

Büyük sanatçıların, ölümlerinden sonra da yaşamaları işte budur. Ölürler her ölümlü gibi, ama ölümlerinden sonra da insanlarla ilişkileri sürer, mektuplar alır, kendilerinden sözettirirler. Nâzım'ın ölümünden sonra aldığı en ilginç mektup Japon çocuklarından gelmiştir.

1965'te Nâzım Hikmet'in evine ilk gidişimde, duvara asılmış renk renk kâğıtlardan oluşmuş bir öbek görmüştüm. Dikkati çeken bişeydi. Ama ne olduğunu anlayamamıştım. Yabani arıların oğullarını gördünüz mü hiç? Oğul'da arılar hepsi üstüste bir yığın olurlar. Güneş de vurunca arılar renk renk parlayıp yansır. İşte böyle bişeydi Nâzım'ın evindeki o renkli kâğıt parçacıklarından oluşan öbek.

Vera o zaman, bu renkli kâğıtlardan yapılmış süsün Japon çocuklarından geldiğini söylemişti. Ama ne olduğunu pek anlayamamıştım. Ertesi yıl, Nâzım'ın evini ikinci ziyaretimde de bu kâğıtlardan süsün adını öğrenmiştim: bin Turnacık.

Nâzım'ın evine daha sonraki gidişlerimde "Turnacık"ları yerinde görememiştim, ama ansıyamamıştım da onları unutmuşum.

Eve bu gidişimde Vera,

– Turnacık'ları size vereceğim... dedi.

Moskova'dan ayrılacağım gün onları bana verdi. İstanbul'a getirdim, şimdi evimdedir.

Nedir Bin turnacık?

Nâzım çağında dünyada olan bütün olaylarla şair olarak ilgilenmiş, dünyanın bütün acılarını, dertlerini, sorunlarını kendi içinde, yüreğinde duymuş, bunlar üstüne şiirler yazmıştır. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının doğurduğu toplumsal acı da Nâzım'ın şiirlerinde en etkin biçimde anlatılmıştır. Atom bombasının saçtığı ölüm yağmuru, bombanın atılışıyla bitmedi. Atom bombası atıldıktan sonra da, atom ölümü denilen ölümler yıllar yılı sürdü. Nâzım bu konuda çok şiir söyledi.

KIZ ÇOCUĞU

Kapıları çalan benim
kapıları birer birer.
Gözünüze görünemem,
göze görünmez ölüler.

Hiroşima'da öleli
oluyor bir on yıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım,
büyümez ölü çocuklar.

Saçlarım tutuştu önce,
gözlerim yandı kavruldu.
Bir avuç kül oluverdim,
külüm havaya savruldu.

Benim sizden kendim için
hiçbir şey istediğim yok.
Şeker bile yiyemez ki
kâat gibi yanan çocuk.

Çalıyorum kapınızı
teyze, amca, bir imza ver.
Çocuklar öldürülmesin
şeker de yiyebilsinler.

1956

Nâzım "Bulutlar Adam Öldürmesin", "Radyoaktiviteli Yağmurlar Üstüne", "Bir Kız Vardı Japonya'da" gibi konuyu işleyen biçok şiir yazdı.

3 Haziran 1963'te, "Radyoaktiviteli Yağmurlar Üstüne" şiirini yazdıktan bir ay bir hafta sonra (39 gün) Nâzım Hikmet öldü. Japon çocukları, kendilerini düşünmüş ve kendileri için şiirler yazmış olan Nâzım Hikmet'in ölüm haberini duyunca çok üzüldüler. Tıpkı, bugün Nâzım'ın mezarına çiçek koyanlar gibi, mezarındaki kutuya mektup ve yazı bırakanlar gibi, Japon çocukları da, ölümünden yirmi gün sonra Nâzım Hikmet'e bir mektup gönderdiler. Niçin ölümünden yirmi gün sonra da, hemen ölümünün arkasından değil? Çünkü Japon çocukları, mektuplarıyla birlikte Nâzım Hikmet'e bir de armağan göndermek ve bu armağanı da kendi elleriyle yapmak istiyorlardı. Bu armağan kalınca renkli kâğıtlardan yapılmış bin tane turnaydı. Japon çocukları renkli kâğıttan bu bin turnayı ancak on-onbeş günde yapabilmiş, ölüm haberini alınca acıyla ağladıkları Nâzım Hikmet'e yollamışlardı. Mektuplarını ve armağanlarını o sırada Japonya'da bulunan İnturist'in bir görevlisiyle göndermişlerdi.

Vera Hikmet'e, Sovyet Yazarlar Birliği Yabancı İlişkiler Komisyonu'ndan gelen 8 Ekim 1963 tarihli mektup şöy-

leydi:

"Nâzım Hikmet'in ailesine verilmek üzere Japon çocuklarının BİN TURNACIK Derneği'nden aldığımız armağanı gönderiyoruz. Bu hediyeyi İnturist'in Yönetim Kurulu Başkan yardımcılarından Boyçenko Japonya'dayken almıştır."

JAPON ÇOCUKLARININ MEKTUBU

23 Haziran tarihini taşıyan Japon çocuklarının BİN TURNACIK Derneği'nin Japonca mektubunun çevirisi şöyledir:

"Nâzım Hikmet,

Artık sürekli bir rüyaya girdiniz ve artık bir daha kalemi elinize alamayacaksınız. Ve insanlara başka çağrılar gönderemeyeceksiniz. Daldığınız bu sonsuz rüya içindeyken de, biz Hiroşimalı genç kızların sizin şiirlerinizden ne büyük bir coşku duyduğumuzu öğrenmek isteyeceğinizi sanıyoruz. Barış Parkı'nda "Ölen Kadının Çocuğu" heykeli dikiliyor. Bu heykelin adı "Patlayan Atom Bombası Çocukları." İşte bu heykelin yapılması, hazırlanması sırasında patlayan atom bombasının, yani Hiroşima'nın çocukları sizin şiirlerinizden esinlendiler. Atom bombasından hiçbir zarar görmediğiniz halde insanların yüreklerini parçalayan o şiirleri nasıl yazabildiniz! Evet, sizin yüreğinizde de, bizim yüreklerimizi parçalayan aynı duygular vardı. Çünkü siz de bizim gibi, atom ve hidrojen silahlarına karşı duyduğumuz kini duyuyordunuz. O kin ki, hiroşima ve Nagazaki insanlarını hâlâ uyutmuyor. Ve çünkü siz barış istiyordunuz. Bugün, o patlamanın onsekizinci yılında radyoaktivite etkisiyle, suçsuz insanların ölümü hâlâ sürüyor, "Ölmek istemiyoruz!" diye haykıran insanlar hâlâ ölüyorlar. Bunlar bir daha olmasın diye biz barış savaşını sürdürüyoruz. Sesimiz çıktıkça bağıracağız. Nâzım Hikmet'in düşünceleri ve çabaları boşa gitmesin diye, çağrımızı ve eylemimizi sürdüreceğiz. Hiroşima'nın, Nagazaki'nin, Yansu'nun kurbanlarının acıları unutulmasın diye çağırıyoruz, bağırıyoruz ve her türlü eylem ve davranışta bulunuyoruz.

Hiroşimalı çocuklar size saygıyla, sevgiyle ve teşekkürle bin turna gönderiyorlar. Bu bin turna, sizin büyük coşkuyla istediğiniz barışın simgesidir. Nâzım Hikmet, bu armağanımızı lütfen kabul edin. Bu armağanı size, akrabalarınıza ve arkadaşlarınıza yolluyoruz."

23.6.1963

Japon çocuklarının da söylediği gibi, atom bombasının acısını duymadığı, oğlu atom bombasıyla ölmediği, kendisi yaralanıp zehirlenmediği halde, oğlu atomdan ölmüşcesine, kendisi yaralanıp ölüm yoluna düşmüşcesine, hiç tanıyıp bilmediği insanların acılarını yüreğinin en derininde duyarak onların acısını, şarkısını, çağrısını şiirlerinde dile getirmek...

Nâzım bunu yapmış olduğu için ölümünden sonra da yaşıyor, ölümünden sonra Japon çocuklarından mektup, armağan alıyor, mezarına çiçekler konuyor... Daha çok yaşayacak Nâzım... Hey koca Nâzım, sen çok yaşa!

Nâzım'ın 1960'ta yazmış olduğu "Japon Balıkçısı" adlı şiirini de sunarak, dizinin bu bölümüne son veriyorum:

JAPON BALIKÇISI

Denizde bir bulutun öldürdüğü
Japon balıkçısı genç bir adamdı.
Dostlarından dinledim bu türküyü
Pasifikte sapsarı bir akşamdı.

Balık tuttuk yiyen ölür.
Elimize değen ölür.
Bu gemi bir kara tabut,
lumbarından giren ölür.

Balık tuttuk yiyen ölür,
birden değil, ağır ağır,
etleri çürür, dağılır.
Balık tuttuk yiyen ölür.

Elimize değen ölür.
Tuzla, güneşle yıkanan
bu vefalı, bu çalışkan
elimize değen ölür.
Birden değil, ağır ağır,
etleri çürür, dağılır.
Elimize değen ölür...

Badem gözlüm beni unut.
Bu gemi bir kara tabut,
lumbarından giren ölür.
Üstümüzden geçti bulut.

Badem gözlüm beni unut.
Boynuma sarılma, gülüm,
benden sana geçer ölüm.
Badem gözlüm beni unut.

Bu gemi bir kara tabut.
Badem gözlüm beni unut.
Çürük yumurtadan çürük,
benden yapacağın çocuk.
Bu gemi bir kara tabut.
Bu deniz bir ölü deniz.
İnsanlar ey, nerdesiniz?
Nerdesiniz?

(1956)

(Aziz Nesin, "Türkiye Şarkısı Nâzım", Adam Yayınları, sayfa 30-35)

Nâzım Hikmet yalnızca genel devrim propagandası ile yetinmeyen, bu propagandayı somut örgütlenme propagandası ile tamamlayan, doğrudan TKP'de örgütlenmeye çağıran, partili olan bir şairdir. O bu tavrıyla kendi döneminin bir çok iyi, ilerici, solcu, insancıl şairinden ayrı bir yere, ayrı bir konuma sahiptir.

Onun "Yapıyla Yapıcılar" şiiri, hem sosyalizmin inşası, hem de parti inşasının zorlukları ve fakat o işi yapanların hayata nasıl yaklaştıklarını gösteren en güzel yapıtlardan biridir:

"YAPIYLA YAPICILAR

Yapıcılar türküler söylüyor,
yapı türkü söyler gibi yapılmıyor ama.
Bu iş biraz daha zor.

Yapıcıların yüreği
bayram yeri gibi cıvıl cıvıl,
ama yapı yeri bayram yeri değil.
Yapı yeri toz toprak,
çamur, kar.
Yapı yerinde ayağın burkulur,
ellerin kanar.
Yapı yerinde ne çay her zaman şekerli,
her zaman sıcak,
ne ekmek her zaman pamuk gibi yumuşak,
ne herkes kahraman,
ne dostlar vefalı her zaman.

Türkü söyler gibi yapılmıyor yapı.
Bu iş biraz daha zor.
Zor mor ama
yapı yükseliyor, yükseliyor.
Saksılar konuldu pencerelere
alt katlarında.
İlk balkonlara güneşi taşıyor kuşlar
kanatlarında.
Bir yürek çarpıntısı var
her putrelinde, her tuğlasında, her kerpicinde.
Yükseliyor
yükseliyor
yükseliyor yapı kanter içinde.

Moskova, 1955

(Nâzım Hikmet, Şiirler 6, sayfa 63)

TKP kurucusu 15'lerin burjuvazi tarafından katledilmesi üzerine yazdığı 15'ler için şiirinde ölenlerin ardından yas tutma değil, kavga çağrısı vardır:

"ONBEŞLER İÇİN

Yangınlara fazla bakan gözler yaşarmaz,
Alnı kızıl yıldızlı baş secdeye varmaz,
Dövüşenler ölenlerin tutmaz yasını.

Yine fakat bir yıldırım zulmeti yırtsa,
Sağır göğün koynundaki çanı haykırtsa,
Anıyoruz göğsümüzün son sayhasını.

Eski cihan, yeni cihan önünde eğil!
Aramızdan birkaç yoldaş ayırmak değil,
Her ne yapsan varacağız emelimize!

Karadeniz... bunu duysun derinliklerin:
O ateşli göğüsleri delen hançerin
Kabzasını alacağız biz elimize!

Batum 1922
Nâzım Hikmet-Vâlâ Nurettin
["28-29 Kânûn-ı sâni 1921", Moskova, 1923, s. 22)"
(Nâzım Hikmet, Şiirler 8, sayfa 120)

Nâzım belki bütün dünya üzerinde komünizmin en özlü tanımlarından birini yapan şairdir.

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşcesine...

Nâzım Hikmet, "Büyük İnsanlığın" kurtuluşu için mücadele eden bir sanatçıdır. Fakat "büyük insanlığa" yaklaşımı da idealistçe, dalkavukça, halk kuyrukçusu değil; eleştirel, gerçekçi, onu ataletinden kopmaya çağıran, uyandırmaya, aydınlatmaya yönelik bir yaklaşımdır.

Dünyanın en tuhaf mahluku şiirinde bu yaklaşım yansımaktadır:

"DÜNYANIN EN TUHAF MAHLUKU

Akrep gibisin kardeşim,
korkak bir karanlık içindesin akrep gibi.
Serçe gibisin kardeşim,
serçenin telaşı içindesin.
Midye gibisin kardeşim,
midye gibi kapalı, rahat.
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim.
Bir değil,
beş değil,
yüz milyonlarlasın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırınca sopasını
sürüye katılıverirsin hemen
ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani,
hani şu derya içre olup
deryayı bilmiyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeysek eğer
ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak

kabahat senin
–demeğe de dilim varmıyor ama–
kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!

1947

(Nâzım Hikmet, Şiirler 4, sayfa 148)

O fakat aynı zamanda insanın bu isyan etmesi gerekirken isyan etmeyen tavrının gerçek sorumlularını da açıkça adlandırır:

"ELLERİNİZE VE YALANA DAİR

Bütün taşlar gibi vekarlı,
hapiste söylenen bütün türküler gibi kederli,
bütün yük hayvanları gibi battal, ağır
ve aç çocukların dargın yüzlerine benziyen elleriniz.

Arılar gibi hünerli, hafif,
sütlü memeler gibi yüklü,
tabiat gibi cesur
ve dost yumuşaklıklarını haşin derilerinin
altında gizleyen elleriniz

Bu dünya öküzün boynuzunda değil,
bu dünya ellerinizin üstünde duruyor.

Ve insanlar, ah, benim insanlarım,
yalanla besliyorlar sizi,
halbuki açsınız,
etle, ekmekle beslenmeğe muhtaçsınız.
Ve beyaz bir sofrada bir kere bile
yemek yemeden doyasıya,
göçüp gidersiniz bu her dalı yemiş dolu dünyadan.

İnsanlar, ah, benim insanlarım,
hele Asyadakiler, Afrikadakiler,
Yakın Doğu, Orta Doğu, Pasifik adaları
ve benim memleketlilerim
yani bütün insanların yüzde yetmişinden çoğu,
elleriniz gibi ihtiyar ve dalgınsınız,
elleriniz gibi meraklı, hayran ve gençsiniz.

İnsanlarım, ah, benim insanlarım,
Avrupalım, Amerikalım benim,
uyanık, atak ve unutkansın ellerin gibi,
ellerin gibi tez kandırılır,
kolay atlatılırsın...

İnsanlarım, ah, benim insanlarım,
antenler yalan söylüyorsa,
yalan söylüyorsa rotatifler,
kitaplar yalan söylüyorsa,
duvarda afiş, sütunda ilan yalan söylüyorsa,
beyaz perdede yalan söylüyorsa
çıplak baldırları kızların,
dua yalan söylüyorsa,
ninni yalan söylüyorsa,
rüya yalan söylüyorsa,
meyhanede keman çalan yalan söylüyorsa,
yalan söylüyorsa umutsuz günlerin gecelerinde ayışığı,
söz yalan söylüyorsa,
renk yalan söylüyorsa,
ses yalan söylüyorsa,
ellerinizden geçinen
ve ellerinizden başka her şey
herkes yalan söylüyorsa,
elleriniz balçık gibi itaatli,
elleriniz karanlık gibi kör,
elleriniz çoban köpekleri gibi aptal olsun,
elleriniz isyan etmesin diyedir.
Ve zaten bu kadar az misafir kaldığımız
bu ölümlü, bu yaşanası dünyada
bu bezirgân saltanatı, bu zulüm bitmesin diyedir.

[1949]"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 4, sayfa 194-195)

ve

"EN MÜHİM MESELE

Toprak doyurası gözleri doymuyor
çok çok para kazanmak istiyorlar;
öldürmemiz, ölmemiz lazım geliyor
çok çok para kazanmaları için.

Elbet de aşikâre söylemiyorlar bunu:
renk renk fener asmışlar kuru dallara,
yalanları salmışlar yollara,
hepsinin de kuyruğu telli pullu.

Davullar dövülüyor pazar yerinde
çadırlarda kaplan adam, deniz kızı, kesik baş,
pembe donlu canbazlar tellerin üzerinde
hepsinin de yüzü gözü boyalı.

Aldanıp aldanmamak,
İşte mesele.
Aldanmazsak: varız!
Aldanırsak: yok!

1951

(age, sayfa 209)

Nâzım Hikmet'in devrimci ve komünist harekete yararlılıkları çoktur. Buna rağmen siyasi kişiliği solda da tartışma konusudur. Nâzım Hikmet'in sanatçı kişiliğiyle ayrılmaz bir biçimde bağlı olan siyasi kişiliği –bir bütün olarak Nâzım Hikmet kişi olarak– değerlendirilirken, bütünlüklü yaklaşım; ve konumları tarihi gelişme içinde değerlendirme belirleyicidir.

Bu bağlamda Nâzım Hikmet'in değerlendirilmesinde önce onun doğrudan siyasi sorunlarla ilgilenen siyasi yazı, makale vb.nin çok sınırlı olduğu bilinmelidir. Şimdiye kadar yayınlanmış olanların önemli bölümü onun Türkiye'de legal basında takma isimlerle yayın-

lanmış olan kimi yazıları ve yurtdışında da yapılmış kimi mülakatlar vb.dir. (Onun örneğin 1951'de Sovyetler Birliği'ne gittikten sonraki dönemde TKP/MK üyesi olarak MK toplantılarına sunduğu yazılar, toplantılarda yaptığı katkılar vb., bunun yanında TKP yayın organları, bu arada TKP'nin sesi radyosu için yazıları vb. konusunda durum açık değildir.) Hal böyle olduğu içindir ki, onun siyasi kişiliği değerlendirilirken şiirlerinde, oyunlarında vb. söylediklerine; değişik insanların tanıklıklarına ve değerlendirmelerine (örneğin Hikmet Kıvılcımlı, K. Tahir, Vâlâ Nureddin, H. İzzettin Dinamo, Şevket Süreyya Aydemir, Vera Tulyakova, Ekber Babbaev, Radi Fiş, Aziz Nesin, Mehmet Fuat, Asım Bezirci vb.) de dayanılmak zorundadır. Ve bu dayanmalarda dikkatli olunmak zorundadır. Çünkü birincisi anılarda anı yazarlarının kendi lehlerine yanılma payı oldukça büyüktür, ikincisi değerlendirmelerde de tabii ki değerlendirmeyi yapanın siyasi yaklaşımları önemli, bir çok halde belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin Şevket Süreyya Aydemir için Nâzım Hikmet'i kemalist rejimle uzlaştırmak, barıştırmak –onun kendi kendisini de temize çıkarmak için– belirleyici önemdedir. Onun Nâzım Hikmet'i hep bu bakış açısıyla değerlendireceği açıktır. Mehmet Fuat'ın Nâzım Hikmet'i mümkün olduğunca anti-Stalinist göstermesi, onu burjuvazi için kabul edilebilir hale getirmeye çalışması, onun siyasi yaklaşımına uygun tavırdır vb.

Nâzım Hikmet'in ilk gençliğindeki siyasi kişiliğinin belirleyici özelliği Türk milliyetçiliğidir.

Sanata girişi mistik yaklaşımlarla ve milliyetçi tavırlarla olur.

Nâzım Hikmet'in henüz çocukluktan delikanlılığa geçtiği bu ilk döneminin bu özelliğini Nâzım Hikmet bizzat kendisi çeşitli konuşmalarında tespit ediyor. Bu dönemin mistik / şoven tavırlarını adlandırıyor. Nâzım Hikmet'in bu erken dönemi –19 yaşına kadar olan dönemi–, hem içerik hem biçim açısından eskinin devamı olan ve onun bütün eserinde belirleyici olmayan bir dönemdir.

Bu dönemi Nâzım Hikmet'in hayatında belirleyici bir dönemmiş gibi göstermek, onu sahiplenmek isteyen burjuvazinin tavrıdır ancak.

Bu dönemle ilgili olarak, Birinci Dünya Savaşı ertesinde bugünkü Türkiye topraklarının da önemli bölümünün işgal altında olduğu ve Türk milliyetçiliğinin aynı zamanda –ve hatta öncelikle– emperyalizme karşı bağımsızlıkçılık tavrı olduğu unutulmamalıdır.

Nâzım Hikmet sosyalistlerle karşılaştığı ve sosyalist eserlerle temasa geldiği anlardan itibaren hızlı bir dönüşüme uğrar, sosyalizme-komünizme sempati duymaya başlar. Kendini sosyalist-komünist olarak görür ve eğitmeye yönelir. Eğitimini KUTV'de görür.

Nâzım Hikmet kendisini Bolşevik Parti'nin iktidarda olduğu Moskova'ya ilk kez gittiği 19. yaşından itibaren bütün hayatı boyunca komünist olarak değerlendirir. Bunu açıkça ilan eder; burjuvazinin bütün uzlaşma satın alma girişimlerini boşa çıkartır ve "yürekten bağlandığı" komünizm davası için ölümü bile göze alır. Ömrünün 13 yılını hapiste geçirir. Ve fakat "sol memenin altındaki cevahiri kararmaz ."

"Hapiste Yatacak Olana Bazı Öğütler" şiirinde şöyle yazar:

"HAPİSTE YATACAK OLANA BAZI ÖĞÜTLER

Dünyadan memleketinden insandan
umudun kesik değil diye
ipe çekilmeyip de
atılırsan içeriye
yatarsan on yıl on beş yıl
daha da yatacağından başka
sallansaydım ipin ucunda
bir bayrak gibi keşke
demeyeceksin
yaşamakta ayak direyeceksin.

Belki bahtiyarlık değildir artık
boynunun borcudur fakat
düşmana inat
bir gün fazla yaşamak.

İçerde bir tarafınla yapyalnız kalabilirsin
kuyunun dibindeki taş gibi
fakat öbür tarafın
öylesine karışmalı ki dünyanın kalabalığına
sen ürpermelisin içerde
dışarda kırk günlük yerde yaprak kıpırdasa.

İçerde mektup beklemek
yanık türkü söylemek bir de
bir de gözünü tavana dikip sabahlamak
tatlıdır ama tehlikelidir.

Tıraştan tıraşa yüzüne bak
unut yaşını
koru kendini bitten
bir de bahar akşamlarından.
bir de ekmeği
son lokmasına dek yemeyi
bir de ağız dolusu gülmeyi unutma hiçbir zaman.

Bir de kim bilir
sevdiğin kadın seni sevmez olur
ufak iş deme
yemyeşil bir dal kırılmış gibi gelir

içerdeki adama.
İçerde gülü bahçeyi düşünmek fena
dağları deryaları düşünmek iyi
durup dinlenmeden okumayı yazmayı
bir de dokumacılığı tavsiye ederim sana
bir de ayna dökmeyi.

Yani içerde on yıl on beş yıl
daha da fazlası hattâ
geçirilmez değil
geçirilir
kararmasın yeter ki
sol memenin altındaki cevahir.

[Mayıs 1949]"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 4, sayfa 190-191)

Nâzım Hikmet'in "paşa torunluğu" ve "mistik / şoven Türk şairliğinden" işçi sınıfının ve ezilenlerin komünist sanatçısı olma yolculuğunun başında iken yaptığı nefis muhasebesini şöyle yapmıştır:

"Oturdum Batum'da Fransa Otelinde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili, çıkıntılı oval bir masa. Rokoko... Üsküdar'daki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır... Roko-ko... Karadeniz kıyısından Ankara'ya, sonra ordan Bolu'ya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadoluyla tanışması, bu kere de Batum'da Fransa otelinde rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstüne... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdar'daki yalıdan. Karar ver oğlum, diyorum kendi kendime karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolunun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Her şeyimi, her şeyi... Hürriyetini? Evet! Hapisanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda?... Gerekirse ömrüm boyunca. İyi ama, sen kadınları seversin, yiyip, içmeyi, temiz giyinmeyi seversin. Avrupa'yı, Asya'yı, Amerika'yı, Afrika'yı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadoluyu Batum'daki rokoko masanın üstünde bırakıp da Tiflis'ten Kars'a ordan da Ankara'ya döndün mü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek içmek, sanat, dünya... Bırak! Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim. Peki, asılmak da var, boğulmak da komünist olursan, diye sormadın mı kendi kendine Batum'da? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun? diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?... Körlük... Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sımsıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyaları ellerimle yoklayarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip yere kapandım. Ama gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de... biraz çocukça, belki de biraz komik... Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan, ne ağız propagandasıyla, ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyısından şöyle bir üstünkörü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle..."

(Emin Karaca, Sevdalınız Komünisttir, sayfa 30-32)

Nâzım Hikmet'in bilinen az sayıdaki açık siyasi yazılarından birinde o açıkça 1936 Anayasasını ve proleter demokrasiyi savunur.

(Bkz. Yeni Ana Kanun Dolayısıyla Sovyet Demokrasisi... 1936 Selamet Matbaası;

Nâzım Hikmet, Bütün Eserler cilt 8, Sofya, sayfa 234-247;

... birikim sayı 155, Sezai Sağıroğlu'nun "Nâzım Hikmet, Akıntıya Kürek Çeken Bir Komünist" yazısı)

Nâzım Hikmet 1936 Sovyetler Birliği Anayasası'nı şöyle değerlendirmektedir:

"Bu suretle görüyoruz ki, yeni ana kanunun birinci faslı Sovyetlerde Sosyalizm prenspilerinden, isteklerinden ric'at edildiğini değil, bilâkis ***Sovyetlerde Sosyalizmin zaferini ilân ve tespit etmektedir.***"

Bunları yazan Nâzım Hikmet aynı dönemde resmi TKP tarafından "Troçkist", "dönek", "hain" ilan edilmiş olan kişidir!

Nâzım Hikmet, sanat, edebiyat üzerine yazılarında açıkça marksist -leninist sanat anlayışını savunur.

(Bkz. Güney / yurtdışı sayıları, sayı 12, Nâzım Hikmet'in sanat anlayışı üzerine kısaca... ve bu yazımız)

Nâzım Hikmet'in Lenin'in, Stalin'in önderliğindeki Sovyetler Birliği'ne, orada inşa edilmeye çalışılan sosyalizme karşı tavrı komünistçedir; Sovyetler Birliği'ni "kendi vatanı" olarak gören enternasyonalist bir tavıra sahiptir.

Nâzım Hikmet'in Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye geri dönüşünde yazdığı "Veda" şiiri şöyledir:

"VEDA

SSSR-den 1924 senesinde ayrılırken

SSSR
gidiyoruz artık,
ver elini ver,
vedalaşalım!
Sevdik,
seviyoruz seni,
nasıl severse kurşun yaralı duvarların
Marks'ın resmini!
Mujiklerinin toprağı sevdiği kadar

sevdik
seviyoruz
seni!

Rusya!
917 tevellütlü Rusya!
Seni Kafkasya'dan
ta
Sibirya'ya
kadar yaya
dolaşmış gibi tanıyoruz!...
Hâlâ mataralarımızın dibinde
kaynar suyu var karlı istasyonlarının!
Rusya,
Lenin'in memleketi,
gördük sende nasıl kemale ermiş
şaha kalkan kütlelerin kudreti!...

Bugün şehirlerden uzak
raylarda uyuyan,
45 kişilik boş vagonlardan,
taze kan kokusu gibi yükseldi burnumuza,
919 kızıllarının neşesi!
Sesimizde bıyık burdu inkılabın en delikanlı çağı!
Sibirya rüzgârlarıyla haykırdık:
kurşun çarmıhına sanki biz çakmışız gibi
Kolçağı!

Senin 1 Mayıslarını gördük!
Uğultularla duyduk
kocaman bir çan gibi haykıran Kızıl Meydanı!
Kızıl başlı, tunç memeli komsomolkaların,
çıplak ayaklarıyla
kafamızda fır döndürdü Karmanyolu!

Rusya,
imtihana hazırlanan bir mektepli aşkıyla,
komünizm alfabesini okuyan Rusya!
Ey, kableltarih devrimizin penceresinden
herkesten önce burnunu çıkaran diyar!
Ey yalınayak
koşarak
mersedes motorlarını geçen memleket!
Biz de seninle gördük aynı yastıkta,
traktör ordularıyla dolu rüyalarını!
Seyyareden seyyareye köprü kuran
bir radyo gibi duyduk,
senin damarlarında vuran
elektrik aşkını!...
Kooperatiflerle dükkânların,
hükümet bankalarıyla hepmanların,
gırtlak gırtlağa kavgasını biliyoruz!
Ve diyoruz
sana:
Sular düşürdü seni nepe
korkma fakat
kaptandır er – ka – pe!
yüzeceksin!
Ve sanma ki durdun,
yüzüyorsun!...

Rusya!
Senden ayrılırken kafamızda,
Engels'in materyalizmi gibi ölmez
hatıralar
var!

SSSR
gidiyoruz artık,
ver elini ver
vedalaşalım!...

Moskova, 1924
(Nâzım Hikmet, Şiirler 8, sayfa 210 -212)

Lenin'in ölümü üzerine yazdığı "Ustamızın Ölümü" şiiri ise şöyledir:

"USTAMIZIN ÖLÜMÜ

Ses

Gelin,
kızıl tank taburları gibi dağları düzleyerek gelin!
Kömür, benzin, gaz kokusu yansın nefesinizde,
mavi işbaşı gömleklerinizi giyerek gelin!

Gelin,
sesinizde çınlatarak
siyah tuğla bacaların düdük sesini!
Gelin,
Aydınlıkçılar kadar sıkı ve sağlam gelin!

Bir haberim var size,
telgıraf direklerinin demir saçlarını titreten bir haber.

Fakat
en büyük tehlike,
en büyük keder,
kıramaz birbirine kenetlenen kolların zincirini,
kenetlenin!
Öldü Lenin!

Yankı

Yalan!
Yalan!
Yalan!
Kemiyetten keyfiyete atlayan
yığınların rehberi ölmez.
Öl-mez,
ölemez,
yüzyılların dönüm yerini en önde geçen adam.
Fırtınalarda feneri ilkönce seçen adam

nasıl yumar
ebediyen gözlerini?
Yalan!
Yalan! Yalan!
Yalan söylüyorsun ulan,
ebediyen duymamak olur mu hiç
Lenin'in sözlerini?

Yankının yankısı

Okuyun!
Okuyun haykırarak,
okuyun sesinizle demir çubukları kırarak,
okuyun lenin'den bir satır!
Öldü büyük ustamız,
öl-dü!...

Ölüm
protoplazmın ataletidir!
Fakat
bugün
her
proleter,
yarın
yarınki sınıfsız cemiyette her yeni doğan çocuk
bulacak kendi maddesinde Lenin'in şuurunu!

Öldü büyük ustamız,
öl-dü.
Lakin arkasında kolu bağlı bırakmadı bizi.
Bize sanatın sırrını öğretip öldü.
Tamamlayacağız
şaheserimizi!

1924"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 8, sayfa 207-209)

Nâzım Hikmet, 1922'den itibaren, yani 19 yaşından itibaren, yeni kurulmuş ve kurucu önderlerini kemalistlerin bir komplosunda yitirmiş olan ve Komintern'in üyesi olan TKP'nin üyesidir. Rusya'da bulunduğu sürece aynı zamanda RKP (B) –daha sonra SBKP (B) üyesidir. Kendini hep partili bir şair olarak kavramıştır. Bu bağlamda 1930'lu yılların ortalarında resmi TKP kaynaklı troçkist / kemalist / burjuva ajanı vb. suçlamaları ve TKP'den atıldığı ilanı vardır:

1920'li yılların sonlarında Türkiye'de adı var kendi yok TKP'yi canlandırmak amacıyla TKP'nin Komintern nezdindeki dış bürosuna rağmen bir TKP'nin kuruluşunun içinde yer almıştır.

Mehmet Fuat bu konuda, "Yeniden toparlanmak isteyen bazı yakın arkadaşları, Hamdi Şamilof başkanlığında yeni bir parti kurarlarken, ***onu zorlayarak parti sekreterliğine getirdiler. Böylece hiç istemediği halde gene siyasal bir görev yüklenmiş oldu.***" (Nâzım Hikmet, Mehmet Fuat, Adam Yayınları, İstanbul 2000, sayfa 88) diyor.

Nâzım Hikmet'i yalnızca bir şair / sanatçı olarak görüp göstermek isteyen, böylece burjuvazi için kabul edilebilir hale getirmek isteyen bir yaklaşımın ürünüdür bu tespit. Nâzım Hikmet burada "zorlanarak" siyasi görev yüklenen bir zavallı konumuna düşürülmektedir. Nâzım Hikmet'e yapılacak en büyük hakaretlerden, ayı dostluğundan biridir bu.

Nâzım Hikmet'in resmi TKP dışında bir TKP'nin kuruluşu içinde yer alması, TKP'nin o andaki (Şefik Hüsnü) yönetiminin göstermeye çalıştığının aksine, Nâzım Hikmet açısından hiç bir şekilde "troçkizmin", Komünist Enternasyonal'e karşı bir tavrın vb. ifadesi değildir. Bunu ispatlar yeter belge ve tanıklık vardır. Nâzım Hikmet troçkist, dönek vb. ilan edilir, partiden atıldığı ilan edilir, teşhir edilir.

Bu girişimin sürdürülmesinin objektif olarak zaten güçsüz olan partiyi güçlendirecek yerde daha da zayıflattığını ve burjuvaziye yaradığını gördüğü noktada, Nâzım Hikmet TKP'nin resmi yöneticilerinden "kendinden yararlanılması"nı talep etmeye başlar.

Daha sonra TKP, önceden Nâzım Hikmet hakkında söylediklerinin hiçbir özeleştirisini yapmadan –en azından kamuoyuna bu yönde bir açıklama vb. yoktur– Nâzım Hikmet'e sahip çıkar.

Nâzım Hikmet 1951'de yeniden Sovyetler Birliği'ne kaçtıktan sonra, kooptasyon yoluyla önce TKP dış bürosu, sonra da TKP MK üyeliğine getirilir.

Nâzım Hikmet aslında TKP'nin –Komintern tarafından da desteklenen– 1930'lu yıllardaki suçlamalarını hak etmeyen bir konumdadır. Resmi TKP'nin kendisi daha sonra Nâzım Hikmet konusunda oportunistçe –faydacı bir çizgi izlemiştir.

– Nâzım Hikmet'in siyasi kişiliğiyle ilgili olarak, onun komünist kimliğine gölge düşüren kimi önemli yanlışları vardır. Bunlar:

Nâzım Hikmet, gerek emperyalizme karşı tavrı, gerek Sovyetler Birliği konusunda tavrı, gerek Türkiye dışındaki devrimci hareketlere, ulusal kurtuluş hareketlerine karşı tavırları itibarıyla proleter enternasyonalisti bir konumdadır.

(Onun İspanya iç savaşı üzerine yazdığı şiirler, Hindistan, Çin devrimi üzerine yazdığı şiirler; savaşa karşı şiirleri vb. enternasyonalizm ruhunun en güzel örnekleridir.)

Ancak Kemalist diktatörlük altındaki genç TC'nin "iç" ulusal sorunları bağlamında Nâzım Hikmet bu sorunun önemini görmeyen ve yer yer açıkça Türk milliyetçisi konumları savunan bir tavra sahiptir. Bu noktada o, o günkü TKP'nin çizgisinin birebir savunucusu konumundadır.

TKP'nin Türkiye'de Ermeni ve Kürt sorununa yaklaşımı kabaca şöyle idi:

Türk egemenlerinin "tehcir" dedikleri olgu yok sayılıyordu; sorun en iyi halde dünya savaşında emperyalistlerin saldırısına uğrayan Osmanlı-Türk imparatorluğunun kendini savunma refleksi olarak görülüyordu.

TKP'nin ne 1920, ne 1926 programında, ne de bildiğimiz yayınlarında "tehcir"den söz edilmez.

Her ne kadar programlarda genel düzlemde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı savunuluyorsa da, Kürtlerin ezilen bir millet konumunda olduğu ve bu durumdan kaynaklanan hakları savunulmaz.

Genel tavır olarak takınılan ve kendi başına yanlış olmayan çeşitli milliyetlerden emekçilerin birliğini öne çıkaran tavır, ezen ulusun şovenizminin teşhiri ve ezilen ulusun ayrılma hakkının kayıtsız koşulsuz savunulması ile birleştirilmediği zaman, ve evet TC gibi çok uluslu ve fakat Türk ulusu dışında bir ulus tanımayan bir devlette ikinciye bağlı olarak yapılmadığı zaman ezen ulus şovenizminin pozisyonuyla birleşmektedir.

Nâzım Hikmet'in ne Ermeni "tehciri" ne de Kürt isyanları bağlamında yazdığı bir şiir, bildiğimiz takındığı bir özel tavır yoktur. Fakat TKP'nin bu isyanların tümünü emperyalizmin satın aldığı Kürt feodallerinin genç burjuva cumhuriyetine saldırısı, gerici ayaklanma vb. olarak değerlendirdiğini biliyoruz.

Nâzım Hikmet bir dizi şiirinde –örneğin Kurtuluş Savaşı Destanı'nda– emperyalizme karşı mücadeleden söz ederken o mücadelenin içinde çeşitli milliyetlerden emekçilerin omuz omuza yer aldığını çok güzel betimlemelerle, imgelerle ortaya koymaktadır. Fakat sonrası?

Son dönemlerinde Bedirxan'la yazışmalarından Türkiye'de Kürt ulusunun varlığından söz ettiğini biliyoruz. Burada da fakat yine emekçilerin birliğini öne çıkarma çabası içinde, Türk şovenizmine açık tavır, ulusların kendi kaderini tayin hakkının ayrı devlet kurma hakkı olarak kayıtsız, koşulsuz savunulması yoktur.

Nâzım Hikmet Bedirxan'a yazdığı bir mektupta şöyle demektedir:

"... Kökleri yüzyılların derinliklerine dalan tarihiyle, kültürüyle Kürt milletinin önemli bir çoğunluğu Anadolu'nun bir parçasında yaşar. Anadolu'nun öbür parçalarında yaşayan Türk milletini Kürt milleti kardeşi sayar. Her iki millet, bütün imparatorluklar gibi, halkların zindanı olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, Türk ve Kürt derebeylerinin, Osmanlı İmparatorluk idaresinin ağır zincirlerine vurulmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ise her iki millet emperyalizme karşı tek bir cephe kurup çarpışmışlardır. Anadolu milli kurtuluş hareketi yalnız Türkler için değil, Kürtler için de tarihlerinin en şerefli sayfalarından biridir. O dövüş yıllarının, sonradan Türk idarecilerince yasak edilen en unutulmaz türkülerinden biri ***"Vurun Kürt uşağı namus günüdür!"*** *diye başlar.*

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Türk idarecileri ve egemen çevreleri, Kürt hareketine tanımayı vadettikleri millet ve insan haklarını tanımadı, hatta işi Kürt milletinin millet olarak varlığını bile inkâra kadar götürdü. Bu devir, Türk idarecilerinin ve egemen sınıflarının emperyalizmle uzlaşmaya başlaması devridir. Bu inkârla bu uzlaşmanın aynı devirde başgöstermesi sadece bir rastlantı değildir. Bugün Türkiye Cumhuriyetini Orta ve Yakın Doğuda emperyalizmin kalelerinden biri haline getiren Türk politikacıları Kürt milletinin milli varlığını inkârda ısrar ediyor ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde öteki azınlıklara tanıdığı hakları bile Kürt milletine tanımıyor.

Türk ve kürt halklarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde dış ve iç politikada aynı emellere hasret çekmeleri bugünkü Türk idarecilerini korkutuyor. Her iki millet kardeş milli kültürlerini, milli ekonomilerini geliştirmek, toprağa, tarım araçlarına, hürriyete, demokratik haklara kavuşmak istiyor. Türk ve Kürt halkları Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız bir dış politika gütmesini, emperyalizmin üssü olmaktan kurtulmasını özlüyor. Gerçek Türk yurtseverleri Kürt kardeşlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde milli haklarına kavuşmak için yaptığı kavgayı can ve gönülden nasıl destekliyorsa, gerçek Kürt yurtseverleri de Türk halkının demokrasi ve milli bağımsızlık için yaptığı kavgayı öylece destekliyor.

Anadolu'da yaşayan Türkler'le Kürtler'in arasına nifak sokmak isteyen gerici, sömürücü, karanlık kuvvetler, emperyalizmle elele vererek halklarımızı daha kolayca ezmek istiyorlar. Kürt ve Türk halklarının bahtiyarlığa, insanca yaşamaya varmak için derebeylerine, kara kuvvetlere, şehir ve köy ağalarına, gericilere, ırkçılara, milletlerin varlıklarını ve milli haklarını inkâr edenlere, halkları birbirine düşürüp sırtlarından rahatça geçinenlere, emperyalizmin uşaklarına karşı yürüttükleri yeni milli kurtuluş savaşının zaferi Kürt ve Türk halklarının elbirliğiyle kazanılır.

Ancak böyle bir elbirliğiyle kardeş iki millet hürriyete, milli ve insan haklarına kavuşabilir."

(Özgür Gelecek, Ocak 1989, aktaran, Mehmet Bayrak, ...Kürdoloji Belgeleri, Özge Yayınları, sayfa 530)

TKP'nin tümünde de var olan ve Komintern tarafından da sorgulanmayan bu tavırlar Nâzım Hikmet'in proleter enternasyonalisti tavırlarına gölge düşüren, onu bu bağlamda Türk milliyetçisi / şovenist konuma düşüren tavırlardır.

Nâzım Hikmet'in bu tavrının geri planında, Türkiye'de Kemalist Devrim'in ve kişi olarak

da Mustafa Kemal'in olduğundan daha olumlu değerlendirilmesi yatmaktadır.

Kemalist devrim gerçekte Stalin'in belirttiği gibi "güdük antiemperyalist bir üst tabaka devrimidir", güdük antiemperyalist devrim, Türkiye'nin sömürgeleştirilmesi tehlikesi savuşturulduktan sonra rotasını emperyalist dünyanın bir parçası olarak kalma, onun bir parçası olarak gelişmeye çevirmiştir. Kemalist iktidar evet kendinden daha da gerici iç güçlerin –yer yer emperyalizmin de desteğindeki– saldırılarına karşı kendi iktidarını korumak ve sağlamlaştırmak için savaşmıştır. Fakat solundaki hiç bir güce de gelişme imkânı vermemiş, azgınca saldırmıştır.

Komünistlerin kemalist iktidara karşı tavrı, onu işçi-köylü devrimi ile devirmek için mücadele tavrı olmalıydı. Bu yer yer programatik olarak böyle tespit edilmesine rağmen, pratikte kemalist iktidara karşı uzlaşıcı, onun sol kuyruğu olunan bir siyaset izlendi. Kemalist iktidara karşı mücadele yerine, daha çok kemalist iktidarın kendisinden daha gericilere karşı korunması TKP'nin siyasetini belirleyen tavır oldu.

TKP programatik olarak işçi-köylü devriminin şartlarının olgunluğunu tespit etmesine rağmen, pratik tavrıyla –örneğin Kürt isyanlarındaki tavrı– hep kemalist burjuva iktidarı, emperyalist-feodal saldırılara karşı koruma ve ondan kapitalizmi geliştirmesini bekleme durumuna girdi.

Bunda kemalist Türkiye'nin uluslararası alanda, emperyalistlerin saldırı üssü olmasına izin vermeyen olumlu tavrı da kuşkusuz önemli rol oynadı.

Fakat hangi saiklerle olursa olsun kemalist iktidarın işçi-köylü düşmanı, devrim düşmanı yönü vurgulanıp ona karşı uzlaşmaz sınıf mücadelesinin örgütlenmesi yerine, onun giderek zayıflayan güdük antiemperyalist "inkilapçı" yanının öne çıkarılması yanlıştı, bu tavır TKP'yi adeta kemalist iktidarın kuyruğu haline getiriyordu.

Bu bağlamda Nâzım Hikmet'in 1938'de "orduyu" ve "donanmayı" isyana teşvikten yargılandığı sırada Mustafa Kemal'e yazdığı –ve ona uluştırılmayan– mektup, herhangi bir taktik oyun vb. değil, Nâzım Hikmet'in ve o günkü TKP'nin görüşlerini birebir yansıtan bir mektuptur. Kuşkusuz biraz şair duyarlılığı ile ajitasyon dili vardır. Ve fakat esas sorun savunulan özdür:

Mustafa Kemal inkılâpçıdır! O büyük inkılâplar yapmıştır! Ona karşı onun ordusunu isyana teşvik etmek komünistlerin aklının ucundan bile geçmez!!!

"Cumhurreisi Atatürk'ün Yüksek Katına

Türk ordusunu 'isyana teşvik' ettiğim iddiasıyla onbeş yıl ağır hapis cezası giydim. Şimdi de Türk Donanmasını "isyana teşvik etmekle" töhmetlendiriliyorum.

Türk inkılâbının ve senin adına and içerim ki suçsuzum.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Kör değilim ve senin yaptığın her ileri dev hamlesini anlayabilen bir kafam yurdumu seven bir yüreğim var.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Yurdumun ve inkılâpçı senin karşında alnım açıktır.

Yüksek askeri makamlar, devlet ve adâlet, küçük, bürokrat gizli rejim düşmanlarınca aldatılıyorlar.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkılâp ve yurt haini değilim ki; bunu bir an olsun düşünebileyim.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Senin eserin ve sana aziz olan Türk dilinin inanmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabilirdim. Büyük işlerinin arasında seni bir Türk şairinin felâketi ile alâkalandırmak istemezdim.

Bağışla beni. Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu "Inkılâp askerini isyana teşvik" damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır.

Başvurabileceğim an inkılâpçı baş sensin.

Kemalizmden ve senden adalet istiyorum.

Türk inkılâbının ve senin başına

and içerim ki suçsuzum.

Nâzım Hikmet Ran"

(Emin Karaca, "Sevdalınız Komünisttir", s. 219-220)

Nâzım Hikmet'in buradaki tavrı bir komüniste yakışmayan, onun komünist kimliğinde leke olarak duran yanlış bir tavırdır. Kemalizme ve Kemal'e hayranlık derecesinde bir bağlılık söz konusudur burada.

Nâzım Hikmet'in onun komünist siyasi kimliğine leke düşüren bir başka yanlışı Stalin konusunda ve SBKP'nin revizyonist yozlaşması konusundaki tavrıdır.

Nâzım Hikmet bütün dünya komünistleri gibi Stalin'i büyük bir komünist önder olarak değerlendiriyor, onu seviyor, bunu açıkça ilan etmekten çekinmiyordu.

1951'de Moskova'ya ayağını bastığında Stalin'den "beni yaratan" diye söz eden Nâzım Hikmet idi.

Stalin'in ölümü üzerine yazdığı şiirde söyledikleri bütün dünya komünistlerinin duygularını en güzel şekilde ifade ediyordu.

"5 MART 1953

İlkönce kim kime metin ol kardeşim-
diyecek,
ilkönce kim kime başsağlığı dileyecek?
Hepimizindi o,
hepimizindir
Yoldaşlarım,
acınızı duyuyorum,
sizin duyduğunuz gibi tıpkı,
aynı şiddetle.
Kardeşlerim,
hüngür hüngür ağlamak geliyor içimden,
tutuyorum kendimi sizin gibi tıpkı
aynı metanetle.

Seviyorum onu,
Marks'ı, Engels'i, Lenin'i, sevdiğim gibi
sevdiğiniz gibi,
aynı muhabbetle,
aynı hürmetle.
Yoksul esir halkımın dostuydu o.
–hangi halkın dostu değildi ki–
bütün emekçi insanlık
beyaz, siyah, sarı
baktı akıllı güzel gözlerine onun,
baktı hayranlıkla, hayretle:
orda aşikâne yollar
orda yollar apaydınlık
orda kurtuluş,
bahtiyarlık
her birine...
Halkımın savaş bayrağıdır o.
halkımın ölümü, göze alarak,
kaç kereler,
"Barış, bağımsızlık, hürriyet" sözleri yerine
yazdı iki hecelik adını onun
fabrika duvarlarına,
yazı tahtasına okulların
ve köy türkülerine.
Yoldaşlarım.
Sovyet insanları,
günler ağır
Onsuz geçilecek bu ağır günler
sarsıntısız, çatlaksız
ama onunla ve Lenin'le beraber
yani... partisiyle
yani... partisi başta
Bu parti eşi emsali görülmedik bir çeliktendir
Bu çeliğin adı:
boydan boya ömrünü vermek emrine halkın
boydan boya ömrünü vermek..."
(H. Yeşil, Stalin Eleştirileri Üzerine, Dönüşüm Yayınları, sayfa 183-185)

Daha sonra bilindiği gibi Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) 20. Parti Kongresinde egemenliği bütünüyle ele geçiren revizyonistler Marksizm-Leninizm'e –Marksizm-Leninizm'i ilerletme adına– cepheden saldırıya geçtiler. Bu saldırıda bütün dünyada Marksizm-Leninizm savunucusu olarak tanınan, sayılan, bütün dünyada burjuvazinin en nefret ettiği kişi olan Stalin'in kişi olarak "katil, cani, manyak" olarak gösterilip demonte edilmesi belirleyici bir rol oynuyordu. Saldırı Stalin'in partisi, zaferler kazanmış dünyanın en büyük komünist partisinin, Nâzım'ın bütün dünya komünistleri gibi kendi partisi olarak gördüğü SBKP'nin andaki önderleri tarafından getiriliyordu. Ve onlar bunu yaparken alçakça bir şekilde Sovyetler Birliği'nde yanlış bir biçimde gelişmiş olan, gerçekten de sosyalizme ters olan kişiye tapma kültüne karşı mücadele adına; yine karşı devrimin bastırılması mücadelesi içinde yapılmış olan kimi yanlışlıkları düzeltme adına yapıyorlardı. Gerek SBKP içinden gerekse bir çok Komünist Parti içinden bir çok komünist, revizyonist Kruşçef'in derdinin gerçekte yapılan kimi yanlışlıkları düzeltmek değil, Marksizm-Leninizm'i revizyondan geçirip emperyalizmle uzlaşmak, birleşmek olduğunu görmedi. 20. Parti Kongresi'nin Stalin'e yönelttiği alçakça saldırıları, sosyalizmin yolunun temizlenmesi için yapılan cesur bir özeleştiri olarak kavradı. (SBKP'nin 20. Kongresi, bütün dünyada tüm Komünist Partileri tarafından –bu arada ÇKP ve AEP tarafından da– Marksizm-Leninizm'in zafer kongresi olarak selamlandı.)

Nâzım Hikmet de böyle olanlardan biriydi.

20. Parti Kongresi üzerine yazdığı şiirde ve aynı dönemde yazdığı "Komünistlere Bir Çift Söz" şiirinde, Nâzım Hikmet 20. Parti Kongresi'nin adeta bir Lenin'e geri dönüş kongresi olarak gördüğünü ifade eder.

"YİRMİNCİ KONGRE

Yirminci Kongre'ye geldi Lenin,
gülüyordu mavi, badem gözleri.
Açılıştan önce girdi içeri.
Kürsünün dibindeki basamağa
oturdu ve başladı not almağa.
Farkında bile değil heykelinin.

Lenin'le aynı dam altında olmak,
duymak elimizde, ferahlıyarak,
akıllı elinin insanlığını.

Yirminci Kongre'ye geldi Lenin.
Sovyetler Birliği'nin üzerinde
ak bulutlar gibiydi tanyerinde
bereketli umutların yığını."
(Nâzım Hikmet, Şiirler 6, sayfa 73)

"KOMÜNİSTLERE BİR ÇİFT SÖZ

Komünistler bir çift sözüm var size:
ister devlet başında olun, ister zindanda,
ister sıra neferi, ister parti kâtibi,
Lenin girebilmeli, her zaman, her mekânda
işinize, evinize, bütün ömrünüze
kendi işi, öz evi, kendi ömrüymüş gibi.

1956"
(Nâzım Hikmet, Şiirler 6, sayfa 74)

Bu tavır Nâzım Hikmet'in 20. Parti Kongresi'nde olanın aslında tam bir revizyonizm hakimiyeti olduğunu görüp kavramadığını gösteren, onu objektif olarak Kruşçef revizyonizmine övgüye götüren bir tavırdır. Fakat Nâzım Hikmet bu dönemde bu tavrında aslında (ÇKP ve AEP de dahil olmak üzere) Dünya Komünist Hareketi'nin genel tavrı içindedir.

Hemen ardından yazdığı "Hacı oğlu Salih" şiirinde,

Sovyetler Birliği'nde karşıdevrim-devrim çatışmasında suçsuz yere mahkûm edilen bir dizi komünistin de itibarının iade edilmesini sevinçle karşıladığını gösteren bir tavır içindedir. Kişiye tapmaya karşı mücadele, haksız yere mahkûm edilmiş komünistlerin itibarının iadesi vb.nin gerçekte Marksizm-Leninizm'e genel saldırının bir maskesi olduğunu görmemektedir.

"HACI OĞLU SALİH

Hacı oğlu Salih memleketimdendi,
Karadeniz'den.
Kocaman gözlü, kocaman burunluydu,
dazlaktı.
Komünistti on dokuzdan.
Dövüştü,
hapse düştü,
yattı Ankara'da, Kırşehir'de.
Sonra geçti bu yana,
yani ikinci vatana.
Baytardı. Kirofabat köylerinde hasta keçilere baktı.
Yıllar, eğrilen bir yün ipliği gibi aktı
namuslu, çalışkan parmaklarından.
Sonra, 49'da, Moskova'da, Martın onuncu gecesi,
oturmuş, Engels'i okuyordu,
geldiler, götürdüler,
sürdüler Altay Bucağına.
Ne bir dağ devrildi içinde,
hattâ ne bir toprak parçası kaydı.
Yalnız, inme indi sağına,
altmış yedi yaşındaydı.
Altı yıl, Hacı oğlu Salih
kutladı İnkılâbın yıldönümünü
tel örgüler ve kurt köpekleriyle çevrili.
Ve öldü bir bahar günü
elli kişilik barakasında.
Bu akşam Moskova'da bayram eyledik,
kutladık İnkılâbın yıldönümünü:
Dolaştı türkü söyleyerek meydanları Marks
Engels
Lenin
ve Temize çıkma kâadı Salih'in...

Moskova, 1956"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 6, sayfa 75-76)

1961 Ekim'inde yapılan SBKP 22. Parti Kongresi'nde, bu kez "gizli rapor"larda vb. değil açıkça alınan bir kongre kararında Stalin "ciddi bir şekilde Lenin'in vasiyetini çiğnemiş, iktidarı kötüye kullanmış, namuslu sovyet insanlarına karşı kitlesel biçimde şiddet uygulamış ve kişiye tapmayı körüklemiş" olmakla suçlanıyor, ve tabutunun V.I. Lenin'in mozolesinde tutulması doğru değildir kararı alınıyordu. Nâzım Hikmet bu dönemde yazdığı bir şiirde şöyle diyordu:

"taştandı tunçtandı alçıdandı kâattandı iki santimden yedi metreye kadar
taştan tunçtan alçıdan ve kâattan çizmeleri dibindeydik şehrin bütün meydanlarında
parklarda ağaçlarımızın üstündeydi taştan tunçtan alçıdan ve kâattan gölgesi
taştan tunçtan alçıdan ve kâattan bıyıkları lokantalarda içindeydi çorbamızın
odalarımızda taştan tunçtan alçıdan ve kâattan gözleri önündeydik
yok oldu bir sabah
yok oldu çizmesi meydanlardan
gölgesi ağaçlarımızın üstünden
çorbamızdan bıyığı
odalarımızdan gözleri
ve kalktı göğsümüzden baskısı binlerce ton taşın
tuncun alçının ve kâadın.
13.12.961, Moskova"

(Nâzım Hikmet, Şiirler 7, sayfa 105)

Bu şiir kuşkusuz kişinin putlaştırılmasına karşı çıktığı noktada önemli bir yanlışa tavır takınmaktadır. Ancak Nâzım Hikmet'in bu şiiri Stalin'e saldırıyla, Marksizm-Leninizm'e saldırının aslında üstüste bindiği, özdeşleştiği bir ortamda, Marksizm-Leninizm'e saldırının "kişiye tapmaya karşı mücadele" maskesi ardında gizlendiği bir ortamda, objektif olarak modern revizyonizmin Stalin'in şahsına –kişiye tapmaya– karşı kampanyayla birleştirdiği Marksizm-Leninizm'e saldırının bir parçası, onun bir silahı olarak işlev görmüştür, bu gün görmektedir.

Bugün buna ek olarak tabii bu şiir, Nâzım Hikmet'i burjuvaziyle barıştırmanın da önemli araçlarından biridir. Nâzım Hikmet eserleri içinde, Nâzım Hikmet'in Stalin'i öven şiirinin yer almaması, –bu şiirin yer aldığı biyografilerde de şiirin tümünün yer almaması, tam da Stalin'in isminin aslında "barış, bağımsızlık, hürriyet" sözcükleriyle özdeşleştiği söylenen dizelerin atlanması (Bkz. Sevdalınız Komünisttir, sayfa 256, 257 ve Mehmet Fuat, sayfa 594-595) buna karşı fakat ismi bile olmayan anti-Stalinist şiirin yer alması tesadüf değildir.

Aynı şekilde Hacıoğlu Salih şiiri de bir yönüyle gerçek bir yanlışa karşı yönelmektedir. Evet, karşıdevrimin bastırılması mücadelesinde mutlaka yanlışlar da yapılmış, deyim yerindeyse kurunun yanında yaş da yanmıştır. Burada Nâzım Hikmet'in tavrı açısından sorun, neden 20. Parti Kongresi'nden sonra sorusunda yatmaktadır. Hacıoğlu Salih'i Nâzım önceden de tanıyordu! Stalin'in taştan, tunçtan, kâattan çizmeleri şehrin bütün meydanlarında 20. Parti Kongresi'nden önce de vardı! Gerçek komünist tavır, yanlışlara görüldüğü anda karşı çıkılmasıdır! Herhangi bir otorite çıkıp "bu yanlıştır" dedikten sonra o koroya katılmak, en iyi halde artçıların yapacağı iştir, öncülerin, komünistlerin değil!

(Bu bağlamda , Mehmet Fuat'ın Nâzım Hikmet kitabında Nâzım Hikmet'in Moskova'ya 1951'de gelişinin hemen ertesinde aşırı Stalin övgüsünden duyduğu rahatsızlığı çeşitli kişilere ve çeşitli vesilelerle dile ge-

tirdiği, bunu bizzat Stalin'in önünde açmasından korkulduğu için onun Stalin'le görüştürülmediği içerikli bir bilgi veriliyor. Bkz. 584 / 585... Bunun doğru olması halinde de kişiye tapmaya karşı açıktan tavır takınan şiirin 22. Parti Kongresi'nden sonra yazılmış olduğu olgusu değişmez.)

Kaldı ki, komünistler o dönemde Stalin'e, onun şahsında yaratılan kişiye tapmaya karşı mücadelenin gerçekte revizyonizmin üzerini örten bir perde olduğunu görmek, bu perdeyi çekip atmak görevine sahiptiler. Nâzım Hikmet'in bunu beceremediği, objektif olarak bu bağlamda revizyonist koronun bir parçası olduğu olgudur.

SBKP'nin 20. Parti Kongresi ertesinde, özellikle de 1960'dan itibaren SBKP'nin çok açık bazı revizyonist tezlerine karşı ÇKP'nin ve AEP'nin bir mücadele yürüttüğünü biliyoruz. Bütün ağır hata ve eksikliklerine rağmen bu mücadele devrimci Marksizm'in modern revizyonizme karşı savunulması mücadelesi idi.

Nâzım Hikmet bu mücadele fazla derinleşmeden –Haziran 1963'te– öldü.

Yaşamının son yıllarında Uluslararası Komünist Hareket içinde yürüyen polemikler hakkında olumlu veya olumsuz açık bir tavrını bilmiyoruz.

Ancak partisi TKP'nin bu mücadelede hep modern revizyonizmin saflarında yer aldığını biliyoruz.

Nâzım'ın son yıllarında TKP içindeki etkinliği konusunda çeşitli değişik kaynaklar, TKP içinde yönetimi elinde tutan revizyonistlerin ona fazla güvenmediklerini –Nâzım Hikmet'i fakat kullandıklarını, Nâzım Hikmet'in de bu durumdan –kendini parti askeri bir şair olarak görmekte, geçmişteki ayrı parti kurmanın başına getirdiği belaların da deneyimiyle "parti disiplini" dediği şeyi çok önemli görmektedir– onun da zaten partide belirleyici olmak gibi bir iddiası olmadığını göstermektedir.

Bu konuda Emin Karaca, Tacettin Karan'ın tanıklığını şöyle aktarıyor:

"O yıllardaki Nâzım Hikmet'in parti anlayışının bir tanığı var günümüzde. Yukarılarda sözünü ettiğimiz Paris'e geldiğinde onu da Sovyetler Birliği'ne götürmek için ikna etmeye çalıştığı Tacettin Karan. Paris'e gelişlerinden birinde oturup tartışıyorlar. Tacettin Karan'ın henüz yayımlanmayan el yazılı notlarından aktarmak istiyorum. Uzun konuşmalarının bir yerinde Tacettin Karan şunları söylüyor kendisine:

"Bak abi! Bizim Partinin mazisini pek bilmem. Onu incelemek için de doküman bulamadım. Kulaktan dolma, çoğu uydurma malumata dayanarak parti hakkında bir hüküm vermek istemem. (...) Şefik Hüsnü'nün vatana dönmeden önce Komintern'de partiyi temsil etmek için, senin de yakın(!) arkadaşın olan Lâz İsmail'i tayin etmesinden bu yana, bu alçak herifin yaptıklarını, canlı şahitler sayesinde biliyorum. Fakat, kusura bakma abi, sen nasıl hâlâ o adamla yan yana gelebiliyorsun? (...) Üstelik onu şefiniz, genel sekreteriniz olarak kabulleniyorsunuz?

– Peki sen ne yapardın bizim yerimizde olsaydın?

– Vururdum p...'i hiç gözümü kırpmadan!

– öyle şey olur mu evladım! Bu bizim prensiplerimize uymaz. Parti disiplinine çok aykırıdır senin dediğin!

– Vay canına! Arkadaşlarını dışlama için, onlara casus demek, Sibirya'ya sürdürmek, binbir işkence ve kahır içinde ölmelerine sebep olmak sizin prensiplerinize uyuyor mu yani?

– Oğlum dikkat et, herkesle böyle konuşma! Her şeyden evvel bir parti var. Bir disiplini var o partinin."

Sonunda Tacettin Karan'ı ikna edip götüremez Sovyetler Birliği'ne Nâzım Hikmet..."

(Emin, Karaca, Sevdalınız Komünisttir, sayfa 272–274)

Yine de kendisine karşı uygulanan –onu mümkün olduğunca parti işlerinden dışlamaya çalışan tavırlardan rahatsızlığını dile getirmektedir Nâzım Hikmet. Mehmet Fuat şöyle aktarıyor:

"İçerde dışarda izlenmekte olduğunu, davranışlarının denetlendiğini ya açık açık gördü, ya da kuşkulandı. Birtakım şeylere ise hiç akıl erdiremedi.

Örnekse 1961 Ekiminde yapılan Sovyetler Birliği Komünist Partisi XXII. Kongresi'ni izlemeye çağrılmamıştı. Arkadaşı İsmail Bilen'e kongreyi izlemek istediğini belirtmiş, Merkez Komitesi'nin buna izin vermediği yanıtını almıştı. Neden izin vermediklerine bir türlü aklı ermiyordu.

Kongreden birkaç hafta sonra Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinden biriyle karşılaştı. Kongrelere katılmasına neden izin vermediklerini öğrenmek istediğini söyleyince çok şaşırdı adam:

"Biz İsmail Bilen'e sizi kongrelerimize getirmesini hep söyleriz. O da her zaman sizin hasta yattığınızı, kongreye katılacak durumda olmadığınızı açıklayarak özür diler. Bu kez de hasta olduğunuzu sanıyorduk."

Çok eski bir arkadaşının onu gözlerden uzak tutmak için oynadığı bu oyun inanılır şey değildi. Bunu yapan bir insan kim bilir daha neler yapabilirdi? Çok üzüldü şair. 1961'den sonra Sovyet Komünist Partisi'yle, araya İsmail Bilen'i sokmadan, doğrudan ilişki kurmaya özen gösterdi."

(Mehmet Fuat, sayfa 670-671)

Nâzım Hikmet, Sovyeler Birliği'nde bir şeylerin iyi gitmediğini, özellikle bürokratizmin, adam kayırmacılığın vb. sosyalizmin temelini oyduğunu sanatçı duyarlılığı ile sezinlemiş, ve bunu eserine de yansıtmıştır. 1957'de yazdığı "İvan İvanoviç var mıydı, yok muydu" isimli oyun, Sovyetler Birliği'nde gelişen bürokratizmin ve revizyonizmin alay dolu, sert bir eleştirisidir. Onun bu oyunda Sovyetler Birliği'ndeki bürokratizm-revizyonizme getirdiği eleştiri, onun mensubu olduğu TKP'nin tavrından değişik, çok ileri bir tavırdır.

Nâzım Hikmet'in siyasi kişiliğinin genel değerlendirmesinde, onun yanlış pozisyonları bağlamında onun yaşadığı dönemde genelde Uluslararası Komünist Hareketi'nin, özelde onun mensubu olduğu TKP'nin pozisyonlarının ne olduğuna da bakmak ge-

rekir; bunun yanında onun bu yanlış pozisyonlarının marksist-leninist bir eleştirinin konusu olup olmadığına ve onun bu eleştirilere karşı tavrının ne olduğuna bakmak gerekir.

İkinci olarak Nâzım Hikmet'in siyasi kişiliğinin değerlendirilmesinde, o bir TKP'li olmasına rağmen, TKP neyse Nâzım Hikmet de odur kolaycılığına kaçılmamalıdır. Çünkü Nâzım Hikmet hiç bir dönemde TKP'nin siyasetinde –belki kendisinin kurulmasında yer aldığı ve Genel Sekreter seçildiği 1929 muhalif TKP'si dışında– belirleyici olmamıştır.

Nâzım Hikmet'in Kemalizme hayırhah yaklaşımı, Türkiye'de milli mesele konusunda Türk milliyetçisi pozisyonları, sadece ona ait olan yanlışlar değildir. TKP ve Komintern de bu bağlamda Nâzım Hikmet'in konumundadır. Ve bildiğimiz kadarıyla –İbrahim Kaypakkaya'ya gelene dek– bu pozisyonların esasta marksist-leninist bakış açısından bir eleştirisi yoktur.

Hayatının son döneminde modern revizyonizmin gelişmesine –bunu sezinleyip yer yer eleştirmesine rağmen– yeterli bir mücadele yürütmemesi, yer yer objektif olarak modern revizyonizmin zaferine katkıda bulunan tavırlar içine girmesi, önemli yanlışlar, sapmalar, onun komünist kimliğinde önemli lekelerdir.

Özel hayatında Nâzım:

Burjuvazinin Nâzım'ın en çok ilgilendiği yönü kuşkusuz onun özel hayatı, özel hayatında da kadınlarla olan ilişkileri, "aşkları"dır. Nâzım Hikmet'in kendileri açısından kabul edilebilir hale getirilmesinin kuşkusuz en iyi yolu, onu açık siyasi kimliğinden soyundurmak ve yalnızca sanatçı haline getirmek; ikinci adımda da onu özel hayatında aşk ilişkileri üzerinden tanımlamaktır. Sonunda daldan dala konan, uçarı, çapkın, maço bir Nâzım, burjuvazi için kendine benzetilmiş ve kabullenebilir bir Nâzım olur.

Biz önce burjuvazinin Nâzım'ı siyasi kimliğinden soyundurma, sonra da onun kişisel / özel yaşantısının da aşk ilişkileri üzerinden tanımlamasını sahtekârlık ve bir oyun olarak red ediyoruz. Nâzım Hikmet'in özel hayatında en önemli ve belirleyici olan özellikleri yoğun üretimciliği ve paylaşımcılığıdır. Nâzım Hikmet gerek hapiste, gerek dışarda hiç boş durmamış, oldukça varlıklı bir aileden gelmesine rağmen, çalışmadan asalak yaşamaya karşı olmuş, hep çalışmış, üretmiş; çevresini de üretmeye teşvik etmiştir. Bu bağlamda örneğin hapisteyken bile bir dokuma atölyesinin oluşturulmasına öncülük etmesi örnek, komünistçe bir tavırdır. Nâzım Hikmet birikim bağlamında da komünistçe davranmış, kazandığını paylaşmış, sorumluluk duyduğu insanlara, –sadece ailesine değil, yakın dostlarına, yoldaşlarına da– elindeki avucundakini ulaştırmıştır. Paylaşımcılığı yalnızca maddi değerlerin değil, yaratıcılığın paylaşılmasında, yeteneklerin geliştirilmesinde vb. de kendini göstermektedir. Kendi yanlarında hiç kimseyi görmek istemeyen bireyci burjuva sanatçıların tersine Nâzım Hikmet yanına insanları yetiştirmeye ve kollektif üretime olağanüstü önem vermiştir.

Kadınlarla ilişkilerine gelince:

Nâzım Hikmet'in "aşkları" belki en bilinen aşklardır, çünkü o aşklarını şiire de dökmüştür.

O "otobiyografi"sinde

"Sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım
şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile
aldattım kadınlarımı...

başkasının hesabına yalan söyledim
yalan söyledik başkasını üzmemek için
ama durup dururken de yalan söyledim" diyor. *(Nâzım Hikmet, Şiirler 7, sayfa 102-103)*

Haklarında en güzel aşk şiirleri yazılmış olan kadınlar değişiyor, Nüzhet'i Piraye, Piraye'yi Münevver, Münevveri Galina, onu Vera izliyor. Münevver'in gelmesinden ümit kesildiğinde Piraye'ye geri dönüş çabası başlıyor. Piraye'ye aşk şiirleri yazıldığı bir dönemde Münevver'e duyulan büyük aşk başlıyor vb. Görünen Nâzım Hikmet'in –bütün güzel şiirlere rağmen– bütün hayatı boyunca büyük aşkı aradığı ve fakat onu bulamadığıdır. Mutluluk –dış şartların da zorlamasıyla– ancak belli anlarda, o anda birlikte olduğu insanla yaşadığı geçici anlardır. Yani Nâzım Hikmet'in aşk hayatının insanların büyük çoğunluğunun aşk hayatından bir farkı onun bu aşk hayatını şiire dökmesi ve bu işi çok güzel yapması, dünyanın en güzel aşk şiirleri içinde sayılabilecek eserler yaratmasıdır. Ve Nâzım Hikmet'in "kadınları" da, o şiirlerde yaşamaktadır, yaşayacaktır.

Aşk hayatında Nâzım Hikmet, "aldattım kadınlarımı" tespitini yaptığında, "deli gibi kıskandım" dediğinde, söylediğini söylediği "yalanlar" içinde bu kadınlara söylenmiş yalanlar da olduğu var sayıldığında, aslında bu ilişkilerinde komünistçe davranmadığını kendisi tespit etmiş oluyor. Evet Nâzım Hikmet aşk ilişkilerinde henüz "yeni insan"ın aşk ilişkilerine sahip değildir. Fakat o aşk ilişkilerinde burjuvazinin onu kendine benzetmeye çalıştığı gibi yoz ve hayatının merkezi aşk ilişkileri olan biri de değildir.

***

Sonuç:

Nâzım Hikmet bir bütün olarak değerlendirildiğinde, siyasi hayatında çok önemli hata ve sapmalara da sahip bir komünisttir.

Nâzım hatalarıyla ve sevapları ile bize, komünistlere, Uluslararası Komünist Hareketi'ne aittir.

Ne burjuvazinin ne de revizyonizmin Nâzım sahiplenmesi haklı değildir.

OTOBİYOGRAFİ

1902'de doğdum
doğduğum şehre dönmedim bir daha
geri dönmeyi sevmem
üç yaşımda Halep'te paşa torunluğu ettim
on dokuzumda Moskova'da komünist Üniversite öğrenciliği
kırk dokuzumda yine Moskova'da Tseka-Parti konukluğu
ve ondördümden beri şairlik ederim

kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bilir
ben ayrılıkların
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin

hapislerde de yattım büyüt otellerde de
açlık çektim açlık grevi de içinde tatmadığım yemek yok gibi

otuzumda asılmamı istediler
kırk sekizimde Barış madalyasının bana verilmesini
verdiler de
otuz altımda yarım yılda geçtim dört metre kare betonu
elli dokuzumda on sekiz saatta uçtum Pırağ'dan Havana'ya

Lenin'i görmedim nöbet tuttum tabutunun başında 924'de
961'de ziyaret ettiğim anıtkabri kitaplarıdır

partimden koparmağa yeltendiler beni
sökmedi
yıkılan putların altında da ezilmedim

951'de bir denizde genç bir arkadaşla yürüdüm üstüne ölümün
52'de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü bekledim ölümü

sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım
şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile
aldattım kadınlarımı
konuşmadım arkasından dostlarımın

içtim ama akşamcı olmadım
hep alnımın teriyle çıkardım ekmek paramı ne mutlu bana

başkasının hesabına utandım yalan söyledim
yalan söyledim başkasını üzmemek için
ama durup dururken de yalan söyledim

bindim tirene uçağa otomobile
çoğunluk binemiyor
operaya gittim
çoğunluk gidemiyor adını bile duymamış operanın
çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben gitmedim 21'den beri
camiye kiliseye tapınağa havraya büyücüye
ama kahve falıma baktırdığım oldu

yazılarım otuz kırk dilde basılır
Türkiye'mde Türkçemle yasak

kansere yakalanmadım daha
yakalanmam da şart değil
başbakan filân olacağım yok
meraklısı da değilim bu işin
bir de harbe girmedim
sığınaklara da inmedim gece yarıları
yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altmışıma yakın
sözün kısası yoldaşlar
bugün Berlin'de kederden gebermekte olsam da
insanca yaşadım diyebilirim
ve daha ne kadar yaşarım
başımdan neler geçer daha
kim bilir.

Bu otobiyografi 1961 yılı 11 Eylülünde Doğu Berlin'de yazıldı."

(Nâzım Hikmet, Şiirler 7, sayfa 102-104, Adam Yayınları)

BİYOGRAFİ

1902: Nâzım Hikmet 20 Kasım 1901'de Selanik'te doğar. (Ailesi 40 gün için bir yaş büyük görünmesin diye 15 Ocak 1902 olarak anıyor) Babası Hikmet Nâzım Bey Galatasaray Lisesi mezunu olan, dışişleri bakanlığında çalışan bir memurdu. Baba tarafından dedesi valiliklerde bulunmuş Mehmet Nâzım paşaydı. Annesi Celile hanım, dilci ve eğitimci olan Enver Paşa'nın kızıydı. Kurtuluş Savaşı'nda önemli görevlerde bulunan Ali Fuat Cebesoy, TİP kurucusu M. Ali Aybar ve şair Oktay Rıfat'la doğrudan akrabalık bağlarına sahiptir.

İlkokulu bitirince arkadaşı Vâlâ Nureddin'le birlikte Fransızca öğrenmesi için Mektebi Sultani'nin (Galatasaray Lisesi) hazırlık sınıfına kaydoldu. Fakat parasal sıkıntı nedeniyle, bir yıl sonra Nişantaşı Sultanisi'ne geçti. Çok küçük yaşta dedesi Nâzım Paşa'nın da etkisiyle şiir yazmaya başladı.

1913'te bilinen ilk şiiri "Feryad-ı Vatan"ı yazar.

1914: Genç bir subay olan dayısı Çanakkale'de ölür. Hece vezniyle duygusal / milliyetçi / yer yer şoven şiirler yazar.

1917: Nâzım Hikmet'in Deniz Harp Okulu'na başlaması. (Heybeliada Bahriye Mektebi)

Rusya'da Şubat ve Ekim devrimleri.

1918: Nâzım Hikmet'in anne ve babası ayrılırlar.

Nâzım Hikmet'in bir şiiri ilk kez basında yayınlanır.

İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli kentlerinin Birinci Dünya Savaşı "galibi" güçlerce işgale başlanması.

1919: Nâzım Hikmet Heybeliada Bahriye Mektebi'ni bitirerek, Hamidiye kruvazöründe stajyer güverte subayı olarak görev alır. Stajyer güverte subayı olduğu yılın kışında gece nöbeti tutarken ayazda üşüyünce –daha önce geçirdiği– zatülcenp hastalığı yeniden ortaya çıkar. İki ay hastalık izni sonrasında da kendini toplayamayınca 17 Mayıs 1920'de sağlık kurulu raporuyla askerlikten çürüğe çıkarılır.

1919, Yunan birliklerinin İzmir'e çıktığı ve işgalci güçlere karşı çeşitli alanlarda çete savaşları biçiminde Kurtuluş Savaşı'nın başladığı yıldır. Nâzım Hikmet 1919 ve 1920'de İstanbul'da yapılan çeşitli antiişgal gösterilerine katılır ve çok sayıda şiir yazar. Hece vezniyle yazdığı direniş şiirleri oldukça geniş bir kitleye ulaşmaktadır.

1920: 20 Eylül, Bakü'de Mustafa Suphi önderliğinde TKP'nin kuruluşu gerçekleşir.

Nâzım Hikmet'in ilk oyunu. Ocak başında.

TBMM'nin açılışı (23 Nisan 1920). Burjuvazinin ikili iktidar döneminin başlaması. İstanbul / Ankara hükümetleri biçiminde bölünme. Ankara hükümetinin tüm millici güçleri kendi önderliğinde birleştirme çabaları.

1921: Nâzım Hikmet'in Faruk Nafiz (Çamlıbel), Yusuf Ziya ve Vâlâ Nureddin ile birlikte Kurtuluş Savaşı'na katılmak için bir gemiyle Anadolu'ya geçmeleri. (1 Ocak 1921). Kemalist burjuvazinin milli hareketin yönetim tekelini eline geçirme girişimleri.

29 Ocak. Türkiye'de gelişen ulusal kurtuluş mücadelesine katılmak için Türkiye'ye gelen 15 TKP yöneticisinin Karadeniz'de kurşunlanıp denize atılması.

Faruk Nafiz ile Yusuf Ziya'nın Ankara hükümetince kabul görmemesi. Buna karşı Vâlâ Nureddin ve Nâzım Hikmet'in Bolu'da öğretmen olarak görevlendirilmesi. Ankara yolunda Spartakistlerle karşılaşma, sosyalist düşüncelerle ilk tanışma. Bolu'da öğretmenlik. Okulların tatil olmasından sonra, sosyalizmi yerinde görmek için Sovyet Rusya'ya seyahat.

21 Eylül ayı sonlarında Batum'a varış.

1922: Batum Tiflis üzerinden Moskova'ya varış.

Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) eğitime başlama. (Ahmed Cevad, Vâlâ Nureddin, Şevket Süreyya ve eşi Leman Hanım ve Nâzım Hikmet bir komün halinde yaşarlar.)

Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesi, henüz kurulmuş olan TKP'ye çok ağır bir darbe olmuştur. Ankara'da Anadolu komünistlerinin örgütü Halk İştirakiyün Fırkası, İstanbul'da ise Şefik Hüsnü'nün önderliğinde TİÇSF faaliyet göstermektedir. Rusya'da ve Kafkasya'da ise TKP adına hareket eden bir çok kişi ve grup mevcuttur. Fakat bu dönemde TKP'nin Komintern nezdinde bir Dış Bürosu vardı. Bu büronun başında Sarı Mustafa (Börklüce) bulunuyordu.

KUTV'ye gelenler, doğrudan hem RKP/B'nin ve hem de TKP'nin dış bürosunun denetimi altına giriyordu. KUTV'de eğitim aynı zamanda partilenme anlamına geliyordu. KUTV'de Türkiye kökenli iki grup eğitim görüyor... Bir grup Türkiye'den gelen aydınlar ve işçiler / Rusya'da savaş tutsağı olarak bulunan ve Mustafa Suphi ile birlikte TKP'nin kuruluşuna katılmış olanlar.

İkinci gruptan KUTV'de eğitim gören ilk kuşak komünistler Sarı Mustafa (Börklüce), Halil Yalçınkaya, Hamdi Şamilov, Sait, Altındiş Faik...

Türkiye'den gidenler içinde Laz İsmail ("Marat")

Elektrikçi Nuri, Vanlı Kâzım, Hüsamettin Özdoğu, Hasan Ali Ediz, Eczacı Vasıf, Baytar Ali Cevdet, vb. vardı.

Mayakovski şiiri ile tanışma. Nâzım Hikmet şiirinde biçimsel ve özsel değişiklikler...

Nâzım Hikmet'in İstanbul'da Nişantaşı'nda komşusu olan ve hoşlandığı Nüzhet Hanım'ın Moskova'ya gelişi ve KUTV'de eğitime başlaması. Nâzım Hikmet'in ilk resmi evliliği. Kısa süren evlilik ve ayrılık. (1923)

1923: İzmir İktisat Kongresi.

Kemalist Türkiye'nin geleceğinin emperyalist dünya içinde bir Türkiye olarak belirlenmesi.

TC'nin kuruluşu.

1924: Lenin'in ölümü.

Türkiye'de dinci gericilerle / kemalistler arasında iktidar mücadelesinin kızışması, halifeliğin kaldırılması.

1924'te Komintern 5. Kongresi'ne Ankara'dan TİÇSP adına delege olarak gelen Şefik Hüsnü ve Sadrettin Celal ile TKP Dış Büro adına Sarı Mustafa arasında yapılan anlaşmayla, bir yıl kadar sonra TKP'nin kongresinin Türkiye'de toplanması; bunun için KUTV'de okumuş biraz bilinçlenmiş kimselerin peş peşe 5 ay içinde Türkiye'ye gönderilmesi karan alınır. Bu karar üzerine Nâzım Hikmet 1924 Ekim'inde İstanbula döner. Sarı Mustafa da bu arada dönmüştür ve o zamana dek TİÇSP'nin yayın organı görünümündeki Aydınlık'ın idare müdürlüğü görevini üzerlenmiştir.

1925: 1 Ocak 1925'de İstanbul'da Şefik Hüsnü Değmer'in Akaretler'deki evinde TKP İkinci Kongresi toplandı. Nâzım Hikmet Kongreye KUTV'den delege olarak katıldı. KUTV'den diğer delegeler Hüsamettin Özdoğu, Şevket Süreyya Aydemir, Laz İsmail, Vanlı Kâzım ve Ahmet Şamilof'du. Kongrede bunların tümü merkez komitesi (MK) üyeliğine seçildiler.

Kongreye katılan diğer delegeler şunlardı:

Aydınlık'tan: Vedat Nedim Tör, Hasan Ali Ediz, Ali Cevdet, M. Vehbi Sarıdal, Hüseyin Hikmet Kıvılcımlı.

İşçi kesiminden: Dr. İhsan Özgen, Faik Usta, Abdülkerim Soyka, Elekrtikçi Nuri, Seyfettin Osman

TKP 1. Kongresi'nden: Ali Rıza Kesmin, Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Sadreddin Celal Antel; Mustafa Börklüce ve Salih Hacıoğlu.

Kongre, işçi sınıfının ekonomik ve sendikal mücadelesine hız verme ve kitle yayın organları çıkarma vb. kararlarla sonuçlandı. Şevket Süreyya'nın sahipliğinde "Orak-Çekiç" ve "Yoldaş" adlı kitle yayın organları çıkarılmaya başlandı.

Nâzım Hikmet parti kararıyla İzmir'de şimendifer işçileri arasında örgütlenme çalışmasına gönderilir.

Bu arada Şeyh Said ayaklanması olarak tarihe geçen Kürt isyanı başlar. Bu isyan karşısında TKP'nin tavrı; "İrticanın başında Şey Sait değil, derebeylik duruyor; irticaya karşı mücadelesinde halk hükümetledir" (Orak Çekiç 26 Şubat 1926) şeklindeydi.

4 Mart 1925'te meclisten "Takrir-i Sükun Kanunu" çıkar. Bu, her türlü muhalefeti faşist yöntemlerle bastırma yasasıdır. Takrir-i Sükun ertesinde yayınlanan son sayı Orak Çekiç'in manşeti ise "Yobazların sarıkları yobaz zümresine kefen olmalı! Yobazlarıyla ağalarıyla şeyhleriyle halifeleriyle sultanlarıyla birlikte kahrolsun derebeylik! Derebeyliğe karşı mücadele için köylüler köy meclisleri, ameleler sendikalar etrafında teşkilatlanmalıdırlar" biçimindeydi. Yani TKP hükümetin safındaydı. Fakat bu da burjuvazinin saldırısını engellemedi. 1 Mayıs 1925'te dağıtılan bir bildirinin soruşturması kapsamında TKP'ye karşı büyük bir saldırı başlatılır. Nâzım Hikmet aranır duruma düşer, giyabında 15 yıl hapse mahkûm edilir. Ve yeniden yurtdışına çıkmak zorunda kalır. 1925 Haziran ayı sonunda yeniden Moskova'dadır.

1926: Nâzım Hikmet devrimin yapı çalışmalarının coşkusunun yaşandığı sanat alanında kendini geliştirir.

Şiirin yanısıra tiyatroya da epey zaman ayırır. Meyerhold, Stanislawski, Tretyakov gibi ustaları yakından izler. Oyunlar yazar.

1925-27 yılları arasında Sovyet Tiyatrosu'nu yakından izlemek için Moskova'ya gelen Muhsin Ertuğrul'la çok sıkı ilişki kurar, ona yardımcı olur.

1926'da Lena diye andığı Yelena Yurçenko isimli Rus'la ikinci evliliğini yapar. Lena bir diş hekimiydi. Nâzım Hikmet'in çalışmalarına da yardımcı oluyordu.

Nâzım Hikmet aynı zamanda ve esas olarak yeniden KUTV'de görev yapar. Bu kez işi tercümanlıktır.

Bu arada hakkında giyabi tutuklama emri olan ve Nâzım Hikmet gibi giyabında 15 yıl hüküm giyen Şefik Hüsnü Değmer de yurtdışına çıkmış, Viyana'ya yerleşmiştir. O Viyana'da kendi önderliğinde bir TKP Dış Bürosu kurmuştu.

Şefik Hüsnü Mayıs 1926'da TKP'nin dışarda kalan kadrolarının belli başlılarını Viyana'da bir konferansa çağırdı. Bir dizi belgede "Plenum" (MK toplantısı) olarak anılan bu toplantıya katılanlar şunlardı: Vedat Nedim Tör, Hamdi Alev Şamilof, Faik Usta, Şefik Hüsnü, Baytar Ali Cevdet, Hasan Ali Ediz, Nâzım Hikmet...

Bazı kaynaklar bu isimlere şunları da katıyor: Sarı Mustafa (Börklüce), Vanlı Kâzım (Kip) Salih Hacıoğlu, Ali Rıza Keskin, Laz İsmail, Hüsamettin Özdoğu.

Bu toplantıda Şefik Hüsnü ile muhalifleri arasında (Nâzım Hikmet de bunlar arasındadır) oldukça sert tartışmalar yaşanır. Şefik Hüsnü, Moskova'da "Harici Büro" varken, Viyana'da "harici büro" açmayı, plenumu Viyana'da toplama konusunda eleştirilir.

Plenum bir "Eylem Programı" (1926 Programı) kabul eder, ayrıca TKP'nin kongresinin bir an önce toplanması ve MK üyelerinin seçimle işbaşına gelmesinin gerçekleştirilmesi kararlarını alır.

Vedat Nerdim Tör önderliğinde Türkiye'deki Merkez Yürütme Komitesi Sovyetler Birliği'ndeki Hüsamettin Özdoğu, Laz İsmail, Türkiye'den de Kerim Soyka ile takviye edilecekti.

1927: Şefik Hüsnü parti yönetimini bizzat ele almak

için gizli yollardan Türkiye'ye girer. Vedat Nedim'den habersiz olarak Şefik Hüsnü ikinci bir Merkez Yönetim Kurulu oluşturur.

Parti faaliyetinin bu iki yönetiminin yarattığı kaos ortamında 1927 tevkifatları başlar. Bu sırada Moskova'da bulunan Nâzım Hikmet de bu tevkifatlar sırasında gıyabında kovuşturmaya uğrar. Ve bu kez 1928 yılı başında3 aylık bir hapis cezasına çarptırılır.

Bu arada 1927'de başlayan af tartışmaları ve çıkan af çerçevesinde Türkiye'ye legal dönme yolları arayan Nâzım Hikmet'in önündeki bu yol, yeni cezayla kapanır. Buna rağmen Laz İsmail ve Nâzım Hikmet birlikte 1928 yılı Temmuz'unda pasaportsuz olarak Hopa'ya gelirler. Göz altına hapse konulurlar. Ekim ayında çıkarıldıkları mahkeme af nedeniyle düşen 15 yıl mahkûmiyetleri yok sayar, 3 aylık hapis ise gözaltı süresine sayılarak serbest bırakılırlar.

Nâzım 1926'da Türkiye'ye dönüp kendi hayatını yaşamayı yeğleyen ve bu arada İstanbul basın / yayın çevresinde kendine iyi bir yer ve isim edinen Vâlâ Nureddin aracılığıyla, M. Zekeriye - Sabiha Sertel çiftinin yayınladığı Resimli Ay dergisinde "musahhihlik" işine girer. Bu işin yanında sayfa sekreterliği, foto montaj işleri de yapıyor ve yoğun olarak ürettiği şiirlerini de yayınlıyordu. Resimli Ay dergisi, legal solun dergisi olma yönünde bir gelişme kaydeder. Çevresinde solcu gençler kümelenmeye başlar.

Özel hayatı bağlamında eşi Dr. Lena'yı Türkiye'ye getirmeye uğraşıyordu, fakat geliş bürokratik engellerle gecikiyordu. Lena tutulduğu hastalıktan kurtulamayarak bu arada öldü.

Nâzım Hikmet bu arada parti işlerini de yürütüyordu. Temasta bulunduğu Laz İsmail, telefoncu Ferit, Hikmet Kıvılcımlı, Hamdi Şamilof'la temas halindeydi.

"Kızıl Yıldız" adlı bir gazete çıkarılması kararı aldılar. Nâzım Hikmet kimi yazıların yazılmasını ve mizampaj işlerini üzerlendi.

Bu gazetenin hazırlıkları döneminde yeni tutuklamalar geldi. Nâzım Hikmet bu kez tutuklananlar arasında yoktur. Polisin gözü üzerinde olduğundan daha çok legal alanda kalması ve tutuklananlardan bilenlerin de üzerine ifade vermemesi sonucu "kurtulur".

Bu tutuklamada MK üyesi Hikmet Kıvılcımlı, Laz İsmail ve Hüsamettin Özdoğu en ağır cezaya (4,5'er yıl 15'er gün) çarptırılır.

Nâzım Hikmet sorgulandıktan sonra serbest bırakılır. Resimli Ay dergisinde çalışmaya devam eder. "Putları Yıkıyoruz" adlı bir kampanya başlatarak, edebiyatta "dev"leri yeni devrimci edebiyat açısından eleştiren şiirler, yazılar yayınlamaya başlar.

Nâzım Hikmet tek başına bir çok insanı sol düşüncelerle tanıştırmaktadır.

Yeni tutuklamalarla TKP iyice atıl hale gelmiştir. 1926'da alınan kararların çoğu uygulanmamaktadır. 1926 kararları alınırken Şefik Hüsnü'nün en has adamları olanlar, kemalist saflara geçmiştir. Kongre yapılmamaktadır. Seçilen bir MK yoktur vb.

1929'da bu ortamda partiyi canlandırmak amacıyla, parti kadrolarının Şefik Hüsnü muhalifi olan kesimi Pavli toplantısını gerçekleştirir. Bu toplantıda TKP adına faaliyet yürütme, Komintern nezdinde tanınmak için girişimde bulunma kararları alınır. Nâzım Hikmet Genel Sekreterliğe seçilir. Muhalif TKP'nin kadroları, öncelikle TKP'nin kuruluş toplantısında yer alan "savaş esirleri" ve KUTV eğitimli kadrolardır.

Bu arada Şefik Hüsnü yeniden Viyana'dadır. Moskova'da bulunan Hasan Ali Ediz, muhalif TKP'nin Komintern'e gönderdiği mektupla birlikte Şefik Hüsnü'ye gider. Ondan aldığı talimatlarla Türkiye'ye döner ve Komintern ve TKP adına, muhalefeti "hafiyeler" muhalefeti olarak partiden attıklarını belirten açıklamalar yapmaya başlar.

Yeni tutuklamalarda Hasan Ali Ediz de tutuklanarak 2 yıl hapis cezasına çarptırılır.

Bu arada özel hayat cephesinde de Nâzım'da yeni gelişmeler olur.

1930 yılında Piraye ile tanışır. Piraye kendisini terkedip Paris'e giden Vedat Örfi'den boşanmak için Kadıköy'e annesinin evine taşındığında, iki çocuklu 24 yaşında genç bir kadındır. Çocuklarından büyüğü Suzan'ı dedesine bırakmış, yanına oğlu Mehmet'i (Fuat) almıştır. Nâzım'la komşu ve Nâzım'ın babası Hikmet Bey'in evinde –babasının ikinci eşi ve ikiz çocuklarıyla aynı evde birlikte kaldığı kız kardeşi– Samiye ile arkadaş olur. Nâzım'la tanışması sonrasında, aralarında bir yakınlaşma olması gecikmez. Piraye ancak bir süre bu çok sol bulduğu şairle ciddi bir ilişkiye girmeme konusunda direnir.

1932 Şubat'ında Moskova'dan gönderilmiş bir delegenin de katıldığı ve Z. Baştımar'ın evinde yapılan bir toplantıda, Nâzım Hikmet ve arkadaşlarının Komintern düşmanı, troçkist vb. oldukları gerekçesiyle partiden uzaklaştırılmaları kararı alınır. Muhalefete karşı tam bir karalama kampanyası başlatılır.

Nâzım Hikmet bu yıllarda esasta legal alanda yayın faaliyetlerini yoğunlaştırarak sürdürür. 1931'de yayınlanan Sesini Kaybeden Şehir'le birlikte, daha önce yayınlanmış dört kitabında "halkı suç işletmeye kışkırtma" suçlamasıyla mahkemeye verilir. 1931 Mayıs'ının ilk haftasında yapılan duruşmada beraat eder.

1932'de Nâzım Hikmet'in "Gece Gelen Telgraf" "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" adlı şiirleri "Kafatası", "Bir Ölü Evi" adlı oyunları yayınlanır. "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" bir yanıyla aslında TKP içindeki gelişmelerin şiirsel bir yansımasıdır.

Nâzım Hikmet'in oyunları bu arada Muhsin Ertuğrul'un yönettiği Darülbedayi'de büyük başarıyla oynanmaktadır.

Bu arada Hikmet Bey, doktorların da hatası sonucu ölmüş, Saniye Hanım da teyzesinin oğlu ile evlenerek

evden çıkmıştır. Nâzım Hikmet ile Piraye de evlenmeye karar vermiştir.

Nâzım Hikmet'in ailesinin geri kalan bölümü ile, Piraye'nin oldukça kalabalık ailesinin birlikte oturması için büyük bir yer arandı. Erenköy'de bahçe içinde Mithat Paşa Köşkü kiralandı. Bu ev Türkiye'de adeta bir kültür merkezi haline geldi. Nâzım Hikmet'in sanatçı dostlarının uğrağı olması yanında, film seti olarak da kullanıldı. "Bir Millet Uyanıyor" filminin bazı sahneleri bu evde çekildi.

5 Mart 1933: Nâzım Hikmet hakkında "Gece Gelen Telgraf" kitabı hakkında yeni bir dava açıldı.

22 Mart 1933'te Nâzım Hikmet "gizli örgüt kurmak", "komünizm propagandası yapmak" suçlamalarıyla tutuklandı, yargılanmak üzere 1 Haziran 1933'te Bursa'ya gönderildi. 1934 Ocak'ının son gününde Nâzım Hikmet 5 yıla mahkum edildi.

1934 ortalarında temyiz, kararı bozdu, Nâzım Hikmet'in cezasını 4 yıla indirdi. 1935 yılında genel affa göre indirimler ve yattığı süre gözönüne alınarak serbest bırakıldı.

1935'e gelindiğinde, Nâzım Hikmet artık muhalif TKP'nin Komintern tarafından tanınmayacağını gördüğü noktada ve antifaşist cephe siyasetine de uygun olarak, resmi TKP ile birlikte çalışmanın yollarını arar. Fakat resmi TKP'nin resmi tavrı hâlâ teşhir ve tecrittir.

Nâzım Hikmet "Taranta Babu'ya Mektuplar", adlı yapıtını yayınlar, çeliştiği gazetede faşizmi teşhir eden yazılar yayınlar. "Kan Konuşmaz" romanını yayınlar.

1936'da "Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı" yayınlanır.

Piraye ile evlenir.

1937'de Nâzım Hikmet antifaşist faaliyetlerini hızlandırır. Cumhuriyetçi İspanya için yardım komitesi örgütler.

Bu arada geniş ailesini geçindirmek için yoğun bir şekilde para kazanacak işler yapmakta, gazetede çalışmakta, film stüdyosunda çalışmaktadır vb.

Polis peşini bırakmamakta, Nâzım Hikmet her an polis provokasyonu beklemektedir.

Bu arada TKP hakkında dezentralizasyon kararı alınmıştır. Ortada artık ne resmi, ne gayriresmi TKP yoktur. Fakat antifaşist gençler TKP arayışındadır. Bunlardan biri, bir deniz subayı öğrencisi, Nâzım Hikmet ile temas kurmak ister. Nâzım Hikmet bunu polis provokasyonu olarak değerlendirip siyasi polise üzerine adam salmamasını söyler. Polis sözü edilen öğrenciyi tutuklar, ardından büyük tutuklamalar başlar.

17 Ocak 1938'de Nâzım Hikmet de "askeri öğrencileri isyana teşvik" ettiği suçlamasıyla tutuklanır.

Nâzım Hikmet'in aslında ne böyle bir niyeti, ne de faaliyeti vardır. Doğrudan M. Kemal'e mektup yazarak, adalet ister.

1939'da askeri mahkemede toplam 28 yıl, 4 ay hüküm giyer.

İkinci Dünya Savaşı başlar.

1940: Önce Çankırı Hapishanesi'ne, sonra Bursa Hapishanesi'ne nakli. Kemal Tahir'le yazışmaları; koğuş arkadaşı Orhan Kemal'le dostluğu.

1941: "Memleketimden İnsan Manzaraları"nın yazımına başlar.

Nazi orduları saldırmazlık paktına rağmen Sovyetler Birliği'ne saldırır.

1942: Nâzım şiir çalışmalarını sürdürür.

Bu arada para kazanmak izin çeviriler yapar, "Savaş ve Barış"ı Türkçeye çevirir. Bu dönemde Piraye belli aralıklarla ziyarete gelip gitmektedir. Bu ziyaretlerde Nâzım Hikmet de kısa süreli olarak dışarıya çıkabilmekte, dışarda buluşabilmektedir.

1943: Uykusuzluk ve göz hastalığı gelişir. Hapishanede tezgâh kurarak kumaş üretimine başlar.

"Gece 9 10" şiirleri, "Rubailer" yazar.

1944: "İnsan Manzaraları"nı yazmayı sürdürür böbreklerinden rahatsızlanır.

1945: "İnsan Manzaraları"na devam eder.

"Gece 9 10" şiirlerini sürdürür.

Antifaşist ilerici yayın yapan Tan Matbaası basılır, yakılır, tahrip edilir. Bunun üzerine "Düşman" şiirini yazar.

Savaşın son günlerinde Türkiye, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eder!

1946: Böbrek sancıları yeniden ortaya çıkar. Mahkûmiyet kararının bozulması için temyize başvurur. Bu arada geçimini temin için günde on saat çalışmaktadır.

Kurulan iki legal sosyalist parti kapatılır, yeni tutuklamalar olur.

Demokrat Parti kurulur.

Aziz Nesin, Sabahattin Ali ile birlikte Marko Paşa'yı yayınlamaya başlar.

1947: Angina Pectoris.

"Yaşamaya Dair I, II, III"...

Sabahattin Ali öldürülür.

1948: Nâzım'ın kalp hastalığı ve böbrek hastalığı sürmektedir.

Pirayenin gelip gitmemesinden rahatsızdır.

"Ferhad ile Şirin"i yazar.

Bu arada Nâzım'ın annesinin favorisi akrabası Münevver Berk ziyaretlere başlamıştır. Nâzım Hikmet yeni bir aşkın eşiğindedir. Piraye'ye gelip gitmesi için adeta yalvarmaktadır. Çağrıları cevap bulmaz. Artık şiirler Münevver için yazılmaya başlanmıştır. Münevver kocası ile kavgalı bir genç kadındır.

"Sabahat" isimli piyesini tamamlar.

Bu dönemde "Yusuf ile Menofis" adlı üçüncü bir oyunun da yazımına girişir.

Nazım Piraye'den ayrılmaya karar verir.

1949: Kalp rahatsızlığı şiddetlenir.

Köy enstitüleri mezunlarından Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ü yayınlanır. Orhan Kemal'in de ilk eserleri yayınlanmaya başlar.

950: Nâzım Hikmet'in hapisten kurtulması için ıpanya başlatılır. Nâzım Hikmet açlık grevine yatar. k grevinin 17. gününde yeni hükümetin kurulması rine açlık grevine arar verir.

)emokrat Parti seçimleri kazanır. Genel af çıkarılır. ım serbest bırakılır.

951: Nâzım Hikmet dışarda Münevver'le birlikte ımaya başlar.

ürekli ve açık polis kontrolü altındadır.

e 8 Haziran'da, 49 yaşındaki, kalp hastası Nâzım met, askere çağrılır. 18 Haziran'da Sivas'ta askerlik esine teslimi istenir. Nâzım Hikmet için bu çağrı çekte öldürülme girişiminin resmi adıdır. Bu ortamkaçmaya karar verir ve kendi özel olanaklarıyla ka- Önce Romanya'ya oradan Moskova'ya gider.

loskova'ya ulaştığında Moskova'da bir TKP Dış Bü- ı vardır. Bu büronun başında Laz İsmail bulunmakr. Türkiye'de ise ortaya çıkan relatif demokratik orda çalışan komünistler vardır. Bunlarla dış büro ındaki irtibatı sağlayan Sevim Tarı (Belli) gözaltına r. 1951 tevkifatı başlar. Bu tevkifatla TKP'nin zaten a güçlü olmayan Türkiye teşkilatı bütünüyle çöker. men tüm MK üyeleri tutuklanır. Tutuklananlar ara- la Şefik Hüsnü, Reşat Fuat Baraner, Mehmet Bozı- Mihri Belli, Halil Yalçınkaya, Celal Zühtü Benneci, de Ahmet ve Yürütme Komitesi Sekreteri Zeki tımar vardı.

oliste ifade verme ve mahkemedeki tavırlar nede- e karşılıklı suçlamlar başladı. Yönetici kadro arasın- i anlaşmazlık Ekim 1953'te Zeki Baştımar'ı aralarınn- dışlama, MK ve parti üyeliğinden atıldığını ilan et- de sonuçlandı.

ıslında 1951 tevkifatıyla birlikte TKP'nin Türkiye'de rgütsel faaliyeti durdu. TKP'nin dış bürosu, TKP'nin çekte var olan tek örgütü haline geldi.

Nâzım Hikmet Türk vatandaşlığından çıkarılır.

952: Nâzım Hikmet Berlin'deki Barış Konferansı'na ldı.

Fatma Ali ve Başkaları" oyununu yazar.

erlin dönüşü hastaneye yatar. Hastanede ona ba- Dr. Galina, kendisine aşık olduğunu açıkladı. Hasden çıktıktan sonra, Münevver gelene kadar Gali- la birlikte yaşama konusunda anlaştılar.

953'te Nâzım Hikmet "Lenin Barış Ödülü"nü alır. talin'in ölümü. Nâzım'ın şiiri.

Menderes hükümetine karşı yazılar yazar.

954'te "Enayi" adlı piyesini yazar.

Ferhad ile Şirin", yaptığı kimi değişikliklerle Moskola "Bir Aşk Masalı" adıyla yayınlanır.

)emokrat Parti seçimleri yine kazanır.

öy Enstitüleri kaldırılır.

955: Helsinki Barış Konferansı'na katılır. "İvan İvaiç Var mıydı, Yok muydu?" başlıklı oyunu yazar. olonya'ya gider.

956: Nâzım, Helsinki Barış Konferansı'na katılır. SBKP 20. Parti Kongresi.

Nâzım Hikmet antistalinist kampanyaya katılıyor.

Vera'ya aşık oluyor.

Nâzım Hikmet bu arada siyasi işlere fazla bulaştırılmadan, Laz İsmail'in direktifleri doğrultusunda ve onun denetiminde Doğu Avrupa'da halk cumhuriyetlerinde kurulan "Türkçe Yayınlar Servisi"ne elemanlar bulmakla görevlidir.

Budapeşte Radyosu'nda ekip: Vartan İhmalyan ve Serteller.

Macaristan ayaklanması.

Ekip Prag'a geçer.

Bir ay sonra ise Varşova'ya geçer. Hakkı Açıkgöz ve Mustafa Oktay da ekibe katılır.

Daha sonra Leipzig'ten yayın yapacak Bizim Radyo'nun kuruluş hazırlıkları başlar.

1957: Nâzım Varşova ve Prag'da.

1958: Nâzım Hikmet Taşkent'te "Asya Yazarlar Konferansı"na katılır.

Viyana, Prag ve Paris'e gider.

Polonya'ya gider.

Bulgaristan'da "İnek" ve "İstasyon" oyunları yayınlanır.

1959: Nâzım Hikmet Türkmenistan ve Bakû'da kalır.

"Demoklesin Kılıcı" piyesini yazar.

Vera Tulyakova ile evlenir.

1960: TKP Dış Bürosu artık kendini TKP olarak adlandırmaktadır. Faaliyeti radyo yayını yapmak biçimindedir.

Türkiye'de 27 Mayıs.

1951 tevkifatından çarptırıldığı hapis ve sürgün cezalarını tamamlayan Zeki Baştımar 1961'de Sovyetler Birliği'ne gelmiştir ve TKP Birinci Sekreterliği görevini üstlenmiştir.

1961'de Küba seyahati, "Havana Röportajı" ve "Otobiyografi" şiiri.

1962: Nâzım Hikmet Moskova'da "Dünya Silahsızlanma Kongresi"ne katılır. Moskova'da seçme şiirlerini içeren "40 Yıl" adlı şiir kitabı yayımlanır.

"Memleketimden İnsan Manzaraları"nın Fransızcası yayınlanır.

"Herşeye Rağmen" piyesini yazar.

1962 Mart'ının sonunda yapılan tümü yurtdışında bulunan kadroların katıldığı bir konferansta, Nâzım Hikmet'in kooptasyon yoluyla MK'ye atandığı açıklanır. Nâzım Hikmet'in önerisi üzerine Sabiha Sertel, Bilal Şen, Fahri Erdinç, Gün ve Vartan'ın alındığı bir basın bürosu oluşturulur.

1963 Nazım'ın Afrika seyahati. "Tanganika Röportajı".

"Yaşamak Güzel Şeydir Kardeşim" romanının tamamlanması.

3 Haziran 1963'te Nâzım'ın Moskova'da ölümü.

Yazık oldu binaya!

MEHMET KAYA

Birinci gün... Sabah...

Alışkanlık edinmişimdir; sabahları kalktığımda ilk işim televizyondan haberleri öğrenmektir... O günün sabahı da televizyonu açtığımda gece vakti Sayıştay binasında büyük çaplı bir yangın çıkmıştı ve itfaiye yangını söndürmeye çalışıyordu... "Sayıştay da ne mi?" Cevaplayalım:

Efendim, Anayasa'da belirtildiğine göre Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Meclis adına denetler; sorumluların hesap işlemlerini kesin hükme bağlar. Sayıştay kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla yükümlü bir kuruluştur. Laf kalabalığını bir kenara bırakırsak Sayıştay, devletin sayıyla, hesap kitapla ilgili tüm işlerini görüştüğü, tüm ihalelerin denetlendiği, hesabının kitabının görüldüğü bir yerdir.

Bakın; gördünüz mü?! İşin içine ihaleyi soktuk mu bu devlet dairesinin neden yandığı konusunda da hemen önyargınızı belirttiniz işte... Valla yine ben bu konuyla ilgili önce genel kanımı aktarayım:

Türkiye'de eğer devlet dairelerinde bir yangın çıkarsa bilin ki bu yangın öncelikle arşiv dairesinde meydana gelen bir elektrik kontağından çıkmıştır veya birisi "yanlışlıkla"(!) elektrik kontağına sebep olmuştur! Devlet dairelerindeki elektriğin kontak yapması elektrik denilen şeyin aslında çok iyi bir şekilde terbiye edilebileceğini göstermektedir: Türk terbiyesi almış elektrik devlet dairelerinin –özellikle de vergi dairelerinin– arşivlerinde kontak yapacağını bilir! Sistemsiz Türkiye'de devlet daireleri yangınlarının bu kadar sistemli hale gelmesi pek hayra alamet değilse de; en azından kimi kazma devlet adamlarının bu konuda övünebileceği bir standart yakalanmıştır.

İşte Sayıştay yangını da aynen bu genel kurallara uygun olarak çıkmış bir yangındı. Yangının nasıl ve kimler tarafından çıkarıldığı her zamanki gibi belli değildi. Zaten bunun önemi de yoktu. Yangın dediğin çıkar! Çıkan yangına niye çıktın diyen bir Allah'ın kulu çıkmaz! Yangın kimseye danışmadan çıktıktan sonra itfaiye gelir söndürme çalışmalarına başlar. Artık bu çalışmaların ne kadar sürede biteceği kendiliğinden çıkan yangının direnişiyle, çıktığı binanın içindeki evrakı umumiyenin külliyetine bağlıdır.

Sayıştay büyük bir kurumdur. Bütün alacak verecek, ihale, satış, kurum dosyaları, raporlar vesair bilumum dosyalar burada saklandığından bu yangının öyle kolay söndürülemeyeceğini aklımdan geçirmedim desem yalan olur. Hatta "bu yangının kimlere ne fayda sağlamak için çıktığını merak ettiğimi" eşime söylediğimde eşim yine komplo teorileriyle uğraştığımı, yangının bir devlet dairesinde pekala nedensiz

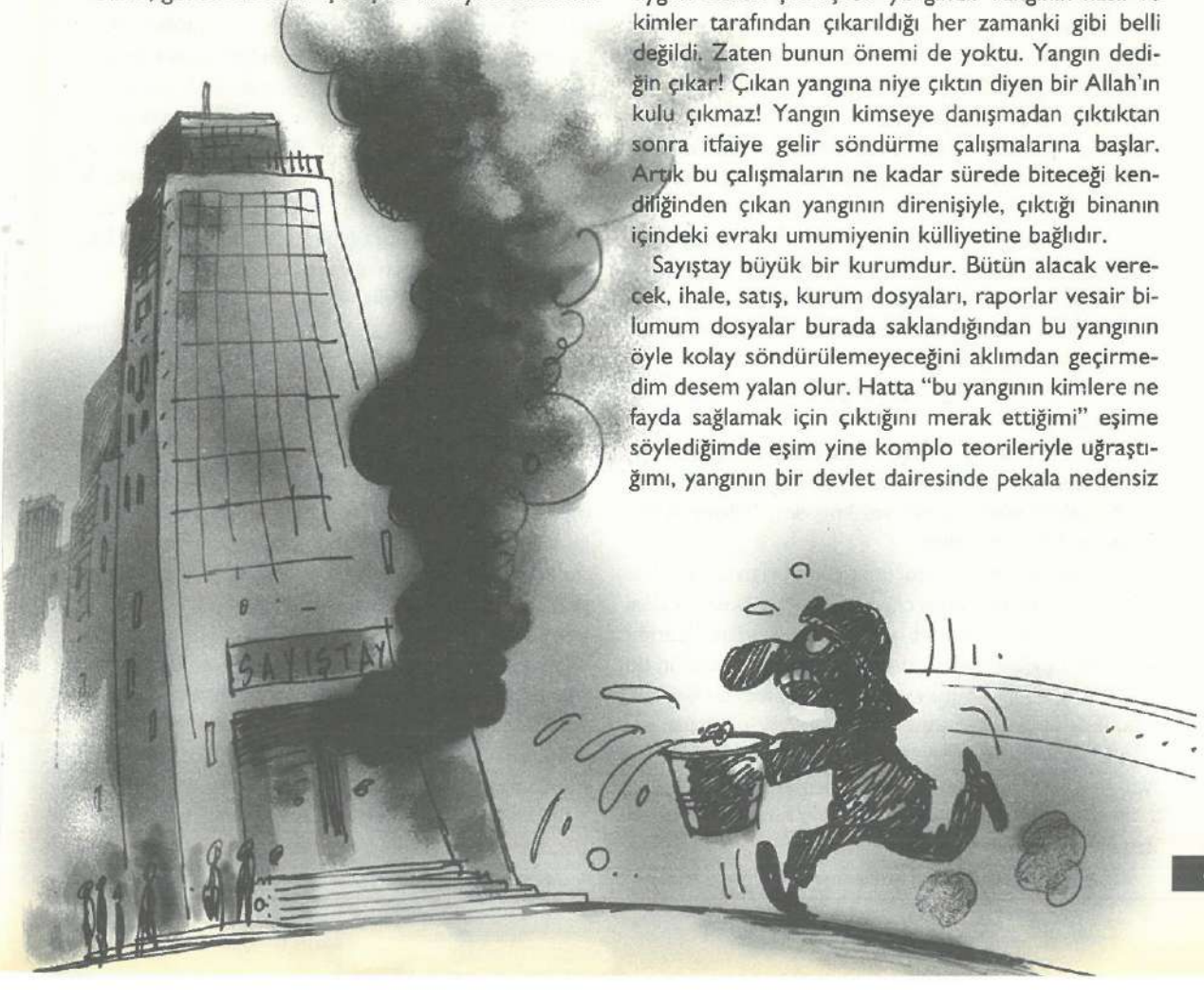

de çıkabileceğini söyledi. İçimden, eşimin Türkiye gerçekliğine bağlı olarak Türkiye yangınlarını tanımadığını söyledim. Açıktan bunu söyleyemedim; çünkü o zaman çok kızıyor ve kendisini aptal yerine koyduğumu düşünüyor.

Haberlerde Sayıştay yangını ile ilgili ilk gelişmeler böyleydi. Haber spikeri gelişmeleri ileriki saatlerde daha geniş vereceğini söylediğinde; sanki ileriki saatlerde yangının daha da genişleyeceğini de ifade ediyordu.

Çalıştığım dairede radyodan öğle haberlerini dinlediğimde yangının giderek büyüdüğünü öğrendim. İtfaiye yangını kontrol etme çalışmalarına başlamıştı ama fazla birşey yapamıyordu. Çünkü binaya sadece giriş kapısından girilebilirdi ve o kapıdan da yangın nedeniyle binaya girmek mümkün değildi. Anlaşılan bu yangın başka yangındı!

Hâlâ birinci gün. Akşam...

Televizyondan akşam haberlerini izledim. Sayıştay Başkanı yanan binanın önünden basına açıklamalarda bulundu:

"Evraklara değil binaya acıyorum... Ne de güzel yapılmıştı... Yerler parke; duvarlar lambri, tuvaletler tertemizdi. Yani böyle bir bina yakılır mı? Evrak mı?! Evrak dediğin nedir ki? Elinin kiri; bugün vaaar, yarın yok! Ama bina?! Bina öyle mi? İçin için yanarken o güzelim bina, benim de içim yanıyor valla!"

Sorulara geçildi.

"Yunan arşiv belgelerinin değeri konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye soru soran bir gazeteci Sayıştay Başkanı'nı şaşırttı. Başkan içinden; "Ulan yoksa bu iş Yunan gavurunun bir işi de bizim haberimiz mi yok?" diye geçirdiyse de bozuntuya vermeyip:

"Sayıştay binası yangınının Yunan arşiv belgeleriyle ne ilgisi olduğunu anlayamadım!" dedi sertçe...

"Efendim filanca gazete öyle yazmış da!" dedi soruyu soran muhabir...

Muhabirin söylediği filanca gazetenin orada bulunan muhabiri:

"Efendim bizim gazetede 'Yanan arşiv belgeleri' diye başlayan bir cümle bir harf yanlışlığıyla 'Yunan arşiv belgeleri' olarak yanlış yazılmış da..." diyerek durumu açıklamaya çalıştı.

Kimi gazeteciler bu duruma gülüyorlardı. Ama Sayıştay Başkanı'nın bina cayır cayır yanarken böylesi bir duruma gülecek hali yoktu! Bir yandan; "Lütfen ciddiyet beyler!" diyor; diğer yandan ise Yunan'ın bu işle bir ilgisi olup olmayacağını düşünüyordu Başkan. Malum olduğu üzere bu ülkede birçok olumsuz şey Yunanistan tarafından tezgahlanmaktaydı. Sayıştay yangınını da Yunan'a mı fatura etseydi ne?!

Bu düşüncelerle gelen bir soruyu anlamadan yanıtladı:

"İç ve dış mihraklı şer güçlerin parmağının olduğunu düşünüyoruz. Araştırmalarımızı çok yönlü sürdürüyoruz; failler bulunacaktır!" dedi.

Yanıt sırıtmalara neden oldu. Başkan ters birşey söylediğinin farkına vardı ama bu ters şeyin ne olduğunu bir türlü çıkaramadı. Çünkü cevabı vermişti ama soruyu anlamamıştı! Eee, ne vardı bunda; her tür soruya uygun bir cevap vermişti ya! Ama gazeteci tayfasının sırıtması gülmeye dönüşmüştü. Başkan yanındaki Özel Kalem Müdürüne "N'ooldu?" dercesine baktı. Özel Kalem Müdürü Başkan'ın kulağına eğilerek soruyu tekrar etti:

"Efendim; Sayıştay'a bu kadar çok evrakın gelmesinin nedenlerini ve bu alanda bürokrasiyi aza indirmenin mümkün olup olmadığını soruyorlar!"

İkinci gün...

Yine akşam haberlerini izliyorum. Haber artık üçüncü dördüncü sıraya düşmüş ama görüntülü... Ön planda itfaiye müdürü kendisine sorulan yangının durdumu ile ilgili soruyu yanıtlamaya başlamıştı:

"Efendim, evvela bu imkânı bize verdiğiniz için kanalınıza çok teşekkür ederiz. Görüldüğü üzere yangını söndürme konusunda yürüttüğümüz hummalı çalışma devam etmektedir..."

Gerçekte itfaiye elemanlarının hummalı çalıştığı yoktu. İtfaiyeci kameranın kendisine çevrildiğini gördüğünde ancak işe sarılıyordu. Bu görüntüler eşliğinde itfaiye müdürü itfaiyenin kapıdan binaya giremediği için yangına müdahale edemediğini; bu yüzden binanın yan duvardan bir delik açılarak binaya girmeyi deneyeceğini söylüyordu. Arşiv bodrum katındaydı; bodrum katı ise toprak seviyesinin altındaydı. Bu nedenle yan duvarlardan delik açıp arşiv dairesine girmek için önce toprağı birkaç metre kazmak; kazılacak çukurdan binanın duvarına iş makinalarıyla delik açmak gerekiyordu.

İtfaiye müdürü bir süre bu bilgileri verdikten sonra çok önemli bir yaraya parmak basacağını söyleyerek:

"Tüm bu çalışmayı gerçekleştireceğiz. Ama bizim de itfaiye olarak sorunlarımız var. Canını dişine takarak her türlü afete karşı cansiperane bir şekilde mücadele eden itfaiyemiz yasalarla elinden alınan ekonomik ve sosyal haklarına kavuşturulmalıdır. Zorunlu tasarruf fonundan biriken paralarımız faiziyle birlikte bizlere en kısa zamanda ödenmelidir. Devletten bu isteğimizin en kısa zamanda yerine getirmesini bekliyoruz. Eğer bu gerçekleşmezse evlerimizde geçim yangını daha da büyüyecektir. Bu yangını itfaiye olarak biz bile söndüremeyiz..."

Spiker: "Efendim yangına dönsek..." diye araya girecek oldu. Ama nafile. İtfaiye müdürü bir daha karşısına böyle bir fırsat çıkmayabileceğini düşünerek fırsat bu fırsat deyip anlatmaya devam ediyordu...

"Yangındayız kardeşim; mutfağımız yanıyor! Millet

itfaiyeciyiz deyip birşey olmaz sanıyor! Aldığımız üç kuruş maaşla mutfağa para yetiştiremiyoruz. Allah seni inandırsın, çoluk çocuğun okul masrafları; ev kirası, giyim kuşam derken ay sonunu zar zor getiriyoruz. Bundan iyi yangın mı olur. Mesela benim aylığım şu kadar..." diye cebinden önceki ayın bordrosunu çıkarmaya çalıştığı sırada kamera spikere.zom yaptı. Spiker itfaiye müdürüne teşekkür ederek merkez stüdyoya dönerken itfaiye müdürü elindeki bordroyu kameraya gösteriyor, "cepteki yangını" belgelemeye çalışıyordu.

Bu arada Başbakan'ın Sayıştay yangınına çok üzüldüğü verilen haberler arasındaydı. Başbakanlığa yakın olan binanın önünden gelip geçerken Başbakan konvoyu durdurup yanan binanın önüne giderek ilgililerden bilgi alıyor; başını yana sallayarak; "Cık... Cık..." çekiyor; üzüntüsünü böyle belli ediyordu. Bir de "Bu yangını hiiç mi hiç içine sindiremediğini; itfaiyenin yangını söndüremediğini" söylüyordu Başbakan. Habere göre Başbakan ilgililere yangının tez elden söndürülmesi için talimat veriyor; bu yangın sürdüğü sürece hem dışarıda Türkiye'nin büyüklüğüne gölge düşeceğini; hem de ülkede bir güvenlik sorununun yaşanacağını söylüyor ve kaygılarını belirtiyordu...

Üçüncü günün sabahı...

Televizyonda Sayıştay yangınının sürdüğü haberi geçtiğinde çayımın sonunu yudumluyordum. Giyindim, eşime hoşçakal deyip işe gitmek üzere yola çıktım. Sayıştay binası çalıştığım dairenin yolunun üzerindedir. Minibüs hattı Sayıştay binasının önünden geçer. İşe giderken şöyle bir uğramaya karar verdim.

Minibüse bindim ve Sayıştay binasında ineceğimi söyleyip parayı uzattım muavine. Muavin paranın üzerini verirken Sayıştay binasını son günlerde üzerinde durulan büyük bir ihale davasını almış olan çok büyük bir şirketin yakmış olabileceğini söyledi, bilmiş bilmiş... Bir başka yolcu buna karşı çıktı ve binayı hayali ihracatçı bilmemne firmasının yaktığından şüphelendiğini söyledi. Üçüncü bir yolcu binayı başka kamu kurumlarının da istediğini, verilmediği için de hınç çıkarmak için binayı isteyen ama alamayan kamu kuruluşlarından birisinin ateşlemiş olabileceğini ileri sürdü. Bu görüşe öndeki bir bayan itiraz ederek kamu kurumları arasında böyle bir rekabetin olamayacağını; Sayıştay yangınını ise büyük ihtimalle orada çalışan kendini bilmez işçi tayfası tarafından çıkarılmış olabileceğini söyledi. Kadın yolcuya göre sigaranın zararları sadece sağlıkla sınırlı değildi ve böyle yangınlara da sebebiyet veriyordu. Zaten geçtiğimiz günlerde tatil beldelerimizin birisinde çıkan yangın da sigara izmaritinden çıkmamış mıydı?!

Sayıştay binasının önünde minibüsten indim. Kapıda bir kalabalık vardı. Belki de yine Başbakan ziyarete gelmişti... Hayır... Gelmemiş; akşam geç saatlerde bir uğramış, bir ihtimal bu akşam yine "iş çıkışı" şöyle bir uğrayabilirmiş. Ben bu bilgileri orada konuşulanlara kulak kabartıp öğrenmeye çalışırken iki kişi birbirine bağırmaya başladı. Bunlardan birisini hemen tanıdım: İtfaiye Dairesinin Başkanıydı. Diğerinin kim olduğunu ise çok geçmeden anladım: Binayı yapan müteahhit... İzleyenler olarak konuyu da çok geçmeden öğrendik: Efendim, hani itfaiye içeriye girmek için toprağı kazacak ve iş makinalarıyla bodrum katının duvarına bir delik açacaktı ya; işte bu deliğin açılmasına müteahhit karşı çıkıyordu! Sebebi ise gayet basitti; temelde çökme meydana gelebilirdi; bu durumda binanın tamamı zarar görebilir; fatura da müteahhide çıkarılabilirdi. İleriyi gören müteahhit durumu kurtarmak istiyordu... İtfaiye Dairesi Başkanı ise başka çareleri olmadığını, binayı deleceklerini söylüyordu. Müteahhit; "Binayı deldirmem!" deyip yırtınıyor; İtfaiye Dairesi Başkanı "Deleriz kardeşim! Bir kere delmekle birşey olmaz ulan!" diye yaygarayı basıyordu. Delme dalaşı bir süre daha sürdükten sonra işin rengi İtfaiye Dairesi Başkanı'nın şu sorusuyla değişti:

"Ne demek delersek bina çöker? Yoksa malzemeden çaldın da çöker diye mi korkuyorsun?!"

Müteahhit:

"Bunu da nereden çıkardın?!" deyip yumruğunu havada salladı. Durumun vehametini görüp araya girdik, kavgacıları ayırdık. Çok kızmış olmasına rağmen müteahhit daha fazla üstelemeyerek arabasına binip gitti. Ortalık sakinleşince İtfaiye Dairesi Başkanı, bu durumda malzemeden çalındığından emin olduğunu dile getirdi. Kalabalık da bu yönde fikir beyan ediyordu.

Daireye yetişmek için oradan uzaklaşırken tartışmada kimin haklı olduğunu çıkarmaya çalışıyordum.

Üçüncü gün. İkindi...

Ofiste yemek sonrasında sabah bakamadığım gazeteleri önüme aldım. Çaycımıza söylediğim okkalı kahvemi yudumlarken gazetelere göz gezdirmeye başladım. Yangına ilişkin haberler azalmıştı. Konuyla ilgili bir tartışma dikkatimi çekti: Yangın nasıl söndürülmeliydi? Şimdi bu sorun tartışılıyordu. Bu konuda farklı iki görüş çarpışıyordu. Bunlardan birisi İş Güvenliği Müşaviri olan bir zatın görüşüydü. Aynı zamanda yangın söndürme bilirkişisi olarak görev yapan bu zata göre yanan evrakı su sıkmayla söndürmek mümkün değildi. Yangını söndürmek için önce binayı boşaltmak; ardından boş binaya karbondioksit veya azot gazı vermek gerekiyordu. Böylece yangın kısa sürede boğulmuş olacaktı. Müşavir sözlerini şöyle bağlıyordu:

"Bilimsel çıkan yangını yine bilimsel söndürmeliyiz. Bilirkişi olarak bilimsel çalışma metodlarını öğren-

memiz gerektiğini bir kez daha vurgulamak istiyorum. Bu konuda hâlâ ilkel yollara başvurmakla bu iş olmaz; binanın içi su ile dolmaz! Bu durumda yangın hallolmaz!"

Bu görüşe Belediye Başkanı Semih Köçekçe şiddetle ve hiddetle muhalefet ediyordu:

"Ne demek yangın suyla söndürülmezmiş?! Yangının düşmanı sudur! Binlerce yıldır atalarımız yangını suyla söndürmüşlerdir. Buna karşı çıkan atalarımızın tecrübelerine karşı çıkmış demektir. Hem çok bilen gelsin söndürsün! Öyle köşesine çekilip karbondan marbondan bahsederek cav cav etmek olmaz; bu yangın böyle son bulmaz! İtfaiyeci arkadaşlarım bu işi bilirler. Dün sabah topladım hepsini, yangını nasıl söndüreceğimizi sordum. Hep bir ağızdan hiç bir tereddüt göstermeksizin 'Suyla!' diye cevap verdiler. Bu da gösteriyor ki hepsi bu işin uzmanı!"

Gazetelere bu tartışmayla ilgili daha başka şeyler de yansımıştı. Ama bu kadar soytarılık okumak yeter deyip gazeteleri bir kenara bıraktım.

Üçüncü günün akşamı...

Sayıştay Başkanlığının yaptığı bir açıklama haberlerde okundu. Açıklamada "Sevinerek ifade etmeliyiz ki, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından düzenlenen 20 Haziran tarihli teknik raporda; binamızda herhangi bir göçme tehlikesi bulunmadığı veya binamızın toptan güvenliğini etkileyecek herhangi bir ağır hasar olmadığı gözlenmemiştir." denildiği söyleniyor ve İtfaiye Dairesi Başkanı ile müteahhit arasındaki tartışmaya son nokta koyuluyordu. Bu arada başka ilgili kişilerin açıklamaları da basına yansıyordu. Üzerinde en çok durulan mesele ise yangının bir sabotaj sonucu çıkıp çıkmayacağıydı. Konuyla ilgili Ankara Valisi Hüsmen Göbelek şunları söylüyordu:

"Sabotaj sadece bir iddiadır. Bu konuda sabotaj gibi başka iddialar da vardır. İlerde bir durum değerlendirmesi yapıp iddialardan birisini favorize edeceğiz elbette. Ama bugünden iddialar arasında birisini öne çıkarmamız Anayasanın eşitlik ilkesine aykırıdır. Anayasaya dayalı bir hukuk devleti olarak bu tür bir hukuksuzluğa alet olmayacağız."

Ankara Emniyet Müdürü Kamil İlginç ise şu değerlendirmeyi yapıyordu: "Şu ana kadar kimseyi gözaltına almadık. Bu da gösteriyor ki sabotajlık bir durum yoktur. Eğer ilerde birisini gözaltına alırsak bu bir sabotaj olduğunu gösterir. Bekleyelim, görelim; Mevlam neyler; neylerse güzel eyler!"

Bu açıklamaları dinleyen eşim yüzüme bakarak:

"Bak; ben sana demedim mi?!" dedi.

Ses çıkarmadım. Kafamı iki yana sallayarak tuvaletin yolunu tuttum. Bu sırada televizyonda Başbakan'ın görüntüleri yayınlanıyordu: Başbakanlıktaki çalışmasını bitiren Başbakan evine giderken yangınla ilgili o günkü bilgileri alıyordu.

Dördüncü gün...

Öğleyin arkadaşlarla yemekte sohbet ediyorduk. Sohbetin konusu Sayıştay yangınıydı. Arkadaşlardan birisi bu kadar modern bir binanın yangına karşı önleminin alınmamış olmasını yadırgadığını söyledi. Bir diğeri önlemlerin alınmış olduğunu, binada otomatik olarak yangın söndürme sisteminin olduğunu duyduğunu, ama nedense çalışıp çalışmadığını anlayamadığını söyledi. Üçüncü bir arkadaş da bu yönde şeyler duyduğunu ama binanın yangın söndürme sisteminin takıldığını, sadece şalterin eksik olduğunu belirtti.

Ben bu işe bir türlü akıl erdiremiyordum. Zaten derdim de işin teknik yönü üzerine düşünmek değildi. Ben ilk günkü düşüncelerimi koruyordum. Bu ülke insanı en modern yangın söndürme cihazlarına rağmen binayı yakar; yanan kıymetli evrakın seyrine bakar! Bunu hiçbir güç engelleyemez. Bugün Sayıştay, yarın bir vergi dairesi, diğer gün bir başkası... Bu değiştirilemez bir Türkiye gerçekliğidir.

Akşam eve dönüp televizyon haberlerine baktığımda Sayıştay yangını ile ilgili bugünkü tartışılan konunun öğle yemeğinde yaptığımız sohbet olduğunu öğrendim. Konunun bu kadar merkezi olmasının sebebi de biraz sonra haberlerde açıklandı. Yangın söndürme çalışmaları sırasında bir kişi elinde bir şalter ile binanın etrafında görülmüş, durumundan şüphelenilerek polis tarafından sorguya çekilmişti. Polis sorgusunda şahıs, bu şalteri binanın içine bırakması için müteahhit tarafından kendisine para verildiğini söylemişti. Bu bilgi üzerine müteahhit tutuklanmıştı. Elleri kelepçeli bir vaziyette polis merkezine götürülen müteahhit televizyon kameralarına birşeyler anlatmaya çalışıyordu: "Yok birşey ya! Yav, çekmesene kardeşim, birşey yok! Sadece kahraman polisimiz benim yangınla ilgili görüşlerime başvurmak istemiştir, ben de elimden gelen her türlü yardımı polisimize yapıp gerçeğin aydınlığa çıkması için çaba harcayacağım... Olayı bu kadar büyütmenin alemi yok! Çekmeyin ulan!"

Sonraki günler...

Beşinci gün gazeteler halen sürmekte olan Sayıştay yangınının sorumlusunun binayı inşa eden müteahhitlik firması olduğunu yazıyordu. Sorgusu süren müteahhidin önümüzdeki birkaç gün içinde mahkemeye sevkedileceği söyleniyordu.

Altıncı ve yedinci günler yangın sönmemişti; müteahhidin sorgusu sürüyordu. Bu arada süren bir şey daha vardı: Yangının nasıl söndürüleceği konusunda İş Güvenliği Müşaviri ile Belediye Başkanı arasında dalaş! Belediye Başkanı İş Güvenliği Müşaviri'nin "artık bittiğinden" dem vuruyordu. Yangının ancak karbondioksitle söndürülebileceğini iddia eden müşavir ise, belediye başkanının kendisine yönelik söylediği "O bitti artık!" şeklindeki sözlerinin açık bir tehdit

Buz balesi

A. KARABAĞ

Zamanötesi işten
zamanaşımına uğramıştı sevgi
Hastalanmıştı aşk virüsü

Katılmasaydı buz balesine
Görmeseydi paten fırtınasını
Duymasaydı balerin çekişmesini
Hastalanmayacaktı
aşk virüsü

Çağın yatalağıydı sevgisi
Sonunda
hekimi atladı
eczanenin kapısını çaldı
– Hastayım dedi sevgiye
uyar ilacınız var mı
– Benim dedi Eczacı Sevgi ellisinde
el değmemiş ellime
– Siz hiç âşık olmadınız mı
– Hem de nasıl
– Kime
– Kendime
kendimi bildim bileli
– Sevgiyi öldürmüşsünüz dedi
(kaçmalı)
Oracıkta koşumlandı
aşk virüsü.

olduğunu, yargıda kendisiyle hesaplaşacağını söylüyordu.

Bu arada Başbakan'ın yangına ilgisi de sürüyordu. Sekizinci günün akşamı Başbakanlık binasından çıkıp yangın yerine geldi. Manzara yine aynıydı. Kimi yerlerden duman sızıyordu. İtfaiye Dairesi Başkanı kendisine yeni bir gelişme olmadığını bildirdiğinde fazla şaşırmadı. Devlet dairelerinde değişimin öyle kolay kolay gerçekleşmediği tecrübeyle sabitti. Durum vahimdi, acıydı. Buna ancak şiir yazılabilirdi. Eve doğru giderken duman, alev, zaman, değişim, evrak, sicil, devlet, kaygı ve sindirmek gibi kelimelerin de yer aldığı dizeler kurmaya çalışıyordu.

Dokuzuncu günün akşamı işten eve dönüp televizyon haberlerini beklerken haber spotlarının geçtiği banttan şunları okudum: "Flaş haber... Flaş haber... Sayıştay Yangını söndürüldü... Canlı bağlantılarla az sonra!!!"

"Nihayet!" dedim kendi kendime... "Az sonra" –yaklaşık kırkbeş dakika sonra– başlayan haberlerin ilk sırasındaydı Sayıştay Yangını... Olay mahalliyle canlı bağlantı kurulduğunda gözlerim binayı aradı. Binanın bir bölümü yoktu, yıkılmıştı! Canlı yayında İtfaiye Daire Başkanı şunları söylüyordu:

"Evet, olay gerçektir... Yangın sönmüştür! Vatana millete hayırlı uğurlu olsun..."

Spikerin yangının nasıl söndürüldüğü yönündeki soruyu İtfaiye Dairesi Başkanı kısa bir süre düşündükten sonra şöyle yanıtladı:

"Kendiliğinden olmadı elbette... Kendiliğinden yangın sönmez! İtfaiye ne güne duruyor? Biz bugünler için varız, biz yangınları söndürmek için varız! Bu yangında da durum değişmemiştir. Çook çalıştık çok... Efendim durum şöyle gelişti: Binanın bodrum katından içeriye girmek için cephe duvarının dışında bodrum seviyesine kadar bir çukur kazdık. Daha sonra buradan duvarı delelim ve yangının olduğu bodrum katına girelim istedik. Deldik duvarı. Fakat bu sırada büyük bir çökük yaşandı. İşte şu sağ taraf bu esnada çöktü. Sayısını henüz tam tespit edemediğimiz itfaiyeci arkadaşımız göçük altında kaldı. Bir bölümünü kurtarıp ayakta tedavi ettirdik. Durumu ağır olan bazı arkadaşlarımız devlet hastanesine sevkedildi. Bir bölüm arkadaşımız hâlâ göçük altında, kurtarma çalışmalarımız sürüyor. Fakat arkadaşlarımızı kurtarmaya çalıştığımız esnada çok önemli bir gerçekle yüzyüze geldik. Yıkıntılar arasında bodrum katına doğru bir dehliz açılmıştı. Birkaç arkadaşımızı durumu yerinde incelemek üzere dehlize gönderdik. Gidenler bir süre sonra sevinçle dışarı çıktılar ve yangının söndüğü haberini verdiler! Her ne kadar içeriye girdiğimizde kurtarılacak birşey kalmamışsa da yangını denetimimize almış durumdayız. Soğutma işlemleri başlatılmıştır. Yangının söndürülmesi konusunda emeği geçen, yardımda bulunan tüm kurum ve kuruluşlara, itfaiyeci arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. "

Birkaç gün sonra müteahhit ve para vererek binaya şalter attırmaya çalıştığı iddia edilen zat mahkemeye sevkedildi. Mahkeme para alarak şalteri içeriye atmaya çalışırken suçüstü yakalanan şahsı binaya sabotaj yapmaktan tutuklarken, müteahhidin delil yetersizliğinden tutuklanmasına gerek olmadığı kanısına vardı. Serbest bırakılan müteahhit televizyon kameralarına şunları söylüyordu:

"Yazık oldu güzelim binaya... Ben binanın temelini bu kadar eşmeyin, duvarları böyle deşmeyin; şeyini çıkaracaksınız demiştim. Nitekim dediğimiz olmuş, işin şeyi çıkmıştır. Bu arada belirteyim ki, bizim bu olayda bir suçumuzun olmadığı da kanun önünde açığa çıkmıştır. Eğer elele verirsek daha iyilerini yapabiliriz. Bizde bu ilim ve irfan mevcuttur."

Cemile

EROL NACAR

1

Tavuk evliliği yapmıştı
Cemile.
Her gün
Saç baş,
Yaka paça kumasıyla
Cemile...
.....

2

Hep
Ağırlığını duyardı
Yağlı saçındaki pomadın,
Kollarda taşınarak yatmanın
Ve
O
Yatağın
Bir parçası olarak kalmanın
Cemile

3

Yok mu ki,
Ele bakmanın acısı...
Önce baba evi,
Şimdi el kapısı.
Sen ki,
Bu evin bir eşyası.
Eyvah,
Ev kadını Cemile!

4

Kap kacak,
Süpürge tabak,
Yorgan, yatak
Hep böyle mi olacak Cemile?
.....

Ederi altı nüfus bir aile.
Bir maaş ki
Eve varmadan eriyor.
Genç te,
Dinç te,
Güzel de,
Çalışmak istiyor Cemile...

5

Çalışana iyi gözle bakmazlar
Cemile.
Patronu, kaynı, yeğeni,
Kalfası, ustabaşı,
Göz dikerler kalçana, memene
Cemile.
Doğru da!
Öyle de olur da!...

Ama,
Evde oturana
Bakkâlı, kasabı,
Çapkını, bıçkını mahallenin
İyi gözle mi bakarlar
Cemile?

6

İş buldu,
Çalışacak!
Yolda her gördüğünde korktuğu
Kamyonlara filtre yapacak
Cemile.

7

İşçilerle tanışacak,
Ki...
Her bir hakkı

Yumruk yumruk alarak,
Yeniden doğacak Cemile.

8

Kamyonlardan
Daha çok korkardı onlardan,
Pankartları ellerinde
Sokaklara çıkarken.
Şaşacak,
korktuğu çok şey olduğuna
Dünyada
Boşu boşuna
Cemile.

9

Polisten de korkardı
Cemile.
Karakola düşmek
Kerhaneye düşmekle birdi.
Vay,
Kadın başına
Cemile!

10

hamiledir de Cemile.
korkmayacak ve utanmayacak
İçeriye düştüğüne.
Yemin etmiş,
Güzel elbiseler yerine
Güzel bir dünya vereceğine
Bebeğine
Cemile.

11

Su,
Toprak
Ve
Işık olmadan...
Belki de
Yarınına doymadan,
Yani yatarken içeride...
Bebeğinden önce
Umudunu büyüttü Cemile.

12

Barikatlara,
Polis kovalayan
Kavgalara sarıldı Cemile.
Çıkarsız
Dostlar kazandı
Ki,
Candan yakın...

Ölümüne
Omuz omuza Cemile.

13

Ne kadar çok Cemile vardı!
Kimi ela gözlü,
Kimi yaşmaklı.
Gecekonduda pazen kumaş,
Şalvarlar;
Yalılarda
Hint ipeği geceliklerle,
Mor, pembe, allarla...
Ve,
İnce belli kristal bardaklar tutan,
Vitrin süsü olarak taşınan,
Gülmeden kahkahalar atan,
Cemileler tanıdı Cemile.

14

Yatağın da,
Fabrikanın da bir parçası;
Gezegenin
Karanlık ufkunda
Esir gözlerinin ışığı var.
Bu yüzdendir
Yanıyorca
Gelincik yüklü tarlalar Cemile,
Cemile...

RESSAM ALİ ZÜLFİKAR:

"5000 yıl kadar eski, 5000 yıl kadar renkliyim!"

SÖYLEŞİ: GÜNEY

Ressam Ali Zülfikar 13. kişisel resim sergisini 24 Mayıs - 6 Haziran 2002 tarihleri arasında Almanya'nın Köln kentindeki Alterfeuerwache Sergi Salonu'nda açtı. Güney dergisi olarak Ali Zülfikar'la sergisi ve sanatı üzerine söyleştik.

GÜNEY: Seni resim yapmaya iten etkenler neydi?

ALİ ZÜLFİKAR: Her sanatçı ve yazar arkadaşımın yaşamında önemli dönüm noktaları vardır. Benim etkilendiğim olay çocukluk yıllarıma dayanır. İlkokulda yaşadığım bir olay üzerine resime başladım. O dönem ilkokul öğretmenim, yöremizin ve sınıfımızın en güzel kızı olan "çocukluk aşkıma" resim yapmaya başladı. Bütün çocuklar öğretmenimizin başladığı resme bakarak tamamlamasını bekliyordu. O resmi beynime öylesine kazımışım ki; resmin aynısına yakın bir çalışma yaptım. Öylesine dalmışım ki, etrafımı çeviren arkadaşlarımı ve öğretmenimi bile görmedim. Tam bitirdiğim sırada, öğretmenimi fark ettim. Öğretmenim beni, sıkıca havaya kaldırıp attı. Sonra yanaklarımdan öptü. Beni döveceğini beklerken, bu sıcacık dokunuşu beni etkiledi. O resim beni çok etkilemiş ki, bu resmi hâlâ hatırlıyorum. Ağaca yaslanmış, kaval çalan bir çoban, yanına yatmış, kaval sesiyle mest olmuş köpeği ve bu sesin derinliğiyle otlayan koyunları çizmişti. Ve böylece resime olan ilgim, gitikçe arttı. Bu ilgi, ortaokulda birincilik ödülü getirmişti.

GÜNEY: Yetiştiğin çevrenin/bölgenin resimlerin üzerinde nasıl bir etkisi oldu?

ALİ ZÜLFİKAR: Her aydın, her yazar ve her sanatçı arkadaşım dünyayı kendi yaşadığı coğrafyanın izleriyle yorumlar. Aldığı gıdanın gücüyle sanlır, onun etkisiyle tavır belirler. Ben de konularımı toprağın doğurganlığıyla yoğurup, doğanın renkleriyle beziyor, umuduyla arşınlıyorum. Doğanın yaratıcı devingenliğini, yaşadığı değişimi işlerken yorum katıyorum. Bazen, bir serinlik dalgasıyla yaşamı bir pencerenin önünden izler gibi izliyorum. Renklerimdeki akış, yüreğimde bezediğim harmoni bu yörenin renkleridir. Doğal renklerden resimlerimi beziyorum. Ben sıcak canlıların en zeki, en ateşli özelliğini irdeliyorum. Yani, insanları. Bazen, bu yakıcılığı suyun dindirici gücüyle kor bir buğuyla beziyorum. Bu buğu, farklı renkleri ve tonları çıkardı karşıma. Bazen, tarihi yorumlarken, bu renklerin yaşlılığıyla bütünleştiriyorum. Geleceği anlatırken, yaşadığım köylerin tipik özelliklerini ve o köylerdeki kaya oymalarını, rölyeflerini ve kazılarını, kervansarayları ve aşklarını bezedikleri kilimlerini zaman zaman kendime ilham kaynağı olarak seçiyorum.

ALİ ZÜLFİKAR

1970- yılında Yavuzeli'nde doğdu. Resim sanatına ilkokulda başladı. 1985 yılında ortaokullararası resim yarışmasında birinci olarak ilk ödülünü aldı. 1989 yılında başladığı üniversite öğrenimini bitirmedi. İlk resim sergisini 1992 yılında Fırat Üniversitesi'nde karma bir sergi ile açtı. Bu sergiden sonra Elazığ'da yerel basın ve TV kanallarında programlara katıldı. 1993 yılında Gaziantep'te bir otobüs durağında açtığı resimli-şiir sergisi yankı uyandırdı. Burada bir çalışması Gaziantep Emniyet Müdürlüğünce tahrip edildi. 1993 yılında tekrardan Mimar Sinan Akademisi'ne başvurdu ancak, Akademi'ye alınmadı. 1995 yılında Elazığ Üniversitesi'nden politik nedenlerden dolayı sürgün edildi. 1997 yılında Almanya'ya gelmek zorunda kaldı. Çalışmaları çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandı. Televizyon kanallarında ve radyolarda değişik sanat programlarına katıldı. 13. kişisel resim sergisini geçtiğimiz günlerde Köln'de açtı.

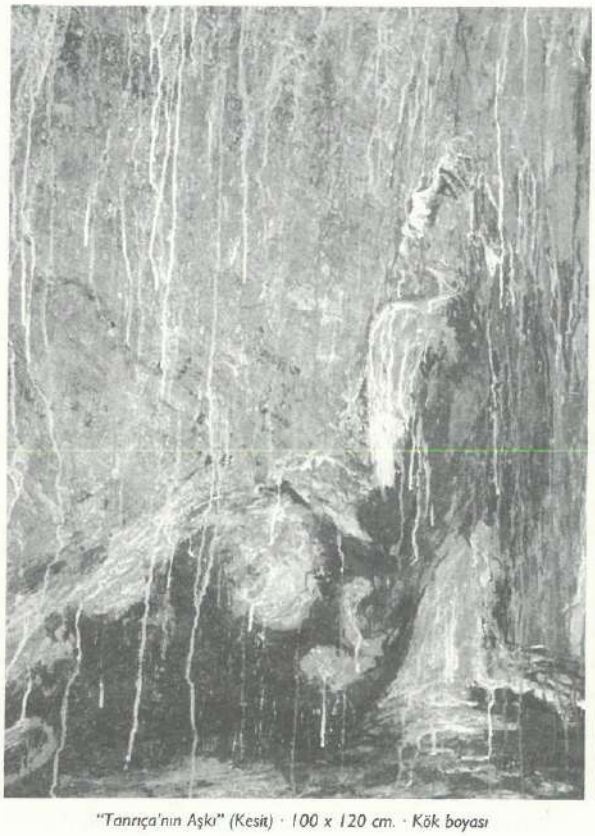

"Tanrıça'nın Aşkı" (Kesit) · 100 x 120 cm. · Kök boyası

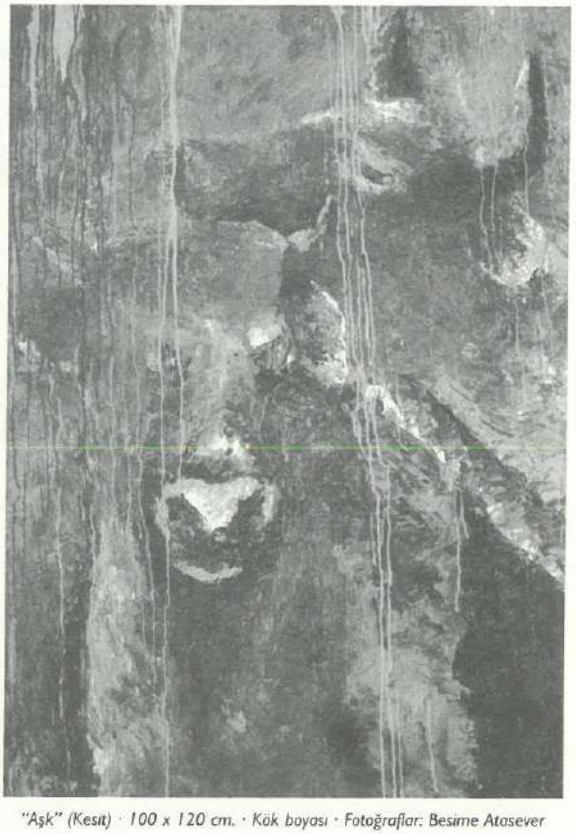

"Aşk" (Kesit) · 100 x 120 cm. · Kök boyası · Fotoğraflar: Besime Atasever

GÜNEY: Serginin ismi "5000 yılın renkleri"... Neden?

ALİ ZÜLFİKAR: Mezopotamya ve Anadolu, medeniyetlerin ve insanlık tarihinin en yaşlı çınarı... Bu çınarın dalları zaman zaman budanmış, zaman zaman da doğa şartlarına ve rüzgara karşı halaya durmuş. Bu çınar zaman zaman, aşkların, gelenek ve ananevi değerlerine adak olmuş bir fısıltılı rüzgarı. Bu çınar ki; her asrı bağrında taşıyarak kaya oymalarıyla yuva, kervansaraylarla ahbap, yelkovan kuşlarıyla muhabbet etmiş bir değer. Bu anlamıyla sergime, köklü ve bir o kadar değerli yaşanılan bütün bu değerlerine bu mirasın adını verdim. Buradaki sanatsal motiflerin derinliği, insanı mest eden sadeliği ve yüceliği insana şapkasını çıkarıyor. Bu açıdan bu serginin anlamı hem çok köklü, hem de bir o kadar kendine ve sanatına yansıyan bir gerçeklik. Bu gerçekliğin ve aşkların yeniden gün ışığına çıkarılmasını, onların yeniden sanatsal motiflerimle işlenmesini ve sorgulanmasını hedeflemiştim.

GÜNEY: İlk resimlerinde devrimci bazı kişilikleri motif olarak seçmişsin. Son resimlerinde bu yok... Bu değişimin kaynağı ne?

ALİ ZÜLFİKAR: Sergide tarz arama belirlemesi hakim gelebiliyor. Bu da, benim seçimim. Önceki resimlerimin bir tarihi var. Şu anki resimlerimin ise, bir o kadar derinliği ve tarzı var. Bu bir çelişki, bu bir dönüşüm, bu bir gelişme. Doğanın devimimi ve gelişimiyle orantılı bir gerçeklik. Bu açıdan, önceki resimlerim daha çok, konunun sloganik ve kesinliğiyle ilgiliyken, son resimlerim bu konunun derinliği ve bu derinliğin irdelenmesiyle ilintili. Bu sergimde konu olarak farklı dönemleri ele almaya çalıştım. Bunu yaparken değişik biçimler kullandım. Böyle bir değişim şüphesiz cesaretli adım atmayı gerektirir. Ben bu adımı attığımı düşünüyorum. Sergilediğim çalışmalarımda, kendini tekrar eden, dogmatik tarza karşı acımasızca saldırdığımı düşünüyorum. Kadının gücünü, aşkın gücünü, sevdanın derinliğini, mücadelenin yakıcılığını işlemek; hele de bu süreçte, postmodernizme karşı ayakta bu kadar bağırarak konuşmak çok zor bir iş. Bu sergiyi besleyen kaynakların kökleriyle insanların bir bağlantı kurmasını hedeflemiştim. Bu açıdan, isabetli bir sergi oldu. Bana göre, resim sanatında benim oturtmuş olduğum tarz oldukça yeni olan bir tarz. Sergi defterine eleştirmeninden, sanatçısına, aydınına, emekçisine kadar bir çoğunun yansıyan görüşlerinde de bu çalışmalarının yeniliğine vurgu yapılıyor.

GÜNEY: "Yeni" olarak adlandırdığın tarzı biraz açar mısınız? Nedir sanatınızda "yeni" olan?

ALİ ZÜLFİKAR: Bu tarzda, doğal kök boyalarıyla, yağlı boya maddeleri karışımından oluşan, özgün bir teknik var. Bu tekniğin avantajı, duvarı ve toprağı his-

settiriyor sanatçıya ve izleyenlere. Bu tarzın hedefi, halkın yarattığı sanatsal ve yaşamsal kültürel değerleri, motifleri, imgeleri derinleştirerek, köklü bir tarih tonu vermek, onları akıcı kılmak, onları tonlarla akıtarak bir mozaik yaratmak eğilimidir. Resme baktığınızda kendinizi pencerenin arkasında hissedersiniz. Dünyayı ve doğayı yağmurlu bir havanın buğusuyla yorumlarsınız. Bazı ressamlar, resim bittikten sonra boyayı akıtmaya çalıştılar. Bu da ya resmin derinliğini ve harmonisini bozup farklı bir tarz yaratıyordu; ya da, ana motifleri arka plana iterek, ressamla çelişen renk karmaşası ve amatörlüğü yaratıyordu. Ayrıca, boya tekniği olarak zaman zaman doğal renkleri ressamlar kullanmış ama, bu bilinen bir tekniğin dışına taşınmamıştır. Bu anlamda çalışmamı "özgün teknik" olarak adlandırıyorum. Piyasada, pigment olarak bilinen bu tekniğin kaynağı gereği ben de öyle kullanıyorum. Boya akmalarını resmi bitirdikten sonra değil de, çalışmanın içinde kullanıyorum. Bu benim tekniğimin birinci özelliği. İkinci özellik ise, resim sanatında kullandığım farklı boya tekniklerini kullanmam. Bu resme farklı bir yorum katıyor. Benim resimlerimde bu yorumu mozaikleştirme eğilimi şeklinde bulabilirsiniz. Resime yayılışına göre, renkler arasındaki diyaloğu ve dostluğu kurmak gerekir. Bu açıdan, bu önemli bir özelliktir. Diğer önemli özellik ise, dünyayı yorumlama, yaşamı sorgulama gücüdür. Resim devamlı akıcılığı ve devinimi kendine ilke edinmiş, yeniliğin ve akıcılığın tonlarını taşımasıyla da farklı bir özellik taşıyor. Bu teknik, devamlı dinamizmi aşılarken, insanda hayat devam ediyor hissini uyandırıyor.

GÜNEY: Devrimci bir gelenekten geliyorsun. Özellikle ilk resimlerinde bu etki kendini gösteriyor. Son resimlerinde bu etkinden sıyrılıyorsun... Hem bu konu üzerine, hem de sanatla- siyaset ilişkisine ilişkin görüşlerini alabilir miyiz?

ALİ ZÜLFİKAR: Çalışmalarımda devrim önderlerin figürleri, halkın umutları ve acıları alabildiğine yoğun ve direk verilmişti. Yine hâlâ yoğun. Ama, belli bir olgunluktan sonra; devrimci değerleri sembolleştiren bu sloganların altını doldurma çabası içine girmenin, var olan gerçeklikleri derinleştirmenin, bunu geliştirmenin, irdelemenin gerekliliğini kavrıyorsunuz. Bu açıdan, anlatacaklarını farklı figür ve teknikle de anlatma şansının olduğunu, hem de daha fazla kitle ile bütünleşerek onların geri yanlarında arındırma şansın doğuyor. Toplumun değerlerini, kültürel motiflerini yaşamsal olgularını ve gerçekliğini ifade edecekseniz, bu gerçekliğin ve direnişin içini doldurmanız gerekiyor. Bu açıdan bir ilerleme kaydettiğimi düşünüyorum. Özellikle sloganlsal tarzdan çıkıp, yaşamı bütün çıplaklığıyla gözler önüne seren, yaşamı anlamlaştıran bir tarzın oluştuğunu düşünüyorum. Bu tarzı işlerken, dünyanın yarısını oluşturan kadınlarımızdan yola çıktım. Bugün en çok emek verip de karşılığını almayan, en çok acıyı bağrında sevdaya dönüştüren bu yüce insanlardan yola çıkarak anlamaya çalıştım. Kadınlarımızın dramı, aşkı, sevgisi ve sevdasıyla örülmüş bir renk tonu yakalamaya çalıştım. Bu dünyanın yarısını kucaklayaraktan öbür yarısıyla bütünleştirmeye çalıştım. Halkımızın kendi yarattığı değerlerine sahip çıkması gerekiyor. Çünkü; 5000 yıllık bir tarihin gözenekleri olan Ermeniler, Kürtler, Yahudiler, Süryaniler, Çerkesler, Lazlar zaman zaman yok edilmenin savaşı içinde kaldı. Farkında olalım veya olmayalım, bu değerlere sanlarak bu değerleri birilerinin yoketmesine izin verilmemesinden yola çıktım. Halkın yarattığı her değeri taşıyan olgu ya da, sanat eserine bu kadar saldırıldığı bir süreçte, bu gerçekliği irdeledim. Bu açıdan, sanatçı arkadaşlarıma büyük görevlerin düştüğünü biliyorum. Ama devrimci kurumlar bu gerçekliği ya biliyor ya da biliyor da ses çıkarmıyor görünümü var.

GÜNEY: Belli sorunlardan dolayı Avrupa ya geldin. Bir sanatçı gözüyle, sanat anlayışı ve sanatçıların beklentileri bağıntılarında Avrupa ile Türkiye arasında ne gibi bir farklar var?

ALİ ZÜLFİKAR: Türkiye'de sanat yapmak hem çok basit hem de çok zor. Çünkü, Anadolu ve Mezopotamya toprağı üzerinde yaşayan halklarımız tarihleri boyunca öğrendikleri yeteneklerini bilgi ve deneyleriyle birleştirmiş bir mozaik. Ve her karış toprağında hem zanaat eseri hem de sanat eserine, kaya oymalarına, çömek kalıntılarına rastlamak mümkün. Sanatına konu olacak halkın yarattığı nice destanlar var. Bu kadar zenginliğin içinde sanat yaptığın için, bu miraslardan aldığın

Kaçak yolcu

ARKIN HÜRTAŞ

hayat
usul usul giden bir trendir
bizse kaçak yolcular
ve biletçiden kaçmakla geçti
tüm zamanımız
ne biletimiz oldu bizim
ne de taşımak zorunda olduğumuz
bavullarımız

hayat
usul usul giden bir trendir
bizeyse en karası düştü vagonların...

Sivas'02

kaynakla sanat yapmak çok basit. Burada yapılacak tek şey kalıyor. O da, bu bilgileri kendi kalıbına ve tarzına uygun yorumlama yeteneği. Bu gerçekliği ve değerleri eserlerinde gün ışığına çıkararak gerçekliğin ve bilimin peşine düşmek zor olanıdır. Bu açıdan, kendine bu değerleri kaynak seçen sanatçılar kendi kellelerini koltuğuna alarak gururla sanatını yapmışlardır. Bu gerçeklikle bu kadar açık bir işe başvurmak, zor bir zanaattır. Tarihin değerleriyle örülü bu değerlere vurulan zincirleri parçalama işi zordur. Bu sorunun uzun erimli bir mücadelenin bir sonucuyla aşılacağını sanıyorum.

Almanya'da da sanat yapmak zordur. Sistem sanat alanında bir pazar yaratmış, istediği tarzda, istediği sanat anlayışına denk düşmeyen bir sanat anlayışını kendi pazarına sokmuyor. Dolayısıyla, burada sergi açma imkânı zor; sistem sanatçılara tanıdığı imkânlardan seni izole ediyor. Karşına para ve maddi güç olarak çıkıp bütün sanatsal olanaklarını sınırlıyor. Dolayısıyla büyük umutlarla Avrupa'ya gelmek isteyen sanatçı arkadaşlarımın da bu zorlukları göğüslemesi lazım.

GÜNEY: Batı sanatında özgürlüklerin olduğu bir medeniyetten ve sanat anlayışından bahsediliyor. Senin sanatın ve Avrupa sanatı açısından sanata bakışını ve değerlendirmeni alabilirmiyiz?

ALİ ZÜLFİKAR: Geldiğim ülkenin zenginlikleri uzun bir sürecin ürünü. Bu ülkede gerek sanatsal, gerek kültürel zenginlik ve gerekse de yasaklar ve insan hakları ihlalleriyle zengin bir ülke. Bu "zenginlik" her alana yayılmış durumda ve elbette ülkemde sanat yapmak zor. Sanat toplumun yaşama bakış açısı ve refah seviyesiyle orantılı olarak ivme kazanır ya da düşer. Almanya'da çok sanatçı var ama bu sanatçılar sosyal kurumlardan geçinmek zorundalar. Birçoğu mesleğini hobi olarak sürdürmek zorunda. Bunun nedenleri ve sonuçları var. Asıl nedeni sanatın özgürleşmemesidir. Sanatın özgürleşmesi de sistemle ilgili bir durumdur. Bu sistem içinde sanatın özgürleşmesinden bahsedilemez. Bu anlamıyla sistem kendi sanatının pazarını ve olanaklarını yaratıyor. Burjuva sanatında dayanışma, eleştirme ve geliştirme olgusu dardır. Yine bu sistemde sanat pazara endeksli hale geldiği/getirildiği için sistemin çizdiği sınırların dışına çıkan devrimci sanatçı bir dizi zorlukla karşılaşıyor. Bu da gayet "normal"dir, sistemin gereğidir. Sistemin belirlediği çerçevede kendisine yer bulmaya çalışan sanatçıda da popülerite ve kıskançlık olgusu gelişkin. Elbette bunda bireysellik düşüncesinin sistem tarafından enjekte edilmesinin de payı var. Kolektif için birşey yapmak değil, "kendi konumu" için birşeyler yapmak ön planda olduğu için "tutunabilmenin" yollarına bakıyor. Bu çerçevede kendi dışındaki sanatçılara karşı, onların sanatına karşı önyargılı yaklaşıyor. Örneğin bir resim sergisini duysa, şayet davet edilmemişse, gitmiyor...

İnat

HÜSEYİN HABİP TAŞKIN

Umutlar tükenmedi.
Tüketemezsiniz!
Sevgimizin direncine bağladık.
Her doğan günde bizimleydi.
Göğe erdik
Yağmur damlalarıyla
Yeryüzüne dağıldık.
Umutlar tükenmesin diye

7.8.2000

GÜNEY: Güney okurlarına iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

ALİ ZÜLFİKAR: Özellikle Doğu medeniyetinin kültürel değerleri insana ve insanlığa büyük miras bırakmış durumda. İnsanlığın doğuşunun başladığı alanlardan birisi burası... Herşeyden önce, sanat alanında ve insani değerler ağı açısından bir temel atıldı mı, devamı gelir. Sanat müzelerinin birçoğundan tutalım da harebelere ve sanat koleksiyonlarına kadar birçok yerde Doğu kültürünün izlerini ve insanlığı etkileyen gücünü görebilirsiniz. Doğu kültürü ve sanatı günümüzde kapitalist kâr hırsı ile yokedilmeye çalışılmaktadır. Bugün Hasankeyf'in, Belkıs'ın, Munzur'un sular altına bırakılması; Bergama'nın siyanürle zehirlenmesi planları uygulamaya konuluyor. Bu değerleri yaratan bölge insanı, 5000 yıl kadar köklü olan bu değerlerini de sahiplenmeli.

Ben kendimi 5000 yıl kadar eski, 5000 yıl kadar renkli hissediyorum. Tarihin dönemlerinde insanlığın geri yanlarını sorguluyor, gün ışığına çıkarmaya çalışıyor, derinleşen motiflerimizi yeniden işleyor, farklı bir yorumla insanlığa sunmaya çalışıyorum. Bu renklilik bana sanat alanında bir 5000 yılı müjdeliyor. Bu anlamıyla bu kültürü yaratan nasıl ki bu halksa, yine bu değerleri yaşatan da, bu halk olacaktır. Batı kültürü karşısında ezik hissetmesi gerekmediği gibi, kendi kültürel ve sanatsal değerlerinin gücünü görmesi gerekiyor. Bugün Batı kültürünün bu kadar saldırmasının sebebi de budandır. Günümüzde batıl inançlarla bezeli bir dünyanın esaretini sunmalarının, fallara, büyülere inanılan bir dünyanın esaretine sunmalarının sebepleri bundan olsa gerek. Bu açıdan bu kültürel saldıya karşı her sanatçı arkadaşıma, dostuma ve kendini benim yanımda gören her insanımla beraberim. Bu beni besleyen bu kültürün bir özetidir.

GÜNEY: Söyleşi için teşekkür ediyoruz.

ALİ ZÜLFİKAR: Ben de teşekkür ederim...

Ay çiçekleri

ZAFER DORUK

Bir avuç yıldız, bir dilim ay altında, akşamın beş çayında, evimin balkonumdayım. Eh, ağustos akşamı bu. Bu kadar serinliğe bile gönül borcu duyabiliriz. Hercaimenekşelerimi suladıktan sonra dayıyorum çiçekli yastığa sırtımı, çocuk resimleri çiziyorum elimdeki deftere. Tükenmez kalemim tükenip, ağustosböcekleriyle kurbağalar korolarına başlayınca, resimlerimden çıkan çocuklar önce balkona, oradan da yola sıçrayıp bilyeler gibi akıp gidiyorlar sokaktan. Sapan taşlarıyla sokak lambalarını kıran çocuklara hiç benzemiyorlar. Yüzlerinde oturdukları tek odalı, çinko çatılı, sıvasız biriket gecekondulardan getirdikleri altmış mumluk ampul ışıkları, ellerinde çekirdek yüklü ay çiçekleri var.

Adana'nın yolları taştan falan değildi. Kimse de çıkarmamıştı beni baştan ama, o çocuklar yüreğimi talan etmiş, sığırcık sürülerini üstüme salıp çocukluğumu kışkırtmışlardı.

"Dikkat dikkat! Bu akşam Yazlık Narlıca Aile Sinemasında iki şaheser film birden! Birinci film, başrollerini Ayhan Işık ve Türkan Şoray'ın paylaştıkları Acı Hayat! Acı Hayat! İkinci film, Yılmaz Güney ve Hülya Koçyiğit'in başrollerini paylaştıkları dev bir şaheser! Yiğit Yaralı Olur! Yiğit Yaralı Olur!"

Elli kuruşlar toka ediliyor gişecinin avucuna. Gazozlar patlatılıyor. Çekirdek çıtırtıları serçe cıvıltılarına karışıyor. Zeki Müren söylüyor "yıldızların altında". Sinema bahçesini çeviren kavak ağaçları, bahçe duvarına sarılan sarmaşıklar, sarmaşıkların mor huni çiçekleri, makinist dairesinin duvarından sarkan leylaklar, dut ağacındaki sığırcık şakalaşmaları, ayın gümüş mavisi, gökyüzünün laciverdi siyah beyaz filmleri renklendiriyor. Zeki Müren kayarken "yıldızların altında"n bahçe ışıkları sönüyor.

Ay ışığı kral be, kral! Aynen Yılmaz Güney gibi, aslanım benim!

Birbirleriyle yarışan çocuk ıslıklarının ardından minicik yürekler çırpınıp bilyeler gıcırdıyor.

"Çabuk ol gişeci amca! Ver hadi biletleri ver!"

"Inınınıııın!"

"Vay be başladı!"

İşte o çocuk var ya o çocuk, içimdeki yokları taşladı. Annesinin yatak yorgan yüzlediği ak patiskası, babasının ay sonlarında yüzünün rengini alan tahta boyası gözlerindeki altmış mumluk ışığı söndürüyor. Babasının eski pantolonundan bozma kısa pantolonunun cebindeki sarı yirmi beş kuruş sıkıldığı avucu çözüp gişecinin suratına uzanıyor. Göz göze geliyorlar gişeciyle. Yukarıda ay ışığı tanık.

"Vallahi başka yok ağbi. Yirmibeş kuruşum çıkışmıyor."

"Olmaaaz!"

Bahçe duvarı, bahçe duvarı! N'olur iniversen boyuma, atlayıversem öbür yanına. Yirmi beş kuruşa da gazozla simit...

"Tıkıdık, tıkıdık, tıkıdık, tıkıdık!..."

"Kaçamazsın artık dostum, kanun namına teslim ol!"

"Hayır, teslim olmayacağım! Bırakın gireyim!"

"Lahavlebillaaah! Çocuk çek git başımdan!"

"Dan dan dan!"

"Yandım anam!"

"Babacığım, babacığım!"

"Beni mecbur etmeyecektin buna."

"Önemli değil arkadaşım... Sen görevini yaptın..."

"Hadi çocuğum sen de evine git, bekleme artık."

"Niye vurdunuz onu! Suçu yoktu babamın!"

"Oğlum boşuna bekleme. Yirmi beş kuruşa olmaaaaz!"

"Bugün bu filmin son günü. Çok izlemek istiyorum gişeci ağbi."

"Sen ne laf anlamaz çocuksun. Türkçen yok mu senin!"

Ah ulan ah, olacaktım ki bir Malkoçoğlu ya da Hacı Murat. Zıplayacaktım ki şöyle havada. Hooop, bahçenin içine! Allöş be!

"Neyse ki kurşun omzuna girmiş dostum, ucuz kurtuldun."

"Suçsuzum ben komiserim."

"Biliyorum. Ama gene de seni götürmek zorundayım."

"Gitmiyorum işte, ne yapıp edip bu filmi izleyeceğim."

"Lan çocuk çek git başımdan bak, adamı dinden imandan çıkarma!"

"Gitmezsem ne yazar?"

"Ananın...!"

"Inınınıııın!"

"Bekleme beni sevgilim, daha yaşın çok genç."

"Hayır, bekleyeceğim."

"Bekleme laaaan! Sen beni delirtmek mi istiyorsun! İnat ettim işte almayacağım!"

Gişecinin görmez tarafından şu duvarın üstündeki sarmaşıklara tutunsam, tırmansam yukarıya Tarzan gibi, kaldırır mı beni sarmaşıklar? Sarmaşıklar beni kaldırır mısınız? Çiçeklerinizin hatırına verin, yapın bana bu iyiliği n'olur?

"Yapamam."

"N'için?"

"Gidip de diyemem onu benim öldürdüğümü. Asarlar beni sonra. Korkuyorum baba, korkuyorum!"

"O zaman ellerimle teslim ederim seni adalete. Yaparım oğlum bunu, inan!"

"Kaçarım ben de!"

"Kaçarsan vururum!"

"Vurmasana ağbi!"

"Çek git oğlum, inadım inattır, almayacağım seni içeri."

"Arkadaşlarımı bekleyeceğim burda. Birlikte geldik, birlikte gideceğiz. Ama n'olurdu sanki bıraksaydın da bu filmi izleseydim."

İçim daralıyor. Birkaç kırlangıç boğulup ölüyor içimde. Balkonda oturduğum yerden kalkıp bağırıyorum:

"Bak çocuk, yalvarma o adama! Biliyorum az sonra yalvarmaya başlayacaksın. Ama yalvarma, koru onurunu n'olur! Çıkışmıyorsa paran, girip izleme o filmi!"

"Ordan konuşması kolay. Sen ne anlarsın benim şu anki duygularımdan!"

"Anlıyorum, ama eğilme o adamın karşısında!"

"Peki versene sen bir yirmi beşlik!"

"Vermem! Verirsem girip izlersin o filmi. Oysa istemiyorum izlemeni, çünkü ben de izlememiş, buruk bir anı olarak kalsın istemiştim. Boşuna düşler kurdurma bana!"

"Kursan n'olur ha, ne zararı var sana düşlerin? Kendini bugüne kadar kandırdığın yetmedi mi? Yaşayamadıklarını saklasan neye yarar? Dışarda olmanın acısını anacağına, sinemanın içinde olmanın düşünü kursana. Hem ben yaşarım arkadaş, karışma sen, varsın düş olsun!"

"Bak çocuk, boyundan büyük şeyler söylüyorsun. Beni dinlersen büyüme sen tamam mı, hep böyle çocuk olarak kal!"

"O senin sorunun arkadaş, düş de olsa yaşamak, sana da yaşatmak istiyorum bunları!"

Düşleri alarma geçiriyor çocuk. Silahlarını çekip kuruyor. Önce bir külahlık kaymaklı dondurma atıyor gişecinin uykusuz, ablak suratına; sonra da iki bilye gönderiyor. Gişeci savunmada. Yana çekilerek atlatıyor bu darbeleri. Daha sonra çocuk, dolunaydan iki ay topu kaparak ellerinde sıkıp gişecinin gözlerine nişanlıyor. Gişecinin gözleri yoğun ışığa dayanamayıp eriyerek yumurta akı gibi damlıyor akları. Bir avuç da yıldız saplanınca yüreğine, yüreği çözülüp dağılıyor. Çocuk son silahını, ay çiçeğini atağa geçiriyor bu kez. Çıt çıt çıt çıt çıt! tarıyor gişeciyi. Gişeci, çocuğun var olan çizgi kahramanlar dünyasına postalanıp o dünyanın kötü kahramanlarından biri oluyor.

Çocukluğumda böyle bir şey yaşamamıştım ya, olsun. Çocuk doğru söylüyordu. Düşlerden korkmamalıydım. Çocuklar gibi zıplıyorum balkonda.

"Yaşa be çocuk! Yaşa be çocuk!"

Rüzgârda saklıdır haykırışlar

HÜSEYİN BOZKURT

Haydi! durma öyle
Senin de sıran gelecek
Onlar gibi
Yok olacak bedenin
Sürünecek gövden saçlarından
Takılacak dişlilere
Tankların, buldozerlerin.

Haydi durma!
Elinle kur yarınları
Sıran kaybolmasın, fil gölgesinde
Kurumasın dallarında gelecek
Solmasın öykülerde çiçekler.

Ve sen hâlâ
Bomboş sokaklarda
Hissetmiyorsun rüzgârla gelen sesleri.

Duyuyor musun, anlayır musun
İhalede kırındı yürek
Tahvile endeksli
Çalınıyor yüzün borsada
Her seans patlıyor suratında
Bülbüle döndü altın külçeler
Örüldü kafesler.

Onlar ki
Bir avuç insan, öldüler
Utkuları yazılır esen rüzgârla
Duyuyorsan sesleri ayaz gecelerde
Sende iş vardır oğul, Nâzım dirilir
Yangınları sönmez özgürlüğün.

İzmit-2002

Sinema notları...

ANUŞ PAZARCIYAN

İYİLER

Mulholand Çıkmazı

(Mullholand Drive)
Yönetmen: David Lynch,
ABD, 2001
Oyuncular: Justine Theroux, Naomi Watts, Laura Harring vd.

David Lynch anda sinemanın en ilginç yönetmenlerinden biri kuşkusuz. Filmi görüntü ile gerçek arasındaki ilişkiyi sorgulamanın aracı olarak kullanan, hemen her filminde bunu yapan, görüntünün gerisini sorgulayan biri Lynch. Bu yıl Cannes Film Festivali'nde jüri başkanlığı yapan Lynch Amerikalı olan ve fakat yaptığı filmler egemen Amerikan sinemasına adeta savaş ilanı olan bir sinemacı. Filmleri seyirciyi salt tüketici olarak görmeyen, seyircinin de deyim yerindeyse çalışmasını, gördüğünü sorgulamasını, resimler ve öykü üzerine düşünmesini isteyen, talep eden, kışkırtan filmler. Gösterime giren son filmi olan Mullholand Çıkmazı da yine görüntü ve gerçek üzerine, genelde duyumların sorgulanması üzerine, medya olarak film üzerine, filmin sahteliği gerçekliği üzerine bir David Lynch klasiği.

Görüntüde takılıp kalırsanız, filmi iyi bir "film noir" (1940-50'lerin modası kara dedektif öyküleri) ya da Hitchkokvari bir gerilim filmi olarak seyredebilirsiniz.

Öyle seyrettiğinizde ağır bir trafik kazasında yaralanan bir güzel/gizemli sinema oyunucusunun, (Justine Theroux bu rol için biçilmiş kaftan, gizemini film bittiğinde de birlikte götürüyor) yaralandıktan sonra anılarını kaybetmesi, hiç bir şey anımsamaması ve yavaş yavaş bir sinema oyuncusu adayının (Naomi Watts) yardımıyla geçmişine seyahati olarak seyredebilirsiniz. Açıklamalar biraz karışık da gelse film böyle okunabilir, seyredilebilir. Böyle seyrettiğinizde de filmden –biraz karışık da bulsanız– tat alabilirsiniz. Çünkü David Lynch resimlerle seyirciyi anlattığı öykünün içine çekip, alıp götürmeyi başaran bir filmcidir. Fakat yüzeydeki öykü aslında –Lynch'in tüm filmlerinde olduğu gibi– gerisinde başka öyküleri gizleyen bir perdedir.

Birinci örtüyü kaldırarak seyrettiğinizde, bu kez kendini lezbiyan ilişki içinde bulunduğu sevgilisinin (ki bu birinci kattaki –yüzeydeki öyküdeki– yıldız adayıdır) intiharından sorumlu tutan güzel/gizemli bir Hollywood divasının, bu suçtan kurtulmak için şizofreniye kaçışı olarak seyredebilirsiniz.

Bu ikinci örtüyü kaldırdığınızda filmi bu kez bir bütün olarak görüntüyü –ve onun ardındaki gerçeği– sorgulayan, "gerçek var mı?" sorusunu irdeleyen felsefi bir tartışma olarak seyredebilirsiniz.

Ya da filmi Hollywood'u, genelde sinema endüstrisini, oradaki sahteciliği eleştiren bir medya eleştiri filmi olarak seyredebilirsiniz.

Nasıl seyrederseniz seyredin zevk alabilirsiniz bu filmden, ya da fakat bir başka ihtimal daha vardır: "Bu entelektüel gevezelik nedir?" diye nefret de edebilirsiniz. Fakat bu film –genelde david Lynch filmleri– onu seyreden hiç kimseyi tavırsız bırakmaz. Film üzerine konuşmak tartışmak, "ne demek istiyor?" üzerine kafa yormak, olumlu veya olumsuz tepki vermek zorunda kalırsınız. David Lynch'i bu bağlamda biraz Godard'a benzetiyorum ben.

Bir zamanlar Scognamillo bir yazısında –galiba oydu– "Godardı ya severseniz, ya da ondan nefret edersiniz. Arası yoktur." anlamında bir şeyler demişti galiba. Bu güzel tespitin ben Lynch için de geçerli olduğunu düşünüyorum.

Sinemaya gittiğinizde önünüze hazır reçeteler konmadığı, tek açıklaması olan öyküler anlatılmadığı ve sizden dikkatinizi, "çalışmanızı" talep eden filmleri seviyorsanız, sinemayı seviyorsanız David Lynch'i izleyin.

• • •

Muson Düğünü

Monsoon Wedding
Yönetmen: Mira Nair
Hindistan, 2000
Oyuncular: Nasureddin Shah, Lilette Dubey, Shefali Shetty

Mira Nair'in 2001 de Venedik Film Festivali'nde büyük ödülü kazanan filmi nihayet gösterime girdi. İyi ki de girdi.

Mira Nair'in bu filmi sinemanın görsel bir sanat olduğunu, Mira Nair'in sinemayı severek, yabancılaşmamış bir iş olarak yaptığını her karesiyle gösteren,

seyirciye zevk veren, onu sevindiren, üzen, güldüren, düşündüren kendine bağlayan, filmin bütün ekibinin de bu filmi yaparken neşe içinde çalıştıkları duygusunu seyirciye taşıyan bir film.

Filmde Nair, Declan Quinn'in de mükemmel kamerasının katkısıyla, orta-üst sınıftan bir Hint ailesinin, yine aileden ABD'de yerleşik bir damatla başgöz etmek istedikleri kızlarının düğünü anlatılıyor. Film düğünden önceki 4. günden başlayıp, düğün gecesiyle biten dönemi anlatıyor.

Nair bu öyküyü anlatırken klasik Hint filmi formatını –o çok şarkılı türkülü, ağdalı, acılı, fakat hemen hep mutlu sonlu bizim Yeşilçam'ın aşk filmlerine oldukça benzeyen formatı– kullanıyor.

Bu filmler insanları gerçek dünyadan, dertlerden uzaklaştırıp düşsel mutluluklarla avutma işlevine sahip ve hepsinin en önemli özelliklerinden biri filmlerdeki renk cümbüşü. Hindistan'ın büyük insanlığı için çekilmez yoksulluğunun üzerini örten bir renk cümbüşü bu... Mira Nair'in Muson Düğünü, formatı itibarıyla –belli bilinçli kırılmalarla birlikte– klasik bir Hint filmi. Ve bence bu bilinçli ve çok iyi bir seçim.

Film bu Hint filmi formatı içinde, Hindistan'da orta-üst sınıftan bir ailenin yaşadığı çelişmeleri, geleneklere bağlılıkla, geleneklerin modern hayat karşısında nasıl erozyona uğradığını büyük bir doğallıkla kendini hiç sıkmadan, hiç öğretmen edası takınmadan anlatıyor.

Filmde bir düğün mekânı var. Bu düğün evi. Orta-üst sınıftan bir ailenin evi. Kendi içine kapalı bir dünya. Bir de düğün evinden insanların arada bir çıktıkları dışarısı var. Burası da bir başka dünya. Bu dünyadan resimlerin çoğu adeta dokümanter film resimleri! Bu dış dünyada da yine iki ayrı dünya var. Bir orta ve yüksek sınıfın dünyası. Bu dünyayı örneğin golf sahasında görüyoruz. Bir de insanların karıncalar gibi hareket halinde olduğu yoksulluğun diz boyu olduğu, orta-üst sınıftan insanların içinde yabancı durduğu bir Hindistan büyük kentinin dolup taşan caddeleri.

Birinci mekânda ilk bakışta herşey günlük güneşlik. Düğün stresi dışında. Ordaki problemleri çözmek için de zaten alt kastlardan çalışanlar var. Fakat yüzeyden biraz uzaklaşınca görüntünün altında işlerin hiç de göründüğü gibi olmadığı görülüyor.

Ailenin Amerika'daki en zengin kişisi, gerçekte bir pederast.

Evlendirilecek kız aslında evli bir televizyon muhabiriyle ilişki içinde.

Düğün evinin ergenlik çağındaki oğlu, anne ve babasının kendini anlamadığı düşüncesinde, kendisi hakkında yapılan planları reddediyor vb. vb.

Nair bütün bu çelişmeleri –sevgisiz görücü evliliğini vb.– insanları hiç bir şekilde aşağılamadan incitemeden adeta geçerken anlattığı öykücükler içinde ortaya koyuyor, sorguluyor. Ve bunu neşe içinde gülerek, bir düğün ortamında, düğün havasında yapıyor.

Bu arada orta-üst tabakanın bu sevgisiz evlilliğine paralel olarak bir de aynı evin bir hizmetçisi ile, düğünü hazırlayan "event menajeri!!!" –ki o da kartın-

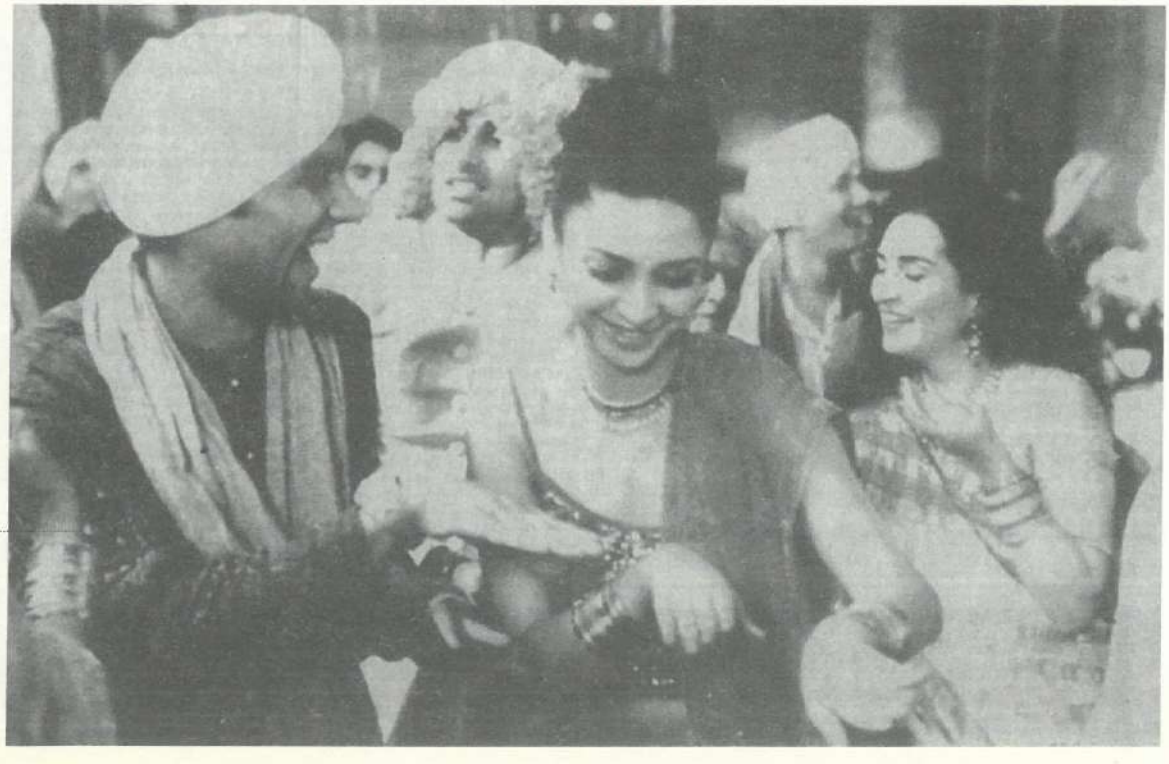

da "event menajeri" de yazsa alt kasttan bir emekçidir– arasındaki "fakir aşkını" anlatıyor. Ve bunu yine Hint filminin klasik formatının tüm klişelerini kullanarak yapıyor.

Filmin sonunu da o, yine klasik Hint filmi olarak, kötüleri evden kovup, alt-üst kastı düğünde birleştirip ve bütün sevenleri de birbirine kavuşturarak, görücü evliliğinin aşk evliliğine dönüşücebileceğinin işaretlerini vererek getiriyor.

Filme getirilebilecek belki tek eleştiri de bu olabilir. Denebilir ki, Nair burda idealize ediyor, gerçeklerden kaçıyor, çelişmelerin üzerini örtüyor vb.

Fakat bu tavır aynı zamanda, Hint sinemasının egemen tavrına bir ayna tutmak, onu karikatürize ederek eleştirmek olarak da yorumlanabilir.

Bu yıl büyük ödülü nerdeyse dokümanter denebilecek bir filme, İrlanda'daki "Kanlı Pazar"ı anlatan filme veren Berlinale'nin Jüri Başkanı olan Mira Nair'in kendi filminde ciddi olarak toplumsal çelişmelerin üzerini böyle açıkça örten bir tavır takınmış olabileceğini düşünmüyorum ben. Nair bu sonla Hint filmleriyle, fakat sadece onlarla değil, Hollywood'un ve tüm sinemaların benzer filmleriyle de ince ince gırgırını geçiyor gibime geliyor.

Umarım yanılmıyorumdur.

• • •

Shipping News

Liman Raporu
Yönetmen: Lasse Halström
2001
Oyuncular: Kevin Spacey, Judy Dench, Julianne Moor, Cate Blanchett

Babasının yüzme öğrenmesi için suya attığı çocuk panik içinde suya batıp çıkarak ve çırpınırken, boğulurken suyun içinde iskelede dikilen ve çocuğuna kızıp bağırıp çağıran babaya bakış perspektifinden resimlerle başlıyor film.

Boğulan çocuk hayatta hiç bir şey beceremeyen babanın kendine nefretini kustuğu ve hayatta hiç bir şey olmadığını düşünen Quoyle'dir. Quoyle'i Kevin Spacey yine bütün ustalığıyla oynuyor filmde.

Film Quoyle'nin kendi kendini ve sevgiyi aradığı ve bunları acımasız bir doğaya sahip New Fundland'da bulduğu bir öyküyü anlatıyor.

Kendisine gelen güzel ve fakat kendi hayatını yaşayan bir kadının doğurduğu bir kız çocuğu Quolye'nin hayatıyla en önemli bağlarından biridir. Quoyle herşeye rağmen delicesine sevdiği kadın tarafından (Cate Blanchett) terkedilir. Kadın giderken çocuğunu da birlikte götürür ve fakat ayakbağı olduğu için evlatlık veren bir yuvaya kelimenin gerçek anlamında satar. Ardından bir kazada ölür.

Bu arada Quoyle intihar eden ana-babasının küllerini almak için yoldadır. Bu intihar haberini alış sahnesi sinemada eşini arayan bir sahnedir. Quoyle iş arkadaşlarıyla soyunma odasında oturmaktadır. Telefon kendisine hoparlör üzerinden bağlanır. Onunla birlikte iş arkadaşları da hoparlör üzerinden babanın giderken de oğlunu suçlayan intihar ilanını dinler! Bir insanı aşağılamak, suçlamak, onu ezmek için herhalde bundan daha korkunç bir yöntem az bulunur. Haberi dinleyen Quoyle'nin yüzünde ölmekten beter olan bir insanı görür, yaşarız. Quoyle anne ve babasının külleriyle eve geri döndüğünde evi boş bulur. Panik içinde çocuğunu aramaya koyulur. Tam bu ortamda babasının kız kardeşi Agnis (Judy Dench – Bu kadın nasıl bir oyuncu? Her filmde oynadığı karakter ondan başkası olamaz biçimde resmediliyor!) çıkıp geliyor. Son bir kez kardeşini anmak ve ondan ayrılmak istediği açıklamasını yapıyor... Sonra onu Quoyle'nin başka işlerle uğraştığı bir sırada erkek kardeşinin külünü çalıp bir naylon torbaya doldurup, çantasına atarken görüyoruz.

Büyük teyze New Fundland'da bir evleri olduğunu oraya gitmek istediğini açıklıyor. Kız polisler tarafından bulunduktan sonra, Quoyle de göçe evet diyor. Göçülen bambaşka bir dünyadır.

Doğa sinemada eşini arayan güzellikte resimler sunan ve fakat acımasızlığı da belli olan bir doğadır. İnsanlar da bu doğanın insanlarıdır. Quoyle bu insanlar içinde yerini arar, bulur. Liman raportörlüğü ve yerel gazetede kaza muhabirliği ile bu toplum içinde yaşamaya başlar. Başyazarlığa doğru gelişir..

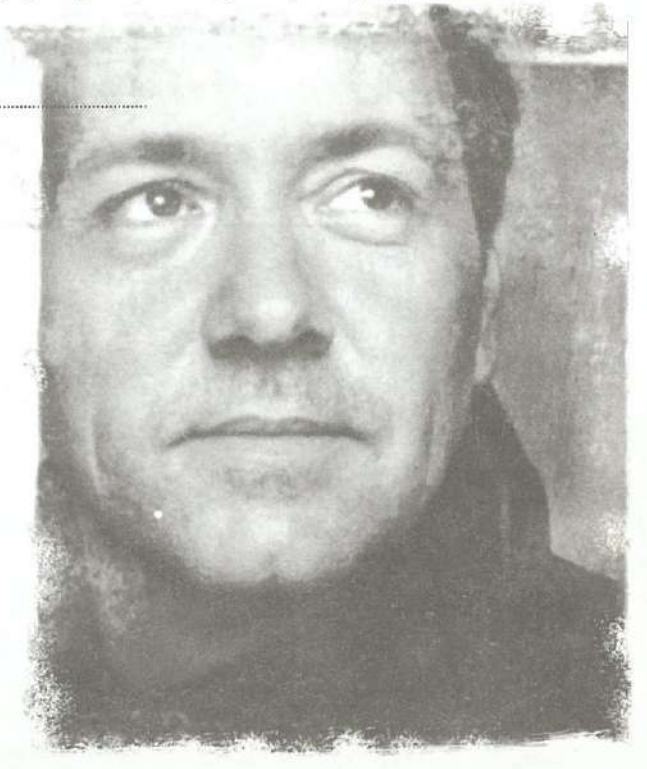

Şiirsel ve gizem dolu bir doğa içinde her şeye üzülen Quoyle'nin –kırılmış bir adamın– kendini bulmasını yaşarız filmde.

Fakat yalnızca onu değil, 12 yaşındayken ağabeyi tarafından ırzına geçilen Agnis'in öcünü de... Agnis'in ilk yaptığı işlerden biri, evin dışındaki yüznumaraya gidip ağabeyinin külünü kubura boşaltıp üzerine etmek olur!

Öykünün ilk bölümü daha sonra geri dönüşlerle anlatılır. İlk gördüğümüz sahneler Agnis'in külle yüznumaraya girmesi, külü kubura boşaltması ve sonra bir işi mutlaka yapmak isteyip de yapan insanların ruh huzuru içinde bir yüzle oturup işini yapmasıdır!

Kocası tarafından 8 aylık hamileyken terkedilen, fakat bu aşağılanmayla yaşamak istemediği için kocasının denizde boğulduğunu anlatan ve bütün kasabanın da bu öyküyü gerçek olarak kabullendiği çocuk bakıcısı Wavey'in (Julianne Moore) Quoyle ile yavaş yavaş gelişen zor aşk öyküsünü yaşarız.

New Fundlandlıların batıl itikatlarını, "ikinci yüz" öykülerini vb.; denizin, doğanın acımasızlığını görürüz.

Lasse Halström –en son Çukulata'dan da gördüğümüz gibi– öykü anlatmasını çok iyi bilen rejisörlerden biri... Bulduğu resimler, oyuncu yönetimi vb. onun iyi bir sinemacı olduğunu gösteriyor.

Tabii filmi oyuncuların gerçekten olağanüstü performansları da daha iyi hale getiriyor.

İnsanların kırılganlığı ve sevgi arayışı üzerine duygu yüklü, güzel bir film...

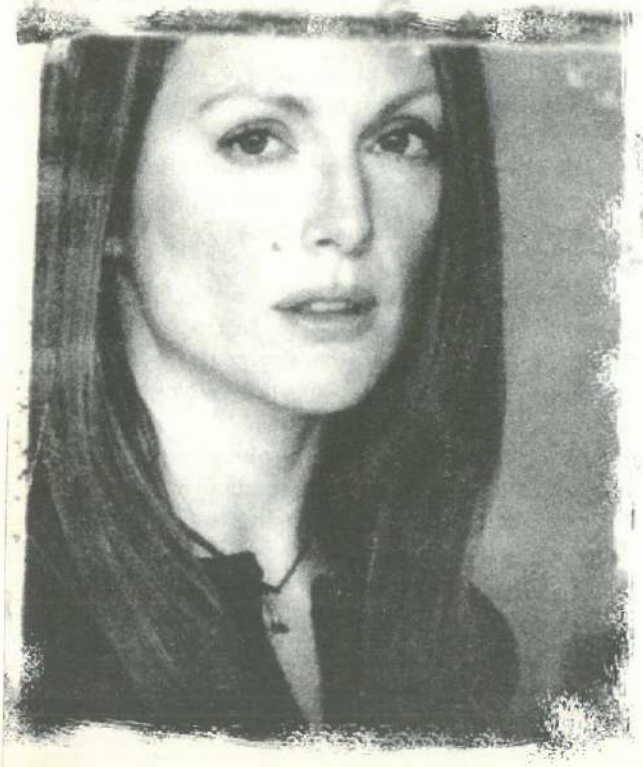

İKİRCİKLİLER...

Kırmızı Saten

Satin Rouge
Yönetmen: Raja Amara
Tunus/Fransa
Oyuncular: Hiyam Abbass, Maher Kamoun, Monia Hichri

Bu yılki Berlinale'nin Forum bölümünde gösterilen filmler içinde seyircilerin en çok beğenisini kazanan filmlerden biriydi Kırmızı Saten. Eleştirmenlerden de epeyi iyi değerlendirmeler almıştı. Kimileri Satin Rouge'u David Lynch'in Blue Velvet'ini anıştıran bir film olarak, onun iyimser sonuçlu bir versiyonu olarak değerlendiriyordu. (Filmdienst) Berlin'de yayınlanan günlük gazete Tagesspiegel'in yorumu "Duyguların insanı saran harika anların filmi, hayata aşk ilanı..." biçimindeydi.

Festival sırasında görme fırsatı bulamamıştım. Şimdi gördüm.

Filmin kadın rejisörü Raja Amara filmi hakkında "Bu dans yoluyla kendi vücudunu böylelikle cinselliğini yeniden keşfeden bir kadının öyküsüdür. O birdenbire, şimdiye kadar reddettiği bir yaşamın içinde bulur kendisini" diyor.

Filmin konusu kısaca şöyle:

Lilya Tunus'un başkentinde yaşayan 40 yaşlarının başlarında dul bir kadındır. Hayatı bütün gün evde temizlik, yemek pişirme, dikiş dikme ve televizyon seyretmekle (Brazilya dizileri! Ne kadar ilginç bu. Dünyanın bilmemkaç ülkesinde –bu arada ülkemizde de– insanlar, en başta da "ev kadınlarının" ortak yol arkadaşları Brezilya dizileri) geçmektedir. Bir de yetişkin okula giden kızı vardır; Selma. Bir gün dedikoducu komşusundan Selma'nın gece kulübünde çalışan bir arkadaşı olduğunu öğrenir. Kızı bir akşam eve geç kalınca onu aramaya gece kulübüne gider.

Aslında filmin ilk sahnelerinde ayna karşısında göbek dansı yapan Lilya'nın aradığı kızı değil kendidir. Girdiği dünya kendine yabancı, korkutucu, fakat çekici bir dünyadır. Bu dünya ile ilk karşılaşmasında tepkisi bayılmak olur. Onu ayıltanlar gece kulübünün dansözleridir. Bunların hepsi yaşını başını almış kadınlardır. Lilya erkeklerin ona açlıkla bakan bakışlarından, jestlerinden ve müzikten oluşan yepyeni bir dünyanın içine girer. İkili bir hayat yaşamaya başlar. Sonuçta kızının sevgilisi –ki onun kızının sevgilisi olduğunu bilmemektedir– ile sevişir. Fakat onun kızının sevgilisi olduğunu öğrendiğinde aradan çekilir. (Ya da çekilmez. Bu açık bırakılmıştır filmde. Filmin son sahneleri kızın annesinin de sevgilisi olan kişiyle düğününün sahneleridir. Ve bu düğünde anne göbek

dansında damadını da tahrik eden ve fakat aynı zamanda ne olacağını belirleyenin kendisi olduğunu açıkça ortaya koyan bir konumdadır.) Fakat dansı bırakmaz. Artık başka bir kadındır o.

Film yer yer çok iyi diylaloglara, güzel bir kameraya, iyi mekânlara ve çok iyi iki kadın oyuncuya sahip. Fakat öyküsü, dansözlerin hayatını idealize eden bir öykü. Öyle ki, dansözlük kadınların kendilerini gerçekleştirmesi için belki en iyi meslekmiş gibi gösteriliyor. Hiç bir korku, tehdit yok... Yalnızca erkeklerin yer yer kameranın yakaladığı şehvet dolu bakışları. Bunu da para kazanmak için kullanan, bu arada bağımsız hayatlarını yaşayan güçlü kadınlar dansözler. Verilen resim bu...

Son on yıllarda haremdeki kadınların bağımsız olduğunu keşfeden batılı ve doğulu kimi feministlerin bakış açısı bu. O kadar neşeli ve korkusuz değil dansözlerin hayatı.

Bunun yanında batılı eleştirmenlerin ve seyircinin bunca övgüsünün ardında bir de filmin her türlü toplumsallıktan soyutlanmış bir bireysel mutluluk arayışının bir yansıması olması da yatıyor sanırım.

Film kötü değil. Yapan kadın yetenekli bir kadın. Daha başka anlatacakları, söyleyecek sözü varsa daha iyi şeyler yapabilir.

• • •

Royal Tenenbaums

Yönetmen: Wes Anderson
ABD, 2001
Oyuncular: Gene Hackman, Angelica Huston, Ben Stiller, Gwenyth Paltrow, Luke Wilson, Dany Glower

Bu yılki Berlinale'nin yarışma bölümünde gösterilip epey ilgi çeken bir filmdi Royal Tenenbaums.

Wes Anderson ABD sinemasının yeni "deha"larından biri olarak övülüyor... Pek yeni bir şey yok aslında ne anlattıklarında, ne anlatım stilinde. Yine de komedide; ya aksiyon üzerine kurulu –genelde belden aşağı fıkralarla güldüren– ya da son dönemde ergenlik çağı üzerine kurulu komedilerle oyalanan Hollywood sinemasında, seviyeli bir komedici Wes Anderson.

Bu filminde bir kitabın bölümlerinin anlatımı yöntemiyle –bir öyküden bir diğerine geçiş kitabın bölümlerinden okunarak yapılıyor– New York'ta oldukça zengin ve ilginç bir ailenin öyküsü anlatılıyor.

Baba Royal Tenenbaum (Gene Hackmann) önce 68'li, sonra zengin bir avukat, çocukları ve ailesini terkeden bir sorumsuz...

Çocuklar birer deha...

Chas (Ben Stiller) tam bir finans dehası... 14 yaşında babasının elinden evini almayı beceriyor!

Richie (Luke Wilson) büyük bir tenisçi.

Margot ise daha 12 yaşında ünlü bir tiyatro oyunu yazarı... Fakat Margot vesayeti alınmış bir Tenenbaum. 2 yaşındayken aileye gelen bir üvey evlat. Gerçek Tenenbaum değil yani. Ve bu baba tarafından olur olmaz vurgulanıyor.

Richie ve Margot aslında birbirine aşıktır. Fakat bir türlü bunu açıklayamazlar. Her biri mutsuz aşklar ve hayat sürdürmektedirler.

Her üç deha da –baba evi terkettikten ve yetişkin hale geldikten sonra– "normal" boyutlara inerler.

Chas'ın iki çocuğu vardır. Karısını bir kazada yitirdikten sonra tam bir güvenlik fanatiği haline gelmiştir. Çocuklarıyla örneğin gece yarısı yangın tatbikatları vb. yapmaktadır.

Anne (Angelica Huston) çocukları babasız büyütür. 17 yıl sonra gelen bir evlilik teklifine evet demek üzeredir.

Film, parasız kalan babanın, ölümcül hastalık numarasıyla eve dönüşünün –onunla birlikte çocukların da çeşitli nedenlerle dönüşünün– kısa öyküsünü anlatıyor; bu bir kaç günlük dönem her biri nevrotik takıntılarla yaşayan çocukların, geçmişlerini, baba-çocuk, aile ilişkilerini sorgulamaları, yeni bir hayata başlamaları için vesile oluyor.

Royal babalık yapmaya çalıştığı 6 günü hayatının en mutlu altı günü olarak yaşıyor.

Chas çocuklarının üzerine bunca titremenin yanlışlığını görüyor.

Richie ve Margot nihayet birbirlerine aşık olduklarını söyleyebiliyorlar.

Anne yeniden evleniyor...

Ha bir de karşı komşunun çocuğu var... Hem Margot'un hem Richie'nin birbirlerine olan ilgilerini yönelttikleri üçüncü kişi...

Bu da ünlü bir yazar oluyor... Uyuşturucuya bağlanıyor. Aslında bütün hayatı boyunca olmak istediği tek şey vardır: "Tenenbaum" olmak. Fakat olamıyor...

Her biri nevrozlara sahip büyük şehirlilerin çok iyi oyuncularla ve olağanüstü bir özellliği olmayan, ve fakat belirli bir düzeyi tutturan sineme diliyle anlatıldığı, iki saat hoşça vakit geçirmek için iyi bir film. Fakat o kadar...

Çok iyi diyaloglar, çok iyi oyuncular, situasyon komiği olan sahneleri çok olan, iyi düşünülmüş, kurulmuş bir film... Fakat esprisi çok zorlama... Kurgu ben kurguyum diye bağıran bir yapmacıklıkta... Espri biraz John Irving romanlarını andıran tarzda yapılmaya çalışılmış, fakat onun hafifliğine, inandırıcılığına, doğallığına sahip değil. Uçuk-kaçıklık yapmacık duruyor...

• • •

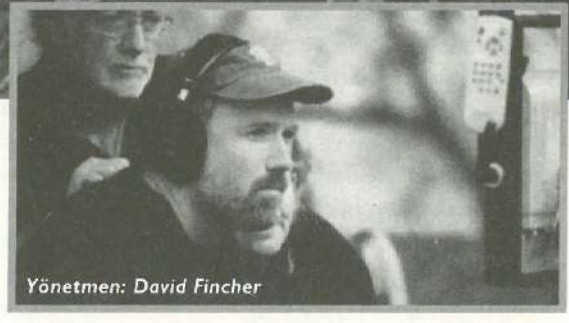

Yönetmen: David Fincher

Panic Room

Yönetmen: David Fincher
ABD, 2002
Oyuncular: Jodie Foster, Forest Whitaker, Jared Leto, Dwight Yoakam, Kristen Stewart

Metropollerde bir korku geziniyor. Terör korkusu. 11 Eylül'den bu yana medya üzerinden körüklenen, yabancı düşmanlığıyla –en başta da Müslüman/Arap– tamamlanan bir panik havası var. Aslında 11 Eylül, güvenlik ideolojisinin daha da kesin bir egemenliği için kullanıldı. Yoksa panik metropollerde egemenlerin halkı peşlerine takabilmek için körükleyip kullandıkları temel duygu/dürtülerden biri.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde uzun yıllar süren soğuk savaş şartlarında paniğin yaratıcısı "öcü komünizm"di!

Bir ara uzaylı saldırısı öcüsü kullanıldı.

"Komünizm öcüsü" aynı zamanda bir atom saldırısı öcüsü ile tamamlanıyordu. 1950'li ve 1960'lı yıllarda ABD'de hemen her ev sahibi, aynı zamanda –aslında gerçek bir atom saldırısında hiç bir işe yaramayacağı kesin olan– atom bunkeri sahibi olmayı da düşlüyordu. Bu dönemde yüzbinlerce atom bunkeri yapıldı/satıldı.

"Komünist öcü" kendi kendini tasfiye ettikten sonra bir ara öcüsüz kalındı. Bu egemenler için hiç de istenen bir şey değildi.

Yeni bir savaş ve savaş hedefi bulundu: Kültürler savaşı ve batı değerlerine düşman kültürler içinde en düşmanı fanatik islam! 11 Eylül "kültürler savaşında" öcüye bir yüz kazandırmak için de kullanıldı, ilaç gibi geldi.

Esasında metropollerde hayat bayağı zor. Tehlike her an, her köşede herkesi bekliyor. Evler kale. Zenginler zenginliklerinin saldırı hedefi haline geleceğinden korkuyor, kendilerine göre güvenlik tedbirleri alıyor. Kimi bodyguardlarla dolaşıyor, kimi evini kale haline getiriyor. Türkiye'de de büyük kentlerde bu gelişmeyi giderek daha açık görüyor, yaşıyoruz. Yeni zengin sitelerinin etrafı duvarlarla örülü. Giriş-çıkış kimlik kontrollü. Adeta bir ülkeden bir başka ülkeye gider gibisiniz. Adeta sınır geçiyorsunuz. Bu korku ve paniğin bir maddi temeli var tabii. O temelin adı gelir dağılımındaki korkunç adaletsizlik. Bu adaletsizlik şiddet propagandası, köşeyi dönme ideolojisi, insani değerinin sıfırlanması ya da parayla ölçülmesi gibi bir anlayışla birleştiğinde, barbarlık ve güvensizlik kaçınılmaz hale geliyor. Bu güvensizliğe egemenlerin cevabı güvenlik adına demokrasiyi daha da kısıtlamak oluyor. Mutlak güvenlik ideolojisi tüm toplum içinde egemen hale getiriliyor, geliyor.

"Alien 3", "Se7en", "The Game", "Fight Club" filmlerinden tanıdığımız David Fincher son filmi Pa-

nic Room'u "evim kalemdir" özdeyişi üzerine kuruyor, mutlak güvenliğin mümkün olup olmadığını sorguluyor ve olmadığını gösteriyor.

Zengin kocasından yeni ayrılmış bir genç kadın, Meg Altmann (Jodie Foster) kız Sarah ile (Kristen Stewart) birlikte New York'ta yeni bir eve taşınıyor. Evde bir de gizli çelik kasa oda, filme ismini veren "panik odası" var. Eve bir baskın halinde ev sahiplerinin gizlenebilecekleri ve kendilerini koruyabilecekleri, polisi bekleyebilecekleri bir oda.

Ve ev yeni kiracıların eve taşındıkları günün gecesinde üç kişi tarafından basılıyor. Basanlar evde kimsenin olmadığından yola çıkıyorlar. Ana-kız odaya sığınıyorlar.

Ev baskını, panik odasına sığınma olayı ve sonrası iki saat nerdeyse birebir gerçek zaman olarak aktarılıyor.

Karanlık filmde temel fonksiyonlardan birine sahip. Aydınlık tek resim yok filmde. Gece iki-dört arası karanlığını aktarıyor Fincher. Bu karanlığın kendisi zaten başka hiç bir şeye gerek kalmadan bir korku ve gerilimi yaratıyor. Fincher Almanya'da yayınlanan haftalık dergi Der Spiegel'de yayınlanan bir röportajda soru üzerine aslında bu filmde kendisine kalsa hiç ışık kullanmak istemediğini ve fakat yapımcı firmanın "olmaz"ı üzerine ışık kullanmak zorunda kaldığını anlatıyor.

Evi basanlardan biri diğer mirasçıları atlatmak isteyen mirasçılardan biri (Jared Leto); diğeri bu odaları yaparak geçinen biri (Forest Whitaker); üçüncü kişi ise bir profesyonel, para için her şeyi yapacak biri. (Dwight Yoakam)

Sonuçta birinci ve üçüncü ölüyor. İkincinin yardımı ile ana kız kurtuluyor. Filmin son sahnelerinde hayatta kalan 'iyi' soyguncunun elindeki tahviller elinden uçup, yağmura çamura karışıyor! Lafonten masallarında hani sonunda hep bir ahlaki ders vardır. Fincher de bu filmi ahlaki bir dersle bitiriyor: Görüyor musunuz: Az tamah çok ziyan getirir! Hırsızlık iyi değildir! Başka ahlaki dersler de var tabii: Kadının çağırdığı eski kocası ise iyi bir dayak yiyor. Ceza olarak herhalde! Gül gibi karını çocuğunu terkeder misin; böyle olur! Oyun iyi, teknik mükemmel: Filmde iki üç kamera kaydırması var, bunlar gerçekten sinemada eşini arayan sahneler. Birinde yatak odısından kalkıp, üç kat inip, anahtar deliğine giriyor. Siz de kamerayla birlikte bu seyahate çıkıyorsunuz! Bir diğerinde bir propan gaz borusunun üzerinden kaymaya başlayıp, sonra borunun içinden devam ediyor. Siz borunun içindeki gazla ateşin buluşmasını nefes nefese izliyorsunuz. Bu teknik oyunlar, bunun yanında dar mekân içinde sıkışmış kalmış insanların ruh hali, bu arada kızın şeker hastalığı, annenin klaustrofobisi ve şiddet –yer yer, örneğin babanın dövülme sahnelerinde– aşırı ölçülerde vurgulanıyor; hepsi gerilimi arttırmak için ustaca kullanılıyor. Usta işi bir film kısaca.

Ama ne için? Sonuçta aile düşüncesini ve güvenlik düşüncesini, kötülerin cezasını bulacağını vb. anlatmak için. Değer mi?

Ortaya çıkan ortalamanın üzerinde bir Hollywood filmi.

SIRADANLAR...

From Hell

Cehennemden Gelen
Yönetmenler: Allen ve Albert Hughes
ABD, 2001

Bir başka "Karındeşen Jack " öyküsü... Londra'da Whitechapel bölgesinde bir seri cinayette fahişeler öldürülüyor. Katil kadınları öldürmekle kalmıyor, onların cinsel organlarını da bir cerrah ustalığıyla ameliyatla alıyor...

Bu modern tarihin bilinen ve hâlâ çözülemeyen ilk seri cinayet öyküsü, Hughes kardeşler tarafından şimdi bir çözüme ulaştırılıyor. Yeni "Karındeşen Jack" filmine göre gerçek öykü şu:

İngiliz kralının veliahtı fahişelerle düşüp kalkmaktadır. Bunlardan birine aşık olur, gizlice –hem de katolik nikahı ile– evlenir, bir çocuğu olur. Bu arada frengiye yakalanır. Bu skandal kraliyeti kökünden sarsacağı için üzerinin örtülmesi gereklidir. Bunun için başta veliahtın nikahlı fahişe eşi olmak üzere olayı bilen fahişeler kraliyeti korumayı kendine görev bilen Mason locası üyesi bir soylu cerrah tarafından birer birer temizlenir. Mason locasından bir çoğunun olaydan haberi vardır. Gizli polis olayı izlemekte, ve gözyummaktadır.

Fakat esrarkeş bir dedektif Fred Aberline (Johnny Depp) bu işi çözer. Çözmede dumanlı kafasıyla gör-

düğü rüyalar da önemli rol oynar! Egemenler suçu bir kişinin üzerine yıkıp, ellerini temizlerler.

Dedektif bu arada fahişelerden birine (Marry Kelly / Heather Graham) aşık olur. Ve fakat yanına gittiğinde izinin bulunup öldürüleceğinden korktuğu için yanına gitmez. Yalnız başına ölür.

Film için 1888 Londrası Barrandow stüdyolarında 22 bin 500 metrekarelik bir alanda yeniden kurulmuş. 1888 Londra havası verilebilmek için oldukça karanlık sahneler var. Epeyce çaba görülüyor filmde. Fakat sonuç sıradan bir filmin ötesine geçemiyor...

• • •

Spy Game

Yönetmen: Tony Scott
ABD, 2001
Oyuncular: Robert Redford, Bratt Pitt, Ctherine Mc Cormack...

Film "casusluk oyunu" ismini taşıyor, fakat casusluğun oyun değil, gayet ciddi bir iş olduğunu ve fakat artık bu işin de ruhsuzlaştığını anlatmaya çalışıyor.

Yıl 1991... Eski iyiler/kötüler birbirine karışmıştır. İyilerin düşmanı komünist kötü çökmüştür. (Şimdi de şer cephesi var tabii. İyi emperyalizm, karşısında mücadele ettiği şer cephesiz yapamaz! Fakat şimdiki şer cephesi soğuk savaş dönemindeki kadar somut değil! Hep yeniden keşfedilmek zorunda!!!) Almanya'da birlik gündemdedir.

Bir CIA ajanı (Tom Bishop/ Brad Pitt) Çinli yardımcılarıyla birlikte Çin'de iyi korunan bir hapishaneden bir tutukluyu kaçırma operasyonu sırasında yakalanıyor.

Kurtulması için tek yol CIA'nın ona sahip çıkmasıdır. Fakat bu büyük bir skandal yaratacaktır. Bir hafta sonra Çin-Amerikan görüşmeleri için yüksek bir heyet Çin'e gidecektir. Böyle bir skandal ticaret işlerini olumsuz etkileyebilir...

Bishop'un yakalanması onu casusluğa kazanan Nathan Muir'in (Robert Redford) tam da emekli olacağı güne rastlar. Olur ya!

Eski tüfekler gidiyor, yenileri –ruhsuz robotlar gibi– geliyorları göstermek için emeklilik günü iyi bir seçimdir. Aynı zamanda bu operasyonun 24 saat içinde yapılması zorunluluğu da getirilerek dramatik yapı güçlendirilir.

Nathan Muir, 24 saat içinde kurşuna dizilecek "çocuğunu" kurtarmak için yeni ruhsuz casuslarla pazarlığa giriyor. Onlar farkında olmadan CNN'deki eski bir dost üzerinden bir CIA ajanının Çinde tutuklandığı haberini yayınlatarak, CIA'yı ajanını kurtarmaya zorlamaya çalışıyor. Fakat zaman değişmiştir. Kısa süre içinde tekzip geliyor. Tom Bishop adlı ajan bir operasyon sırasında 14 ay önce ölmüştür, yani Çin'de bir CIA ajanının yakalanmış olduğu haberi çarpıtmadır, ABD-Çin ilişkilerini bozmak isteyenlerin provokasyonudur vs.

Geri dönüşlerle Nathan Muir diğerlerini ikna etmek için Tom Bishop'un eylemlerini anlatır.

Filmin bu bölümlerinde soğuk savaşın o güzelim dostu-düşmanı belli günlerinde ne kral işler yaptıklarını anlatır. Soğuk savaşın tüm cepheleri 1974-75 Vietnam, 1970'lerde Doğu Almanya, 80'lerde Beyrut... dolaşılır.

Bu bölümler sarımtrak filtreli, sıcak bir ışık altındadır... Her şey renkli, aydınlık, güzel, sıcaktır.

Arada bir 1991'in CIA merkezine dönülür. Filmin bu bölümleri mavi kuru/soğuk bir ışıktadır. Yeniler gri-lacivert elbiseler içinde robot bürokratlardır. Onlar için dostluk, arkadaşlık, fedakârlık vb. işe yaramaz sulugözlülüktür.

Muir yenilerin Bishop'u çoktan defterden sildiklerini gördüğü noktada kendi eylemini –CIA nın gözü önünde ve fakat ruhu bile duymadan– ayarlar. Özel parayla yapılan özel bir eylemdir bu. Bu eylemde sahte belgelerle devlet güçleri de kullanılır. Fakat yapılan iş doğrudur!

Arkadaş kurtarılır...

Eskiler için dostluk, arkadaşlık ve evet aşk da vardır. Bishop sevgilisini kurtarmak için yapmıştır eylemini.

Film soğuk savaş CIA'ine övgü filmi. Fakat övgü içinde, terörizmin ne olduğunu, her zaman güçlünün belirlediği ve terörizme karşı mücadele adına en büyük teröristlerin CIA gibi örgütler olduğunu da

–övünme içinde(!), istemeden(!)– gösteriyor film... Bu açıdan ilginç.

Tony Scott "Top Gun"da da Amerikan ordusuna övgü düzen Pentagoncu rejisörlerden biri.

Robert Redford ve Bratt Pitt bu normal Hollywood propoganda filmini başarıya taşımak için seçilmiş oyuncular.

Sıradan.

ALMANYA'DAN İLGİNÇ İKİ FİLM...

Yürek

Herz

Yönetmen: Horst Sczerba

Almanya, 2001

Oyuncular: Florian Fia, Paleya Knaack, Uwe Bohm, Laura Tonke, İlknur Boyraz, Mehmet Kurtuluş ve Meray Ülgen...

Bir büyük kentin küçük insanlarının birbirine bağlanan küçük öykücükleri... Biraz Robert Altman'ın Short Cuts'ından esinlenme. Fakat bir Alman filmi için bayağı iyi.

Başlangıçtaki gürültülü, rahatsız edici müzik ve bozuk ses dışında aksayan bir şey yok filmde. Oyuncular iyi, anlatım iyi, anlatılan da –biraz kötümser de olsa– gerçeğin belli parçacıklarını yansıtan öyküler.

Bir de başlangıçtaki mahkeme sahnesi yalnızca hem Almanca, hem Türkçe bilenler için anlaşılır bir sahne. Çünkü esprisi yanlış çeviri üzerine kurulu. Bu aksaklık alt yazıda gerçek çeviri verilerek düzeltilebilir(di).

Köln... Bir dalgıç grubu... Yapay, inşaat göllerine dalan 6-7 insan... Karanlık, bulanık sular. Tropical Divine dalgıçlar kulübünün ismi... Karşısında da Güneş Stüdyosu var.... Tropikal suları ve güneşi arayan, ama ancak sahtesini bulabilen insanlar.

Bu 6-7 kişinin öyküleri anlatılıyor... Hemen hepsi mutsuz..

En mutlu olanları bir doktor... Evinde sevdiği eşi ve çocukları (iki var; üçüncü yolda) var. Ama her gün hastalıkla, ölümle yüzyüze. Elinden gelen fazla bir şey yok, dünyanın mutsuzluğu karşısında umutsuz, umarsız, mutsuz.

En başta mahkeme sahnesinde tanıştığımız, tramvayda dövülen sevgilisine yardım etme çabası içinde bir kişiyi yaralayan ve fakat koruduğu sevgilisi tarafından terkedilen –ve bunu bilmeyen– genç (Türkiyeli) kadın (İlknur Boyraz). Mutsuz.

Ona aşık mahkeme tercümanı (M. Kurtuluş). Mutsuz. Bu ikisi sonunda birleşiyorlar. Fakat onların da mutlu olup olmayacağı soru...

Cinayet masasında bir dedektif. Her gün ölülerle haşır neşir. 1 yıl önce evlendiği genç eşi –burjuva çevreden geliyor– alışamamış, kafayı üşütmüş. Laura Tonke bu karakteri bayağı iyi oynuyor Etkileyici. Ölüye dokunan parmakların kendisine değmesinden nefret ediyor. Mutsuz. Dedektif genç eşini seviyor, sevilmiyor. Mutsuz.

Güneş Stüdyosu'nun sahibi genç kadın eşinden ayrılmış. Mutsuz.

Dalgıçlardan biri karşı komşu kadınla –kadın evli, bir çocuğu var– ilişki içinde. Kadının kocası küçük işletmelere alet satmaya çalışan bir propagandist. Kadın mutsuz, kocasını aldatıyor. Kocası hem işini kaybediyor, hem karısının kendisini aldattığını öğreniyor... Avcı. Kafasında karısını ve sevgilisini öldürüyor. Mutsuz. Tek umudu bir yalan üzerine kurulu. Karısı bu aldatma işini bir kez yaptığını söylüyor!!! Çocuk olayları görerek yaşıyor...

İntihar eden bir genç kız kurtarılıyor. Kaçıyor. Annesine gidiyor. Annesinin ilk sorusu; "Paran var mı?" oluyor. Gidiyor bir bakkalla yiyecek ve para karşılığı yatıyor, getirip alkolik annesine veriyor. Ve bir kez daha intihar ediyor. Bu kez geri gelmemecesine vb. vs.

Belli bir kesitten insanların umutsuz, umarsız hayatlarından kesitler...

Hiç umut yok mu ?

Belki Türkiyelilerin evliliğinde, belki yeni doğan çocuklarda.

Belki...

Aslında bu filmi Türkiye'de gösterecek bir dağıtıcı çıksa ne iyi olur...

• • •

Anam

Yönetmen: Buket Alakuş

Almanya, 2002

Oyuncular: Nursel Köse, Saskia Vester, Audrey Montaug

Buket Alakuş Türkiye kökenli bir genç kadın rejisör. Bu film onun ilk uzun sinema filmi. Bir ilk film olarak başarılı. Fakat sadece bir ilk film olarak değil, ya çok cıvık, ya çok ciddi film yapma arasında gidip gelen Alman sinemasına yeni bir soluk getirebilecek bir film olarak da başarılı.

Biri bağımsızlık yönünde ilk adımlarını atan üç temizlikçi kadının bir arkadaşlık öyküsü; bir annenin oğlunu bağımlılıktan kurtarmaya çalışmasının öyküsü; aldatılan bir kadının kocasından kopuş öyküsü; Türkiyeli bir kadının başörtüsünü çıkarma öyküsü; üç temizlikçi kadının zorluklarının öyküsü vb. vb.

Bundan çok ağdalı, çok ciddi sıkıcı bir sosyal dram filmi çıkabilirdi. O tuzağa düşmemiş. Gülmesini bilen bir film.

Filmde çok güzel resimler var. Örneğin Anam'ın araba kullandığı, sahilde kumdaki ralli sahnesi... dönüşte Anam'ın başını arabanın açık damından çıkarması, başörtüsünün uçuşu, üç kadının ve Anam'ın kızının "Hint filmi" seyretikleri video gecesi... vb.

Filmde öyküye çok fazla şey birden yükenilmiş, çok fazla şey birarada anlatılmaya çalışılıyor. Daha az, daha iyi olabilirdi.

Buket Alakuş bu filmle yetenekli olduğunu gösteriyor. Üç oyuncu da aksamadan oynuyorlar. Görülmeye değer bir film. Bu gibi filmleri görerek, göstererek ödüllendirmek gerek.

VE KÖTÜ...

Son

Levent Kırca
Türkiye, 2002
Oyuncular: Levent Kırca, Oya Başar vd...

Yılmaz Erdoğan'dan sonra Levent Kırca da sinemaya/sinemacılığa soyunmuş. Bunlar kendilerinin her şeyin en iyisini yaptığını, yapabileceğini düşünen budalalar gibi. Sinema tiyatro değil; sinemacılık tiyatroculuk değil. Kaldı ki Levent Kırca'nın da, Yılmaz Erdoğan'ın da halkın sevdiği tiyatroculuğu gerçek anlamda bir tiyatroculuktan çok, günlük olayları suluca aktaran oldukça geri düzeyde bir kabare tiyatroculuğu. Bu işi iyi beceriyorlar, yer yer yaptıklarında var olanı teşhir eden güzel espriler yakalayabiliyorlar. Fakat bununla sinema filmi yapılmaz ki!

Vizontele çok iyi bir sinema filmi olabilecek bir konunun kabareye feda edilmesi, harcanması idi. Kötüydü.

Son'u gördükten sonra söylenecek şey, kötünün de kötüsü vardır, olabilir ancak...

Benim yıllardır gördüğüm en kötü sinema filmi Son.

Levent Kırca bu filmde neyi, nasıl anlatmak istediğine bir türlü karar verememiş şaşkınlık içinde. Herhalükarda "komik olmak" temel amaçmış görünüyor. Bu bağlamda da ama komiklikle belden aşağı küfür eşitleniyor. Ben bütün film boyu birazcık zekâ ürünü görünen bir espri bulamadım. Yazık. Tabii denebilir ki, ama efendim seyirci buna gülüyor, bunu beğeniyor vs... Seyirciyi aptal yerine koyup, onu aptal tutma çabasının böyle gerekçelendirilmesi bence terbiyesizliktir. Levent Kırca –ve filmin yapımcısı olarak da filme imza atan– Oya Başar, bu filmi çok severek çektiklerini, seyircinin de seveceğini düşündüklerini söylüyorlar. Ben bu sanatçıların biraz daha seviyeli olduklarını düşünüyordum, yanılmışım.

Film neyi nasıl anlatmak istediğini bilmeyen bir skeçler manzumesi,

Biraz daha az gevezelik edilse, ne yapmak istendiğine karar verilse, iyi bir medya eleştirisi (Yeşilçam filmleri, bunların miyadını doldurmuşluğu, yeni medyanın sinema filmlerini öldürdüğü vb.) çıkabilirdi. Çıkmamış...

Ya da örneğin bir karakter üzerine yoğunlaşılsa –sevecen artist otobüs şoförü örneğin; ya da zamanı geçmiş film yıldızı; ya da işsiz dublörle sevgilisi vb.– yine üç ayrı film için malzeme var. Yoğunlaşılmamış...

Vizontele'de Yılmaz Erdoğan Bir Demet Tiyatroyu sinema filmine taşımıştı. (Haksızlık olmasın onda yine de birazcık özgünlük, sinema filmi olmaya çaba vardı.) Son'da Levent Kırca, "Olacak O Kadar" programını birebir sinemaya taşımaya kalkmış! Birilerinin ona sinemanın başka bir şey olduğunu söylemesi gerek (ti.)

Film, eski bir film artistinin (Oya Başar) üç kağıtçı /mafyacı/politikacı sevgilisinin parasıyla illa da bir film çekmek isteği ve bu çekilen filmin çekim öyküsünü anlatıyor. Filmde rol alanlar, filmi çeker gibi yapıp parayı kapmak isteyen bir üç kağıtçı "prodüktör"; hayatının fırsatını yakaladığını düşünen ve filmin ruhu olan bir dublör (Levent kırca), engellenmiş artist bir belediye otobüs şoförü vb. vb. Film, bu kişilerin öyküleri üzerine kurulu, skeçten skeçe atlayan bir senaryoya sahip.

Sonla başlayıp, sonla bitiyor.

Bu filmi görmeyerek sonlamak lazım. Levent Kırca ve Oya Başar da –eğer kendilerine saygıları varsa– bu filmi çekmeliler piyasadan.

Film arşivlik bir film... Bir tiyatrocununun kendini sinemacı sanmaya kalkması halinde ne felâketlerin mümkün olduğunu gösteren bir ders filmi olarak bir işe yarayabilir sinema okullarında belki. ,O kadar.

74. Oscar Ödülleri

ANUŞ PAZARCIYAN

Film:
Akıl Oyunları
(A Beautiful Mind)
Ron Howard

Yönetmen:
Ron Howard

Erkek Oyuncu:
Denzel Washington,
İlk Gün – Training Day
(Antoine Fuqua)
filmindeki oyunuyla

Kadın Oyuncu:
Halle Berry
Monsters Ball
– Marc Forster
filmindeki oyunuyla

Yardımcı Erkek Oyuncu:
Jim Broadbent
İris (Richard Eyre)
filmindeki oyunuyla

Yardımcı Kadın Oyuncu:
Jennifer Conelly
Akıl Oyunları
filmindeki oyunuyla

Animasyon Film:
Shrek

Uyarlama Senaryo:
Akiva Goldsman
(Akıl Oyunları)

Özgün Senaryo:
Gosford Park filmi
(Robert Altman'ın
son filmi) için
Julian Fellowes

Yabancı Film:
Tarafsız Bölge
(No mans land)
Danis Tanovic (Bosna)

Sanat Yönetmeni:
Catherine Martin ve
Brigitte Broch
Kırmızı Değirmen
(Moulin Rouge)

Kostüm:
Kırmızı Değirmen
(Moulin Rouge)

Montaj:
Kara Şahin Düştü
Black Hawk Down
(Ridley Scott)

Ses:
Kara Şahin Düştü
Black Hawk Down
(Ridley Scott)

Ses Montajı:
Pearl Harbour

Kamera:
Andrew Lesnie
(Yüzüklerin Efendisi)

Makyaj:
Yüzüklerin Efendisi
(The Lord of the Rings
- Fellowship of the Ring)

Özgün Müzik:
Howard Shore
(Yüzüklerin Efendisi)

Görsel Efekt:
Yüzüklerin Efendisi

Şarkı:
Randy Newman,
"If I didn't have you"
(Monsters Inc.)

Belgesel Film:
Murder on a
Sunday Morning

Kısa Belgesel Film:
Thoth

Kısa Metrajlı Film:
The Accountant

Kısa Animasyon Filmi:
For the Birds

Bu yıl 74.'sü yapılan Oscar Ödülleri töreninde ödüller yukarıdaki gibi dağıldı. Ayrıca Robert Redford'a "Yaşam Boyu Başarı Ödülü", Sydney Poitier'e de "Onur Ödülü" verildi.

Bu yılki Oscar ödüllerinde en merak edilen konulardan biri kuşkusuz geçen sayıda üzerinde durduğum Yüzüklerin Efendisi filminin kaç Oscar'la bu törenden ayrılacağı idi. Peter Jackson'un J.R. Tolkien'in romanından uyarladığı Yüzüklerin Efendisi üçlemesinin ilk filmi olan Yüzük Kardeşliği tam –En İyi Film dalı da dahil olmak üzere– tam 13 dalda adaydı.

Onun en yakın rakibi, 8 dalda adaylıkla Akıl Oyunları filmiydi. Oscar ödüllerinin verilmesine yakın Yüzüklerin Efendisi'ni üreten ve pazarlayan Miramax'ın şefi bu filme karşı bir kampanya başlatmıştı. John Nash'ın "antisemit"liğinin filmde gizlendiği, John Nash'in biyografisinin düzeltildiği vb. üzerine kurulu bir kampanya idi. John Nash hayaletleriyle yaşadığı bir dönemde "Yahudilerin dünya egemenliği peşinde koştukları", "komplolar düzenledikleri" vb. içerikli bir mektup yazmıştı. Bu onun antisemit olduğunu gösteriyordu. Bu filmde bu gerçeğin(!) üzeri örtülü-

yordu vb. vb. Kampanyanın amacı aslında Yüzüklerin Efendisi'nin baş rakibini karalamaktı. Bir şizofreni hastasının hastalığı döneminde yazdıklarını ciddiye alanlar; Nash'ın aynı dönemde İsa olduğu, tanrı olduğu, dünyayı kurtarma görevine sahip olduğu gibi sözlerini de ciddiye almak zorunda olabileceklerini düşünemeyecek kadar aptal olmadıklarına göre, hesapları açıktı. Filmi karalamak, oy verenleri etkilemek ve Yüzüklerin Efendisi'nin şansını arttırmak.

Yüzüklerin Efendisi – Yüzük Kardeşliği kaç Oscar alacak? Gecenin bu en merak çekici sorusuna cevap Yüzüklerin Efendisi'ne verilen 4 Oscar'la geldi. Fena değildi tabii ama En İyi Film Oscarı'nın kazanılmamış olması, hem de bunun kampanya ile karalanan rakibe kaptırılmış olması bir yenilgiydi Yüzük Kardeşliği için! Ama üzülmeye değmez! Nasıl olsa sırada çekişmiş ve piyasaya girmek için yeni Noelleri bekleyen 2 film daha var!

Yüzüklerin efendisi için yazdığım yazıda; "Kullanılan para, harcanan muazzam emekle karşılaştırıldığında üç saatinizi bazı sinema oyunlarıyla oyalanarak geçirebileceğiniz ve sonra hemen unutabileceğiniz bir film. Bu filme verilecek Oscarlar Hollywood'un kendi kendini kutlaması olacak" demiştim. (Güney sayı 20, s 93). 4 Oscar'ın anlamı bu.

• • • •

Bu yılki Oscar'ın "En İyi Film"i:
A Beatiful Mind (Zekâ Oyunları)
ABD, 2001
Yönetmen: Ron Howard
Oyuncular: Russel Crowe, Ed Harris, Jennifer Conelly, Christopher Plummer...

Delilik ve Deha... Bilincin bilniç altına zaferi... Ya da şizofreniyle yaşamak...

Bu yıl Oscar adayı filmler arasında üzerinde en çok konuşulanlardan biri oldu Ron Howard'ın "A Beautiful Mind"ı.

Filmde ABD'li matematikçi bilim adamı John Forbess Nash'ın öyküsü anlatılıyor. Onun somutunda deha ile deliliğin ne kadar ince bir çizgiyle birbirinden ayrıldığının; olağanüstü zekâların, beynin "normlar ötesi" kullanımının normali nasıl zorladığının öyküsü anlatılıyor.

John Forbess Nash 1980'li yıllarda, Princeton Üniversitesi'nde burslu öğrenci olarak eğitim gördüğü sırada geliştirdiği "Oyun Teorisi" nedeniyle Nobel Ödülü kazanmış bir bilim adamı. "Oyun Teorisi" Adam Smith'in geliştirdiği "Herkes kendi kazancını en fazlaya çıkarmaya çalıştığı zaman, bireyler zenginleştiği zaman ve ölçüde toplumun refahı da o ülçüde yükselir" biçiminde ifade edilebilecek ve burjuva ekonomisinin en önemli temellerinden biri olan ilkel kapitalizm teorisinin yanlışlığını matematik olarak ispatlamaya çalışan bir teori. John Nash, herkesin kendi çıkarını savunduğu bir toplumdaki sınırsız rekabetin yıkıcı sonuçlarını gördüğü noktada, çıkarların uyumunu sağlayacak düzenleyici bir teoriyi matematik olarak ispatlamaya çalışıyor ve kendine göre ispatlıyor da. Onun matematik olarak ispatladığı teori, bireyin salt kendi maksimum çıkarından değil, toplumun da çıkarını gözeten olabilir çıkarından hareket ediyor, herkesin toplumun çıkarlarını da gözeten bir tavır içinde kendi için mümkün olanı aldığı bir "Oyun Teorisi" kuruyor. Herkes maksimumu almaya çalıştığı noktada, hiç kimsenin hiş birşeyi alamama ihtimalini ortadan kaldıran bir teori bu. Bu teorinin çıkış noktası filmde çok ilginç bir öyküyle anlatılıyor:

Nash ve arkadaşları bir bardadır. İçeri beş genç kız girer. Biri bardaki bütün erkeklerin ilgisini çeken bir sarışın güzelidir. Diğerleri onun yanında sönük kalan "normal" genç kızlardır. Tüm erkekler ilgilerini sarışına yoğunlaştırırlar. Erkeklerin tümü bir kişiye yöneldiklerdinden, sarışın istediği kaprisi yapabilecek durumdadır. Erkekler birbirinin ölesiye rakipleri durumundadır. Belki sarışının seçeceği biri dışında hepsi mutsuz olacaktır. Belki sarışın hiç kimseyi seçmeyecek hepsi mutsuz olacaktır. Bu arada sarışının yanında kendilerini "ikinci seçim" olarak hisseden diğer kızlar da mutsuz olacaktır. Halbuki en başından itibaren ilginin tümü en güzel, en iyi vb. sanılan üzerinde yoğunlaşmasa, o ilgi odağının "değeri" o kadar –belki ulaşılmaza kadar– yükselmeyecek, herkes kendine uygun bulduğu "ikinciye" yönelse; fakat bunu ikinciye ikinci olduğunu hissettirmeyecek biçimde yapsa, herkes mutlu olabilecektir!

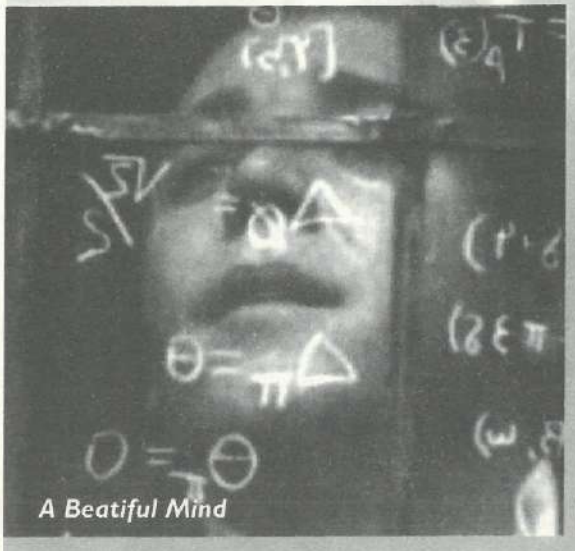
A Beatiful Mind

İşte Nash'ın geliştirdiği ve daha sonra Nobel'e layık görülen Oyun Teorisi'nin çıkış noktası...

Bunun üzerine tonlarca sayfa teori üretildi, üretiliyor. Ve pratikte de bu bugünün yöneticilerine çatışmaları aşmanın yollarından, yöntemlerinden biri olarak öğretiliyor.

"Yok canım!" filan demeyin...

Burjuva bilimi bu ve böyle gelişiyor.

• • • •

Apollo 13'ten tanıdığımız Ron Howard, aslında konusu itibarıyla çok kolaylıkla "ağır bir drama" olmaya açık "Beautiful Mind"ı her dakikası zevkle seyredilen, esprili, heyecanlı, ve duygu yüklü bir film yapmayı başarmış. (En İyi Yönetmen Oscarı'nı kazandı.)

John Nash rakamlarla uğraşan, rakamlarda gerçeği arayan genç bir bilim adamı. Gerçek hayatla ilişkisi yer yer "yemek yemeyi unutacak" kadar gevşek bir ilişki. O zihnindeki kendi dünyasında yaşıyor.

O kendi dünyasında çok önemli buluşlar yapmak için var olan bir deha... Burda yanılmıyor da!

Onun zihnindeki kendi dünyasında yarattığı –ve gerçek dünyaya da gerçek insanlarmış gibi taşıdığı– kişiler var. Bunlardan biriyle filmin başlarında tanışıyoruz. Aslında okulda bir odada yanlız yaşayan John Nash'ın "oda arkadaşı". Bu arkadaşın fonksiyonu John Nash'ın rakamlar içinde kendini kaybetmesini engellemek, dış dünyayla ilişkiyi sağlamak. Onu barlara götüren, dışarda kadınlarla ilişki kurmaya teşvik eden, içkiye teşvik eden; yani dış dünyanın normal zevklerine çağıran bir yol arkadaşıdır bu. Onun gerçek olmadığını en geç Nash'ın Oyun Teorisi'ni kurduktan sonra Savunma Bakanlığı için çalışan Wheeler Laboratuarı'nda bir büro şefliğine getirildiğinde anlarız. Nash iki çalışma arkadaşını kendi seçecek durumdadır. Ve en sevdiği oda arkadaşı seçtikleri içinde yoktur!

Nash daha sonra Wheeler Laboratuarı'nda çalışırken bir kez Pentagon'a davet edilir. Kendisine Rusların dinlenen ve fakat şifresi çözülemeyen mesajları gösterilir. Nash şifreyi çözer; şifre ABD'nin çeşitli yerleşim bölgelerinin enlem-boylam dereceleri ile belirlendiği bir mesajı içermektedir. Ne olduğunu sorar. Söylemezler. Bu andan itibaren Nash zihninde yeni bir arkadaş yaratır kendine: Bu bir CIA ajanıdır. Bu ajan Nash'a çok gizli "yurtsever" bir görev verir: Ruslar taşınabilir bir atom bombası yapmışlardır. Ve ABD'de de bir örgüt kurmuşlardır. Ve bunlar haftalık-günlük basın üzerinden şifreli haberleşmektedir. Nash basını izleyip çözdüğü şifreleri bir ölü posta kutusuna gayet gizli aktaracaktır. Kimseye de bu çok önemli vatani görevi konusunda bilgi vermeyecektir. Burada Nash'ın şizofrenisinin gelişmesinde, o dönemde toplumsal alanda var olan Mc Carthy cinnetinin oynadığı belirleyici rolü de görürüz. Antikomünist histeri, Rus/komünist korkusu, Nash'ın kendine özel görev biçen manyaklığı ile birleştiğinde, ortaya dünyayı –ki bu Amerika ile bir ve aynı şeydir!– kurtaracak süper ajan Nash'ı –Nash'ın zihnindeki paralel dünyada– yaratır.

Bu arada Nash'ın özel hayatında bir değişiklik olur. Aşık olur, evlenir. "Görevi" gizlilik gerektirmektedir. Ruslar peşindedir! vs. Giderek çılgınlığı artar. Biz filmde Nash'ın zihnindeki insanları da gerçek dünyanın içinde onunla ve diğer gerçek insanlarla birlikte, gerçek mekânlar ve zaman içinde görürüz.

Nash bir süre sonra tedavi edilmek için zorla bir psikiyatri kliniğine sokulmak zorunda kalınır. Çünkü Ruslar tarafından izlenme fobisi artık çevresi, en yakınları, başta da sevdiği eşi ve çocuğu için tehlikeli hale gelmeye başlamıştır. 60'lı yılların aslında işkence ve uyuşturucuyla "tedavi" yöntemleri ile zihnindeki ikinci dünya kovulmaya çalışılır.Tedavi seansları şeytan kovma/çıkarma seanslarına benzer filmde.

Nash sonunda hayaletleriyle birlikte yaşamayı öğrenir. Onları görmeye devam eder fakat ciddiye almaz! Zihin gücüyle, akılla, bilinç bilinçaltını yener!

Ancak çevrenin Nash'in kabul ettiğini kabul etmesi Nash'den de zor olur.

Nash'in kendi kendini tedavisinde ona esas dayanak olan çok sevdiği eşidir. Nash'a maddi gerçeğin ne olduğunu ona sevgisiyle gösteren odur.

A Beatiful Mind bir sevgi filmi de aynı zamanda.

Nash'ın Nobel Ödülü'nü aldığında yaptığı teşekkür konuşmasının orijinalinin ne olduğunu bilmiyorum fakat filmde yaptığı konuşma bütün dünyanın gözü önünde en sevdiği insana yapılabilecek en güzel aşk ilanlarından biri:

"Ben varım, çünkü sen varsın!" diyor Nash Nobel Ödülü kürsüsünden karısına ve ona, yalnızca ona teşekkür ediyor!

Film Nash'ı oynayan Russel Crowe'ın olağanüstü oyunuyla güzelleşiyor. Diğerleri de ezilmiyor filmde. Hemen bütün –ikinci derecedeki– roller iyi seçilmiş oyuncularla canlandırılıyor. (Nash'ın eşini oynayan Jennifer Connelly En İyi Kadın Oyuncu Oscarı'nı kazandı.)

İyi bir Hollywood filmi.

Fakat o kadar.

Öyle bir olağanüstülüğü filan yok.

En İyi Film Ödülü alıyor.

ABD'den bu yıl gelen en iyi filmler (Örneğin Memento) aday bile değil. Memento aday olduğu tek dalda –Özgün Senaryo dalında da– boş çıktı Oscar ödüllerinden. Holywood'un neyi ödüllendirildiği bir kez daha görüldü.

Yeni bir şey yok yani.

Oscar'da bir yenilik... En İyi Oyuncu Oscarları... Siyahlara!

Ama hayır, tam da öyle değil. Yeni bir şey var:

Oscar tarihinde ilk kez siyah bir kadın oyuncu, Halle Berry En İyi Kadın Oyuncu dalında ödülü kazandı! Hem de ödülü kazanacağına nerdeyse kesin gözüyle bakılan Nicole Kidman (Hem Moulin Rouge, Hem The Others çeşitli dallarda adaydı); "In the Bedroom"daki mükemmel oyunuyla aday olan Sissy Spaeck ve Iris'te yine döktüren Judi Dench gibi oyunculardan sıyrılarak kazandı. (Bu yılki Berlinale'de de Halle Berry Marc Forster'in çektiği Monsters Ball'daki rolüyle En İyi Kadın Oyuncu ödülünü kazanmıştı.– Konusuyla, rejisiyle, oyunculuğuyla ortalamanın üzerinde bir film Monsters Ball ve ortalamanın üzerine çıktması da kuşkusuz Halle Berry'nin oyunculuğunun da payı var. Ancak bu oyunculuk da yine olağanüstü vb. değil. İyi bir oyunculuk, o kadar. Buna rağmen Halle Berry En İyi Kadın Oyuncu ödülünü aldı. Konuşmasında 74. yılın bu ilk siyah kadın oyuncu büyük ödülünün onurunu, bir dizi aday gösterilmiş ve fakat kazanmamış siyah kadın oyuncunun adını anarak onlarla paylaştı. 74 yıl sonra nihayet Oscar ödüllerinde de beyaz ırkçılığın yeri olmadığını göstermenin zamanı gelmişti anlaşılan. 11 Eylül sonrasında, ABD'de beyaz ırkçılığın artık olmadığını göstermek, ABD'nin aslında halklara karşı yürüttüğü savaşta, cephe gerisinde rengi, milliyeti ne olursa olsun tüm Amerikalılıların eşit olduğunu göstermek ABD egemenleri açısından önemliydi! Onlar İkiz Kuleler'de ölenler için yaptıkları törenlerde her milletten, dinden, mezhepten, renkten insanların nasıl Amerikalılık benliği içinde birleşip bütünleştiğini(!!!) göstermişlerdi! Hollywood'dan 11 Eylül sonrası gelen bu ilk Oscar töreninde buna uygun bir şov gelmeliydi! Bu yılki Oscar ödüllerinde bunu gösterecek sembolik bir adımın atılması kuşkusuz iyi olurdu. Halle Berry'nin Oscar'ı almasına tabii sevindim. Buzun kırılması, yolun açılması anlamına geliyor bu bir anlamda. Fakat oy verenlerin hangi saiklerle oy vermiş olabileceğini düşündüğümde, ABD egemenlerinin andaki siyasetini düşündüğümde, Oscar'ın tümünün şov olduğunu, bu yıl şovda "Siyahlara Oscar"ın programda olduğunu düşündüğümde sevincim yarılandı.

Fakat "Siyahlara Oscar" şovu, Halle Berry'e Oscar verilmesiyle bitmedi. En İyi Erkek Oyuncu ödülü de bir siyah oyuncuya, Denzel Washington'a verildi. Denzel Washington böylece 1963'te Siydney Poitier'den sonra, En İyi Erkek Oyuncu Oscarı'nı alan ikinci siyah aktör oldu! Tabii sevindim bir yandan. Denzel Washington iyi oyuncu, ve bence Oscar'ı çoktan hak etmişti. Fakat şimdi Oscar aldığı filmle değil. Örneğin Malcolm X'le ya da Hurricane ile. Fakat o zaman vermediler. Çünkü siyahtı! Ve filmlerden birincisi beyaz ırkçılığın kurbanı olan bir siyah insan hakları vatandaşlık hakları savunucusunun, ırkçılığa karşı mücadele eden bir kişinin hayatını konu edinmişti! İkincisi, yine beyaz ırkçılığın kurbanı olan, suçsuz yere idama mahkûm edilen bir siyah boksörün hayatını konu almıştı. Böyle filmlerdeki oyunculu-

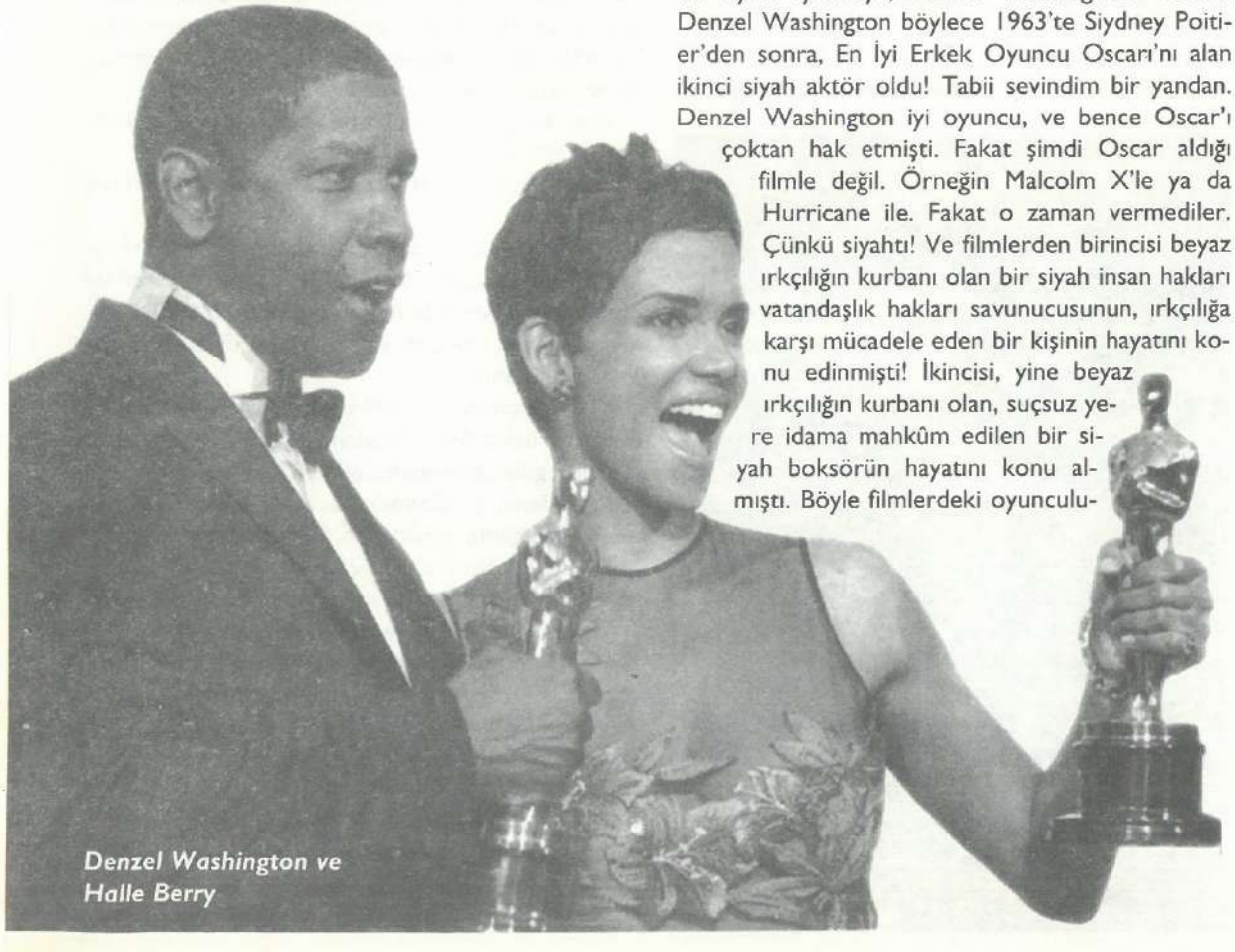

Denzel Washington ve Halle Berry

ğun ödüllendirilmesi o zamanlar "uygun" görülmemişti! Bu yıl ise tersine siyahlara ödül şovu gündemdeydi. Denzel Washington ödülü biraz da siyah olduğundan aldı.

(Aslında bu dalda ödülün John Nash'ı oynayan, ve gerçekten –yer yer Rain Man'deki Dustin Hofmann'ı hatırlatsa da– iyi oynayan Russel Crowe'a gideceği bekleniyordu. Fakat handikaplıydı: a) Siyahlara ödüllü Oscar şovu; b) Geçen yıl bu dalda ödülün Gladyatör'deki rolüyle aynı oyuncu tarafından kazanılmış olması.

Şimdiye dek yalnızca iki oyuncu (Spencer Tracy ve Tom Hanks) En İyi Erkek Oyuncu ödülünü üst üste kazandılar.)

Sonuçta Denzel Washington aslında sıradan –ve şiddet sahneleri bol– bir Hollywood filmindeki, bence Denzel Washington'un başka oyunlarıyla karşılaştırıldığında sıradan olan rolüyle En İyi Erkek Oyuncu Oscarı'nı aldı. Halle Berry de yaşadığım duyguları onun Oscar'ında da yaşadım.

Sevindim. Sevinemedim!

• • • •

Denzel Washington'un Oscar kazandığı film –İlk Gün (Training Day)–, Antoine Fuqua'nın çektiği bir film.

Konusu şöyle:

Los Angeles kenti. Kentin siyahların oturduğu bölümünde, çetelerle içiçe yaşayan, bu arada kendi çeteleşen bir ajan/polisin (Denzel Washington) ve onun yanında "antrenmana" gelen bir çırağın (Ethen Hawk) bir günü anlatılıyor. Çırak, polisin temiz olmasına suç işlememesi gerektiğine inanan bir polis... Diğeri ise suçu önlemek için suç işlemenin kaçınılmaz olduğuna, bu arada kişisel zenginleşmenin ve kişisel ikktidarın da tehlike içinde yaşayan polisin ödüllü olması gerektiğine inanan, buna göre yaşayan bir polis. 24 sat içinde bu iki polis projesinin çatıştırıldığı, sonunda tabii iyi polis/temiz polisin –kendileri de temiz olan küçük gangsterlerin yardımıyla– kötü polise galebe çaldığı bir film. İyi oyuncular, çok para, stilize bir kamera ve hip hopun Amerika'da andaki bütün büyüklerinin müziğiyle –yer yer küçük rollerle de– yer aldığı, olmasa da olur bir Hollywood filmi. Bence iki saat sonra unutulabilir olan filmlerden.

Training Day

Eğer bu yıl "siyahlara ödül şovu" gündemde olmasaydı ve Denzel Washington da Hollywood'un en sevilen siyah aktörü olmasaydı bu filmle onun en iyi aktör ödülüne aday olup, ödülü alması anlaşılmaz olurdu.

Bu ödülü onun daha iyi filmlerine saymak gerek!

Şov bununla da bitmedi. 1963 yılında En İyi Erkek Oyuncu ödülünü alan ilk ve şimdiye kadar da tek siyah aktör olan Sydney Poitier'e de "Onur Ödülü" verildi. Böylece Hollywood bu yıl kendisinin –ve tabii ABD'nin– ne kadar antiırkçı olduğunu gösterip, kendi kendini kutladı, kendi sırtını sıvazladı!

Siyah aktörler de bu şovun parçası olarak kendilerine biçilen rolü oynadılar.

Şovu sunan da bu kez bir siyah kadındı: Whopi Goldberg.

Bir başka yenilik daha vardı bu yılki Oscar töreninde. Bu yıla kadar Oscar sirkine katılmayı reddeden Woody Allen'de ödül törenindeydi. Ödül töreninde sahneye de çıktı ve New York üzerine bir anma filmini tanıttı.

Yaptığı konuşma kısaltılmış biçimiyle şöyleydi:

"Dört hafta önce Akademi'den bir telefon geldi. Telefon gelmesini beklediğim en son yerlerden biridir Akademi. Telefondaki ses Akademi'den olduğunu söylediğinde panikledim. Acaba Oscar'larımı mı geri olmak istiyorlardı? Bu olamazdı. (ABD'nin kuşkusuz en verimli ve orjinal rejisörlerinden biri olan Woody Allen bu güne dek Oscar almadı!!! / BN) Sonra şunu düşündüm: Herhalde yeni filmim Yakut Akrep'i herhangi bir dalda aday göstermemiş oldukları için özür dileyecekler! Ama bu da değildi istedikleri. Ya da şu olabilirdi: Herhalde bana tüm eserim için Onur Ödülü verecekler! İyi ama bu da olamazdı. Çünkü ben daha ancak 66 yaşındayım ve ancak yolun üçte birini bıraktım ardımda! Ama bu da değildi. Sonunda telefon eden baklayı çıkardı ağzından. Benden 11 Eylül nedeniyle, 11 Eylül öncesi New

In the Beedroom

York'u anan bir kısa filmi tanıtma konuşması yapmamı istiyorlardı! Onlara hemen bu işi benden çok daha iyi yapacak isimler saydım: Martin Scorsese, Mike Nichols, Spike Lee, Sydney Lumet, ve daha 10-15 isim! Ne cevap verdiler biliyor musunuz: 'Evet bunu biz de biliyoruz, o saydığınız isimlerin hepsini aradık, ne yazık ki red ettiler!'

Kendisi ile ve Hollywood/Oscar sirki ile bu kadar güzel gırgır geçen bir insan az bulunur! Filmlerinde neyse... Hayatta da öyle Woody Allen! Ya da tersi!

Bu yılki Oscar ödüllerinde siyaset yalnızca "siyahlara ödül şovu"nda belirleyici olmadı.

Amelié'nin aday olarak yarıştığı yerde En İyi Yabancı Film ödülünün Bosna'dan bir filme verilmesi –ben bunu filmi görmeden söyleyecek durumdayım, çünkü Amelié'yi gördüm– siyasetin belirleyici olduğunu gösterir. Tabii En İyi Yabancı Film Oscar'ının Bosna'dan bir filme verilmesi bir yanı ile iyi... Bu; bu ülke sineması için bir tanınma ve atılımın çıkış noktası olabilir. Fakat diğer yandan aynı dalda yarışan –kuşkusuz ödüle ihtiyacı olmayan, en büyük ödülü zaten seyirciden kazanmış olan– Amelié var! Batı emperyalizminin mandası altındaki Bosna filminin ödüllendirilmesi siyasi olarak "uygun" olandır.

Bu arada, açık savaş propogandası filmleri olan Kara Şahin Düştü'nün 2 dalda, Pearl Harbor'un da bir dalda ödüllendirildiğine de dikkat çekmek isterim. Utanmasalar bunlardan birine En İyi Film vb. ödülünü de verirlerdi. Ama bu bu ortamda herhalde uygun değildi ve filmler de (özellikle Pearl Harbor) ancak kötü filmler kategorisinde ödüllendirilmeye layık filmlerdi.

Bu yılki Oscarlardan söz ederken, kısaca En İyi Film dalında aday olan In the Beedroom'dan da sözetmek isterim. Bu film iki büyük oyuncunun (Sissy Spaeck ve Tom Wilkinson) gerçekten mükemmel oyunları (aslında her ikisi de eğer Oscarlar siyasi ve ticari saiklerle verilmese Oscar'ı hak etmişti bence!) ve yönetmenin (Todd Fields) varlığı ile yokluğu belli olmayan ustaca yönetimi, akıllıca ve doğal diyalogları (Senaryo Rob Festinger ile Todd Fields'in ortak eseri) insanların en özel alanlarına giren, onların en derindeki duygularını resmeden ve fakat sanki oynayanlarla seyirci arasında yokmuş gibi olan kamerasıyla tam bir sinema olayı.

Anlattığı sıkıcı bir küçük kasabada, sıkıcı bilinen küçük bir aile hayatı. Sonra evin umutlar bağlanan genç oğlunun kocasından ayrı iki çocuğuyla yaşayan bir kadınla aşk ilişkisi. Ardından eski kocanın karısına şiddeti, bir kavgada genç aşığın öldürülmesi. Sonra küçük ailede birikmiş suçlamaların zincirlerinden boşalması. Sonra katilin serbest kalışı. Babanın intikamı. Cinayeti işledikten sonra eve dönüşü. Yatak odasına girip yatışı...

Bundan sonra rahat uyuyamayacağını gösteren tek kare resim.

Olaylar gayet mantıklı, başkası olamaz biçiminde gelişiyor. Fakat çok küçük tesadüflerle çok ayrı da gelişebilir.

Büyük laflar etmeden, toplumda sürekli var olan günlük şiddeti; birbirlerini çok yakından tanıması gereken insanlar arasında bile var olan iletişimsizliği, insanların çok kişiyle birlikteyken bile yalnızlığını, bir yakınını kaybetme acısını, acıda yalnızlığı, toplumsal kadın-erkek rollerini; arkadaşlığı vb. sorgulayan bir film. Görülmeye değer.

Bir bebek ölür bir çocuk ağlar

HASAN BİLDİRİCİ

Geçen gün aniden eşimin kardeşinin altı aylık bebeği öldü. Haberi akşam aldık. Aile Güney Fransa'nın uzak bir şehrinde oturuyor. Bin kilometrelik yolu gitme konusunda bir süre kararsızlık geçirdik. Eşimin sicim gibi inen göz yaşlarını ve kardeşinin yalnızlığına dair yakarışlarını görünce yola çıkmaktan başka çarem kalmadı. Hazırlanana kadar saat onu buldu. Yaptığım hesaba göre bir gün sonra sabah on sıralarında orada olacaktık. Yani oniki saatlik bir yol... Uyumak üzere olduğu yatağından çıkarıp, otomobildeki koltuğuna yerleştirdiğim dört yaşındaki oğlumu bir tedirginlik bastı. Fransa'ya gideceğimizi söyledim. Ne için gitmekte olduğumuzu sorduğunda, sorusunu geçiştirdim. Fakat oğlan cin gibi. Annesinin ıslak gözlerine bakıp, olup biten hakkında benden doğru bir açıklama bekledi.

On kilometre kadar bir yol almıştık ki, oğlum Erdem arka koltuktan seslendi:

"Baba!"

"Ne var Erdem?"

"Sen bugün kaza yapacaksın!"

"Şaka yapıyorsun oğlum. Arabayı dikkatli kullandıktan sonra neden kaza yapayım."

Yetişkin biri bu lafı etse aldırmayacaktım. Bir çocuk, sezgisi konuşturuyor belki. Arabayı sağa çektim, kontağı kapattım, ellerimi direksiyon üstüne koydum:

"Bak Erdem! Kaza yapmayacağımı söylemezsen yola çıkmam. Sabaha kadar burada kalırız."

"Kaza yapacaksın," dedi Erdem. "Ben biliyorum. Arabalar bom diye birbirine girecek."

İç aynadan çocuğun gözlerini bulmaya çalıştım. Açıkçası çocuğumla yüz yüze gelmekten korkuyorum. İşin içine çocuk sezgisi girince insan ne yapacağını şaşırıyor. Lambayı yaktım. Kendi koltuğunda yarı beline kadar doğrulmuş olan Erdem esrarlı bir pırıltıyla bakıyordu. Çocuğumun bakışlarından ürperdim.

"Kaza yapacağımı nereden biliyorsun? Rüyada mı gördün? Belki de şaka yapıyorsun."

Erdem kendinden emin hali elimi kolumu bağladı. Eşimin sonradan laf etmeyeceğini bilsem, oracıkta geri döneceğim. Eşim Hayriye'nin gözleri ağlamaktan kıpkırmızı olmuş:

"Hayriye," dedim. "Bir uğursuzluk var bu işte. Orada ansızın bir bebek öldü. Burada çocuğumuz ısrarla kaza yapacağımızı söylüyor. Bu seni ürkütmüyor mu?"

"Birazdan yatar ve unutur," dedi Hayriye.

Erdem biraz sonra uyudu. Bir bebeğin cenaze merasimine gitmek hiç hoş değil. Sonra çocuğun kaza saplantısı... Fransa yolunun yarısına kadar Erdem deliksiz uyudu. Yaklaşık beş yüz kilometre bir yol. Uyanmasın, kaza lafı etmesin diye mola da vermedim. Bir yol üstü restoranında ilk molayı verdiğimizde, yüzünden ışık yiyen Erdem gözlerini ovarak doğruldu ve aynı sözü tekrar etti:

"Baba sen bugün kaza yapacaksın!"

Ne yaparsak yapalım çocuğun ısrarı sürdü. Tekrar yola koyulduğumuzda Hayriye çok yavaş gitmemi söyledi. Yüz otuzluk oto yolda seksenle gidiyorum. Arada bir gelip geçen araçlardan uzak kaçıyorum. Erdem az sonra tekrar uyudu. Bir kazaya neden olmamak ve gözümün önünden gitmeyen kanlı kaza görüntülerinin bir parçası haline gelmemek için, aşırı dikkatten bütün kaza olasılıklarını sıfırladığımı düşündüm. Hiçbir aracı sollamadığım gibi, en yakın araçla aramda bir kilometreden fazla mesafe bırakıyorum. Gün ışıyana kadar böyle gittim. Güneş az çok yükseldiğinde, eşimin kardeşinin oturduğu Bordeaux şehrine yüz kilometre bir yol kalmıştı. Bu ara Erdem tekrar boylandı:

"Babam şimdi kaza yapacak!"

Hayriye'nin tedirginliği arttı. Akıp giden araba seline bakıp, arabayı ilk benzinciye çekmemi söyledi. Olası bir kazadan öldürücü darbe almamak için haddinden fazla yavaş gidiyor, bu ara arabanın burnunu sokacak uygun bir yer arıyordum. Önümüze çıkan ilk parka girdim. Rüzgarda savrulan güz yaprakları gibi sararıp solmuşuz. Titriyor, eli kolu bağlı durmuşuz. Bu ara Hayriye'nin kardeşi aradı. Gecikmemizden ürkmüşler. Tekrar yola koyulmak için direksiyona geçtim. Geri vites çalışmıyor. Erdem'in bütün dikkati geriye çekilmeyen vites kolunda:

"Ben sana söylemiştim! Kaza olacak!"

Otomobilden indim. Erdem'e taraf olan kapıyı açtım. Farkında olmadan Erdem'i kazağının göğsünden tutup kaldırdım:

"Şeytan tüyü mü var oğlum! Nesin sen?"

Hayriye çocuğu göğsünden kavramış olan elimin üstüne vurdu:

"Utan! Parmak kadar çocuk."

Bu ara Erdem ağlamaya başladı. Göz yaşları sicim gibi iniyor. Onun ağzı burnu birbirine karışmış kor-

kak haline bakıp üzüldüm. Öpmek istedim. Beni itti. Hayriye arabaya binmeyeceğini söyledi. Erdem'i kolları arasına alıp kaldırım kenarına çöktüğünde, kendimi ilk kez bu kadar çaresiz hissettim. Vites kolunu boşa alıp, öne doğru gidecek şekilde arabayı geri ittim. Neyse ki, ileri vitesler çalışıyordu:

"Ben bu arabayla gitmem," dedi Hayriye. Hıçkırıklarını içine atmış olan Erdem, omuz silkti ve anasına daha sıkı sarıldı. Delirdim, içimdeki kötü bir güç beni üstündeki araçlarla su gibi akıp giden oto yola itiyordu:

"Binmezseniz, hızla oto yoldaki araçların içine dalarım," dedim.

"Yaparsın!" dedi Hayriye. Kaderine razı bir halde arabaya bindi. Tekrar oto yoldaydık. Hayriye ile Erdem arka koltukta birbirlerine sıkıca sarılmışlar. Aynadan yüzlerindeki öfke ve nefreti görebiliyordum. Benim suçum, akşamın geç vaktinde yollara vurmaktı. Bu kadar yolu gidemem diyip, işin içinden çıkabilirdim:

"Söyle Erdem," dedim. "Kaza yapacak mıyım?"

Erdem dilini çıkardı, duymayacağım şekilde "eşek baba!" dedi. Üsteledim. Cevap vermekte isteksizdi. Tam bu sırada, oto yol demirleri üstünden atlayan iri bir köpek trafiği alt üst etti. Otomobiller köpeği ezmemek için kaçıştı. Arkadan ve yandan çarpmalarla kendimizi bir anda oto yol korkuluklarına bindirmiş olarak bulduk.

Boş konserve kutusu gibi kendi içine gömülmüştü otomobilimiz. Hayriye'nin ve Erdem'in yüzü kan içindeydi. Yandan aldığım darbeyle acı içinde kıvranıyordum. Hayriye'nin kardeşini telefonla aradığımı hatırlıyorum. Sonra gözümü hastanede açtım. Eşim ve çocuğum yanımda yoktu. Birden oğlumun oto yol ortasındaki kanlı görüntüsü geldi gözümün önüne. Kolumdaki serum iğnesini çekip çıkardım. Koridora koştum. Koridorda bekleşen tanıdıklar kollarıma yapıştı. Çocuk gibi ağladım. Yalan değildi. Hayriye ile Erdem'in iyi olduğunu ve ayrı bir odada yattıklarını söylediler. Girdiğim odada birbirimize sarılıp ağladık. Erdem'in bakışlarında içimi ürperten bir tuhaflık vardı:

"Ben sana söylemiştim baba! İşte kaza yaptık!"

"Köpeğin suçu," dedim. "Sen de gördün, başka arabalar vurdu bize."

O gün akşam hastaneden ayrıldık. Kazayı ufak tefek sıyrıklarla atlatmıştık ama, otomobilimiz çöplük olmuştu. Kaza nedeniyle bebeğin gömü işi bir gün sonraya kalmıştı.

Bir gün sonra öğlene doğru, gömülmek üzere hazırlanan cenazelerin son kez ziyarete açıldığı yere gittik. Cenaze araçlarının biri girip, biri çıkıyor. Daha önce filmlerde görmüştüm ama, ilk kez böyle bir yerdeyim. Bayan veya erkek, yakın ziyaretçilerine son kez gösterilecek olan cenaze özenle hazırlanıyor. En yeni elbiseler giydirilip, ziyaretçilerde kalacak yeryüzündeki son görüntünün kötü olmaması için yüze canlandırıcı makyajlar yapılıyor. Oto yol kazasında ölseydik, aynı işlemlerden biz de geçecektik demek!

İçeriyi göstermeyen camlar önünde bir iki dolaştım. Oğlumun minik eli avucumda. Kazadan sonra eli elimden kopsun istemiyorum. Erdem, içinde tabut taşıyan cenaze araçlarına dikkatle bakıyor. İstiyorum ki, ölüme ve indirilip bindirilen tabutlara dair bir soru sormasın. Sormadan durur mu Erdem?

"Baba bu kutuların içinde ne var?"

"İnsanlar doğar, büyür, yaşlanır ve ölür. O kutuların içinde yaşlı insanlar var. Uyumuşlar. Hep uyuyacaklar."

"Üstlerine yorgan da örtecekler mi?"

"Bir çukur açacaklar, o çukura koyup üstünü kapatacaklar. Hep orada kalacaklar."

Erdem'in hafif yaralı yüzü durgunlaştı:

"Baba beni toprak altına koymayın! Yeni elbiselerim kirlenir."

Bu sırada bebeğin anne ve babası, ölü bebeklerine son kez bakıp bitkin bir halde dışarı çıktılar. Anne güçlükle yürüyebiliyor. Bir kaç saat sonra kendinden bir parça gömülecek annenin. Sesli ağlayacak gücü kalmamış. Gözyaşları gerdanına akıyor. Başka ağlaşanlar da var. Hayriye, hayatı tanımadan ölen ve ancak ölüsünü görebildiği yeğenine bakıp geldi:

"Hiç ölmemiş gibi," dedi. "Derin bir uykuda. Her an gözlerini açacak ve hayata gülümseyecek."

"Ben de bakmak istiyorum," dedi Erdem. Neye bakacağını bilmeden, fakat kötü bir şeylerin döndüğünü bilerek beni içeri sürüklemeye başladı. İnanılmaz bir güçle kapı önüne kadar sürükledi:

"İçeride korkunç şeyler var oğlum!" dedim. "Bak burada senden başka çocuk var mı? Demek ki, çocukların içeri girmesi yasak."

Oyuncağı elinden alınmış gibi sesli bir ağlama tutturdu Erdem. Kıçını yerlere vurdu. Gömülmeye hazırlanan cenazelerin derin sükunetini bozduğumuz hissine kapıldım. Ürperdim, çocukla birlikte cenaze yerine gelmiş olmaktan dolayı kendimi kınadım:

"Ağlamanı kesersen seni içeri götürürüm," dedim. Çocuk sustu. Hayriye baş göz işareti yapmaya başladı:

"Delilik yapıp çocuğu içeri götürme! Yeteri kadar hırpalandık."

Kapıdaki görevli, çocuğu içeri götürmememin daha doğru olacağını anlatmaya çalıştı. Erdem içeri dalmıştı bile. Hafif pembe ışık altında kapağı açık ufacık bir tabut. İçi beyaz satenle kaplı tabutun içinde bebek sonsuz uykusunda. Saçı taranmış, en güzel giysisi giydirilmiş, yüzüne allık sürülmüş, kolları arasına sevimli oyuncuklar konmuş bebeğe ölüm hiç yakışmıyor.

"Yengenle dayının bebeği hep uykuda kalacak," dedim.

Bebeği dikkatle süzen Erdem'in yüzünde derin bir ürperti:

"Hiç uyanmayacak mı?"

"Hayır," dedim.

"Toprağın altına mı koyacaklar?"

Sorusunu sessizlikle geçiştirdim. Elinden tutup Erdem'i dışarı çıkardım. Çocuğun aklına takılmış bir kez:

"Bebeği toprağın altına mı koyacaklar?"

"Hayır. Çiçeklerin içine bırakacaklar ve gece uçup gidecek."

Araçlara binip, mezarlığa doğru yola koyulduk. Erdem'i bırakacak bir yer yok. Tanıdık ailelerin tümü mezarlıkta. Kötü rastlantılardan sonra, Hayriye'nin Erdem'i yanından ayırması mümkün değil. Önceden hazırlanmış mezar çevresinde toplaştık. Erdem'i açılmış mezar çukurundan uzak tutmaya çalışıyoruz ama hafif meyilli ıslak zeminde Erdem elimizden kayıp mezar çukurunun yanına koşuyor. Birkaç yaşlı insan, çocuğu mezarlığa getirmiş olmaktan dolayı bizi kınadı. Yanaşan araçtan alınan küçücük tabut elden ele iletilerek mezar çukuruna indirildi. Anne bebeğe ait oyuncakları bir demet çiçekle birlikte tabutun üstüne attı. Sonra kürekler çalışmaya başladı. Erdem bu anı bekliyormuş gibi bastı çığlığı:

"Gömmeyin! Üstüne toprak atmayın! Yazıktır!"

Biz ne yapmıştık! Erdem, yetişkin insan gibi, ellerden kurtuluyor, üstü toprakla örtülen tabuta doğru hamle üstüne hamle yapıyordu. Hareketleri öylesine sert ve denetimsizdi ki, tutarken belinin kırılmasından korkuyor, bırakmak zorunda kalıyorduk. Hepimizi derin bir ürperti sardı. Mezar çukurunun başına getirdik. Tabutun üstü örtülmüş, birkaç gül ve bir iki oyuncak açıkta kalmıştı:

"Bebeği gömdünüz," dedi. "Üstü kirlenecek!"

Erdem'i kapıp, mezarlık çıkışına doğru koştum.

"Seninle Güler Yüreğim"

RIZA TOPRAK

Geçenlerde beni ziyaret eden bir arkadaş, çay içip sohbet ederken çantasından kalın bir kitap çıkarıp bana uzattı. Sohbetin sıcaklığı içinde, kitabın kalınlığına bakıp kısa zamanda okuyamayacağımı söyledim ve kitaba doğru dürüst bakmadan, aldım kenara koydum. Kitabı getiren arkadaş, acelesinin olmadığını, yıl sonuna kadar kitabı bekletebileceğimi belirtti, rahatladım...

Çayımızı içtik, sohbetimizi bitirdik, misafirim bir daha görüşmek üzere diyerek çekip gitti. Yalnız kaldığımda gelen kitabın neyle ilgili ve nasıl bir kitap olduğunu merak ederek kitaba bakmaya başladım. *"Seninle Güler Yüreğim"* adını taşıyordu kitap ve "Emanet Çeyiz"in yazarı Kemal Yalçın tarafından yazılmıştı.

Nerede ve hangi yayınevi tarafından yayınlandığını merak ederek aradım, ama bulamadım. Yayınevinin ismi yoktu. Böyle de kitap mı olur? diye düşünceler geldi-gitti... Ama merakım kitabın sayfalarını açtıkça giderek artıyordu. Kitabın üçüncü yaprağını açtığımda, dördüncü yaprakta: *"Meline'ye en derin sevgi ve saygılarımla..."* satırı gözüme ilişti.

Bu satırı kitabın ismiyle birleştirdiğimde, kitapta herhangi biçimde "sevgi"nin sözkonusu olabileceği kanısına varmak istiyorum birdenbire, ama kanıya varmıyorum. "Şu ya da bu kitap hakkında herhangi bir kanıya varman için okumuş olman, bilmen lazım" diyorum kendi kendime ve buna uyuyorum.

Kitabın sayfalarını çevirmeye devam ediyorum. Çevirdikçe okuyasım geliyor. Hani sene sonuna kadar okuyamam dediğim bu kitabı kelimenin gerçek anlamında "bir solukta" okudum. 426 sayfalık kitap, kitabı aldığım günün ertesi günü okunmuştu. Son yıllarda böyle "bir solukta" okuduğum kitap sayısı gerçekten çok az. Ama bu kitap da kendisini okuttu. Hem de pazartesi yapacağım işi salıya erteleterek...

Kemal Yalçın, kitabına, Almanya'nın "Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Kültür Bakanlığı'nın, birleştirilmiş ortaöğretim okullarında çalışan Türkçe öğretmenleri için düzenlediği Meslekiçi Geliştirme Kursu"ndan bahsetmekle başlıyor. Sözkonusu kursta Meline'yi nasıl tanıdığını da anlatıyor. Ve kitap, bu tanışmadan sonra giderek Meline'nin sorunları çerçevesinde gelişiyor...

Kitapta, gerçekten de bir sevgi var. Ama sevgiden bahsedildiğinde çoğunlukla akla gelen cinsel sevgi değil. İnsan sevgisi!

Meline, İstanbul kökenli bir Ermeni kadını. Öğretmen. Hem de Almanya'da Türkçe öğretiyor... Yazar ile Meline arasında gelişen insan sevgisi, yazarın kendisinin hiç düşünemediği ama Meline'nin *"Altı yıl bekledim. 150 kadar öğretmene öğretmenlik yaptım. Bir tanesi çıkıp da 'Meline, sen de bir Ermeni'sin. senin de anadilin, dinin, tören, kültürün vardır. Senin de anadilinde masalın, öykün, şiirin vardır. Uygur masalını bize anlat; fakat bize Ermenice bir şiir de oku, Ermeni masallarından bir örnek ver' demedi."* diye konuşmasıyla farkına vardığı; ve kitap boyunca kendisini geliştirdiği konu temelinde yükseliyor.

Meline yazarın öğrenmek istediği konularda, başta konuşmaz, konuşamaz. Yazar ısrarla öğrenmeye çalışır ve Meline, her şeyi anlatmak için şu önşartı koyar:

"Önce bu yaz tatilinde Türkiye'ye gideceksin. Emanet çeyiz'in sahiplerini ararken, Amasya, Erbaa dolaylarında varlığını duyduğun; bir Türkle evlenip kalmış, Müslüman olmuş yaşlı Ermeni kadınlarını bulacaksın. Onlarla konuşacaksın. Sonra Erzurum Aşkale'ye gideceksin. Oradan Kars'a geçip Ani'yi göreceksin. Kars'tan sonra da Van'a... Van Gölü'nün içindeki Ahtamar Adası'na vapurla geçeceksin. Oradan İstanbul'a gel. Sor soruştur. Yaşlı Ermenileri bul. Konuş uzun uzun... Sonra gel konuşalım birlikte. Şartım bu. Zordur, güçtür bu iş... Ama önce gör, sonra anla beni!" (sayfa 36)

Bu şartı kabul eden yazar, Van'a gitme dışında, şartı yerine getirir. Kitap da, bu şartın yerine getirilmesi sürecinde yaşananları ve konuşulanları içermektedir.

Ben hem kitabı, hem böyle bir kitabı bize sunduğu için kitabın yazarını sevdim.

Meline'yi, daha çok sevdim.

Türk Jale'yi, Ermeni Zakarya'yı, Sarkis Usta'yı da... Amasyalı Safiye'yi, Aşkaleli Yusuf'u, Merzifonlu Vahram'ı, Zaralı Kirkor'u... kısacası, kitapta yer alanların çoğunu sevdim.

Türkiye tarihinin karanlık dönemlerine kendi çapında ışık tutan, bir halkın yaşadıklarını sınırlı da olsa dile getiren bu kitabı, insan sevgisine sahip, değişik halklar arasında kardeşliği isteyen herkes okumalıdır.

Bu kitabı anlatmak olmaz, kitabın tümü okunmalı!

BİÇİMCİ SANATTAN KAVRAMSAL SANATA

TEMEL DEMİRER

Sanatçıların sanat hakkında konuşmaktansa sanat (eseri) yapmayı tercih ettiklerini hepimiz biliriz. Ama bazen sanatçılar ortalıkta dönen spekülasyonlara müdahale etme, konuşma ve yazma işiyle bizzat ilgilenirler. İşte, Mehmet Yılmaz "Sanatçıları Okumak ya da Hayali Söyleşiler"i meydana getirirken, Matisse, Picasso, Kandinski, Duchamp, Dali, Lêger, Gabo, Moore, Smith, Motherwell, Reinhardt, Warhol, Beuys, Le Witt, Kosuth ve Richter'in kendi sözlerini temel almış.

Şimdiye kadar sanatsal evrim geriye döndürülemeyen ve gittikçe gelişen bir süreç olarak görülüyordu. Her yeni dönem ve o dönemde ortaya çıkan sanatçılar ve onların eserleri de bir öncekileri aşmış sayılıyordu. Peki ama, günümüz sanatçılarının Duchamp'dan, Duchamp'ın Picasso'dan, Picasso'nun Monet'den, Monet'nin Courbet'den, Courbet'nin Delacroix'dan, ..., ne kadar ilerde ve daha yaratıcı olduğunu iddia edebiliriz ki? Bu konuda, inançlarımızdan başka bizi ikna edecek gerçekten işe yarar bir ölçüt ortaya koyabilir miyiz? 'Sanat' dün hangi anlama geliyordu, bugün hangi anlama geliyor? Sanatçılar dün hangi sorunlarla uğraşıyorlardı? Bugün zihinleri meşgul eden sorunlar neler?

Yılmaz, bu ve benzeri sorunlara odaklanan metinleri sadece derleyip çevirmekle kalmıyor; aynı zamanda bunlar aracılığıyla (sanatçılarla) hayali olarak söyleşmeyi deniyor, bir anlamda onları kendince 'okuyor'. Dolayısıyla bu kitap, sanatçı düşüncesinin XX. yy. başından XXI. yy.'a doğru nasıl bir süreçten geçtiğini, nasıl değiştiğini sanatçıların kendi sözleriyle ortaya koyuyor.

Özetle denilebilir ki: Ütopya Yayınevi tarafından okuyuculara sunulan yapıt, "biçimci sanattan kavramsal sanata" yönelmesi gereken güzergâhta önemli bir kilometre taşı niteliği taşıyor...

Sanatçıları Okumak ya da Hayali Söyleşiler,
Mehmet Yılmaz / Ütopya Yayınevi,
/ Kasım 2001 / 239 sayfa.

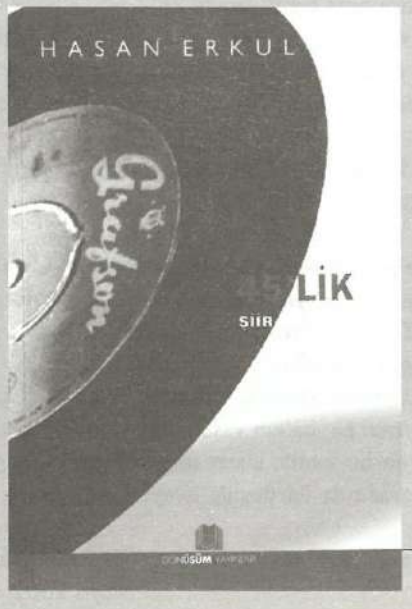

ORHAN BAHÇIVAN
Acılar da Üşür
Şiir - 128 Sayfa

HASAN ERKUL
45'lik
Şiir - 80 Sayfa

"Muhtelif Hüzünler Geçidi"

ALİ ÖZENÇ ÇAĞLAR

Şiirde imge ne zaman sarar, çarpar okuyucusunu, ne zaman ve nasıl sözcükler bir anda kıvılcıma dönüşür? Kimi kez kıvılcımların saçtığı o altın tozlarına benzeyen ışık zerrecikleri sizi bir anda alıp bin yılların ötesine taşıdığı gibi, koyu bir hüznün içine de bırakıverir ansızın. Burada her şey şairin duyarlılığına ve donanımına bağlıdır. Eğer imgeler yapaylıktan kurtulmuşsa, kağıda düşülen her dize, her sözcük kendi anlam derinliğini de beraberinde getirir.

Genç şair Derya Önder'in ilk kitabı olan "Ceza Defteri"ni okurken bütün bunları bir anda düşünüverdim; ya da okuduğum dizeler beni bunları çözümlemeye ittiği için başardım bunu. Başardım diyorum, çünkü daha önceleri hiç bu kadar sorun etmemiştim imlerin bana çağrıştırdığı anlamlar bütününü. Oysa bunun bir kaynağı olmalıydı. Kuşkusuz o da şiirin yaratıcısı olandır, şairdir yani. Şiirin diğer bütün yazın dallarından en zor, en çok emek isteyen dal olduğunu, boşuna söylememişler. Şiir hata kabul etmiyor, dilde hafifliği, duyarlılıktaki serkeşliği, sanatsal, kültürel donanımda sığlığı kabul etmediği gibi. Şiir ya "şiir"dir ya değildir çünkü.

D. Önder'in şiirlerini okurken bunu daha iyi gördüm. Doğrusu bana göre "Ceza Defteri" yayımlanması oldukça gecikmiş bir "ilk kitap". Hiç bir acemiliği içinde barındırmayan bu şiirler, ayrıca iddialı bir soluğu da açığa vuruyor.

"...her kentin bir delisi var
her aşkın bir soytarısı
sarhoş günaydınlar yol alıyor sabaha
içerden yeni çıkmış bir hüzün
bilmiyor nasıl yer bulacağını
arta kalan kırıntıları topluyor güvercinler

bu şehrin güvercinlerini acı kırıntıları doyuruyor..."

Yukarıdaki dizelerde de böyle bir oluşumu görmek mümkün. Şiirin kurgusundaki o kusursuz yapı, hiçbir sözcüğün fazlalığını kabul etmeyecek ölçüde sağlam, eksiksiz. Bunları kitabın bütününü oluşturan diğer şiirlerde de görmek olası. Derya Önder'de her dize yapaylığı reddediyor. Geçmişle geleceği, tarihsel olanla günceli aynı bütün içinde yoğurmak ve şiirsel müziği gölgelemeden anlatmak, isteneni ortaya koymak, önemli bir yan. Benim, Cumhuriyet sonrası değerli şairlerimizden Gülten Akın'ı okurken aldığım o tanımsız tadı, D. Önder'in şiirlerinden de almış olmam boşuna değildir. Çünkü, *"Çağ açıklanır varlığıyla kimi şeylerin / geçmiş, yokluğuyla açıklanamaz"*(*) dizesindeki derinlikle, "Ceza Defteri"nin 75. sayfasında yer alan, *"...bir çocuk düştü içimden / işte kan kardeşiz artık / genişleyebilir hayatın damarları..."* dizeleri arasındaki sağlamlık, söylemdeki kusursuzluk, yadsınması olanaksız bir örnektir sanırım.

Derya Önder, 1973 doğumlu.Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, mimarlık bölümünde dört yıl eğitim görmüş, ancak eğitimini tamamlamadan ayrılmış. Kendisi ayrıca Salih Aydemir'le birlikte 2000 yılının Ocak ayından beri "Öteki-Siz" isimli bir edebiyat dergisini de çıkarıyorlar. D. Önder şiirlerini bu güne kadar, Ütopya, Milliyet Sanat, Düşlük, Kül ve Öteki-Siz'de yayımlamış. Ayrıca "Ayrıntı"da da uzun zamandır şiirlerini okuyoruz. "Ceza Defteri" şairin ilk şiir kitabı. Edebiyat alanında oldukça üretken olan yazarın yukarıdaki adı geçen dergilerde de yayımladığı oldukça başarılı öyküleri ve denemeleri de var.

Ceza Defteri / Şiir / Derya Önder / Öteki Siz Yayınları / Ocak 2002 / İstanbul

(*) Gülten Akın / Sonra İşte Yaşlandım / YKY / 1995 / İstanbul

DÖNÜŞÜM YAYINLARI'NDAN
2 yeni kitap
okuyun...
seveceksiniz!

İsteme adresi:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
İstiklal Cad. Mis Sok. Tan Apt. No: 6/10
Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 244 29 97
e-mail: donusumyay@hotmail.com

MERAY ÜLGEN

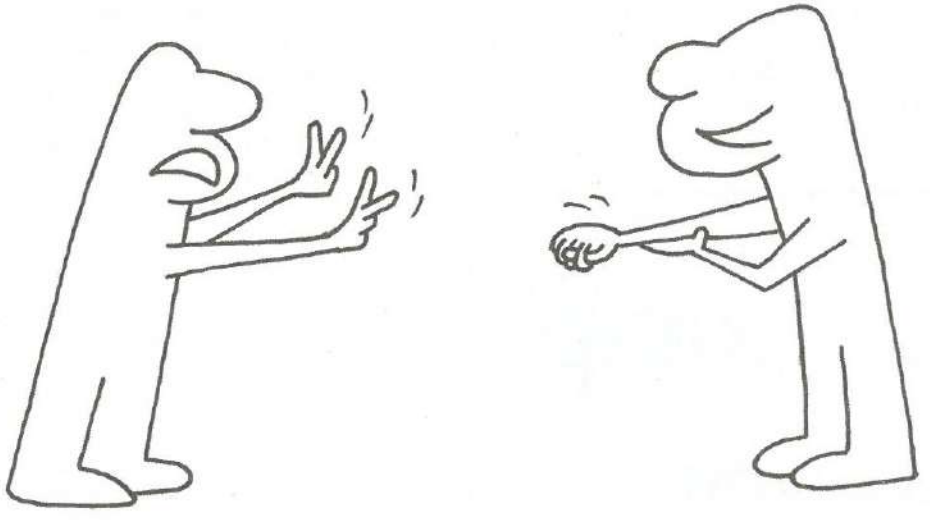

konferansa çağrı

sanatçı ve siyasetçi olarak

NAZIM HİKMET

sevdalınız komünisttir!

Nazım Hikmet bizimdir!

istanbul
27 EKİM'02

adana
3 KASIM'02

Bilgi için:
Tom Tom Mahallesi Akarsu Sokak,
No: 6, Kat: 3 (İstiklal Caddesi,
Yapı Kredi Binası arkası, Acara Sokak)
Beyoğlu - İstanbul
Tel. & Fax: (0212) 244 59 19
e-mail: guneydergisi@yahoo.com

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Ali Zülfikar · *"İpin Öyküsü"* · *100 x 120 cm.* · *Kök boyası*

ISSN 1302-6938 21

GÜNEY

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ